

*Inciata
Mu.*

GLĂȘUL BISERICII

**REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI**

ANUL XLVI, NR. 2, MARTIE — APRILIE 1987

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XLVI, Nr. 2
MARTIE—APRILIE
1987

Redacția și Administrația : Sectorul Cultural-Social al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei nr. 21 — Sectorul IV

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

Prea Fericitul Părinte

TEOCTIST

**Mitropolitul Ungrovlahiei și
Patriarhul Bisericii
Ortodoxe Române**

VICEPREȘEDINȚI :

**I. P. S. Dr. ANTIM
Arhiepiscopul Tomisului
și Dunării de Jos**

**P. S. EPIFANIE
Episcopul Buzăului**

MEMBRI :

**P. S. ROMAN IALOMIȚEANUL
Episcop-vicar al Arhiepiscopiei
Bucureștilor**

**P. C. Pr. OCTAVIAN POPESCU
Vicar mitropolitan**

REDACTOR RESPONSABIL :

**P. C. Pr. ILIE GEORGESCU
Consilier cultural mitropolitan**

REDACTOR :

Drd. MIHAI HAU

C U P R I N S

	<u>Pag.</u>
EDITORIAL: <i>Unitate și continuitate pe pământ românesc</i> , GHEORGHE VASILESCU	5
PASTORALE CHIRIARHALE	
P.F. Patriarh TEOCTIST, <i>Pastorală la Învierea Domnului 1987</i>	18
I.P.S. ANTIM al Tomisului, <i>Pastorală la Învierea Domnului 1987</i>	27
I.P.S. EPIFANIE, <i>Pastorală la Învierea Domnului, 1987</i>	33
ÎN DUHUL EVLAVIEI ORTODOXIEI ROMÂNEȘTI	
<i>Cuvînt la Duminica Floriilor</i>	38
INDRUMĂRI OMILETICE ȘI PASTORALE	
Pr. MIHAIL COLOTELO, <i>Cuvînt de învățătură la Sîntul și Marele post</i>	42
Diac. MIHAI HAU, <i>«Și nu ne duce pe noi în ispită»</i>	45
Pr. IOAN MIHU, <i>Sfînta Taină a Mărturisirii (cateheză)</i>	47
PAGINI ALESE DIN SFÎNȚII PĂRINȚI	
†FER. AUGUSTIN, <i>Predică la noaptea de Paști</i> , trad. și note de Asist. VASILE RĂDUȚĂ	52
ARTICOLE ȘI STUDII	
Pr. Prof. Onorar IOAN CONSTANTINESCU , <i>Învierea Domnului nostru Iisus Hristos, după cele patru evanghelii</i>	60
DOCUMENTARE	
Pr. Drd. ION ROȘESCU, <i>Delictul neascultării de autorități și pedepsele cu care se sancționează după legi și canoane</i>	102
V A R I A	
Lect. MIHAI RĂDULESCU, <i>Interiorul țărănesc într-o miniatură de Picu Pătruș și într-o icoană pe sticlă</i>	114
ȘTIRI ECUMENICE	
<i>Patriarhul Ignatie al IV-lea la Geneva; divergențe privind proclamarea anului marial; noi personalități în federația protestantă din Franța; un preot pentru pace; noi Biserici membre ale CEB; noua federație a Bisericilor Protestante din Spania; noul secretar al CEB; nume noi în rândurile personalului CEB; 26 de ani de participare la viața CEB; Vatican-Sinod 1987; o lucrare patristică deosebită în Biserica Romano-Catolică (ANCA MANOLACHE)</i>	117

VIAȚA RELIGIOASĂ ÎN CUPRINSUL
MITROPOLIEI UNGROVLAHIEI

Pr. ION BĂNĂȚEANU, <i>Agenda de lucru a P.F. TEOCTIST pe luna martie-aprilie 1987</i>	121
Arhim. Dr. CHESARIE GHEORGHESCU, <i>Vizita P.F. TEOCTIST la Sfânta Mînăstire Cernica</i>	124

IN MEMORIAM

Pr. Prof. Dr. Ioan G. Coman , de Pr. Prof. Dr. ȘTEFAN ALEXE	127
--	-----

România — realizări semnificative, Drd. MIHAI HAU	136
---	-----

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

LOUIS MONLOUBOU, <i>Saint Paul et la prière. Prière et évangélisation (138)</i> , Pr. SABIN VERZAN	138
ȘFÎNTUL VASILE CEL MARE, <i>Scrieri</i> (partea I), col. P.S.B.; vol. XVII, Drd. TEODOR BACONSKY	144

UNITATE ȘI CONTINUITATE PE PĂMÎNT ROMĂNESC

Istoria românilor este, din cele mai vechi timpuri și pînă astăzi, cînd se afirmă cu putere idealurile libertății și unității naționale, ale progresului social, istoria unui popor statornic, plămădit unitar în una și aceeași vatră de viață în care și-a continuat făgașul propriu de acțiune și manifestare, de făurire a culturii materiale și spirituale.

Leagănul de formare a poporului nostru — spațiul carpato-danubiano-pontic — cu înfățișarea lui unitară și armonioasă, avînd cîmpii mănoase, care oferă hrană îmbelșugată și variată, dealuri cu vii și pomi fructiferi, codri întinși, cu pașiști și poiene, munți străbătuți de păduri și văi prin care își fac loc apele abundente în pește, ce cuprind în adîncurile lor aur și sare, argint, cupru și fier, a fost necontenit populat din cele dintîi începuturi ale preistoriei omenirii și pînă astăzi. Bogăția pămîntului românesc fiind, fără îndoială, un argument al unității și continuității locuitorilor lui.

În mod firesc, spațiul carpato-danubiano-pontic s-a integrat pe deplin etapelor timpurii ale procesului de antropogeneză. Lăsînd la o parte cea mai îndepărtată epocă a istoriei — paleoliticul — putem considera că, începînd cu înfiriparea în teritoriul general sud-est european a unei activități stabile de agricultori și crescători de animale, aici, la noi, s-a dezvoltat, încă din mileniul al VI-lea î.d.Hr., o permanentă viață istorică, cu realizări de referință pentru întreg neoliticul european. Dacă ar fi să amintim doar cunoscuta capodoperă a artei neolitice de la Cernavodă — «*Gînditorul*» —, tăblițele scrise de la Tărtăria, județul Alba, sanctuarul de la Parța, județul Timiș, ori «*zeița*» de la Vidra, lângă București, aparținînd culturii Boian, ca și inegalabila cultură policromă Cucuteni, răspîndită în estul Transilvaniei, nord-estul Munteniei și Moldova, cu nu mai puțin inestimabilele ei monumente — altarul de la Trușești (Iași), sanctuarul de la Ghelăiești, «*hora*» de la Frumușița (Neamț) — tot am avea o imagine elocventă și reprezentativă asupra contribuției spațiului carpato-danubiano-pontic la înflorirea civilizației și spiritualității europene încă din aceste timpuri străvechi.

În perioada de trecere de la neolitic la prima epocă a metalelor, respectiv la epoca bronzului (aproximativ între 2500—2000 î.d.Hr.), în partea sud-estică a continentului european, precum și în unele zone, mai ales litorale, din Asia Mică, în urma contopirii triburilor locale cu ce-

tele de păstori și călăreți venite dinspre est, au avut loc profunde transformări etnice și lingvistice, care au dat naștere unei populații noi, de limbă indoeuropeană și anume neamului tragic, despre care Herodot, părintele istoriei, afirmă că «după cel al indienilor, este cel mai numeros» dintre toate popoarele cunoscute la acea vreme.

În creatorii strălucitei culturi a epocii bronzului din spațiul românesc — Glina, Otomani, Wietenberg, Hinova, Monteoru, Tei, Gîrla Mare, Verbicioara, Costisa, Suciul de Sus, Noua, Coslogeni și altele —, în meșterii specializați în prelucrarea aurului carpatic, care nu erau cu nimic mai prejos față de cei din Micene, cea cîntată de Homer, în lucrătorii atelierelor-turnătorii din Transilvania ce au făurit arme, unelte și podobe de o rară originalitate, unele adevărate capodopere prin finețea, decorațiunea și funcționalitatea lor, provocînd o adevărată «explozie» a metalurgiei bronzului care, vreme de cîteva secole, va domina și influența întreaga metalurgie europeană pînă spre Alpi, Scandinavia și Caucaz, în eroii traci participanți la cunoscutele războaie troiene, porniți poate și din regiunile carpato-danubiano-pontice, după cum o ilustrează chiar ceramica de tip Zimnicea și Babadag, apărută în straturile Troiei, trebuie să-i vedem pe cei mai îndepărtați strămoși direcți ai neamului nostru, care au asigurat continuitatea, unitatea și vitalitatea temeliei de patru milenii a poporului român.

În prima epocă a fierului, concomitent cu accentuarea procesului de individualizare tot mai pregnantă a lumii tragice în contextul etnic european, se produce fenomenul de delimitare și consolidare în cadrul marelui neam tragic, a ramurii de nord a acestuia, a geto-dacilor, atît de frecvent amintiți mai apoi în izvoare și identificați din punct de vedere arheologic în întreaga arie cuprinsă între Balcani, Carpații păduroși, Dunărea mijlocie și litoralul vestic și nord-vestic al Pontului Euxin, pînă la malurile Tyrasului.

Desemnați în izvoarele grecești, începînd cu Hecateu din Milet și Herodot, sub numele de «geți», iar mai tîrziu, la autorii latini, începînd cu Caesar, ca «daci», geții și dacii formau unul și același popor. Singura deosebire dintre geți și daci era regională. În acest sens, informațiile istoricului și geografului grec Strabon sînt clare și nu lasă loc nici unor interpretări forțate: «...geții sînt cei care se întind spre Pont și spre Răsărit, iar dacii, cei care locuiesc în partea opusă, spre Germania și spre izvoarele Istrului... Dacii au aceeași limbă ca și geții. Aceștia (respectiv geții — n.n.), sînt mai bine cunoscuți de eleni, deoarece se mută des de pe o parte pe alta a Istrului...». Geții locuiau, prin urmare, în părțile de șes de la sud și răsărit de Carpați, mai ales pe cele două maluri ale Dunării de Jos, iar dacii erau prin excelență stăpînitorii ținuturilor intracarpatiche ale Transilvaniei. Faptul că geto-dacii alcătuiau un singur popor este confirmat și de cercetările arheologice. Aceleași tipuri de vase, unelte și arme, aceleași construcții civile și militare, aceleași sanctuare, rituri și ritualuri funerare întîlnite în întreaga arie a civilizației geto-dace demonstrează că este vorba despre unul și același popor, unitar din punct de vedere etnic, unitar ca viață materială și spirituală.

De timpuriu, geto-dacii vor continua și amplifica dialogul inițiat cu secole în urmă de strămoșii lor tracii, cu lumea miceniană și troiană, dovedind o remarcabilă receptivitate la procesele innoitoare ale antichității, o implicare profundă în evenimentele epocii și un desăvârșit spirit creator. Acest dialog va fi adâncit o dată cu întemeierea coloniilor vest-pontice — Histria, Tomis și Calatis în Dobrogea, iar mai la sud, tot în spațiul getic, Dionysopolis, Bizone și Odessos.

Reluând cu inteligență și în mod creator elemente de cultură materială de la popoarele înaintate cu care au venit în contact, geto-dacii «au primit», cum arată marele nostru istoric Vasile Pârvan, puternice înfruriri grecești și apoi romane, dar, în același timp, au oferit la rândul lor o consistență spirituală superioară și originală, pe care literatura antică a consemnat-o, uneori, cu mirare și admirație, făcând din geto-daci aproape un popor fabulos, prin vitejie, înțelepciune și spiritul lor de dreptate. Filozofia și credința lor în nemurire le explică curajul, vitejia, optimismul în toate împrejurările, în timpuri liniștite și în vreme de război. Zalmoxis — întru chiparea înțelepciunii acelei epoci — adunase învățături prețioase din ce aveau mai de preț contemporanii și le împărtășea conaționaliilor săi spre ridicarea acestora la o concepție de viață superioară.

Moment de o rezonanță deosebită în istoria poporului român, anul 514 î.d.Hr., marchează intrarea geților în conștiința istorică a Europei și acceptarea lor în familia popoarelor civilizate. Cutezanța de a se fi opus înaintării uriașei armate persane a lui Darius I, pe care, desigur, nu aveau forța necesară pentru a o stăvili, a stat la baza creării unei faime ce avea să se perpetueze mai multe decenii după eveniment, pînă în vremea în care Herodot își va scrie cunoscutele sale «Istorii», unde va menționa a cu siguranță și exactitate de nimeni contestate : «geții sînt cei mai viteji și mai dreπți dintre tracii». Temeritatea faptei trebuie să fi căpătat în mintea grecilor dimensiuni fantastice, în primul rînd în ochii acelor care n-au schițat nici un gest de împotrivire în fața uriașei armate persane, iar în al doilea rînd, în conștiința generațiilor contemporane sau ulterioare mării înclătări greco-persane, care vedeau cu uimire în atitudinea unui neam puțin cunoscut pînă atunci, un exemplu de o înaltă valoare morală, asemănător luptei îndrjite a statelor grecești continentale pentru salvarea independenței împotriva aceleiași puteri persane.

Secolele următoare vor marca atît o continuă creștere a puterii geto-dacilor, cît și o tot mai frecventă și la fel de elogiasă înregistrare a lor în izvoare. Consemnarea aceluia anonim «histrionum rex», conducătorul unei uniuni de neamuri getice dintre Dunăre și Marea Neagră, din episodul încercării de pătrundere a sciților lui Ateas în Dobrogea, pe la 339 î.d.Hr. ; a celor 4000 de călăreți și 10.000 de pedestrași geți din Cîmpia Română, care au opus o rezistență înversunată lui Alexandru cel Mare, la anul 335 î.d.Hr., pe malul stîng al Dunării, obligîndu-l pe agresor să evite o angajare în adîncurile teritoriului lor ; a geților din nordul gurilor Dunării care, în anul 326 î.d.Hr., au nimicit armata macedoneană a lui Zopyrion, unul dintre generalii de frunte ai lui Alexandru cel

Mare, care a întreprins o expediție peste Dunăre împotriva Olbiei și a altor orașe grecești nord-pontice, cît, mai ales, a înțeleptului Dromichaites, învingătorul în două rînduri, în anii 300 și 292 î.d.Hr., al puternicului și orgoliosului rege Lysimach, fostul general al lui Alexandru cel Mare, pe care l-a și luat prizonier, reprezintă alte ocazii de relevare a multiplelor calități militare și morale ale geto-dacilor. Este vremea în care, în veacurile III—II î.d.Hr., Histria solicită protecția puternicilor basilei geți Zalmodegikos și Remaxos, ce stăpîneau Dobrogea, sudul Basarabiei și al Moldovei. Acum, geto-dacii încep să bată monedă de argint proprie, în patru sau cinci tipuri monetare, corespunzătoare spațiului lor de locuire. Tot acum, vechile fortificații, cu șanțuri și valuri de pămînt, lasă locul unor cetăți de tip *dava*, adevărate reședințe politico-militare și spirituale, centre economice și comerciale, dens locuite, cu sanctuare, altare și cu o arhitectură civilă și militară ce depășea adesea realizările tuturor populațiilor din afara lumii greco-romane. Asemenea *davae* se întîlnesc la Sprincenata, Ocnița, Polovragi, Bîzdina în Oltenia, Zimnicea, Crășani, Radovanu, Căscioarele, Cățelu Nou, Cîrlomănești, Cetățeni, Popești, Pleașov în Muntenia, Brad, Răcătău, Poiana, Barboși, Cîndești, Bîtea Doamnei-Piatra Neamț în Moldova, Sucidava-Izvoarele, Satu Nou (comuna Oltina), Sacidava (Rasova), Dunăreni, Capidava, Buteridava, Arcidava, Troesmis și încă multe altele în Dobrogea. În acest spațiu, vatră permanentă a triburilor geto-dace, se distinge din punct de vedere al importanței economice, spirituale și strategico-militare Transilvania, inima Daciei, cu sistemul său de cetăți de neasemuit cu altele în întregul «Barbaricum». În acest sistem, început poate dinainte de Burebista, însă desăvîrșit de el și completat apoi de urmașii săi pînă la Decebal, se detașează capitala Daciei — Sarmizegetusa Regia — și cetățile din jur — Costești, Blidaru, Căpîlna, Cugir, Tilișca, Răcoș, Apulum și multe altele —, precum și ingenioasele fortificații de baraj din zona Porților de Fier ale Transilvaniei (ca cele de la Tapae), construite în preajma confrunțărilor decisive cu romanii, expresie a genului militar al strămoșilor noștri.

Dezvoltarea economică și socială a geto-dacilor a favorizat și impus, în jurul anilor 70 î.d.Hr., unificarea politică a autohtonilor de pe toată întinderea locuită de ei, într-un stat centralizat și independent, cu cele mai vaste hotare etnice, sub conducerea lui Burebista, «cel dintîi și cel mai mare dintre regii din Tracia», după cum se menționează în inscripția lui Acornion de la Dionysopolis, în timpul căruia statul dac se întindea spre nord-vest pînă la Munții Slovaciei și Dunărea mijlocie, spre sud pînă la Balcani, spre sud-est pînă la țărmul Mării Negre — incluzînd și orașele grecești aflate aici —, iar la est pînă la Nistru și gurile Bugului. Prin crearea statului centralizat și independent — recunoscut ca «un mare stat», după spusele lui Strabon, contemporan al lui Burebista — se statornicea pe melegurile Daciei străvechi o tradiție statală ce va dăinui pînă în zilele noastre, cu toate vicisitudinile istorice care s-au abătut asupra «oamenilor pămîntului», locuitori din vremuri imemorabile pe aceeași vatră a străbunilor și părinților lor. Chiar cînd formațiunea politico-economică unitară și vastă se fărîmița în uni-

tăți mai mărunte, în scurgerea timpului răsărea însă din nou entitatea de odinioară. Burebista realizase unificarea, iar prin politica sa internă și externă a introdus Dacia preromană în circuitul universal de atunci și a ridicat-o alături de statele mari ale antichității, cum erau cele elenistice și cu deosebire cel roman, care, prin Cnaeus Pompeius, singurul reprezentant legal al Republicii romane, ce primea în vara anului 48 î.d.Hr., pe ambasadorul regelui geto-dac la Heracleea Lyncestis din Macedonia, recunoștea pe Burebista ca monarh suveran și independent.

Documentația actuală, bogată și variată, atestă fără echivoc că, în vremea lui Burebista, Dacia era înfloritoare economic, avea o apreciazibilă cultură materială și spirituală, dispunea de o populație numeroasă și de un potențial militar ridicat, era împânzită cu cetăți puternice de piatră, cu centre «oppidane» și așezări rurale prospere. Descoperirile arheologice demonstrează că meșterii daci aveau cunoștințe avansate în diferite domenii și mai ales în metalurgia fierului, iar civilizația lor atinsese un înalt grad de dezvoltare, putînd fi comparată chiar cu aceea creată de celți, meșteri recunoscuți ai antichității în prelucrarea metalelor. Intensificarea producției meșteșugărești — metalurgia fierului, a aurului și argintului, baterea monedei, prelucrarea lemnului, a pieilor, olăritul și țesutul — a atras după sine dezvoltarea pe scară largă a agriculturii și creșterii vitelor și, bineînțeles, amplificarea schimburilor cu populațiile vecine. În afară de existența unei monede unice cu putere de circulație pe întregul teritoriu al statului, Burebista a introdus un cod de legi cărora trebuiau să li se supună toți membrii societății. Legiferarea introdusă de Burebista în locul vechilor cutume național-tribale a reprezentat, desigur, un element de progres și subliniază, în același timp, caracterul unui stat centralizat, unificator. De altfel, însuși Strabon spune că getul Burebista a înălțat atît de mult poporul său, «prin exerciții, cumpătare și supunere față de legi, încît în cîțiva ani a creat un stat puternic» și «a ajuns să fie temut și de romani». Prin această din urmă apreciere, istoricul și geograful grec punea în toată lumina forța unui stat din afara lumii clasice greco-romane, cît și caracterul lui de stat independent în raport cu cel roman sau vreun stat elenistic.

Se știe, de asemenea, că Burebista avea o concepție clarvăzătoare în ceea ce privește politica externă. Cucerirea cetăților grecești de la Pontul Euxin — pentru a preveni o intervenție romană și un atac din flancul stîng —, iar apoi politica de apropiere a lui Burebista de Pompeius, rivalul lui Caesar — după declanșarea războiului civil la Roma între cei doi triumviri — evidențiază suficient de limpede rolul istoric pe care îl juca Dacia în calculele politice și în conjunctura militară din Europa sud-estică a vremii, precum și forța militară de care dispunea. Antichitatea a înregistrat faptul că Burebista putea ridica o oaste de 200.000 de luptători. Chiar dacă acest număr ar cuprinde o oarecare exagerare, ea a fost provocată de teama pe care o inspira această forță statului roman — cel mai puternic stat al timpului.

După ce, prin anul 44 î.d.Hr., marele rege geto-dac iese de pe scena istoriei, statul său se împarte mai întîi în patru, apoi în cinci formațiuni politice mai mărunte, dar tradiția statală se păstrează. Împărțirea statu-

lui centralizat creat de Burebista nu a afectat nici unitatea etnică, nici pe cea de cultură și lingvistică, dar nici tradiția statală nu a fost sfărâmată. Cele cinci microstate au dus mai departe tradiția. Așa putem explica refacerea unității statale în timpul regelui Decebal sau puțin înainte de urcarea acestuia pe tron. Analiza evenimentelor petrecute înainte de Decebal, cât și unele descoperiri arheologice ne duc la concluzia că țara era unificată din nou înainte de Decebal, pe temeiul tradiției statornicite de Burebista. Izvoarele antice menționează numele unor regi care au fost succesorii lui Burebista, de la Deceneu, marele preot și sfetnicul cel mai apropiat al lui Burebista, având puteri «aproape regale», cum sublinia istoricul Jordanes din secolul al VI-lea, până la Duras, ce s-au găsit foarte probabil în fruntea celei mai importante formațiuni politice din cele patru sau cinci, la care se referă Strabon. Nucleul polarizator al statului dac din timpul lui Decebal se găsea, desigur, în zona intracarpatică, acolo unde apărarea era mai ușoară decât pe Dunăre, unde romanii se și stabiliseră. Procesul unirii sau confederării microstatelor dinaintea lui Decebal într-un singur stat și cu un singur rege, așa cum ne apare Decebal și statul dac recunoscut de împăratul Domițian, prin tratatul din anul 89 î.d.Hr., se sprijinea pe tradiția statală încă puternică. Recunoașterea lui Decebal ca singur rege al Daciei sporea prestigiul acestuia, dar, în același timp, evidenția existența și unitatea statului dac, a Daciei, pe care o va cuceri Traian.

Regatul lui Decebal se înfățișa astfel, ca o autentică putere a lumii antice, capabilă să se confrunte cu Imperiul roman, resursele forței lui militare avându-și sorgintea în unitatea neamului geto-dac. Dar, existența unui stat independent și puternic între Dunăre și Carpați stânjenia considerabil planurile de cucerire și dominație ale Romei, motiv pentru care conflictele între romani, stăpâni în Balcani, și poporul geto-dac, hotărât să-și apere țara și libertatea, se vor ține lanț.

Situația politico-strategică pe eșchierul european era de așa natură, încât confruntarea dintre Dacia și Roma căpăta o însemnătate cel puțin continentală, pentru că Decebal, nu era doar rege al Daciei, ci reprezenta «frontul barbar» în fața puterii militare a Romei. A-l ataca, a-i ocupa citadela transilvană ce domina câmpiile dunărene, însemna a sfărâma acest front. Astfel, cele două expediții ale lui Traian au căpătat o însemnătate de istorie generală, în loc de a fi o acțiune militară pe plan local. Desfășurate timp de câteva decenii, cu momente de înțelegere și acalmie, războaiele daco-romane s-au încheiat în anul 106 d.Hr., cu ocuparea, după mari eforturi militare, a unei părți a Daciei, dar eroicul popor geto-dac n-a putut fi îngenuncheat și cu atât mai puțin lichidat.

Desigur, zdrobirea puterii politice și militare a lui Decebal a avut consecințe dintre cele mai grele pentru daci, care, din popor liber, cu stat propriu și o economie și civilizație avansate, a fost dezmembrat pe plan politic și militar, iar Dacia a fost supusă prin forța armelor și înglobată ca provincie în Imperiul roman. Ca urmare, ocupanții romani au avut parte pe toată perioada de stăpânire a unei părți a Daciei de o mișcare de rezistență foarte activă și de frecvente atacuri date de dacii liberi. Mișcarea de rezistență era o urmare firească a faptului că, sub ra-

port demografic, grosul populației în provincia romană Dacia îl constituiau dacii, reflectat atât în denumirea acesteia, cât și de rolul lor hotărâtor în producerea bunurilor materiale și spirituale. Neîmpăcându-se însă cu situația de a fi lipsiți de libertate și de a trăi sub regim de ocupație, dacii au organizat și desfășurat răscoale de mare amploare, imediat după moartea lui Traian, combinate cu atacuri ale dacilor liberi. Faptul că dacii nu au fost exterminați și că în urma războaielor dintre Regatul Daciei și Imperiul roman nu s-a creat un vid demografic în spațiul carpato-danubiano-pontic în general și cu atât mai puțin în interiorul arcului carpatic, reiese nu numai din existența majoritară a băștinașilor în Dacia romană, ci și din realitatea că aproximativ două treimi din teritoriul lor a rămas în afara sferei dominației Romei, care s-a constituit în Dacia Mare sau Dacia liberă.

Deși statul dac fusese desființat și o parte a Daciei transformată în provincia romană, unitatea etno-culturală a «oamenilor pământului», care se vor adapta noilor forme de activitate specifice societății provinciale și vor continua să trăiască în toate regiunile cucerite, atât în așezările rurale, cât și în cele urbane, a rămas un factor fundamental, alături de comunitatea de teritoriu, de viață, de civilizație, de limbă și de tradiție, ce veneau din adâncul mileniilor, constituind, împreună cu permanența idealurilor de libertate și independență, portaltoiuul viguros al procesului de romanizare.

La fel ca și în alte provincii mai vechi, romanii au introdus în Dacia relațiile sociale, formele proprii de organizare politică și administrativă, cultura și civilizația lor, limba latină, felul de trai roman provincial, recurgând la o colonizare de mare amploare și de lungă durată. Mari efective militare, legiuni și trupe auxiliare de infanterie și cavalerie, au fost așezate la fruntariile și în interiorul teritoriilor cucerite spre a apăra stăpînirea și rînduielele romane în țara dacilor. La scurtă vreme după cucerire, noua provincie traiană a cunoscut o viață economică prosperă. S-au construit apeducte, amfiteatre, drumuri și poduri durabile, s-a întemeiat o nouă capitală — Ulpia Traiana Sarmizegetusa —, s-a organizat exploatarea sistematică a bogățiilor solului și subsolului dacic (aur, argint, fier, sare), s-a cultivat intens pământul cu unelte mai perfecționate, au luat ființă numeroase sate și orașe. Meșteșugurile și negoțul au înregistrat o dezvoltare rapidă, pulsul unei vieți noi resimțindu-se pretutindeni.

În Dacia au venit oameni din toate părțile lumii romane, dar mai cu seamă din provinciile vecine. Indiferent însă de originea teritorială și etnică, de profesia ori condiția lor socială, noii veniți pe pământul dacic vorbeau latinește, trăiau după moda romană și erau propagatori activi ai romanității printre autohtoni. Mulți dintre ei veneau din provincii mai vechi romanizate, ca Hispania și Gallia sau chiar din Italia. Cei originari din ținuturi mai puțin latinizate continuau asimilarea la romanitate în Dacia. Mărturii de tot felul — construcții publice, inscripții, forme juridice, artistice, unelte de muncă, etc — dovedesc că provincia

carpatică s-a integrat în noul curs al vieții romane, menținându-și însă unele particularități locale, impuse de condiția sa geografică și de specificul populației băștinașe.

Viața romană și limba latină au cuprins și marea masă a dacilor care în copleșitoarea lor majoritate erau agricultori și crescători de animale, populând ținuturile rurale, fără a lipsi însă din centrele urbane ale provinciei. Populația autohtonă a participat activ și pe multiple planuri la viața romană, aducându-și contribuția cu precădere în domeniul economic și militar. În cele 17 decenii de viață romană neîntreruptă, autohtonii daci s-au integrat ireversibil în romanitate. Limba dacică, după o perioadă de bilingvism daco-roman în familie și în relațiile particulare, s-a stins încetul cu încetul, lăsând însă în lexicul latinei populare un însemnat fond de cuvinte, care s-au transmis prin filieră latină pînă astăzi în limba română. Astfel, romanii și dacii localnici, coloniștii și autohtonii au făurit împreună o viață nouă într-o țară străveche și bogată, dînd naștere unui popor harnic și viteaz — poporului român. Aceasta este pagina măreață de istorie care s-a scris pentru eternitate în spațiul carpato-danubiano-pontic.

Procesul romanizării, care a fost complex, îndelung și diferențiat ca ritm, adîncime și cuprindere, nu a sfărîmat unitatea substratului tragic, ci, din contră, a fortificat și mai mult acest substrat, asigurîndu-i dăinuirea pe aceleași meleaguri pe care le locuiseră geto-dacii. Romanitatea poporului român vine, astfel, din adîncuri străvechi, acolo unde s-a topit, într-o indestructibilă și vastă sinteză, factorul dac cu cel roman. «Graiul» acestei sinteze a fost latina, din care va deriva româna, iar spiritualitatea ei a devenit creștinismul.

În lumina concepției antropologiei istorice, a rezultatelor cercetărilor de pînă acum, se desprinde un fond de permanențe și continuitate antropobiologică, culturală și spirituală, păstrate și structurate în procesul de formare a personalității istorice a poporului român, care reprezintă, pentru continentul european, cel mai tipic, mai complet și mai complex proces istoric de dezvoltare a unor populații din preistorie și pînă în prezent, tocmai datorită presiunii demografice a elementelor autohtone față de cele alogene, fără de care el nu s-ar fi putut menține, răstimp de cîteva milenii, pe întreaga arie carpato-danubiano-pontică. Spațiul nu ne permite să ne oprim și să comentăm demografic-istoric semnificația celor peste 2000 de toponime, hidronime și antroponime de origine traco-dacă și a celor peste 160 de cuvinte românești provenite din același substrat, referitoare la corpul omenesc, familie, locuință, mediul fizic, faună, ocupații, precum și la diferite obiecte și acțiuni. Ne rezumăm a arăta că cercetările au stabilit că limba română are un fond de vocabular în lexicul fundamental în proporție de 81—83 la sută, cu o vechime de 2200 de ani, spre deosebire de limbile greacă, albaneză, macedoneană și italiană, unde proporția cuvintelor de aceeași vechime este de numai 67 pînă la 73 la sută. Valoarea indicelui de conservare a lexicului fundamental, ca o constantă de timp pentru un interval de 2200 de ani, înfățișează limpede unitatea demografică geto-dacică, apoi daco-romană și română, avînd ca moment inițial cel puțin 22 de veacuri anterior lui Burebista.

Pe timpul împăratului Aurelian (270—275), când armata și administrația romană, din rațiuni militare-strategice și de stat, au fost retrase la sudul Dunării, împreună cu o parte a populației civile, marea majoritate a locuitorilor daco-romani au rămas pe loc, constituind elementul etnic de continuitate. Cercetările arheologico-istorice au demonstrat și demonstrează existența unor numeroase și importante vestigii daco-romane, atât în vechile orașe, cât și în lumea rurală. Orașele, deși au decăzut după retragerea aureliană, au continuat să adăpostească o mare parte a populației autohtone pînă prin secolele V—VI cînd ele au fost părăsite de locuitorii lor. Aceștia, din cauza vitregiei vremurilor, s-au retras în mediul rural, mai ferit de atacurile migratorilor și mai potrivit cu îndeletnicirile și noile cerințe de organizare a populației. Lumea rurală a devenit, astfel, în perioada frămîntată a migrațiilor, centrul de greutate și spațiul de existență daco-romană.

Agricultori și crescători de animale, practicînd concomitent meșteșugurile tradiționale și trăind în obști sătești, daco-romanii au întreținut permanent și strînse legături economice, sociale, culturale și politice cu romanitatea de la sudul Dunării, ceea ce a dat acestora mai multă stabilitate și vigoare. Un factor important de cimentare l-a constituit acum limba de sorginte latină, precum și creștinismul, cu liturgia în latina populară, care se bazau pe legături strînse cu Imperiul roman, de unde au primit mereu influxiuni materiale și spirituale.

Sub haina romano-bizantină și apoi bizantină, imperiul a continuat să-și exercite influența asupra unei părți însemnate a teritoriului românesc — Dobrogea, o parte a Olteniei, Munteniei și Moldovei — pe care l-a menținut în componența sa, iar Dunărea a rămas pînă în secolul al VII-lea un fluviu imperial. Grija împăratului Justinian pentru refortificarea acestei importante căi navale semnifică ideea controlului bazinului dunărean și Pontului Euxin. Abia o dată cu instalarea slavilor în Peninsula Balcanică și cu invazia bulgarilor (secolul VII), s-a produs și aici un hiatus, lumea bizantină intrînd într-un con de umbră din care va ieși revigorată doar după mijlocul secolului al IX-lea. Dunărea va redeveni un fluviu imperial bizantin la sfîrșitul secolului al X-lea, iar «commonwealth»-ul bizantin, reconstituit inițial printr-o ierarhie ecleziastică, va cuprinde durabil bazinul carpatic și se va extinde pînă de parte, în Moravia.

Documentele arată că migratorii (germanici, huni, avari, etc.), indiferent de etnia lor, nu au format niciodată majoritatea demografică în Dacia și nu au putut acoperi toate teritoriile ei. Aceștia au rămas doar minorități etnice, enclave de alogeni, care ori au plecat spre alte țări ori s-au topit definitiv în romanitatea acestui pămînt. Factorul de permanență social-etnică și culturală, fermentul mutațiilor spre civilizație și progres general l-au format mereu autohtonii, superiori numeric și cultural. Ca semn al înțelegerii propriei romanități, condiția dăinuirii, locuitorii ținuturilor carpato-danubiano-pontice s-au numit români, iar țara lor românească.

Maturizarea treptată a vieții statale românești la sfârșitul primului mileniu și în începuturile mileniului nostru s-a datorat transformărilor petrecute în interiorul societății din teritoriile carpato-dunărene și, în primul rând, afirmării unei clase feudale proprii, alcătuită inițial din juzii și «bătrînii» comunităților rurale, reprezentanți ai obștilor și deținători ai autorității juridice, administrative, spirituale și militare, pe care izvoarele de mai târziu li vor desemna cu termenul de «cnezi». Acești cnezi au constituit feudalitatea de tip prestatal în toate provinciile istorice românești, iar puterea și autoritatea lor au izvorât de la colectivitățile care le-au dat naștere. Unul dintre rezultatele importante ale cercetărilor mai noi constă în demonstrarea caracterului general al instituției cnezatului la români — pe teritoriul Transilvaniei, al Munteniei și al Moldovei — ca și din evidențierea naturii feudale a acestei instituții. În «țările» de pe cuprinsul Transilvaniei, ca și la sud sau la est de Carpați, autoritatea de tip cnezial s-a structurat în formațiuni mai mari din categoria ducatelor și voievodatelor.

Prezența în tot spațiul Daciei vechi a organizării politice feudale a românilor, de tipul ducatelor și voievodatelor, este adeverită de nenumărate mărturii: izvoare literare, descoperiri arheologice și numismatice, argumente lingvistice, dovezi etnografice.

Două cronici din secolul al XII-lea, prima slavonă, «Povestea vremurilor de demult», zisă a lui Nestor și alta latină, «Faptele ungarilor», a Notarului anonim al regelui Bela (Anonymus), atestă prezența și organizarea politică a românilor în bazinul carpatic în secolul al IX-lea, în preajma impactului invaziei triburilor ungare. Într-un ducat și voievodate românești din Țara Crișurilor, Timișana (Banat) și de pe versantul oriental al munților Apuseni, detaliat prezentate de Anonymus — ulterior cu ecouri în cronica lui Simon de Keza (a doua jumătate a secolului al XIII-lea) — se înfățișează ca principate teritoriale cu o structură socială și politică feudală, asemenea altor state ale Europei acelor vremi. Cele două cronici relatează că atunci când ungurii au descălecat în Cimpia Panonică, actuala lor patrie, și au început să se infiltreze în Transilvania (secolul X), dinspre apus spre răsărit, ei au avut de luptat aici cu românii de sub conducerea lui Menumorut (în Crișana), Glad (în Banat) și Golu (în Transilvania), care aveau cetăți de pământ și lemn bine întărite, cum sînt cele descoperite la Biharia și Dăbica, unde au opus dușmanului o dîrză rezistență.

Pe lângă marile cetăți de pământ și lemn din secolele IX—X, descoperite în Transilvania sau în nordul Moldovei, cercetările arheologice au mai dat la iveală inscripții din secolul X, pomenind jupanii din Dobrogea, reședințe feudale fortificate în Maramureș, datînd din secolele XII—XIII, capele de curte în Țara Hațegului, datînd din secolele XI—XIII, precum și complexul fortificat de la Voievozi, din nordul Bihorului, ale cărui începuturi coboară în secolul al XII-lea. Aceștia li se adaugă marea necropolă din secolele IX—X de la Alba Iulia și așezarea întărită de la Dridu, de pe malul Ialomiței, datînd din secolele XI—XII, prima reședință voievodală de la Curtea de Argeș, cu temelii de biserică de curte datînd de la sfârșitul secolului al XIII-lea, complexul feudal de la

Cetățeni, de pe malul Dimboviței, datînd din secolul al XIII-lea sau ceteata de la Slon, din munții Transilvaniei, ale cărei faze de evoluție se întind din secolul al IX-lea pînă în secolul al XII-lea.

În sfîrșit, înglobînd mai multe voievodate și concentrînd autoritatea politică pe teritorii echivalente statelor medievale, a apărut în istoria românească *marele voievod* sau *domnia*. Acest din urmă eveniment s-a produs la date diferite în cele trei țări istorice românești, mai întii în teritoriile intracarpatiche, prin crearea voievodatului Transilvaniei, apoi în Muntenia și Moldova. Decalajele cronologice și unele deosebiri au fost determinate și își găsesc explicațiile în împrejurările create de ultimele valuri ale popoarelor migratoare. Deasupra decalajelor și deosebirilor, se cuvin subliniate elementele de unitate ce țin de origini și de similitudinea etapelor de evoluție. Cu alte cuvinte, organizarea voievodatului Transilvaniei în secolul al XII-lea, afirmarea Munteniei sub Basarab I la începutul secolului al XIV-lea sau «descălecările» lui Dragoș și Bogdan în Moldova la mijlocul aceluiași secol, nu au reprezentat decît momente finale, mai bine ilustrate de izvoarele scrise, ale unor îndelungate evoluții.

La capătul acestei complicate, dar neîntrerupte elaborări, poporul român, exponent al tradițiilor romanității orientale și creator activ de cultură, instituții și civilizație, se afirmă în noua epocă istorică — Evul Mediu — ca o entitate viabilă, autonomă și unitară, dincolo de efemere împărțiri și dominații. Existența țărilor române ca state feudale separate n-a afectat unitatea etnică a poporului român, exprimată în unitatea de limbă și cultură, în similitudinile structurilor economice și sociale ale întregului teritoriu românesc. Între ele s-au păstrat în permanență legături politice, economice, spirituale, organizarea internă (domnia, dregătoriile, justiția, armata, alte instituții feudale) fiind în linii mari identică sau asemănătoare. În Transilvania, românii — cei mai vechi și cei mai numeroși locuitori ai pămîntului — au fost supuși pe plan social-politic unei discriminări accentuate, ceea ce a făcut ca în această zonă ei să fie considerați ca «tolerați» în propria lor țară. Dar, nici chiar acest fapt n-a afectat unitatea românilor, pentru care, în tot Evul Mediu, Carpații n-au fost zid despărțitor, ci punte de legătură și adăpost. La est și sud de Carpați, celelalte două state românești independente, Muntenia și Moldova, au trebuit să facă față pericolului reprezentat de Imperiul otoman, care, după ce cucerise întreaga Peninsulă Balcanică și transformase țările bulgarilor și sîrbilor în pašalicuri, se afla, către sfîrșitul secolului al XIV-lea, în contact direct cu hotarul de sud al țărilor române. Rezistența comună împotriva pericolului otoman, victoriile reputeate în timpul domniei Marelui Mircea Voievod, a lui Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare și a altor conducători de țară și de oști au permis țărilor române, încă din secolul al XIV-lea, să-și păstreze deplina autonomie administrativă și integritatea teritorială, conducîndu-se după legile și obiceiurile proprii. De strajă la hotarele Europei, ei s-au înscris deopotrivă în conștiința poporului nostru și a popoarelor continentului ca simbol al românilor de pretutindeni, al aceluiași popor și al unei misiuni istorice unice.

La mijlocul secolului al XVI-lea, în urma victoriei de la Mohacs din 1526, statul ungar este desființat, iar Poarta otomană își instalează dominația asupra acestui teritoriu, creîndu-se în 1541 pašalîcul cu reședința la Buda. În aceste condiții, Transilvania iese de sub jurisdicția politică a Ungariei și stabilește cu Imperiul otoman raporturi de autonomie, avînd, deci, un statut politic și juridic ca și al celorlalte două țări românești. O astfel de situație a contribuit și mai mult la strîngerea legăturilor între românii de pe ambele versante ale Carpaților, a stimulat în mod firesc intensificarea colaborării, pe multiple planuri, între țările românilor. Cînd, în anul 1600, Mihai Viteazul a înfăptuit cea dintîi unire a românilor, el a apărut ca un Restitutor Daciae, adică drept un restaurator al vechii Dacii, în înțelesul de stat unitar, în frontierele căruia să fie uniți locuitorii spațiului carpato-danubiano-pontic. Mai tîrziu, în anul 1784, cînd în Transilvania s-a desfășurat revoluția condusă de Horea, i s-a atribuit acestuia de către contemporani gîndul de a deveni un Rex Daciae, adică de a uni — ca odinioară Mihai — pe toți românii într-un singur stat. Continuității în timp îi răspundea, astfel, ca o permanență a trecutului și prezentului nostru, unitatea în spațiul istoriei și al creației culturale.

Lupta neîntreruptă a poporului nostru pentru unitate și libertate s-a accentuat în decursul anilor, conștiința unității de neam dezvoltîndu-se în conștiința națională, iar năzuința de unitate devenind un țel politic — țelul unirii tuturor românilor într-un stat național unitar. Către aceste tradiții de unitate și-a îndreptat ochii generația revoluției de la 1848 și a Unirii. Ctitorînd România modernă, prin unirea Munteniei cu Moldova, care-și va dobîndi cu sînge peste mai puțin de două decenii și independența, actul de la 1859 a polarizat în juru-i aspirațiile de unitate ale românilor de pretutindeni, deschizînd calea Marii Uniri din 1918. Prin lupte, jertfe, suferințe, poporul român a realizat atunci visul atîtor generații de înaintași: crearea statului național unitar român. O înfăptuire cu adevărat grandioasă care venea să încunune un îndelungat efort, ce încordase forțele românești atîta vreme și care avea să-și afle consacrarea internațională prin tratatele de pace din anii 1919—1920.

După făurirea statului național unitar român, apărarea unității și libertății țării s-a constituit într-o preocupare de prim ordin a poporului român. În împrejurările grele, cînd fascismul internațional, în primul rînd Germania hitleristă, își îndrepta privirile asupra bogățiilor și fruntariilor țării, poporul român și-a unit rîndurile, într-un unic efort, avînd ca țel suprem apărarea independenței și integrității patriei. Anii de luptă împotriva dictaturii militare fasciste și a dominației hitleriste au constituit una din acele perioade de cotitură care au survenit în îndelungata istorie a poporului român. S-a reliefat atunci largul consens național, fără de care ar fi fost de neconceput acțiunea istorică din august 1944, acea ridicare unanimă a poporului care a permis organizarea Revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă. Măreața izbîndă de la 23 August 1944 a fost urmată de epopeea participării României la războiul antihitlerist, armata și poporul aducînd o în-

semnată contribuție la zdrobirea Germaniei naziste, la eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei și a unei părți a Austriei, la scurtarea războiului și apropierea victoriei cu cel puțin 200 de zile mai devreme.

Eliberarea țării și trecerea ei pe calea construcției socialiste au pus definitiv capăt dominației străine, asigurând independența și suveranitatea națională, dreptul poporului român de a fi deplin stăpîn pe destinele sale, de a-și făuri viața așa cum și-o dorește. România socialistă se înfățișează astăzi lumii ca un stat liber și independent, în plină afirmare a capacităților creatoare ale poporului, făurarul conștient al istoriei sale noi.

Tezaurul de experiență al poporului român, cu adînci rădăcini în pămîntul patriei, evidențiază fără putință de tăgadă originile îndepărtate ale unor tradiții care-i străbat întreaga existență: pe de o parte tradiția luptei sale neînfricate pentru păstrarea ființei proprii, pentru unitate, neatîrnare și progres social, pe de altă parte tradiția spiritului său pașnic, a deschiderii către alte civilizații și culturi, a dorinței de colaborare cu alte popoare, cu care de-a lungul veacurilor a venit în contact. Istoria a făcut ca tradițiile de luptă să prevaleze, inspirînd și motivînd pînă în zilele noastre conștiința națională și patriotismul poporului român.

Este o experiență și o învățătură istorică majoră, pe care strămoșii, începînd cu geto-dacii, ne-au transmis-o și pe care avem datoria să o păstrăm mereu vie în mintea și inima noastră. Cu conștiința unui trecut de mai multe ori milenar, poporul român își construiește cu încredere prezentul și viitorul luminos, nu pe un sol pustiu și străin, ci pe vatra străbună, îmbibată de istorie, pe care strălucește, ca o moștenire de mare preț, diamantul unității și al continuității noastre.

GHEORGHE VASILESCU

PASTORALE CHIRIARHALE

† TEOCTIST

DIN MILA LUI DUMNEZEU
ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR
MITROPOLIT AL UNGROVLAHIEI
PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

IUBITULUI NOSTRU CLER, CINULUI MONAHAL
ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI, HAR ȘI PACE
DE LA DUMNEZEU-TATĂL, IAR DE LA NOI PĂRINTEASCĂ
BINECUVÎNTARE

«Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul,
să ne bucurăm și să ne veselim întru ea»
(Ps. 117, 24).

Iubiți fii duhovnicești,

Din comorile nepieritoare ale vestirilor sfinte cu care Biserica Ortodoxă a înveșmîntat această «*aleasă și sfîntă zi, praznic al praznicelor și sărbătoare a sărbătorilor*», strălucește ca un lucefăr și cîntarea profetică, înscrisă înaintea cuvîntului nostru pastoral. Ea pune început slujbei Învierii din zorii zilei de astăzi. Ecourile ei răsună stăruitor în auzul credincioșilor pe toată întinderea liturgică a Paștilor, iar adevărul cuprins în aceste puține cuvinte se află la însași temelia dreptei noastre credințe : Învierea Mîntuitorului nostru Iisus Hristos a treia zi după scripturi.

Pentru iubirea cu care întotdeauna v-am iubit și pentru prețuirea vredniciilor voastre ca fii ai Bisericii strămoșești și ai Patriei străbune, doresc să vă așez în suflet această vesteire a Învierii, acum când ne aflăm *«în ziua cea dintâi a săptămîinii»* (Matei 28, 1), Sfînta Duminică, spre a se *«bucura inima voastră»*, și ca *«bucuria voastră nimeni, să nu o ia de la voi»* (Ioan 16, 22). Atît îndemnul Psalmistului, cît și acesta al Mîntuitorului Hristos au dobîndit în viața creștină valori nemuritoare, au revărsat peste noi darurile Sfîntului Duh și au devenit mărturii ale comuniunii noastre cu Biserica întemeiată de El, prin Învierea Sa cea de a treia zi. Retrăind această pascală bucurie cu El, a unității depline, asemenea mlădițelor cu vița, dăm mărturie despre ea și în acest ceas mîntuitor, când ne întîmpinăm, după datină, cu salutul creștinesc :

«Hristos a înviat !»

Slăvim mesajul dumnezeiesc al învierii și vieții, al triumfului ei asupra a tot ceea ce ar putea să aducă vieții știrbire, să o primejduiască sau să o nimicească. Înălțăm cuvinte de preamărire, de ziditoare nădejde și de credință tare către Bunul Dumnezeu, Care ne-a adus din neființă la ființă, cum ne învață Sfîntul Ioan Gură de Aur, și, prin Învierea Fiului Său, ne-a trecut *«din moarte la viață și de pe pămînt la cer»*. Purtînd firea noastră omenească, Fiul lui Dumnezeu se pogoară de bună voie în mormînt spre a zdrobi puterea morții, spre a aduce firea noastră, *«din întuneric la lumina Sa cea minunată»* (I Petru 2, 9), făcîndu-ne *«moștenitori ai harului vieții»* (I Petru 3, 7). În icoana învierii, aceste adînci și atît de cuprinzătoare adevăruri sînt înfățișate cu negrăită putere de pătrundere de geniul creator al pictorilor noștri din trecut și de azi, în frescele de pe pereții mănăstirilor și bisericilor noastre. Învierea Domnului pe care o sărbătorim este o continuă chemare la viață. Este, cum tilcuia atît de limpede la 1643 în *Cazania* «pentru întreaga seminție românească», marele și înzestratul mitropolit al Moldovei, Varlaam, *«veselie netrecătoare celor întristați și mîngiere celor ce plîng ; ridicare celor căzuți ; slobozire celor robiți ; lumină celor din întuneric ; viață celor morți»*. În acest cuprinză-

tor înțeles de preamărire a vieții în toată plinătatea ei, a vieții noastre și a lumii, a întregii creații a lui Dumnezeu, noi toți ne îmbrățișăm și rostim iarăși și iarăși unii către alții, împreună, cu îngerul lui Dumnezeu :

«Hristos a înviat !»

Înviere și viață, viață și Înviere, lumină și pace, pace și lumină sînt nestemate care strălucesc luminîndu-ne ființa noastră dinlăuntru și îmbălsămează văzduhul duhovnicesc la această «*dumnezeiască strajă*», cînd cu ochii credinței «*Îl vedem pe Hristos strălucind cu neapropiata lumină a Învierii*». Bucuria sfîntă care ne învăluie în aceste zile, asemenea înnoirilor binefăcătoare ale primăverii asupra întregii firi, ne deschide noi căi de lumină spre limpezirea valorilor supreme ale ființei noastre, a darurilor și drepturilor ei, îndemnîndu-ne la împlinirea îndatoririi de a le apăra și a le da mereu o mai sporită strălucire. Pe bună dreptate, cugetul creștin își ia din nou zborul spre înțelesul adînc, spre piscurile mărturisirii depline, vestind într-un glas cu întreaga creștinătate, care în acest an împreună prăznuiește Învieria : «*Hristos a înviat din morți, cu moartea pre moarte călcînd și celor din mormînturi viață dăruindu-le*».

Dreptmăritori creștini,

Învieria din morți a Domnului nostru Iisus Hristos este pentru noi creștinii nu numai prilej de aleasă și sfîntă bucurie nu numai izvor de învățăminte pentru plinătatea vieții date de Dumnezeu, ci este și far călăuzitor pentru a o trăi și prețui cum se cuvine. Notanul iubirii dumnezeiești a Celui ce «*S-a dat, pe Sine pentru noi*» (I Tim. 2, 6), spre a ne îndestula de bucuriile vieții, ca Unul care a venit ca lumea «*viață să aibă și din belșug să aibă*» (Ioan 10, 10) s-a arătat și prin aceea că împlinind jertfa Sa răscumpărătoare, înviind din morți, înălțîndu-Se la ceruri și șezînd de-a dreapta Tatălui (Marcu 16, 19), Mîntuitorul a rămas mereu alături de noi, în mijlocul nostru, în Biserica măririi Sale. Îndată după Înviere, El s-a aflat împreună cu sfinții Săi Ucenici și Apostoli ; a venit în mijlocul lor, i-a binecuvîntat zicîndu-le : «*Pace vouă !*» (Ioan 20, 19), i-a încredințat despre realitatea învierii Lui (Luca 24, 39) și le-a împărtășit puterea Duhului Sfînt, dăruite Sfinților Apostoli în primele clipe după învie-

re, au rămas pentru totdeauna cu valoare de îndreptări harice spre continuarea lucrării lor în Biserică de către urmașii ucenicilor Domnului, aleși și hirotoniți pentru aceasta.

Dar prezența Mântuitorului Iisus Hristos nu a rămas închisă în cetatea inimii Apostolilor, ci ea s-a revărsat și se revărsă neîncetat, cu binefăcătoarea ei putere de dumnezeiască «apă vie», în ogorul vieții duhovnicești al întregii Biserici. Ca mădulele ale Trupului tainic al Domnului, care este Biserica lui Hristos, noi ne împărtășim neîncetat de adevărul cuprins în cuvintele Mântuitorului : «*Eu sînt viața, voi sînteți mlădițele. Cel ce rămîne întru Mine și Eu întru el, acela aduce roadă multă, căci fără Mine nu puteți face nimic*» (Ioan 15, 5). Aceste cuvinte au un dublu sens : ele ne încredințează, pe de o parte, de părtășia noastră cu Hristos, Cel ce ne dăruiește și ne călăuzește viața, iar pe de alta, condiționează sălășluirea lui Hristos în noi de rămînerea noastră în El. Îl avem adică pe Hristos cu noi și în noi în măsura în care ne străduim să viețuim în El. Iar această viețuire în Hristos o înțelegem ca pe o trăire în unitatea de credință, de mărturisire și de slujire a vieții Bisericii. Mântuitorul Hristos, biruitorul morții, voiește ca și noi să fim biruitori ai păcatului, — care este moartea morală —, pentru ca și noi să trăim împreună cu El și să-I simțim mereu prezența, în fiecare zi a vieții noastre, în fiecare pas, în fiecare gînd și faptă.

Viețuirea cu Hristos și în Hristos o realizăm prin îndeplinirea voii Sale, prin primirea cu vrednicie a Sfintelor Taîne, prin iubirea semenilor și de asemenea, prin participarea la Sfînta Liturghie, care actualizează viața și jertfa Mântuitorului. De fiecare dată cînd ne rugăm sau luăm parte împreună cu ceilalți semeni la săvîrșirea jertfei liturgice sau săvîrșim binele, simțim că nu sîntem singuri, ci împreună cu Hristos. Participarea și rămînerea noastră în starea hărăzită nouă de fii ai Bisericii înseamnă o permanentă strădanie întru sporirea virtuților, care definesc trăsăturile ființei noastre : credința, nădejdea și dragostea. Drept aceea, îndemnul Mântuitorului «*Rămîneți în Mine și Eu în voi*» (Ioan 15, 4) trebuie să ne determine spre neconținute strădanii de înălțare duhovnicească a vieții noastre, trăită în comuniune de rugăciune și sfințire a Bisericii și de doxologie adusă lui Dumnezeu, pentru a realiza năzuința pe care o mărturisim și pe care o auzim la fiecare Liturghie : «*Toată viața noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăm*».

Primăvara duhovnicească a Învierii ne îndeamnă acum să răsădim în grădina inimii noastre florile unei vieți noi, înfrumusețate de năzuința desăvîșirii. Iar năzuința spre desăvîșirea morală cere și o deschidere spre voia lui Dumnezeu și spre slujirea aproapelui. «*Precum Hristos a înviat din morți, prin slava Tatălui*, spune sfântul Apostol Pavel, *așa să umblăm și noi întru înnoirea vieții*» (Romani 6, 4). Această înnoire a vieții înseamnă împodobirea ei cu roadele virtuții și ale vredniciei și, mai cu seamă, cu iubirea cea nemuritoare care dă sens și strălucire întregii noastre vieți, călăuzindu-ne și întărindu-ne pe drumul slujirii semenilor noștri, drum care înseamnă și întilnirea noastră cu Hristos cel înviat.

Prezența Lui în noi nu trebuie însă înțeleasă ca un ideal abstract și nici numai ca un act de interiorizare proprie, sau numai ca o relație personală între Hristos și noi. Ea se vedește în îndatorirea noastră de a lucra și pentru îmbelșugarea ogoarelor sufletești ale celorlalți semeni, concretizându-se în faptele de dragoste și întrajutorare frățească recomandate de Biserică. Nu putem urca singuri spre culmile înSORITE ale Ierusalimului învierii noastre și nici nu ne putem îndrepta spre Emausul întilnirii și călătoriei noastre cu Hristos dacă nu simțim alături de noi pe toți cei zidiți, ca și noi, după chipul și după asemănarea lui Dumnezeu. Numai împreună cu toți semenii, adunați la sînul ocrotitor de mamă al Bisericii noastre strămoșești, care ne luminează și ne încălzește cu văpaia dragostei nesfîrșite, simțim cum crește în noi puterea lui Hristos, așa cum o simțea odinioară marele Apostol Pavel cînd exclama : «*Acum nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine*» (Gal. 2, 20).

Hristos trăiește în noi în măsura în care, împlinindu-ne datoriile față de semeni, putem auzi în conștiința noastră ecoul cuvintelor Lui : «*Intrucît ați făcut unuia dintr-acești frați ai Mei, prea mici, Mie Mi-ați făcut*» (Matei 25, 40). Să ne întocmim viața în așa fel, încît Mîntuitorul Hristos să sălășluiască în noi, prin deschiderea inimii noastre față de cerințele celorlalți semeni, prin apropierea de năzuințele lor și prin întărirea comuniunii de bucurie și frățească dragoste cu ei. Mai ales să nu uităm că

din cununa slujirii semenilor nu trebuie să lipsească floarea aleasă a sprijinirii dreptului lor fundamental la viață, pace și fericire.

Ca un mesaj spre această unitate, spre frățietate și pace, creștinii de pe toate meridianele globului pămîntesc vestesc și slăvesc împreună în acest an, fiecare în graiul său, marea și mîntuitoria sărbătoare a Paștilor. Uniți în același crez în învierea Fiului lui Dumnezeu și avîndu-L pe El în mijlocul nostru, bucuria tuturor trebuie să fie mai adîncă. Dar și îndatorirea tuturor și a fiecăruia în parte se cade să fie și mai mare în efortul de a ne apropia tot mai mult de viața și învățătura Mîntuitorului Hristos și de a avea în El și în Biserica Sa «*Un Domn, o credință și un botez*» (Efes. 4, 5). Din această conștiință de părășie a bucuriei pascale să izvorască; să se reînnoiască zelul tuturor credincioșilor Învierii în a întruchipa prin întregă lor lucrare pacea stătătoare între oameni și popoare.

Iubiți fii duhovnicești,

În înfăptuirea părășiei noastre cu Hristos cel înviat, pildă pururea vrednică de urmat ne este sfînta noastră Biserică străbună. De-a lungul întregii sale existențe, ea și-a împletit slujirea sa cu viața, munca și aspirațiile poporului român cu care împreună a odrăslit și a viețuit neînterupt pe această vatră părintească, păstrînd, încă de la predicarea Sf. Apostol Andrei, pe plaiurile noastre strămoșești, tot tezaurul de învățatură al Sfinților Părinți. Bucuriile, durerile, nădejile și împlinirile ei s-au împletit totdeauna cu cele ale poporului român, afirmînd și întărind astfel neconținut strînsa legătură dintre unitatea noastră de credință și unitatea de neam.

În frămîntările involburatei sale istorii din trecut, poporul nostru, așezat în «calea răutăților» ce s-au abătut asupra lui ca vijeliile pustiitoare, nu s-a lăsat îngenunchiat sau biruit de vitregii, ci a luptat cu dîrzenie, de-a lungul întregii sale existențe, pentru înfăptuirea idealurilor sale mărețe. Stăpîni ai gliei străvechi românești, uniți în jurul aceluiași Altar al dreptei credințe, strămoșii noștri au păstrat și au afirmat peste veacuri con-

știința unității de neam, de grai și de simțire. Încălziți neîncetat de această conștiință, cu sufletul la sînul Bisericii care le-a însuflețit nădejile și le-a luminat cugetul, ei au rămas neclintiți în leagănul ființării lor, prisosind în muncă, în jertfelnicie și în dragostea pentru apărarea integrității țării, pentru păstrarea și sporirea valorilor culturale ale neamului. Viața pilduitoare a vrednicilor noștri înaintași, fii devotați ai neamului, ca și strădaniile și lupta lor îndârjită pentru libertate socială, independență și suveranitate națională, ne îndatorează și pe noi cei de azi să le cinștim și să le sporim ágonisita lor de veacuri.

Astăzi, năzuințele poporului român sînt tot atît de arzătoare, îndreptîndu-se spre o viață din ce în ce mai luminoasă și mai îmbelșugată, trăită în pace și bună înțelegere cu toate popoarele. Spre a-și realiza aspirațiile lor legitime, toți fiii patriei se simt uniți în cuget și în simțiri pentru apărarea dreptului lor la moștenirea sfîntă a înaintașilor, la făurirea cu eroism a prezentului și viitorului ei luminos. Sîntem fiii și stăpînii acestui pămînt, sfințit cu sudoarea și cu sîngele strămoșilor noștri și nu vom îngădui niciodată nimănui să ne conteste sau să ne știrbească acest drept. Pe vatra pe care locuim astăzi ne-am născut și am viețuit neîntrerupt, fără ca vreuna din urgiile care au trecut peste noi să ne poată clinti. Pe aceeași vatră vrem să trăim liberi și independenți, muncind în pace, încrezători în viitorul strălucit al Patriei dragi.

În vremea noastră, munca și entuziasmul nestăvilat al poporului român se oglindesc în strălucirea epocalelor înfăptuiri materiale și spirituale, dînd țării întregi chip nou, iar fiilor ei conștiința pãrtășiei și a unității de gînd' și de faptă cu cel ce este suflet din sufletul poporului nostru, Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, al cărui geniu creator stă la temelia înfloririi patriei noastre. Neobosita sa putere de muncă și dăruirea sa pilduitoare în slujirea poporului, a țării și a idealurilor de pace ale omenirii, însuflețesc zi de zi tot mai mult și sporesc neîncetat elanul întregului popor în munca sa avîntată pentru ridicarea țării pe noi trepte de împliniri luminoase.

Să sprijinim, *iubiții mei*, cu sporită râvnă, munca avîntată a harnicului nostru popor, planurile sale mărețe de dezvoltare a țării. Ierarhi și preoți, monahi și monahii, cler și credincioși să depunem eforturi sporite pentru continua înfrumusețare a chipului patriei, pentru îmbunătățirea continuă a vieții noi pe care și-a făurit-o poporul român și pentru sprijinirea năzuințelor sale înalte și nobile, de pace și fericire. Călăuză întru aceasta ne sînt și cuvintele Sf. Apostol Petru : «*După harul pe care l-a primit fiecare, slujiți-vă de el spre folosul țărilor ca niște buni iconomi ai harului celui de multe feluri al lui Dumnezeu*» (I Petru 4, 10). Să ne unim vrerea de apărare a vieții și de pace cu voința întregii omeniri dornice să înlăture coșmarul cataclismului nuclear, al nesiguranței, neîncrederii și temerii, întreținute de nesăbuita cursă a înarmărilor. Să ne rugăm cu sufletul plin de încredere, pentru pacea și viața lumii, pentru sporirea simțămîntului de responsabilitate al conducătorilor de popoare față de viitorul omenirii, pentru sălășluirea liniștei și a păcii pe toată fața pămîntului.

Iubiții mei fii sufletești,

Preamărind pe Părintele nostru ceresc, Cel ce prin Învierea Fiului Său «*ne-a trecut din moarte la viață*», așa cum glăsuiește cîntarea praznicului de astăzi, vă fac părintesc îndemn să vă îndreptați luarea-aminte spre propășirea neconținută a vieții voastre și a semenilor. Luînd lumină din lumina lui Hristos Cel înviat, luminați-vă din belșug Sionul vostru sufletească în această zi de aleasă sărbătoare și fiți în același timp «*purtători de lumină*» pentru toți cei din jur.

Ca fii ai Bisericii noastre strămoșești «*zidiți fiind pe temelie apostolilor și proorocilor*» (Efes. 2, 20) rămîneți deci statornici în dragostea curată față de Biserica noastră și față de scumpa noastră Patrie. Stați neclintiți în dreapta credință a înaintașilor noștri, iubiți-vă unii pe alții și întindeți iubirea voastră frățescă asupra tuturor semenilor. Rămîneți mlădițe vii și roditoare pe tulpina Trupului lui Hristos, care este Biserica Sa și pe tulpina viguroasă a Patriei noastre străbune.

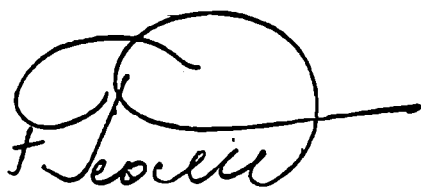
Rog pe bunul Dumnezeu, Care ne-a învrednicit, în acest fapt de primăvară a firii, să întâmpinăm cu voieșie luminatul praznic al primăverii noastre sufletești, ca păcea și bucuria Sfintei Învieri să vă fie deplină în casele și familiile voastre, sărbătorind cu aleasă mulțumire Sfintele noastre Paști.

Din prisosul acestor simțiri părintești, vă îmbrățișez și vă vestesc iarăși :

«HRISTOS A ÎNVIAT !»

«ADEVĂRAT A ÎNVIAT !»

Al vostru părinte duhovnicesc rugător pentru tot binele către Mîntuitorul Hristos cel înviat,

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Teoclit', with a large, stylized flourish above the name.

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

† ANTIM

DIN MILA LUI DUMNEZEU, ARHIEPISCOP AL EPARHIEI
TOMISULUI ȘI DUNĂRII DE JOS .

INTREGULUI NOSTRU CLER ȘI TUTUROR DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI
DIN ACEASTĂ ARHIEPISCOPIE: HAR, MILĂ ȘI PACE DE LA DUMNEZEU-
TATĂL ȘI DE LA DOMNUL NOSTRU IISUS HRISTOS, IAR DE LA SMERENIA
NOASTRĂ ARHIEREȘTI BINECUVINTĂRI

HRISTOS A ÎNVIAT !

Iubiții mei fii sufletești,

Ne-a învrednicit Bunul Dumnezeu ca, o dată cu imprimă-
vărarea firii, să întâmpinăm cu râvnă sfântă și primăvara sufletu-
lui, Învierea Domnului nostru Iisus Hristos, care ne unește pe
toți în cântarea de biruință : «Hristos a înviat din morți, cu
moartea pe moarte călcînd și celor din morminte viață
dăruindu-le».

Am așteptat cu multă dorire acest măreț praznic, care în-
totdeauna ne înaripează credința și ne aduce îmbelșugate răs-
plătiri duhovnicești. Cea mai slăvită dintre toate sărbătorile de
peste an, Sfintele Paști, ne face să retrăim momentul cel mai de
seamă din istoria mîntuirii noastre și să gustăm anticipat din
bucuria învierii celei de obște făgăduită nouă prin darul și iu-
birea Sa de oameni.

Strălucita Înviere a Mîntuitorului urmează mării Sale jertfe
de pe cruce, prin care «*Hristos s-a dat pentru păcatele noastre
și a înviat pentru îndreptarea noastră*» (Rom. 4, 25). Însuși
Domnul, vorbind despre sfintele Sale patimi, a spus că «*tre-
buia să pătimească acestea Hristos și să intre în slava Sa*»
(Luca 24, 26). Și tot El a spus că : «*Bobul de grîu căzînd pe
pămînt, de nu va muri, rămîne singur, iar de va muri, multă
roadă aduce*» (Ioan 12, 24).

Învierea Domnului este semnul dumnezeirii Sale și punctul
culminant al operei Sale, prin care a săvîrșit mîntuirea lumii.

Iubiți filii duhovnicești,

Vestea despre Sfânta Înviere s-a răspândit cu repeziciune, pornind chiar de la ușa mormântului. Atunci, în faptul dimineții, îngerul Domnului, așa cum se arată în Sfânta Evanghelie, a prăvălit piatra de pe mormânt și a zis femeilor purtătoare de mir: *«Nu vă temeți, căci știm că pe Iisus cel răstignit căutați. Nu este aici, ci S-a sculat, precum a zis. Și degrabă mergînd, spuneți ucenicilor Lui»* (Matei 28, 6—7). Aceste sfinte Femei au fost cele dintîi vestitoare ale Învierii.

Sfinții Apostoli Petru și Ioan, auzind despre Învierea Domnului, au alergat la mormânt să vadă ce s-a întîmplat și ajungînd acolo au găsit mormîntul gol. Înăuntru se mai aflau numai giulgiurile de înmormîntare. Atunci ei au văzut și au crezut că Domnul a înviat cu adevărat, după cuvîntul Scripturii (Ioan 20, 9).

În aceeași zi, Domnul a călătorit împreună cu doi ucenici ai Săi, Luca și Cleopa, la un sat ce se numea Emaus. Pe cale, El le-a tîlcuit Scripturile cele despre Sine, dar ei nu îl cunoșteau că este Domnul. L-au cunoscut însă cînd s-au așezat la masă, la binecuvîntarea pîinii.

Timp de 40 zile, pînă la Înălțarea Sa la cer, Domnul S-a arătat în multe rînduri ucenicilor Săi, învățîndu-i cele despre Împărăția cerurilor și pregătindu-i pentru ieșirea la propovăduire. La una dintre ultimele arătări, ce a avut loc în Muntele Galileei, Domnul, adresîndu-Se celor unsprezece ucenici, le-a grăit: *«Datu-Mi-s-a toată puterea în cer și pe pămînt. Drept aceea mergînd, învățați toate neamurile, hotezîndu-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh, învățîndu-le să păzească toate cîte am poruncit vouă»* (Matei 28, 18—20).

Dînd urmare acestei dumnezeiești porunci, Sfinții Apostoli și ucenicii lor, încredințați de adevărul Învierii și întăriți de Duhul Sfînt, au purces cu îndrăzneală la propovăduirea Evangheliei pînă la marginile lumii, înfruntînd tot felul de greutăți și suferințe și chiar moartea mucenicească. Această propovăduire, continuată cu însuflețire de Biserică, a încălzit și a luminat mulțimea generațiilor și a popoarelor care în cursul veacurilor, părăsind păgînatatea, au venit la credința în Hristos.

Dreptmăritori creștinii,

Învierea Domnului pe care noi creștinii o sărbătorim astăzi cu atîta bucurie înseamnă înnoirea vieții sufletești, chemarea la o viață nouă, curată și sfîntă. «*Pentru că așa cum Hristos s-a sculat din morți prin mărirea Tatălui, așa să umblăm și noi întru înnoirea vieții*» (Rom. 6, 4).

Dacă prin Sfîntul Botez ne-am înnoit și ne-am curățit de păcate, îmbrăcîndu-ne în cămașa cea albă a nevinovăției lui Hristos, ne întrebăm acum: am păstrat oare această cămașă nepătată în tot cursul vieții sau am întinat-o cu răutățile, dezbinările și cu păcatele noastre? Paștele vine să ne amintească acest lucru și ne face să ne întoarcem măcar în aceste zile la pruncia și curăția noastră sufletească cea dintru început.

Odată cu simțămintele de bucurie și de încredere în viață, credința în Înviere ne aduce tuturor un călduros îndemn la înfrățire și dragoste, la iertare și pace. «Să ne luminăm cu prăznuirea — cîntă Biserica — și unul pe altul să ne îmbrățișăm. Să zicem fraților și celor ce ne urăsc pe noi; să iertăm toate pentru Înviere».

Praznicul Sfintelor Paști ne aduce de asemenea o caldă chemare la îndeplinirea îndatoririlor noastre față de Biserică, Mama noastră spirituală, care ne-a născut duhovnicește. Pentru care noi creștinii, numiți de Apostolul Petru «*pietre vii*» ale acestui sfînt așezămînt, sîntem îndemnați să aducem prin faptele noastre «*jertfe duhovnicești plăcute lui Dumnezeu și să vestim în lume bunătățile Celui ce ne-a chemat din întuneric la lumina Sa cea văzută*» (I Petru 2, 5, 9).

În vremea noastră, răspîndirea mesajului evanghelic se reazemă pe viața autentic creștină, pe care fiecare sîntem chemați să o trăim. În rugăciunile noastre zilnice și mai ales în timpul Sfintei Liturghii ne simțim strîns uniți sufletește cu cei de o credință cu noi. Inimile noastre atunci se înaripează și se înalță prin cîntarea comună pe care o aducem în fața Sfîntului Altar, prin mărturisirea împreună a simbolului credinței, prin împărtășirea cu sfintele și de viață dătătoare ale lui Hristos Taine.

La sfîrșitul slujbei, cînd preotul rostește cuvintele : «Cu pace să ieșim», iar noi răspundem : «Întru numele Domnului», ne dăm seama că lucrarea sfîntă a Liturghiei s-a terminat în biserică, dar urmează a se continua de noi credincioșii în afară, în mijlocul celorlalți frați ai noștri. La această nouă lucrare creștinească din afară sîntem solicitați toți, atât bărbații cît și femeile, cu posibilitatea și harurile pe care le avem fiecare, spre a ne face de folos aproapelui nostru.

De această dată Mîntuitorul nu ne trimite ca pe Apostoli în toată lumea, ci în familia noastră, a cărei trăinicie uneori este tulburată, sau în parohie, unde mai sînt unii creștini numai cu numele. Ne trimite la cei stăpîniți de păcate grele ce nesocotesc învățătura cea bună a Sf. Ap. Pavel, care zice : «*Să umblăm cuviincios, ca ziua, nu în ospețe și beții, nu în desfrînări și în fapte de rușine, nu în ceartă și în pizmă*» (Rom. 13, 13). Ne trimite să cercetăm pe cei bolnavi, să ajutăm pe cei lipsiți, să mîngîiem pe cei întristați. Ne trimite de asemenea să îndreptăm cu duhul blîndeții pe cei ce se lasă amăgiți de unii care au rătăcit de la învățătura cea adevărată.

După cum se vede, ogorul misionar este larg, dar și noi sîntem mulți și răsplata este mare, pentru că zice Sf. Ap. Iacov : «*De va întoarce cineva pe păcătos de la rătăcirea căii lui, își va mîntui sufletul de moarte și va acoperi mulțime de păcate*» (Iacov 5, 20).

Îubiiților,

În același timp, această strălucită sărbătoare, închinată biruinței atotputernice a vieții asupra morții și răului, se cuvinte să călăuzească pașii noștri spre realizarea eforturilor și progres ale poporului nostru și a năzuințelor lui de pace și cooperare în lume.

Înfrățirea și dragostea între oameni, propovăduite de Mîntuitorul, nu și-au găsit înțelegere și sălaș statornic în toate inițiile. Omenirea este adînc îngrijorată de actualele războaie ce se poartă de mulți ani, în unele părți ale lumii și seceră zeci de mii de vieți omenești.

Teama cea mare a vremii noastre este ca aceste războaie regionale să nu declanșeze un eventual război mondial, cu folosirea armelor atomice, care pot nimici însăși viața de pe pământ și realizările civilizațiilor milenare ale omenirii. Este drept însă că, în același timp popoarele iubitoare de pace depun mari eforturi pentru apărarea păcii și stingerea conflictelor existente prin tratative, iar nu prin războaie. Poporul român, cunoscut pentru convingerile sale că numai pacea poate salva omenirea de la distrugere, sprijină cu însuflețire acțiunile pentru dezarmare și pace în lume, iar Președintele țării noastre, Domnul Nicolae Ceaușescu, este recunoscut și stimat pe plan mondial ca neînfricat stegar al păcii și cooperării între toate popoarele.

Sfânta Scriptură ne învață că : «*De vrea omul să trăiască și să vadă zile bune, să caute pacea și să o urmeze*» (Ps. 33, 12—14). Pacea este deci condiția esențială a fericirii. De aceea noi, împreună cu toți oamenii de bine din lume, dorim din tot sufletul, realizarea păcii și destinderea internațională, prin distrugerea armelor de ucidere în masă și stabilirea unor relații noi de cooperare între popoare.

În calitate de creștini, să ne rugăm pentru pacea a toată lumea și pentru unirea tuturor, știind că din acestea izvorăsc neîncetat dragostea între oameni, respectul și bunătatea tuturor.

O contribuție însemnată la lucrarea pentru pace este însăși munca noastră de fiecare zi, ale căror roade sînt întărirea patriei și satisfacerea trebuințelor comune. Ca în fiecare an, primăvara este anotimpul cînd firea însăși se trezește la viață și se primenește. Întinsele ogoare de pe tot cuprinsul țării, livezile și pomii, viile și grădinile care dau hrana cea de toate zilele poporului nostru așteaptă pe muncitorul vrednic ca să le lucreze și să le îngrijească, pentru ca acestea să-și dea rodul lor la vreme.

O încredere tot așa de mare își pune poporul nostru în hărnicia și iscusința muncitorilor și specialiștilor din fabrici și uzine, care lucrează cu avînt pentru împlinirea cerințelor obștești și propășirea țării.

Fiii Bisericii noastre de pretutindeni își îndreaptă astăzi gîndul către toți acești truditori, care cu dragoste răspund la chemările poporului nostru și prin munca lor cinstită sporesc bunăstarea țării și aduc patriei bucuria noastră a tuturor.

Dând slavă lui Dumnezeu pentru darurile Sfintei Învieri și pentru dragostea voastră către Biserica strămoșească, vă îmbrățișez, iubiților mei fii sufletești, și vă doresc sfinte bucurii și pace, cu prilejul acestui praznic dumnezeiesc.

Binecuvântarea Domnului să se reverse din belșug peste voi și peste familiile voastre, ca să sporiți în tot lucrul bun.

H R I S T O S A Î N V I A T ! L A M U L Ţ I A N I !

Al vostru de tot binele voitor și pururea către Domnul fierbinte rugător,

† A N T I M

ARHIEPISCOPUL TOMISULUI ȘI DUNĂRII DE JOS

† E P I F A N I E

DIN MILA LUI DUMNEZEU, EPISCOP AL EPARHIEI BUZĂULUI,
IUBITULUI NOSTRU CLER, CINULUI MONAHAL ȘI
BINECREDINCIOȘILOR CREȘTINI, HAR ȘI PACE DE LA
DUMNEZEU-TATĂL ȘI DE LA DOMNUL NOSTRŪ IISUS HRISTOS,
IAR DE LA NOI ARHIEREȘTI BINECUVÎNTĂRI

Iubiți fii duhovnicești,

HRISTOS A INVIAT !

Aceasta este vestea pe care o înalță în slăvi, în noaptea Sfințelor Paști, clopotele bisericilor și cîntările credincioșilor. Noi credem cu tărie în acest adevăr, pentru că el se reazemă pe glasul îngerului cu înfățișare de fulger ¹, pe vestirea mironosițelor, pe propovăduirea apostolilor, pe sîngele martirilor, pe învățătura soboarelor și pe mărturisirea Bisericii dintotdeauna.

Acum primim încredințarea că Cel ce a pățimit de bunăvoie și a fost răstignit pentru mîntuirea întregului neam omenesc a înviat a treia zi și ne-a deschis ușile împărăției cerurilor.

Prăznuirea cu evlavie a minunii dumnezeiești a învierii ne întărește credința noastră în Domnul nostru Iisus Hristos și în viața veșnică. Cel ce din iubire pentru noi S-a jertfit pe cruce, prin înviere Și-a arătat dumnezeirea Sa și din noaptea suferinței S-a ridicat întru preamărire, cum a prorocit Isaia cînd a zis : «Ca pămîntul din care răsare iarbă și ca o grădină în care sămînța încolțește, așa Domnul Dumnezeu va face dreptatea să răsară și înaintea tuturor neamurilor preamărirea Sa» ².

Ca dintr-un izvor de apă vie și îndestulătoare, din mormîntul Mîntuitorului Celui înviat răsare pentru noi, fiii Bisericii, nădejdea în Dumnezeu, că va să fie învierea morților ³. Această nădejde trebuie să fie lucrătoare în sufletele noastre, străduindu-ne

1. Matei 28, 3.
2. Isaia 61, 11.
3. Fapte 24, 15.

să avem «totdeauna înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor un cuget neîntinat»⁴.

De fiecare dată, cînd prăznuim Sfintele Paști, ne simțim cuprinși de dragostea fierbinte a Celui ce S-a jertfit pentru noi și S-a dat pe Sine exemplu de iubire, ca la rîndul nostru să avem dragoste unii față de alții, sădind în inimile noastre simțămîntele cele frumoase de prețuire și dăruire pentru semenii.

Iubiți fii sufletești,

Dacă în Joia mare am însoțit pe Mîntuitorul pe drumul suferinței și dacă în Vinerea patimilor am intonat cu tînguire prohodul de îngropare, acum sîntem stăpîniți de cea mai mare bucurie că a înviat Domnul, că din mormînt a răsărit lumina care luminează tuturor celor ce cred în El.

Mîntuitorul Hristos s-a jertfit nu pentru Sine, ci pentru întreg neamul omenesc, așa cum ne spune și Sfîntul Apostol Pavel : «Iisus, Domnul nostru, S-a dat (morții) pentru păcatele noastre și a înviat pentru îndreptarea noastră»⁵. «Hristos, prin răstignire și prin curgerea sîngelui din coasta Sa străpunsă cu sulița... S-a făcut izvorul mîntuirii oamenilor»⁶, pentru că «prin moartea suportată de El a învins moartea firii și cu ea robia sub care era ținută firea omenească»⁷.

După ce Mîntuitorul și-a dat duhul și a fost îngropat, nu a rămas în mormînt, ci a treia zi a înviat. Aceasta înseamnă că noi am dobîndit mîntuirea prin jertfa de răscumpărare adusă pentru păcatele noastre de Fiul lui Dumnezeu. Prin învierea Domnului noi nu mai sîntem fiii mîniei, ci fiii Tatălui ceresc, pentru că în fața noastră s-au deschis porțile spre veșnicie. Astfel, noi cunoscînd pe Răscumpărătorul nostru și puterea Sa dumnezeiască, credem în El și în viața cea de după moarte, știind că în afară de cele văzute sînt cele nevăzute și dincolo de cele vremelnice sînt cele veșnice. De aceea, Sfîntul Ignațiu al Antiohiei numește ziua învierii «ziua în care a răsărit viața noastră, adică a înviat Hristos»⁸, pentru că Dumnezeu-Tatăl,

4. Fapte 24, 16.

5. Romani 4, 24—25.

6. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în liturgia ortodoxă*, Craiova, 1986, p. 115.

7. *Ibidem*, p. 150.

8. *Istoria bisericească universală*, vol. I (1—1054), Ediția a II-a revăzută și completată, București, 1975, p. 67.

«după mare mila Sa, prin învierea lui Iisus Hristos din morți, ne-a născut din nou, spre nădejde vie, spre moștenire nestricăcioasă și neîntinată și nevestejiță păstrată în ceruri»⁹.

Sfânta Evanghelie ne spune că, după înviere, Mîntuitorul s-a arătat femeilor mironosițe și Sfinților Apostoli pentru întărirea lor în credință și în propovăduirea adevărului acestei unice minuni, care stă la temelia învățaturii creștine, ca un fapt real și predicat de martorii din acel timp. După aceea «S-a făcut nevăzut de ei»¹⁰. Dar, înainte de a se înălța la ceruri, Sfinților Apostoli «le-a deschis mintea ca să priceapă Scripturile. Și le-a zis că așa este scris și că așa trebuia să pătinească Hristos și să învieze din morți a treia zi și să se propovăduiască în numele Lui pocăința și iertarea păcatelor la toate neamurile, începînd de la Ierusalim»¹¹.

Iubiți credincioși,

La sărbătoarea de astăzi ni se împărtășește lumina învierii și harul de a trăi ca fiii ai Tatălui și următori ai învățaturii Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, prin fapte de dragoste pentru semenii și de dăruire în slujba binelui obștesc.

Noi toți, fiii Bisericii străbune, trebuie să ne străduim de a împlini voia cea sfîntă a Domnului Hristos, ca să rodească în sufletele noastre mesajul praznicului de astăzi.

Învierea Domnului poate fi asemănată cu o nouă zidire a lumii, deoarece omenirea a trăit, pe rînd, stări pline de contrast. Hotar între ele este Golgota. Lumea veche era stăpînită de frică, de robie, de întuneric. În acel timp, oamenii nu-și cunoșteau valoarea lor, nu aveau credință și nădejde în nemurirea sufletului. Dar a înviat Hristos și prin aceasta în istoria omenirii a pulsat o nouă viață. După cum soarele primăverii trezește puterile cele ascunse ale firii, așa lumina Învierii Domnului a ajutat omenirea să se ridice la culmile desăvîrșirii. Prin Învierea Domnului primim garanția învierii noastre. «Pentru că de credem că Iisus a murit și a înviat, tot așa (credem) că Dumnezeu pe cei adormiți întru Iisus îi va aduce împreună cu El»¹².

9. I Petru 1, 3—4.

10. Luca 24, 32.

11. Luca 24, 45—47.

12. I Tesaloniceni 4, 14.

Referindu-se la o nouă zidire a lumii prin harul lui Dumnezeu, cuvîntul Sfintei Scripturi ne învață zicînd: «Și acum vă încredințez lui Dumnezeu și cuvîntului harului Său, cel care poate să vă zidească și să vă dea moștenire întru toți cei sfințiți»¹³.

Dragostea caldă, iertătoare și atotcuprinzătoare a lui Hristos cel înviat, a îmbrățișat pe săraci, pe bolnavi, pe osteniți și pe păcătoși. Să nu uităm forța morală ce s-a trezit în sufletele credincioșilor din toate vremurile care au crezut și cred în nemurirea sufletului avînd și bucuria împlinirii faptelor celor bune.

Prin harul învierii Domnului, noi trebuie să ne ridicăm din întuneric la lumină, din moartea păcatului la viața cea nouă întru Hristos. Pildă avem pe Saul din Tars, care, din aprig prigonitor al creștinilor, văzînd pe drumul Damascului pe Iisus Cel înviat, a devenit cel mai înfocat misionar și propovăduitor al Evangheliei, marele Apostol Pavel.

Totodată trebuie să ne menținem aceiași sîrguincioși următori ai spiritualității ortodoxe, moștenite de la înaintașii noștri, trăind, propovăduind și apărînd cu vigoare învățătura lui Iisus Hristos cea devărată și păstrată cu scumpătate de aproape două mii de ani. Să rămînem statornici în aceeași «sfîntă, apostolică și sobornicească Biserică», «stîlp și temelie a adevărului»¹⁴. Prin această credință vom fi în permanentă comuniune cu Dumnezeu-Tatăl, dar și cu moșii și strămoșii noștri ce au mărturisit același crez, pentru care mulți și-au dat viața, apărînd, în același timp, și pămîntul nostru binecuvîntat de Dumnezeu dintru început și în care s-a slăvit preasfînt numele Lui.

Iubiți fii sufletesti.

Mulțumim Bunului Dumnezeu că și în acest an prăznuim în liniște și pace această străveche și mare sărbătoare creștinească.

Sînt însă unele regiuni ale lumii în care stările de încordare și ură între oameni dau naștere la războaie locale, provocînd enorme pagube materiale și, ce este mai trist și îngrijorător, se pierd multe vieți omenești.

Pentru aceasta, noi, clerul și credincioșii Bisericii străbune, sîntem alături de acei care propun soluționarea conflictelor pe

13. Fapte 20, 32.

14. I Timotei 3, 15.

calea tratativelor, sprijinim toate acțiunile și intervențiile înaltei noastre conduceri de stat îndeosebi ale ilustrului nostru președinte Domnul Nicolae Ceaușescu, pentru dezarmare și stingerea acestor focare, pentru lichidarea litigiilor dintre națiuni numai pe calea bunelor înțelegeri, în spiritul legalității, pentru pace și instaurarea unei noi ordini economice, bazată pe dreptate și încredere.

Ne aflăm în perioada celui mai frumos anotimp, primăvara, când și natura se trezește la o nouă viață, când s-a tras brazdă adâncă pe întinsele ogoare ale Patriei scumpe, în care s-a aruncat sămînța întru rodire și belșug. Celor care au îndatorirea să muncească în această frumoasă și străbună îndeletnicire li se cere strădanie și osteneală sporită, să întrebuițeze cu cât mai mult folos vremea următoarelor lucrări, pentru obținerea unor recolte bogate, spre mulțumirea și hrana tuturor.

Biserica noastră binecuvîntează munca. De aceea vă îndrumez, și pe această cale, pe toți fiii duhovnicești, de a depune deosebite strădanii și în celelalte locuri de muncă, spre binele personal, al familiilor și al țării întregi.

Adresîndu-vă acest părintesc cuvînt de învățătură, de Sfințele Paști, rog fierbinte pe Domnul Hristos cel înviat ca să vă binecuvînteze pe toți cu deplină sănătate, să vă ocrotească de tot răul și «să vă întărească în orice lucru bun, ca să faceți voia Lui»¹⁵, Amin !

HRISTOS A INVIAT !

† EPIFANIE
EPISCOPUL BUZAULUI

15. Evrei 13, 21.

ÎN DUHUL EVLAVIEI ORTODOXIEI ROMÂNEȘTI

CUVÎNT LA DUMINICA FLORIILOR

Iubiți fii duhovnicești,

Iată-ne ajunși în această duminică a Floriilor, a florilor, atât de mult îndrăgită, atât de mult iubită, atât de mult dorită și atât de mult așteptată de noi și sufletul nostru creștinesc.

Numele duminicii de astăzi de «Duminica Floriilor», a fost dat de poporul nostru românesc dreptcredincios în decursul istoriei, fapt ce demonstrează odată în plus, credința nestrămutată a poporului nostru și dragostea lui față de Sfânta Biserică strămoșească. Nu există un nume mai frumos, mai plin de sensibilitate ca acesta și nici nu se poate găsi un nume mai arzător, mai plin de mireasmă duhovnicească ca acesta al Duminicii Floriilor. În alte limbi i se spune altfel, noi însă, am moștenit de la moșii și strămoșii noștri printre multe cuvinte de suflet și simțire românească și acesta al Duminicii Floriilor, al duminicii odrăslirii la viață a tot ceea ce pînă acum era înghețat în bulgărele de pămînt al duminicii primăverii, a trezirii la viață a întregii naturi. Duminica Floriilor aduce căldură, lumină, primăvară, gingășie, dar și trezirea la o nouă viață, la o viață duhovnicească, creștinească, românească. Ea aduce primăvara vieții noastre sufletești acum la sfîrșitul Sfîntului Post, cînd fiecare dintre fiii Bisericii urmărește realizarea comuniunii cu Dumnezeu cel Înviat, Soarele dreptății și al credinței, prin împărtășirea cu Sfintele Taine.

În felul acesta credinciosul devine o primăvară, iar sufletul său o pajiște înfloritoare a virtuții credinței, nădejzii și iubirii evanghelice.

Așa cum firul de iarbă dobândește puterea trezirii la viață tot așa sufletul credinciosului străbate cu efort viața aceasta, înfruntând și biruind ispitele ei, pentru a se putea curăți de patimi și a ajunge la căldura credinței Mîntuitorului Iisus Hristos cel înviat !

Duminica Floriilor are, iubiiți mei fii duhovnicești, un înțeles adînc, profund duhovnicesc în credința cea întru Iisus cel înviat.

În duminica de astăzi, a Floriilor, Biserica prăznuiește Intrarea în Ierusalim a Domnului nostru Iisus Hristos, așa după cum ați auzit atît de frumos istorisit de către Sfîntul Apostol și evanghelist Ioan.

Ați auzit cum l-au primit cei «vechi» pe Mîntuitorul Iisus Hristos în Duminica Floriilor. Tot astfel Îl primim și noi astăzi, după aproape 2000 mii de ani, cu ramuri de finic și de stîlpări în mîini strigînd cu glas de bucurie : «Osana, Fiul lui David, bine este cuvîntat Cel ce vine întru numele Domnului !».

Așa L-au întîmpinat și pruncii cu sufletul lor gingaș și curat ca roua dimineții, pruncii aceia despre care proorocul Isaia spunea cu mult înainte de venirea Mîntuitorului Iisus Hristos, că din gura unora ca aceștia ne vom afla laudă !

Deci, după ce a primit mai întîi lauda Mariei Magdalena, care I-a uns picioarele cu mireasmă de mare preț și I le-a șters cu părul capului, prevestind Sfintele Patimi ce au să vină, Mîntuitorul Iisus Hristos a fost așteptat cu ramuri de stîlpări, cu ramurile dragostei și dorului de desăvîrșire, venind călare pe mînzul asinei, blînd și smerit ca un Dumnezeu !

S-au împlinit acum toate proorociile Sfintei Scripturi în Mîntuitorul Iisus Hristos, așa cum s-au împlinit mereu, zi de zi și ceas de ceas, de la Naștere pînă la moarte, Înviere și Înălțare, ziua de astăzi fiind asemenea tuturor celorlalte din istoria mîntuirii noastre, o actualizare a proorociilor Vechiului Testament și o împlinire a lor.

S-au împlinit astăzi cuvintele : «Osana, bine este cuvîntat Cel ce vine întru numele Domnului !». S-au împlinit acum, adevîrindu-se cuvintele Vechiului Testament, referitoare la moartea și învierea Fiului lui Dumnezeu, Cel ce prin jertfa Sa va fi

fost rînduit de Tatăl să aducă iertarea, împăcarea și mîntuirea lumii.

În această zi ferice mulțimea aflată în Ierusalim L-a aclamat pe Fiul Tatălui Ceresc, cîntîndu-I osanale ! Strigau și pruncii în nevinovăția lor, aruncînd cu florile curăției și gingășiei lor înaintea Mîntuitorului Iisus. Erau cei mai adevărați, cei mai harnici mărturisitori ai Fiului lui Dumnezeu, ai Celui ce vine astăzi la fiecare dintre noi «întru numele Domnului !».

Despre unii ca aceștia a spus Mîntuitorul că vor intra în împărăția cerurilor, căci sînt «curați cu inima» și numai unii ca ei îl vor vedea pe Dumnezeu !

A unora că acestora este împărăția cerurilor, spunea Mîntuitorul pe Muntele Fericii ! Ce cuvînt adînc, cuprinzător, a avut Mîntuitorul atunci și cît de viu și lucrător a rămas pînă în zilele noastre !

Căci cel care face din sufletul său o floare de primăvară, un cuib al virtuților, prin credință curată, se face moștean al lui Dumnezeu și fiu al lui Dumnezeu.

Pentru aceasta și noi astăzi, în Sfînta Biserică, conducem pe Mîntuitorul Iisus Hristos la Ierusalimul cel ceresc, mereu, an de an de 2000 ani încoace !

Toți cîntăm astăzi într-un glas : «Osana, Fiul lui David, bine este cuvîntat cel ce vine întru numele Domnului !» actualizînd intrarea în Ierusalimul sufletului nostru a Mîntuitorului, prin viața noastră creștinească, românească, împlinind rînduiala cea după «lege» și tradiția noastră românească și voia cea sfîntă a lui Dumnezeu.

Cel care se străduiește să poarte florile virtuților în viața sa, să dea jos povara păcatului și să se spele, ușu cum se spală și se curăță natura înnoindu-se în primăvara vieții — și, împărtășindu-se cu Sfîntul Trup și Sînge al Domnului să-și umple sufletul de bucuria vederii lui Dumnezeu, spre care fiecare este chemat.

Acesta este simbolul ramurilor ce le primiți astăzi de la Sfînta Biserică, ca mărturie a părtășiei noastre la praznicul Intrării în Ierusalim a Mîntuitorului Iisus Hristos.

Să ne veselim iubiții mei fii duhovnicești ! Să facem din viața, din lucrarea și din credința noastră o adevărată primăvară, izvor de virtuți și bucurii sfînte. Fie ca lăcașul sufletului nostru să fie vrednic de a-l primi în casa sa pe Domnul nostru

Iisus Hristos. Imaginea Intrării în Ierusalim a Mântuitorului astăzi ne cuprinde pe toți, învăluindu-ne cu mireasma duhovnicească a marilor praznice împărătești. Chipul Celui ce intră smerit pe porțile sfintei cetăți a Ierusalimului stăruie în inimile noastre, ale fiecăruia dintre noi, îndemnându-ne tainic să-l așternem pe cale florile virtuților noastre și, amestecați în mulțimea închinătorilor să-L întâmpinăm zicînd : «— «Osana, Fiul lui David, bine este cuvîntat Cel ce vine întru numele Domnului !».

† TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

ÎNDRUMĂRI OMILETICE ȘI PASTORALE

CUVÎNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ LA «SFÎNTUL ȘI MARELE POST»

Înainte de praznice mari, Biserica pregătește pe fiii ei sufletești pentru o viață curată, plină de dragoste și de fapte alese. În acest scop, credincioșii sînt îndrumați la rugăciune stăruitoare, la post și la cerșetarea slujbelor bisericesti, ca în acest fel să fie îndepărtate ispitele, gîndurile rele, și mulțimea patimilor care degradează demnitatea omului ca ființă superioară, creată după chipul și asemănarea lui Dumnezeu.

Înviearea Domnului Iisus Hristos — praznicul praznicelor și sărbătoare a sărbătorilor — se bucură de o cinstită unică în rînduiala bisericască și în viața creștinilor. Aceștia se pregătesc prin post spre a trăi cu vrednicie duhovnicească bucuria praznicului.

În Sf. Evanghelie citim că Mîntuitorul «a postit patruzeci de zile și patruzeci de nopți» (Matei 4, 2; Luca 4, 2). În amintirea acestui post, Biserica a rînduit postul păsresimilor, ca să dea prilej (creștinilor) a urma pilda Domnului. Deși, ca Dumnezeu și Om desăvîrșit, Iisus Hristos era fără de păcat și putea să nu postească, totuși El a iubit, a practicat și a consfinit postul prin propriul Său exemplu. lăsîndu-ne îndatorirea să postim cu atît mai mult cu cît noi avem nevoie de post, ca să dobîndim mai ușor curățirea de păcate. Tot Mîntuitorul Iisus Hristos ne-a descoperit că păcatul și consecințele sale se înlătură «numai cu rugăciune și cu post» (Matei 17, 21; Marcu 9, 29). Prin post, noi urmăm, deci, rînduiala Mîntuitorului și aceasta ne prilejuiește o bucurie sfîntă. Putem să nădăjduim că Dumnezeu va binecuvînta slujirea noastră potrivit cuvintelor Sale: «Dacă-Mi slujește cineva, să-Mi urmeze și unde sînt Eu acolo va fi și slujitorul Meu» (Ioan 12, 26). Bucuria postului este dorită chiar de Însuși Iisus Hristos Care spune: «Cînd postiți nu fiți triști ca fățarnicii» (Matei 6, 16). Postul are înțeles de jertfă. Renunțăm, spre slava lui Dumnezeu, la tot ce ne împiedică să progresăm duhovnicește iar renunțarea trebuie făcută, cu inimă bună, cu bucurie smerită cu pocăință. Luptăm cu patimile ca să dobîndim nepătimirea. Întristarea în timpul postirii înseamnă părere de rău pentru jertfa noas-

tră, dar o astfel de atitudine nu corespunde scopului pentru care postim. Cei care cîrtesc împotriva postului se aseamănă copiilor care plîng cînd sînt trimiși la școală.

Postul aduce o stare sufletească de ușurare și de mulțumire fiindcă ne apropiem de bunurile cerești. Ne apropiem chiar de Mîntuitorul, în măsura în care devenim mai tari în credință, mai apropiați de Biserică, mai buni și mai dreپți față de oameni, mai înclinați spre fapte bune. În acest sens, postul nu este numai o acțiune de îndreptare și purificare a omului, ci o deschidere a acestuia spre înțelegerea, slujirea și iubirea aproapelui prin fapte. Postul topește (în inimile oamenilor) gheața dușmăniei și aduce căldura iubirii, a iertării a înfăptuirii binelui spre a rodi tuturor. Rolul postului este să contribuie la înnoirea caracterului omnesc. Adevărata postire înseamnă înfrînarea ființei omenеști de la toate pornirile rele și îndreptarea ei spre împlinirea voinii lui Dumnezeu. Este important să reținem că postul nu se mărginește numai la oprirea mîncărilor de dulce, ci el se referă în mod egal și la viața sufletească. Se știe că există o strînsă legătură între trup și suflet. Ca să pui în ordine viața sufletească, trebuie să pui în ordine și pe cea trupească. Ca să urmăm lui Hristos, trebuie «să umblăm cuviincios ca ziua : nu în ospețe și beții, nu în desfrînări și fapte de rușine, nu în ceartă și în pizmă. Ci îmbrăcați-vă în Domnul Hristos și grija de trup să nu o faceți spre pofte» (Rom. 13, 13—14). Cînd omul slujește numai trupului, atunci viața lui sufletească slăbește tot mai mult și — după cuvintele Apostolului — «Pîntecel este dumnezeul lui» (Filip. 3, 19). Iar din îmbuibarea trupului și îndeosebi din beție, pornesc păcatele cele mai grele. De aceea, Sf. Apostol Petru roagă pe creștini : «Fraților, vă îndemn să vă feriți de poftele cele trupești, care se războiesc împotriva sufletului» (I Petru 2, 11).

Postul trebuie privit nu ca un regim alimentar dietetic, ci ca o acțiune bazată pe credința religioasă. Așa a fost înțeles postul în Vechiul Testament (Isaia 58, 6—7 ; Iona 3, 5) același sens i-a dat și Mîntuitorul (Matei, 6, 18) și Sf. Apostoli, care au postit și ei (Fapte 13, 3; Rom. 14, 17; II Cor. 6, 5). În același fel au înțeles postul Sfinții Părinți și tot așa îl privește rînduiala bisericească din totdeauna. În Sinaxarul Triodului din Duminica Brînzei se spune că Sfinții Părinți atribuie postului originea divină, care se bazează pe porunca lui Dumnezeu dată primilor oameni de a nu gusta din roadele pomului cunoștinței binelui și răului. Caracterul religios al postului se evidențiază și în faptul că el e totdeauna unit cu rugăciunea și faptele bune. Precum nu sînt dulci bucatele făr-de sare, așa nici postul făr-de rugăciune», spune mitropolitul Antim Ivireanul într-o predică (Didahii, București, 1983, p. 85). Cîntările Triodului subliniază că postul plăcut lui Dumnezeu constă în înfrînare de la rele și săvîrșirea binelui. «Să postim post bine plăcut Domnului ; postul cel adevărat este înstrăinarea de răutăți, înfrînarea limbii, lepădarea miniei, depărtarea de pofte, de clewetire ; de minciună și de jurămîntul mincinos (Săpt. I din Post, Luni seara, la Stihoavnă). «Postindu-ne, fraților, trupește, să ne postim și duhovnicește. Să dezlegăm toată legătura nedreptății. Să rupem încurcăturile tocmelelor celor silnice.. Să dăm flă-

mînzilor pîine și pe săracii cei fără case să-i aducem în casele noastre ; ca să luăm de la Hristos Dumnezeu mare milă» (Săpt. I Miercuri seara, la Doamne strigat-am).

Vorbind despre post, Mîntuitorul ne atrage atenția să nu cădem în mîndrie, lăudîndu-ne cu postul, cum făceau fariseii (Luca 18, 12). A te înalța pe tine însuți, a-ți sublinia meritele și evidenția virtuțile, este o atitudine de mîndrie, dezaprobată de Dumnezeu și de oameni. Dar Iisus nu ne oprește să mărturisim credința, ci dimpotrivă ne asigură că «Ori-cine va mărturisi pentru Mine înaintea oamenilor, mărturisi-voi și Eu pentru el înaintea Tatălui Meu...» (Matei 10, 32). Îl mărturisim pe Hristos prin credință, prin rugăciune, prin împlinirea voii Sale, deci și prin post. De aceea nu este necesar și nu e cuviincios să ne lăudăm cu postul și rugăciunile noastre. Dar cînd sîntem întrebați dacă postim, dacă ne rugăm sau dacă facem fapte creștinești e bine să spunem adevărul și să nu le ascundem. Căci lumina nu trebuie ascunsă sub obroc. Să ne amintim că primii creștini nu se lăudau cu credința lor. Cînd erau însă întrebați, ei mărturiseau pe Dumnezeu. Cuvîntul și exemplul bun poate fi preluat de aproapele. Tăgăduind că postim, sau că facem altă faptă creștinească, ascundem adevărul și oferim exemplul rău, prin care putem sminti pe aproapele. Dacă lăudăroșenia și mîndria sînt condamnabile, în schimb mărturisirea smerită e necesară și ziditoare. Trebuie făcută o distincție clară între aceste două atitudini.

Uneori se aud voci împotriva postului, care își întemeiază afirmațiile pe cuvintele Mîntuitorului «Nu ceea ce intră în gură spurcă pe om, ci ceea ce iese din gură, aceea spurcă pe om» (Matei 15, 11; Marcu 7, 15). Aceste cuvinte le-a spus Mîntuitorul iudeilor, la învinuirea pe care aceștia au ridicat-o împotriva Apostolilor că mîncă cu mîinile nespălate. Pentru a înțelege corect cuvintele de mai sus trebuie să citim în întregime cap. 15 din Evanghelia Sf. Matei, sau cap. 7 din cea a Sf. Marcu. În aceste capitole nu este vorba despre post, ci despre spălarea mîinilor. După obiceiul iudeilor, servirea mesei cu mîinile nespălate era interzisă întrucît se spunea că spurcă pe cel ce mîncă. Iisus Hristos a răspuns fariseilor că asemenea obiceiuri sînt simple datini omenești și nu legea lui Dumnezeu (Marcu 7, 13), iar «a mîncă cu mîinile nespălate nu spurcă pe om» (Matei 15, 20). Despre post nu se face nici o mențiune în aceste capitole. A combate postul prin cuvintele Mîntuitorului, citate mai sus, denotă ori neștiință totală a textului, ori interpretarea lui cu rea credință.

Pregătindu-ne prin post pentru praznicul Învierii Domnului, Biserica urmărește ca ființa noastră să fie eliberată de greutatea patimilor și să trăiască înduhovnicită bucuria celui mai mare praznic creștin. Cei care, din motive bine întemeiate, nu vor putea ține post trupesc, sînt totuși datori să țină pe cel sufletec, îndepărtînd deprinderile rele, trăind în dragoste cu toți și întărindu-se mereu cu rugăciunea. Cercetarea sfintelor slujbe este încă un ajutor însemnat în viața sufletească. Spovedania și Împărtășirea cu Sf. Taine ne va întări și mai mult pe drumul spre mîntuire.

Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos să ne ajute tuturor să întîmpinăm cu vrednicie sfînta și mărita Sa Înviere, chezășia Învierii noastre.

Pr. MIHAIL COLOTELO

«ȘI NU NE DUCE PE NOI ÎN ISPITĂ...»

După prinosul înțelepciunii sale, oricare dintre ucenicii Mîntuitorului Iisus Hristos, auzind dumnezeieștile cuvinte ale rugăciunii domnești «*Tatăl nostru*» și cugetînd îndelung ar putea așterne în tihnă, un rînd sau două pe înțeles fraților săi, spre luare aminte.

Mai mult, de va fi avut la vreme fericirea de a îngenunchea bine-cuvîntînd pronia, la poalele Muntelui din Înălțimea căruia s-au revărsat pînă în cutele cele mai adînci ale sufletului ziditoarele cuvinte ale Mîntuitorului Iisus Hristos, hărăzînd nouă, în ziua «*fericirilor*» pavăză sufletului și tovarăș credinței curate spre limanul mîntuirii, rugăciune spre trebuință la «*toată vremea*» — nu poți să nu te înfiori atuncea cînd, înaintea Sfîntului Altar, cu lacrimi în ochi încerci să murmuri în cămara sufletului, așa, ca pentru tine, dumnezeiasca rugăciune :

«— *Tatăl nostru care ești în ceruri,
sînțească-se numele Tău ;*

*Vie împărăția Ta, facă-se voia Ta, precum în cer și pe pămînt ;
Pîinea noastră cea spre viață dă-ne-o nouă astăzi ;*

*Și ne iartă nouă greșelele noastre,
precum și noi iertăm greșilor noștri ;*

*Și nu ne duce pe noi în ispită,
ci ne izbăvește de cel rău. Amin !»*

(Matei VI, 9—13)

Minunate, sublime, cu adevărat dumnezeiești cuvintele rugăciunii dăruite nouă din prisosul dragostei Sale nemăsurate de Dumnezeu !

S-au încrustat cu litere de aur în inima și-n sufletul nostru, al fiecăruia dintre noi, toate, cuvînt cu cuvînt, precum ne-a fost hărăzit să auzim porunca divină ; ...«*voi, așa să vă rugați !*» (Matei, VI, 9) — Și așa ne-am rugat și ne rugăm de aproape două milenii, cerînd Părintelui Cereșc să ne ierte toate greșelele noastre «*cele de voie și cele fără de voie*», încredințați fiind că, dacă vom avea credință statornică, «*oricîte vom cere în rugăciune se va împlini nouă*» (Ioan, XV, 7).

«*Cereți și veți lua*» — ne îndeamnă stăruitor Mîntuitorul Iisus Hristos — *căutați și veți afla, bateți și vi se va deschide ; care dintre voi de-i va cere fiul său pîine, el îi va da piatră, sau, de-i va cere pește, el să-i dea șarpe ? Deci, dacă voi, răi fiind, știți să dați daruri bune copiilor voștri, cu cît mai vîrtos, Tatăl vostru Cel din ceruri va da cele bune, celor ce cer cu credință !*» (Matei VII, 7—11).

Și, într-adevăr așa și este de vreme ce, de lucrul acesta ne încredințăm însuși Mântuitorul Iisus Hristos, care, întărind cuvântul zice : «*Dacă veți rămâne întru Mine și cuvintele Mele rămân întru voi, cereți ce veți și se va face vouă*» (Ioan XV ; 7).

Și, de câte ori n-am îngenuncheat fiecare din noi înaintea Sfântului Altar, unde, în dorința de a înfrânge patimile trupului și ale sufletului am implorat mila divină, murmurând în taină nemuritoarele cuvinte !

De câte ori n-am ridicat ochii la ceruri, de câte ori nu ne-am aflat la vreme de nevoie în lumea aceasta și n-am cerut Părintelui Ceresc cele de trebuință ; sau, de câte ori n-am mulțumit «*Cerului*» pentru ajutor, rostind plini de evlavie dumnezeiasca rugăciune !

Dar, de câte ori am încercat să cugetăm, oprindu-ne o clipă numai asupra sensului adânc al fiecăruia dintre aceste minunate și de viață dătătoare cuvinte !

Adevărat, s-au scris atâtea și atâtea lucruri frumoase în încercarea de a pătrunde înțelesul tainic al cuvintelor acestea încît, puțini își mai găsesc răgaz pentru acest lucru. De fapt, ceea ce era de spus s-a spus de mult ! De acum înainte nimic nou.... !

S-a spus bunăoară că Rugăciunea Domnească este a noastră, a oamenilor, deși autorul ei este Bunul Dumnezeu, Cel care, dăruindu-ne-o din prisosul dragostei Sale a dorit să-i fie dăruită alături de toată tăria credinței și dragostei sufletului nostru !

S-a spus : «*Rugăciunea Domnească este arma noastră, podoaba noastră, tăria noastră, chemarea noastră, bogăția sufletului nostru înlăunțuit de patimi, limanul și mîntuirea noastră !* (Sfîntul Ioan Gură-de Aur).

S-a scris mulțime de pagini despre fiecare din cuvintele Ei, căutîndu-se cu ochii minții cele mai adînci și nepătrunse înțelesuri, de către toți Sfînții Părinți ai Bisericii Mîntuitorului Iisus Hristos de la începuturile ei istorice și pînă în zilele noastre. Orice lectură făcută din aceste pagini este o încîntare sufletească, o bucurie de care nu ai parte în fiecare zi. Dar, cu toate acestea, parcă și acum tresărim ușor la cuvintele : «*...Și nu ne duce pe noi în ispită ;...*»

Da, știm, Dumnezeu este Creatorul tuturor lucrurilor bune (Facere, I, 31) și nicidecum al celor rele ! El este Creatorul, Proniatorul și Mîntuitorul nostru, care vrea ca «*toți oamenii să se mîntuiască*» ; este Doctorul sufletelor și al trupurilor noastre, «*Tatăl nostru Cel Ceresc*», «*Mîngîietorul*», «*Duhul Adevărului*», «*Părintele bun și blînd*», «*Îndelung-răbdătorul și mult Milostivul*», și totuși ne rugăm să nu ne ducă pe noi în ispită, să nu dea ispite mai mari decît poate duce sufletul nostru, pentru ca nu cumva, să nu facem față, din slăbiciune omenească.

Dar nu, Dumnezeu nu este autorul ispitei după cum nu este nici al răului, știm lucrul acesta, am mai citit undeva aceasta, se cunoaște !

Nu, tot ceea ce-i ispititor este opera celui rău, este «*mîna*» diavolului căruia Dumnezeu i-a permis lucrul acesta ca să ne cerce tăria credinței !

Ne speriem, sîntem slabi, și atunci ne rugăm ! Da, cu cîtă tărie nu ne rugăm ! Plecăm smerit îngenunchei credinței noastre și lăsînd lacrima căinței să-și urmeze drumul firesc, neîndrăznind a ridica spre ceruri

serica răspîndită pe toată suprafața pămîntului, spre a nu ne mai găsi în noapte. Și pentru atîtea popoare, pe care le-a adunat peste tot în numele lui Hristos această solemnitate atît de însemnată, soarele s-a ascuns, iar ziua nu s-a retras pentru că pămîntul s-a înălțat strălucind, din cauza strălucirii cerului.

2) Totuși, dacă cineva caută cauzele acestei privegheri a noastre, el poate și să găsească în mod ingenios și să răspundă cu fidelitate, căci Cel care ne-a dat slava numelui Său, El însuși ne-a iluminat în această noapte; Cel cărui îi zicem: «Tu îmi vei ilumina întunericul» arată lumina inimilor noastre încît, după cum vedem această splendoare a lucrurilor desfătîndu-ne ochii, tot așa să vedem cu mintea iluminată sensul nopții acesteia atît de strălucitoare.

De ce așadar, priveghează astăzi la o sărbătoare anuală creștinii? Pentru că, mai ales acum, priveghem și nu avem obiceiul să gîndim la vreo altă asemenea solemnitate atunci cînd căutăm cu nerăbdare, ci spunem: Cînd va avea loc privegherea? Peste atîtea zile va avea loc privegherea, ca și cum în comparație cu privegherea din această seară, niciuna nu ar mai avea importanță¹. Apostolul a recomandat, într-adevăr, Bisericii asiduitate atît la privegheri, cît și la posturi, amintind de el însuși și spunînd: «În posturi de multe ori, în privegheri adeseori» (II Cor. 11, 27). Dar privegherea din această noapte este atît de mare încît ar putea cere numai pentru ea, numele comun tuturor celorlalte. Așadar, vom vorbi în cîteva cuvinte pe care Domnul ni le va da, mai întîi despre priveghere în general, apoi despre cea specială de astăzi.

3) În acea viață, a cărei odihnă ne ostenim s-o dobîndim, pe care Adevărul ne-o promite după moartea acestui trup sau chiar după sfîrșitul acestui veac în înviere, nu vom dormi niciodată, după cum nici nu vom muri vreodată.

Ce altceva este somnul fără numai o moarte zilnică care nici nu-l suprimă pe om acum, nici nu-l ține pentru mult timp? Și ce este altceva moartea fără numai un somn lung și foarte adînc din care Dumnezeu este Cel care îl face pe om să iasă? Acolo, deci, unde nu vine vreo moarte, nici somnul, chipul ei, nu intervine.

Într-un cuvînt, nu există somn decît pentru muritori. Nu există, deci, odihnă pentru îngeri; ei, pentru că trăiesc totdeauna, nu-și refac vreodată puterile prin somn. După cum există însăși viața, tot așa acolo se află și privegherea fără sfîrșit. Acolo nu este nimic altceva a trăi fără numai a priveghea, nici altceva a priveghea decît a trăi. În timp ce noi, în acest trup «putrezitor» care îngreuiază sufletul (Înț. Solomon 9,15), nu putem să trăim decît dacă ne refacem puterile dormind, întrerupem viața prin asemănarea morții ca să putem trăi cel puțin prin intervale. Și cel care trage foloase din privegheri prin castitate și cu insistență nevinovată, exersează fără vreo îndoială o viață de inger — căcî dorințele de cele cerești sînt înăbușite, cu cît slăbiciunea acestui trup le apasă cu povara ei pămîntească — nevoindu-se împotriva poverii aducătoare de moarte printr-o priveghere mai lungă pentru a-i procura vred-

1. Fr. Augustin se referă la privegherea instituită de Episcopul Aurelius (Or. 311,5) în amintirea Sfîntului Ciprian cu scopul de a face să înceteze serbările profane care aveau atunci loc tocmai de ziua Sfîntului Ciprian.

nicia de viața cea veșnică. Căci nu este în acord cu sine însuși acela care dorește să trăiască totdeauna și nu-i place să privegheze mai îndelung : el nu vrea de loc să existe moartea și nu vrea să diminueze imaginea ei. Aceasta este cauza, aceasta este rațiunea pentru care mintea creștinului care se cultivă este destul de des în privegheri.

4) Acum, fraților, în timp ce amintim alte câteva cugetări, întoarceți-vă cu mintea la privegherea specială a acestei nopți. S-a spus, așadar, pentru ce trebuie să ne smulgem mai des somnului și să prelungim priveghețile. Acum însă trebuie să vă spun de ce priveghem în această noapte de astăzi atât de vestită. Că Domnul nostru Iisus Hristos a înviat din morți a treia zi, nici un creștin nu se îndoiește. Mai mult, că s-a întâmplat chiar în această noapte, ne-o mărturisește Sfânta Evangheliie. Așadar, nu există vreo îndoială că numărăm orice zi pornind de la noaptea precedentă și nu potrivit ordinei zilelor care este amintită în Geneză², cu toate că și acolo a premers întunericul, căci «întuneric era peste adânc», când Dumnezeu a zis : «Să fie lumină, și a fost lumină». Dar pentru că acest întuneric nu era încă noapte, nici zile nu existau. «Și Dumnezeu a separat, așadar, lumina de întuneric» (Gen. 1, 2-4) și el a numit mai întâi lumina zi, după aceea întunericul noapte și s-a menționat că una a fost ziua, de la lumina care a fost făcută pînă la dimineața următoare. Este clar că acele zile (din Geneză) au început din zori și că după ce a trecut noaptea, s-a terminat fiecare în dimineața (următoare). Dar, după ce omul creat din lumina dreptății a căzut în întunericul păcatului de care l-a liberat harul lui Hristos s-a făcut ca de acum să socotim zilele pornind de la nopți pentru că acum noi nu ne căsnim să venim de la lumină la întuneric, ci de la întuneric la lumină și noi sperăm acest lucru cu ajutorul Domnului. Așa spune, de altfel, Apostolul: «Noaptea e pe sfîrșite; ziua este aproape. Să lepădăm, așadar, faptele întunericului și să ne îmbrăcăm cu armele luminii» (Rom. 13, 12). Prin urmare, ziua patimii Domnului în care El a fost răstignit urma proprie-i nopți deja trecută ; și de aceea s-a închis și s-a terminat vinerea pe care evreii o numesc chiar cină curată, din noaptea acesteia începînd la ei pázirea símbetei³. Apoi, ziua símbetei, începînd cu noaptea ei (noaptea care o precedă) s-a sfîrșit cu seara nopții care începe, care durează pînă la începerea zilei Domnului, numită așa fiindcă Domnul a constituit-o prin slava învierii Lui. Așadar, noi sărbătorim acum prin această solemnitate amintirea acelei nopți care ține pînă la începutul zilei Domnului, noi petrecem priveghînd acea noapte în care a înviat Domnul și acea viață, despre care vorbeau cu puțin mai de vreme, unde nici moarte nu este, nici somn. El a inaugurat-o pentru

2. Pentru conștiința creștină, Învierea lui Hristos este echivalență cu o nouă creație, cu începerea unui nou eon. De aceea o nouă numărătoare începe cu noaptea zilei de Paști. La privegherea din noaptea de Paști se obișnuia să se citească chiar primul capitol din Cartea Facerii. Nu fără semnificație se citea acest capitol unde era vorba despre lumină, în noaptea Învierii cînd lumii s-a arătat lumina noului eon.

3. Fr. Augustin folosește expresia *usque ad parascevem* (pînă vineri) preluată din greacă, unde vinerea se numește *παρασκευή*, de creștinii de limbă latină. Este o dovadă, ca multe altele, că limba greacă era foarte cunoscută și în medii latinofone. Evreii stabiliți în teritoriile latinofone numeau această zi *coena pura* de la obiceiul de a minca, în seara acestei zile, mielul pascal.

noi în trupul Său pe care așa «l-a înviat din morți» (Rom. 6, 9), încît să nu mai moară și ca pe viitor să nu-L mai stăpînească moartea.

Într-adevăr, venind la mormîntul Lui, îl căutară cei ce-L iubeau. Ei nu i-au găsit corpul dis-de-dimineață și au primit răspuns de la îngeri că deja înviase. Este clar că El a înviat în acea noapte a cărei limită au fost zorile. Prin urmare, dacă am proslăvit prin cîntări, priveghind puțin mai mult cu Cel care a înviat, El ne va da să împărțim cu El trăind fără sfîrșit. Dar, dacă în acele ore în care noi facem această priveghere, trupul Său era în mormînt și încă nu înviase, nu sîntem inconsecvenți priveghind în felul acesta, pentru că El a «dormit» ca noi să priveghem, El a murit ca noi să avem viață. Amin.

PREDICA LA PRIMA ZI DE PAȘTI

1) *Hristos era, așadar «în lume și lumea a fost făcută prin El și lumea nu L-a cunoscut»* (Ioan 1, 10). Care lume a fost făcută printr-Însul, și care nu L-a cunoscut? Căci nu lumea care a fost creată de El, aceea nu L-a cunoscut. Care este lumea care a fost creată printr-Însul? Cerul și pămîntul. Cum nu l-a cunoscut cerul, de vreme ce în timpul patimei Sale soarele s-a întunecat? (Luca 23, 45). Și cum putem spune că pămîntul nu L-a cunoscut de vreme ce s-a cutremurat cînd El era răstignit? Dar lumea care nu L-a cunoscut este aceea despre al cărei prinț s-a spus: «Iată vine prințul acestei lumi și El nu are nimic în Mine» (Ioan, 14, 30). Oamenii cei răi sînt numiți lume, oamenii necredincioși sînt deopotrivă numiți lume. Iubind pe Dumnezeu, devenim dumnezei. De aceea, iubind lumea, ne numim lume. Dar «Dumnezeu era în Hristos împăcînd lumea cu Sine» (II Cor. 5, 14). «Iar lumea nu L-a cunoscut»; oare toți?

2) «*El a venit întru ale Sale, dar ai Săi nu L-au primit*», (Ioan 1, 11). «*Întru ale Sale*»... toate sînt ale Lui, dar ai Săi se numesc cei de unde era mama Sa, de unde a primit trupul Său, cei la care El trimisese dinainte vestitorii venirii Sale, cărora le dăduse Legea, pe care îi eliberase din robia Egiptului, pentru care a ales pe Avraam ca părinte trupesc. Căci El a spus într-adevăr: «*Eu sînt mai înainte de a fi fost Avraam*» (Ioan 8, 58). El nu a spus că «*Înainte să fie Avraam, sînt Eu*» sau «*Înainte ca să fi fost Avraam, Eu am fost creat*» sau «*Înainte să fi fost Avraam sînt Eu*»⁴. La început, așadar, era cuvîntul, nu fusese făcut. De aceea, «*a venit întru ale Sale și ai Săi nu L-au primit*».

3) «*Dar toți cei care L-au primit*»... (Ioan 1, 12), printre ei se numără Apostolii care l-au primit, cei care puneau ramurile înaintea asinului Său, cei care mergeau înainte și după El așternînd veșmintele pe pămînt și spunînd cu voce tare: «*Osana, fiul lui David, binecuvîntat este*

4. Aici Fr. Augustin este foarte atent cu modul de exprimare a sensului noțiunilor de «a fi» și de «a exista», raportate la Mintuitorul Hristos și la Avraam. O explicație a lor o găsim în Comentariul la Evanghelia după Sfîntul Ioan (43, 15). Episcopul Hiponei refuză traducerile «înainte să fie Avraam sînt Eu», «înainte să fi fost Avraam, Eu am fost creat» și «înainte să fi fost Avraam sînt Eu», pentru că s-ar atribui lui Avraam ființă, ceea ce are numai Dumnezeu, deci și Fiul Său.

Cel ce vine întru numele Domnului» (Mat. 21, 9). Atunci fariseii i-au zis: potolește copiii să nu-ți mai strige așa. Dar El a răspuns: «Dacă aceștia vor tăcea, vor striga pietrele» (Luca 19, 40). Pe noi ne avea în vedere când zicea că «dacă aceștia vor tăcea pietrele vor striga». Cine sînt pietrele dacă nu cei care se închină la pietre? Dacă pruncii evrei vor tăcea, vor striga neamurile cele mai mari sau cele mai mici. Cine sînt pietrele dacă nu cei despre care spune Ioan că au venit să mărturisească despre Lumină? Căci atunci când vedea pe iudei mîndrindu-se pentru nașterea din Avraam, le spunea «neam de vipere» (Luca 3, 7). «Aceia ziceau că sînt fiii lui Avraam și El îi numea «fii de viperă». Aducea oare lui Avraam vreo injurie? Nicidecum! Tocmai din cauza moravurilor lor le dădea acest nume, căci dacă ar fi fost fiii lui Avraam ar fi imitat pe Avraam. După cum fac ei, la fel, El însuși le spune când aceiași spun că «Noi sîntem liberi și nu am fost vreodată robii cuiva: noi avem părinte pe Avraam. Și El le răspunde: «Dacă ați fi fost fiii lui Avraam, ați fi făcut faptele lui. Voi vreți să mă ucideți pentru că vă spun adevărul; Avraam n-a făcut aceasta» (Ioan 8, 33-40). Voi sînteți din el, dar de generați. Și ce spune Ioan? «Neam de viperă, cine v-a învățat să fugiți de mînia ce va să vină»? Și aceasta cînd veneau să fie botezați cu botezul lui Ioan spre pocăință. «Cine v-a arătat să fugiți de mînia ce va să vină? Faceți, așadar, roade vrednice de pocăință și nu începeți să spuneți în voi înșivă: Avem tată pe Avraam, căci vă spun că Dumnezeu are puterea și din pietrele acestea să ridice fii lui Avraam» (Luca 3, 7-8). Dumnezeu are puterea din acele pietre pe care le vedea în Duh; le-o spunea lor și ne prevedea pe noi. Așadar, «Dumnezeu are puterea și din pietrele, acestea să ridice fii lui Avraam». Din acele pietre despre care s-a spus: «dacă aceștia vor tăcea, pietrele vor striga». Numai că ați auzit și strigați. S-au împlinit cuvintele: pietrele vor striga. Căci noi coborîm din păgîni. În părinții noștri, noi am adorat pietrele, de aceea ni s-a spus «cîini». Amintiți-vă ce va fi auzit acea femeie care striga după Domnul pentru că ea era canaaneancă. Ce a spus Iisus? «Nu este îngăduit să dai cîinilor plînea care se cuvine fiilor» (Matei 15, 26). Nu ați remarcat cum ling cîinii pietrele care sînt unse (cu grăsime)? Așa sînt toți închinătorii la idoli. Dar v-a venit harul. Tuturor celor care l-au primit, El le-a dat puterea să se facă fii ai lui Dumnezeu» (Ioan 1, 12). Iată aveți în fața voastră oameni care tocmai s-au născut. «Lor le-a dat puterea să se facă fii ai lui Dumnezeu. Cui? Celor care cred în El.

4) Și cum devin ei fii ai lui Dumnezeu, cei care nici din sînge, nici din pofta trupească, nici din pofta bărbătească, ci de la Dumnezeu s-au născut» (Ioan 1, 13). Luați aminte, așadar, aceia care s-au născut din Dumnezeu, au primit puterea să devină fii ai lui Dumnezeu. Ei s-au născut din Dumnezeu, nu din sînge.

Care este prima naștere? Care este nașterea nefericită care vine din oameni nefericiți? Dar cei care s-au născut din Dumnezeu, de unde s-au născut ei mai întîi? Ei sînt amestecați din sîngiuri, din sîngiurile bărbatului și femeii, din amestecul trupului bărbatului cu al femeii. De aici s-au născut. Așadar, de unde pînă unde spunem că sînt născuți din Dumnezeu?

Prima naștere este din bărbat și femeie, a doua naștere din Dumnezeu și Biserică.

5) Iată ce înscamnă «ci s-au născut din Dumnezeu». Cum se întâmplă că se nasc din Dumnezeu cei care s-au născut mai întâi din oameni? Cum se întâmplă că «el a locuit printre noi»? (Ioan I, 14). Mare mutație? Acela S-a făcut trup, aceștia duh. Ce putem spune? Ce mare cinste, frații mei! Înălțați-vă sufletul la cele mai bune care trebuie primite și spre care trebuie să nădăjduim. Nu vă lăsați cumpărați de poftele lumestri!. «Ați fost cumpărați cu preț» (I Cor. 6, 20): pentru voi Cuvîntul trup s-a făcut, pentru voi Cel care era Fiul lui Dumnezeu S-a făcut Fiul omului ca voi cei care erați fiii oamenilor să vă faceți fiii lui Dumnezeu. Ce era El și ce s-a făcut? Ce erați voi și ce ați devenit?

Acela era Fiul lui Dumnezeu Care S-a făcut Fiul omului, Voi cei care ați devenit fiii lui Dumnezeu erați fiii oamenilor. A împărțit cu noi cele rele pentru a ne da cele bune. Dar El, prin însăși faptul că s-a făcut Fiu al omului, se deosebește de noi. Noi sîntem fii ai oamenilor prin pofța trupului. El este Fiu al omului prin credința Fecioarei. Mama oricărei ființe umane s-a culcat cu un om și a zămislit. Fiecare om, deci, este născut dintr-un om, tatăl său, și dintr-un om, mama sa. Hristos însă, S-a născut de la Duhul Sfînt și din Fecioara Maria. El s-a apropiat de noi, dar nu S-a separat mult de El însuși. Ba chiar, fiind Dumnezeu, niciodată nu S-a separat de Sine, ci a împreunat cu natura noastră ceea ce era El. Într-adevăr, a adăugat ceea ce nu era, dar nu a pierdut ceea ce era; s-a făcut Fiu al omului, dar nu a încetat să fie Fiu al lui Dumnezeu.

Pentru aceasta El este mijlocitor în mijloc. Pentru ce în mijloc? Nici în sus, nici dedesubt? Nici sus pentru că El este trup, nici dedesubt pentru că nu este păcătos, și totuși, ca Dumnezeu, totdeauna sus. Căci El nu a venit așa la noi ca să părăsească pe Tatăl; El a plecat de la noi, a plecat și nu ne-a părăsit; El va veni la noi și nu-L va părăsi pe Tatăl.

PREDICA LA ZIUA DE PAȘTI Despre Sfintele Taine

Îmi amintesc de promisiunea mea: V-am promis, vouă, celor care ați fost botezați, o predică în care să expun Taina Cinei Domnului (mensae duminicae sacramentum) pe care chiar o vedeți acum și la care v-ați făcut părtași noaptea trecută. Trebuie să știți ce ați primit, ceea ce veți primi, ceea ce ar trebui să primiți în fiecare zi.

Pîinea aceea pe care o vedeți sfințită pe altar prin cuvîntul lui Dumnezeu, este Trupul lui Hristos. Potirul acela, sau mai precis ceea ce conține potirul, sfințit prin Cuvîntul lui Dumnezeu, este Sîngele Domnului. Prin acestea Domnul nostru Iisus Hristos a voit să ne încredințeze trupul și sîngele Său pe Care L-a vărsat pentru noi spre iertarea păcatelor. Dacă le-ați primit bine, sînteți ceea ce ați primit. Căci spune Apostolul: «o pîine, un trup sîntem cei mulți» (I Cor. 10, 17). El a expus astfel taina Cinei Domnului: «O pîine, un trup sîntem cei mulți». Vă este încredințat în această pîine modul cum trebuie să iubiți unitatea. Căci a-

ceastă pîine este făcută, oare, dintr-un singur grăunte? Oare nu erau multe boabe de grîu? Dar înainte să devină pîine erau separate; după ce au fost măcinate, au fost unite prin apă. Căci dacă grîul nu este măcinat și înmuiat cu apă, foarte puțin probabil va ajunge la acea formă care se numește pîine.

Așa și voi, ați început mai întîi să fiți oarecum măcinați prin umiliința postului și prin taina lepădării (de diavol). A venit Botezul și ați fost oarecum înmuiați cu apă ca să veniți la forma pîinii. Dar fără foc nu este încă pîine. Ce semnifică, așadar, focul, adică ungera cu untdelemn? Desigur, focul hrănitor este Taina Duhului Sfînt. Luați aminte la ceea ce se citește în Faptele Apostolilor, căci îndată începe să fie citită această carte; astăzi începe cartea care se numește «Faptele Apostolilor». Cel care vrea să aibă un folos, are de unde. Cînd vă adunați la biserică, înlăturați poveștile deșarte și fiți atenți la Scriptură. Noi sîntem cărțile voastre. Luați aminte și, așadar, vedeți pe unde va veni Duhul Sfînt la Cincizecime. Și așa va veni: El se arată în limbi de foc. El ne însuflă dragostea pentru ca, prin ea, să ardem pentru Dumnezeu și să disprețuim lumea, ne ardem zgura și să ne curățim inima ca omul. Vine, așadar, Duhul Sfînt, focul după apă și deveniți pîine care este Trupul lui Hristos și pentru aceasta unitatea este în acest chip simbolizată.

Voi țineți Tainele potrivit rînduiei lor. Mai întîi de toate după rugăciune⁵ sînteți invitați sus să aveți inima, aceasta se cuvine mădulelor lui Hristos. Dacă deci v-ați făcut mădule ale lui Hristos, capul vostru unde se află? Mădulele au cap. Dacă capul nu ar fi precedat, mădulele nu l-ar fi urmat. Unde ne-a mers capul? Ce ați recitat în simbol? Că a treia zi a înviat din morți, că s-a înălțat la cer și șade de-a dreapta Tatălui. Așadar, capul nostru este în cer. De aceea cînd se spune să avem sus inimile! să răspundeți Avem către Domnul. Voi să nu atribuiți aceasta (adică faptul că inimile voastre sînt sus la Domnul), puterilor voastre, meritelor voastre, eforturilor voastre, fiindcă darul lui Dumnezeu este să ai sus inima; pentru aceasta episcopul sau preotul care aduce (darurile) continuă și — după ce poporul va fi răspuns Avem către Domnul inima sus —: Să mulțumim Domnului Dumnezeului nostru pentru că avem sus inimile. Să mulțumim căci dacă nu ne-ar da El aceasta, am avea inima pe pămînt. Și voi încuviințați, zicînd: «Este demn și drept» să-I mulțumim Lui, Celui care a făcut să avem inima sus, spre capul nostru.

Apoi, după sfințirea jertfei lui Dumnezeu, fiindcă El a voit să fim noi înșine jertfa Lui, ceea ce s-a arătat după ce s-a depus cea primă jertfă a lui Dumnezeu și care sîntem noi — adică semnul lui Dumnezeu —; iată, așadar, că după ce a fost împlinită sfințirea, zicem rugăciunea Domnului pe care ați primit-o și ați rostit-o. După aceasta se spune: «Pace vouă!» și creștinii se sărută cu sărutarea sfîntă. Acesta este semnul păcii: după cum arată buzele, trebuie să se realizeze și în conștiință, adică după cum buzele tale se apropie de buzele fratelui tău, la fel nici inima ta să nu se îndepărteze de inima lui. Deci tainele sînt mari și

5. Este vorba de rugăciunea care urma Liturghiei Cuvîntului, înainte ca Biserica să fie părăsită de catehumeni.

foarte mari. Vrei să știi în ce mod ne sînt încredințate? O spune Apostolul: «Cel care mănîncă trupul lui Hristos sau bea paharul Domnului cu nevrednicie se face vinovat de Trupul și de sîngele Domnului» (I Cor. 11, 27). Ce înseamnă a primi cu nevrednicie? A primi cu dispreț, a primi în derîdere. Să nu ți se pară fără valoare ceea ce vezi. Ceea ce vezi trece, dar nevăzutul, care este semnificat, nu trece. Iată că se primește, că se mănîncă, că se distruge. Oare Trupul lui Hristos se distruge? Oare se distruge Biserica lui Hristos? Oare se distruge mădulele lui Hristos? Nicidecum! Aici ele se curățesc, dincolo sînt încoronate. Așadar, ceea ce este semnificativ va rămîne, cu toate că se pare că ceea ce semnifică trece. Deci, așa să-l primești ca să vă dați seama că aveți unitatea în inimile voastre pentru a vă împlînta totdeauna sus inima. Să nu fie nădejdea voastră pe pămînt, ci în cer; credința să vă fie puternică în Dumnezeu ca să fie primită de Dumnezeu. Pentru că ceea ce nu vedeți acum și credeți, veți vedea acolo unde vă veți bucura fără de sfîrșit.

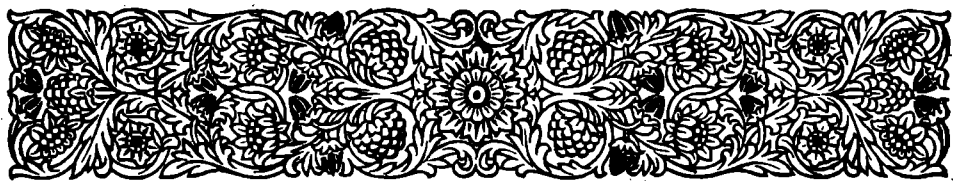
* Potrivit Codicelului Teodosian zilele din săptămîna care precede Sf. Paști și cele din săptămîna următoare constituiau dies feriati (zile de odihnă) în care creștinii încetau muncile publice și mergeau la biserică. În aceste zile pînă și cei care nu aveau obiceiul să vină la biserică, veneau. În aceste zile episcopul trebuia să predice în mod solemn. Erau cele mai importante sărbători ale creștinilor, dat fiind că erau legate de comemorarea Patimii și Învierii Mîntuitorului. Cu ocazia Paștelui catehumenii, aleși pentru botez încă din perioada Postului Mare, erau examinați de episcop, iar după o pregătire deosebită, în Vinerea Sfințelor Patimi făceau exorcismele, iar în noaptea Sfințelor Paști, înaintea săvîrșirii Sfintei Liturghii erau botezați, ca după aceea să se împărtășească cu Sfintele Taine. La Hippona zilele de miercuri, vineri, noaptea de Paști și ziua Învierii constituiau punctele cele mai importante ale programului de rugăciune din prima săptămîna. La solemnitățile și slujbele care aveau loc episcopul rostea cuvînt de învățătură. Predicile pe care le-am tradus reprezintă cîteva din predicile rostite de Fericitul Augustin cu ocazia Sfințelor Paști la Hippona.

Prima dintre aceste predici se ocupă cu explicarea semnului privegherii pascale. Ea este una din cele cincisprezece asemenea predici care ni s-au păstrat de la Fericitul Augustin.

Cea de-a doua predică este una din cele rostite de episcopul Hipponei în ziua de Paști după ce se celebrase deja botezul catehumenilor. Ni s-au păstrat douăzeci asemenea predici, dintre care noi am redat aici pe cea în care Fericitul Augustin se adresează noilor botezați mai ales, arătîndu-le demnitatea la care au fost chemați prin botez: să se facă fii ai lui Dumnezeu.

În cea de-a treia predică, explicînd Taina Sfintei Euharistii, Fericitul Augustin îndeamnă ascultătorii la unitate, atît între ei cît și cu Capul lor — Hristos — care se află întru cele de sus unde și noi ne-am înălțat inimile, de altfel, prin împărtășirea de Tainele Lui.

Pentru darea pe românește a acestor predici am folosit textul publicat de Suzanne Poque sub numele «Augustin D'Hippone, Sermons pour le Pâque», în S.C. (vol. 116), Paris, 1966, pp. 211—243).

ARTICOLE ȘI STUDII

ÎNVIEREA DOMNULUI NOSTRU IISUS HRISTOS DUPĂ CELE PATRU EVANGHELII

— Comentariu —

Învățătura centrală și pivotul de susținere a religiei creștine este, fără îndoială, Învierea Domnului Hristos. De aceea, Sfântul Apostol Pavel spune: «Dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este atunci propovăduirea noastră, zadarnică și credința voastră» (I Corint. XV, 14). Mîntuitorul Însuși ne-a arătat în diferite rînduri că trebuia să se răstignească și a treia zi să învieze (Matei XVI, 21; XVII, 23; XVIII, 19; Marcu VIII, 31; IX, 31; X, 34; Luca IX, 22). Mîntuirea adusă lumii nu se putea îndeplini fără moartea și învierea din morți a Domnului Hristos. Era în **însuși planul mîntuirii învierea Fiului lui Dumnezeu, după cum exista în același plan Întruparea Sa** (Ioan I, 14) și moartea pe cruce (Filipeni II, 7-11). Învierea a confirmat ca ultim act divinitatea Mîntuitorului și a fost ca un complement indispensabil al morții Sale mîntuitoare (I Corint. XV, 3-11). Moartea Domnului Hristos n-ar fi fost o binefacere totală, răscumpărătoare, dacă n-ar fi fost completată prin înviere. Fără înviere n-ar fi fost nici altar, nici preoți, iar botezul nu ar avea nici o semnificație. De aceea Apostolii au pus baza predicii lor pe înviere¹, care cuprinde implicit și dogma fundamentală a credinței creștine: învierea finală a corpurilor și împărăția veșnică.

Pentru aceste motive, dintru început Biserica creștină preaslăvește această minune a Învierii Domnului cu neștrămutată credință și evlavie, apărîndu-i realitatea istorică, atacată chiar de la început de adversarii Domnului Hristos: arhieriei și fariseii iudei, urmați, mai tîrziu de mulți erelici și necredincioși.

Singurele izvoare ale relatării Învierii Domnului sînt Evangheliile canonice, declarate autentice prin hotărîrile autorizate ale Bisericii, sinoade și Părinți bisericești. Ele relatează Învierea Domnului nu istoric, sînd misterul însuși al învierii, care n-a fost surprins de nimeni, ea rămînd o minune insesizabilă, ci numai probele Învierii Domnului și anume: aflarea mormîntului gol, unde fusese înmormîntat Domnul Hristos, de către femeile mironosițe și Sf. Ap. Petru și Ioan; arătarea Dom-

1. Ferd. Prat, *Jésus-Christ*, tome II, Paris, 1963; p. 424.

nului Hristos acelorași femei mironosițe, Apostolilor și unor ucenici în diferite rînduri pînă la Înălțarea Sa la cer, cu care se încheie seria arătărilor.

Toate aceste fapte de după înviere, precum și încercările iudeilor de a falsifica adevărul istoric al evenimentului învierii sînt expuse de evanghelești nesistematic, nefixînd cronologic faptele și privind aceleași fenomene din diferite aspecte, dînd impresia unor contradicții între ele. Acestea s-au întimplat astfel pentru că fiecare evanghelist, scriindu-și *Evanghelia* sa și-a urmat un plan și un scop diferit. Aceste contradicții aparente au făcut pe dușmanii creștinismului să nege realitatea faptului istoric al Învierii Domnului Hristos.

Comentariul ce urmează are drept scop să clarifice și să limpezească adevărul Învierii Domnului Hristos bazat pe textele evanghelice respective ca un fenomen unitar, înlăturînd contradicțiile aparente și armonizînd textele spre a revela logica și coherența tuturor faptelor petrecute la și după Învierea Sa pînă la Înălțarea la cer.

Femeile mironosițe la mormîntul Domnului: Marcu XVI, 1-3; Mat. XXVIII, 1; Luca XXIV, 1 și 10.

Marcu XVI, 1: «Și după ce a trecut ziua sîmbetei, Maria Magdalena, Maria, mama lui Iacov și Salomeea au cumpărat miresme ca să vină să-L ungă».

Multe femei care urmau pe Iisus în timpul activității Sale publice și care se îngrijeau mai ales de hrana Sa și a ucenicilor, nu L-au părăsit nici în răstimpul patimilor, iar unele au stat chiar aproape de crucea Sa. Printre acestea erau Sfînta Fecioară Maria, Maria Magdalena, Maria, soția lui Cleopa și mama lui Iosif și Iacov, cumnata — sora Maicii Domnului — Salomeea, mama lui Iacov și Ioan fiii lui Zevedei, Ioana soția lui Huza, administratorul casei lui Irod-Antipa. Dintre acestea unele stăteau mai departe și priveau (Matei XXVII, 55), mormîntul Domnului, adică locul unde L-au pus (Marcu XV, 47; Luca XXIII, 55). «Apoi s-au odihnit sîmbătă după Lege» (Luca XXIII, 56) — era prima zi a Paștilor iudaic — 15 Nissan. Seara cînd s-a încheiat sîmbăta — pe la ora șase, după apusul soarelui — cînd prăvăliile se deschideau pentru cîtva timp spre a se face aprovizionarea populației, trei dintre femei: Maria Magdalena, Maria, mama lui Iacov și Iosif și Salomeea au cumpărat arome, iar noaptea le-au pregătit spre a merge la mormînt, a doua zi, să îmbălsămeze pe Iisus — conform obiceiului, care fusese în grabă îmbălsămat de Iosif și Nicodim, la înmormîntarea Sa de vineri seara (Marcu XV, 46; Matei XXVII, 59).

Aici Evangheliștul Marcu detaliază ceea ce Matei spune mai concis: «După ce a trecut sîmbăta, cînd se lumina de ziua întii a săptămîinii, a venit Maria Magdalena și cealaltă Marie ca să vadă mormîntul» (Matei XXVIII, 1). Evident au venit să-L vadă spre a-L unge. Adică după ce cumpăraseră și pregătiseră cele necesare «se pregătiră să meargă acolo»². Iar exegetul român, Dr. V. Gheorghiu spune: «Vin să vadă mormîntul» adică sînt pe cale, nu l-au văzut³. Deci, femeile sau unele dintre ele n-au venit la mormînt, mai întii sîmbătă seara pe înnoptate

2. R. P. D. Calmet, Augustin, *L'evangile de Saint Matthieu*, Paris, 1715, p. 636.

3. Dr. V. Gheorghiu, *Evanghelia după Matei cu comentariu*, Cernăuți, 1925, p. 821.

spre a identifica mormîntul, cum înclină să creadă unii comentatori și apoi din nou a doua zi dimineața, ci (Marcu XVI, 2) «Dis-de-dimineață, în prima zi a săptămînii, pe cînd răsărea soarele au venit la mormînt».

Femeile care au venit la mormînt erau: Maria Magdalena, Maria, mama lui Iacov și Salomeea, după Marcu (XVI, 1); Maria Magdalena și cealaltă Marie (a lui Iacov), după Matei (XXVIII, 1); Maria Magdalena și Ioana și Maria lui Iacov și celelalte împreună cu ele, după Luca (XXIV, 10); Maria Magdalena, împreună cu altele, după Ioan (XX, 1-2).

Deci, aceste femei au plecat toate sau în grupuri, precum afirmă unii exegeți⁴, spre mormînt «în prima zi a săptămînii», precum arată toți evangheliștii, adică Duminica noastră, care urma sîmbetei Paștelui iudaic⁵. Asupra orei plecării și sosirii la mormînt a femeilor există oarecare deosebire între evangheliști. Astfel, după Ioan au venit la mormînt «dis-de-dimineață, fiind încă întuneric» (Ioan XX, 1); «foarte de dimineață». La Luca (XXIV, 1) «cînd se lumina de ziuă», la Matei (XXVIII, 1) și «dis-de-dimineață, pe cînd răsărea soarele», la Marcu (XVI, 1). Nu este precizat timpul plecării și sosirii. Oricum, este clar că în a doua jumătate a nopții spre duminică — prima zi a săptămînii — în zori care țineau foarte puțin în Orient, ele «ieșiră din oraș», ajungînd spre răsăritul soarelui (Marcu XVI, 2). Sau probabil ele au plecat în două grupe, care s-au unit în preajma mormîntului⁶.

Ele mergeau cu un singur scop: să îmbălsămeze pe Iisus din care motiv erau îngrijorate, cum vor da deoparte piatra de pe ușa mormîntului. Ele nu știau nimic despre straja de la mormînt, instituită de arhieriei și cărturari. Deci, ele nu putuseră să viziteze mormîntul seara spre a-l identifica pentru că ar fi zărit straja.

Învierea Domnului Hristos și straja de la mormînt. Matei XXVIII, 2-4.

Matei XXVIII, 2-3: «Și iată s-a făcut cutremur mare că îngerul Domnului, coborînd din cer și venind a prăvălit piatra și ședea deasupra ei. Și înfățișarea lui era ca fulgerul și îmbrăcămintea lui albă ca zăpada».

În timp ce femeile se îndreptau spre mormînt survenise un mare eveniment. Domnul înviase din morți, după care urmasse un mare cutremur de pămînt și apariția unui înger îmbrăcat în veșminte luminoase, care a prăvălit piatra de pe ușa mormîntului. Nu spre a facilita Învierea Mîntuitorului (precum afirmă Loisy) căci El a înviat trecînd prin piatră, precum a intrat prin ușile încuiate la ucenici și după cum s-a născut din Sfînta Fecioară, păstrînd pecetea fecioriei. După cum cutremurul nu s-a îndeplinit spre a îndepărta piatra de pe ușa mormîntului și a învia Domnul Hristos, ci el a coincis cu evenimentul învierii, avînd o deosebită semnificație. Piatra îndepărtată de pe ușa mormîntului de către înger s-a efectuat spre a da posibilitate femeilor și tuturor celor

4. F. Godet, *Commentaire sur l'Evangile de Saint Jean*, tome III, quatrième édit., Neuchâtel, p. 483.

5. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 581.

6. L'Abbé C. Fouard, *La vie de N. S. Jésus-Christ*, tome second, quinzième ed., Paris, 1904; p. 444; Abbé Duquesne, *L'Evangile médité*, tome quatrième, Lyon, 1877, p. 379; Dr. Gheorghiu, p. 824.

ce ar putea privi în mormînt să observe mormîntul gol. Îngerul a apărut și pîntru înfricoșarea oștenilor, care cu această ocazie au dispărut de la mormînt⁷. Îndepărtarea pietrei de către înger infirmă supoziția acelor care susțin că piatra a fost îndepărtată prin cutremur.

Îngerul a cărui înfățișare era ca un fulger, adică cu veșmîntul luminat și asemănător unui om transformat, cum apar îngerii în Scriptură (Fapte I, 10; Apocalipsa X, 1) nu era numai un păzitor al mormîntului, avînd atitudinea unui cuceritor, ci și un interpret al minunatului eveniment al Învierii Domnului, avînd autoritatea însăși a Domnului, din care cauză s-a așezat la ușa mormîntului pe piatra rostogolită. (cf. vers. 1, 5, 7)⁸.

Matei XXVIII, 4. «Și de frica lui s-au cutremurat cei ce păzeau și s-au făcut ca niște morți».

Din cauza cutremurului și apariției extraordinare a îngerului, care a răsturnat piatra, groaza a cuprins pe toți păzitorii mormîntului, pierzîndu-și conștiința și căzînd jos ca niște morți (cf. Apoc. I, 17). Adică au rămas întinși pe pămînt oarecare timp sau cel puțin fără a încerca să se ridice⁹. Totuși ei n-au văzut pe Domnul înviat, căci ei au căzut la vederea îngerului, care a venit după înviere. Revenindu-și după oarecare timp ei s-au reîntors în oraș și au relatat faptele arhierilor. Însă străjerii s-au retras înainte de sosirea femeilor.

În răstimpul șederii Mintuitorului în mormînt cu trupul, care deși separat de sufletul Său a rămas unit cu divinitatea Sa, fiind totdeauna corpul unui Dumnezeu, demn chiar în moarte de adorarea oamenilor și a îngerilor. Cu sufletul său îndumnezeit, însă, s-a coborît la iad, conform învățăturii Sfintei Scripturi (I Petru III, 18-19; IV, 6; Romani X, 7) și a Sfintei Tradiții spre a vesti tuturor celor dreți și necredincioși biruința asupra morții și diavolului și a eliberat din robia iadului pe cei care au nădăjduit în Învierea Sa, înainte de a fi venit în lume, adică pe dreții Vechiului Testament¹⁰.

S-a pus întrebarea de către exegeți la ce oră a înviat Domnul Hristos? Cum Scriptura nu precizează nimic, opiniile s-au împărțit. Unii au spus că acest eveniment s-a îndeplinit la începutul nopții, alții la miezul nopții -- căci cei vechi pînă atunci posteau, iar alții mai plauzibil, înainte de pogorîrea îngerilor și a cutremurului, în timp ce femeile erau pe drum, adică cu cîteva ore înainte de răsăritul soarelui¹¹.

Femeile la mormîntul Domnului și constatarea mormîntului gol. (Marcu XVI, 3-8; Luca XXIV, 2-9; Ioan XX, 1).

7. Le P.M.J. Lagrange, *Evangile selon S. Mathieu*, Paris, 1941, p. 539; Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 822; L. Cl. Fillion, *L'Evangile selon S. Mathieu*, Paris, 1890, p. 536.

8. *Nouveau Testament*, cu notă explicative, trad. oecuménique, de la Bible, Paris, 1975, p. 122, notă.

9. L. Cl. Fillion, *Evangile selon S. Mathieu*, p. 563.

10. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 2, București, 1978, p. 172; Pr. prof. Ioan Bria, *Dicționar de Teologie Ortodoxă*, București, 1981, p. 200.

11. Cf. Aug. Calmet, *Evangile selon S. Mathieu*, p. 637; Abbé C. Fouard, *La vie de N.S. Jésus-Christ*, Tome second, quinziesme ed., Paris, 1904, p. 444.

Marcu XVI, 3-4: «Și ziceau între ele : Cine ne va prăvăli nouă piatra de pe ușa mormîntului. Dar ridicîndu-și ochii au văzut piatra răsturnată că era foarte mare. (Cf. Ioan XX, 1; Luca XXIV, 2).

Femeile care au plecat la mormînt erau formate din două grupuri: unul cu Maria Magdalena, Maria, mama lui Iacov și Salomea (*Marcu XVI, 1*), iar al doilea format din Ioana și celelalte cu ele (*Luca, XXIV, 10*)¹².

Primul grup a plecat mai devreme, «încă întuneric fiind» (*Ioan XX, 1*), iar celelalte mai târziu. În drum spre mormînt Maria Magdalena din dorința fierbinte de a vedea locul de odihnă al Mîntuitorului, se detașează cu mult de grup, ajunge la mormînt, de unde straja plecase, ca și îngerul, și observă «piatra ridicată de pe mormînt» și mormîntul gol. Evanghelistul Ioan, ca martor personal, în *Evangelhia sa*, nu se ocupă de grup, ci numai de Maria Magdalena pentru rolul său ce avea să-l joace printre martorii învierii. De aceea el spune că Maria Magdalena în ziua întii a săptămîinii a venit singură la mormînt (*Ioan XX, 1*), dar adaugă mai târziu: «noi nu știm unde L-au pus» (pe Domnul. Deci erau mai multe)¹³.

Pe drum, femeile erau cuprinse de grijă căci ele mergeau să îmbălșămeze pe Iisus și știau că deasupra mormîntului era pusă o piatră mare și nu știau cum o vor da deoparte, căci ele erau neputincioase și timpul prea devreme spre a găsi pe cineva să le ajute. Ele nu știau că la mormînt fusese pusă strajă. Prea îndepărtate de mormînt, femeile ezitară un moment, dar asigurate de liniște intrară în grădină, se apropiară de mormînt și îndrăznind să ridice ochii au zărit piatra răsturnată¹⁴. Deci ceea ce ele priveau ca dificultate de netrecut se rezolvă printr-un efect al harului¹⁵.

Însă cu mult mai înainte de ele, Maria Magdalena sesizase acest fapt, adică «piatra răsturnată de pe mormînt».

Ioan XX, 2. «Deci a alergat și a venit la Simon-Petru și la celălalt ucenic pe care-l iubea Iisus și le-a zis: Au luat pe Domnul din mormînt și nu știu unde L-au pus».

Maria Magdalena din cauza vioiciunii sale și a mirării ce i-o produse mormîntul gol pe care-l zărise, fără a se uita cu atenție în mormînt și fără să-și amintească despre Învierea Domnului sau poate nici nu o știa, se grăbește a alerga la ucenicii Domnului spre a-i anunța¹⁶.

După ce înștiințează și pe celelalte femei — cel puțin pe cele din grupul ei — despre cele văzute (*Gheorghiu, 824*) ea pleacă la locul unde erau adunați Apostolii și anunță pe cei mai apropiați ucenici ai Domnului, Petru și Ioan că au luat corpul Domnului din mormînt.

Luca XXIV, 3 : «Și intrînd (în mormînt) ele nu au găsit trupul Domnului Iisus» (cf. *Marcu XVI, 5*). După plecarea Mariei Magdalena, nu după mult timp a ajuns în preajma mormîntului întregul grup, s-au mai

12. Abbé Duquesne, *op. cit.*, p. 385 notă.

13. L. C. Fillion, *Evangile selon S. Jean*, Paris, 1925, p. 362. A. Petit, *Nouveau Testament*, tome XIV, *Saint Luc*, Paris, p. 321.

14. A. Fouard, *op. cit.*, p. 445.

15. A. Petit, *Evangile selon S. Marc*, p. 657.

16. A. Petit, *Sainte Bible avec commentaire*, tome XIV, *Saint Luc*, Saint Jean, Paris, p. 501.

plimbat în jur, a ajuns și grupul al doilea și luându-și curaj au intrat în mormînt ¹⁷.

Acesta era format dintr-un vestibul și o cameră mortuară, prevăzută cu o intrare joasă, unde era o bancă de piatră pe care fusese așezat trupul Domnului Hristos; camera avea aproape 8 m.p. Intrarea mormîntului era închisă cu o piatră mare ¹⁸.

Luca XXIV, 4. «Și fiind încă nedumerite de aceasta, iată doi bărbați au stat înaintea lor în veșminte strălucitoare» (Paralel cu Marcu XVI, 5).

Femeile au intrat în mormîntul propriu-zis și negăsind trupul lui Iisus au fost cuprinse de nedumerire și teamă, la care se adaugă și apariția a doi bărbați îmbrăcați în haine strălucitoare (cf. Fapte I, 10), care nu erau decît doi îngeri. La Marcu (XVI, 5), se spune că era «un tînăr șezînd în partea dreaptă, îmbrăcat în veșmînt alb». «În partea dreaptă», adică la capătul banchetei unde fusese capul Mîntuitorului. Amintirea a doi îngeri la Luca și unul la Marcu nu înseamnă o contradicție, ci Marcu semnalează numai pe acel dintre îngeri care a vorbit femeilor. După cum și apariția unui înger de la Matei, care a prăvălit piatra mormîntului și a stat deasupra ei, era probabil altul, situat în alt moment, decît cei care se arată femeilor ¹⁹.

Luca XXIV, 5-6 : «Și înfricoșîndu-se ele și plecîndu-și fețele la pămînt, au zis către ele : De ce căutați pe Cel viu între cei morți? Nu este aici, ci s-a sculat. Aduceți-vă aminte cum v-a vorbit fiind încă în Galileea» (Paral. Marcu XVI, 6-7; Mat. XXVIII, 6-7).

Femeile văzînd pe îngeri cu veșminte deosebite și strălucitoare și-au înclinat capetele în semn de oarecare teamă și respect, sînd cu ochii în jos. Atunci, îngerul le reproșează cu un ușor blam sub forma interogativă, de ce caută pe Cel ce a înviat, printre morți. În Apocalipsă (I, 17-18), Mîntuitorul spune despre El : «Eu sînt cel dintîi și cel de pe urmă, Cel ce sînt viu. Am fost mort și iată sînt viu în vecii vecilor». «Nu este aici, ci s-a sculat» sînt cuvintele aproape exacte ale trimisului ceresc care au fost păstrate în cele trei relatări ale sinopticilor. Ele sînt cele mai importante din tot cuvîntul îngerului : «Aduceți-vă aminte cum v-a vorbit, fiind încă în Galileea», este o aluzie la predicile Mîntuitorului și prezicerile Sale din Galileea. (Luca IX, 44; Mat. XVI, 21; XVII, 22; XX, 18; Marcu VIII, 31; IX, 31; X, 33; Luca IX, 22; XVIII, 31) ²⁰.

Luca XXIV, 7-8. «Zicînd că Fiul Omului trebuie să fie dat în mîinile oamenilor păcătoși și să fie răstignit, iar a treia zi să învieze. Și ele și-au adus aminte de cuvintele Lui». La locul paralel (Marcu XVI, 6), îngerul adaugă : «Iată locul unde L-au pus» și la Matei (XXVII, 6), adaugă : «Veniți de vedeți locul unde a zăcut».

Domnul Hristos s-a servit adesea în predica Sa de cuvintele «trebuie» sau «trebuia» sau «a trebuit» spre a ne arăta că marele mister al mîntuirii constă în îndeplinirea planului divin prevăzut prin profeți

17. F. Vigouroux, *Dictionnaire de la Bible*, Paris, 1926, Tome troisième, Art. F. Vigouroux, *La vie de Jésus. Resurrection*, col. 1478.

18. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 817.

19. Fillion, *Evangile selon S. Luc*, p. 401 ; A. J. Lomet, *L'Evangile de S. Luc*, p. 393.

20. L. Fillion, *Evangile selon S. Luc*, p. 402 ; A. Petit, *Evangile d. S. Luc*, p. 232.

din veac și în care trebuie să credem. Îngerul vrea să le spună că dacă nu cred în vorbele Sale să creadă în vorbele Mîntuitorului, amintite de atîtea ori. Și pentru a le da încă o probă le spune: «Veniți de vedeți locul unde a zăcut»²¹. Deci îngerul le-a invitat pe femei să depășească poarta grotei, unde ele rămăseseră din respect pentru înger. Nu a fost necesar să între pentru a-l vedea, căci îl văzură din ușă, unde puseseră capul și o parte din corp, căci intrarea era foarte joasă²².

Marcu XVI, 7: «Dar mergeți și spuneți ucenicilor Lui și lui Petru că merge în Galileea mai înainte de voi; acolo îl veți vedea, după cum v-a spus» (Paralel Matei XXVIII, 7).

Toți care erau în suita lui Iisus erau galileeni care veniseră la Ierusalim pentru sărbătorile Paștilor. Ei vor trebui să plece acasă; însă Mîntuitorul va fi înaintea lor acolo. Cîțiva și plecară. Iisus se arată în Ierusalim, mai înainte de a pleca în Galileea. El a făcut mai mult decît a promis²³.

«Spuneți ucenicilor Lui și lui Petru». Îngerul le însărcinează pe mesagerile sale față de ucenici să le anunțe evenimentul Învierii Domnului adăugîndu-l și pe Petru, căci acesta căzuse din apostolat prin întreta sa lepădare. Căința sa a făcut pe Mîntuitorul să-l ierte și să-l facă părtaș la acea mare bucurie.

Marcu XVI, 8. «Și ieșind au fugit de la mormînt, căci erau cuprinse de frică și de uimire și nimănuî nimic nu au spus, căci se temeau» (Paralel. Matei, XXVIII, 8; Luca XXIV 9).

Femeile ieșind din mormînt sînt înfricoșate de cele văzute și nu vorbesc nimănuî nimic pe drum, fiind cuprinse de groază. Dar, la locul paralel de la Matei se spune că «ele fiind cuprinse de frică și bucurie au alergat să vestească ucenicilor». Nu există nici o contradicție. Căci, după un răstimp de rătăcire în jurul mormîntului, mute de spaimă, și-au revenit și sentimentul fricii a fost înlocuit de bucuria vestii minunate și ele pleacă — fără a spune vreunui călător ceva, să anunțe pe ucenici²⁴.

De altfel, mai tirziu, toate au anunțat pe ucenici.

Sfinții apostoli Petru și Ioan la mormînt (Ioan XX, 3-10; Luca XXIV, 12).

Între timp survine o altă întimplare.

Ioan XX, 3-5. «Deci a ieșit Petru și celălalt ucenic și veneau la mormînt. Și cei doi alergau împreună, dar celălalt ucenic alergînd înainte, mai repede decît Petru a sosit cel dintîi la mormînt. Și aplecîndu-se a văzut giulgiurile puse jos, dar n-a intrat».

Maria Magdalena alergînd la ucenici a anunțat mai întii pe cei mai apropiați de Domnul, Hristos, Simon-Petru și Ioan, ucenicul iubit al Domnului, pe care i-a găsit foarte triști «plîngînd și tînguindu-se» (*Marcu XVI, 10*). Ea nu le spune altceva decît că mormîntul este gol și în mod sigur, corpul Domnului a fost luat. Cei doi ucenici surprinși și impresionați au plecat imediat la mormînt. Ioan fiind mai tînăr a

21. Saint Jean Chrysostome, *Oeuvres complètes*. Traduites en français sous la direction de M. Jeannin. Tome huitième, Bruxelles, 1865, p. 82.

22. Aug. Calmet, *Evangile de S. Mathieu*, p. 640.

23. A. Calmet, *Evangile de S. Mathieu*, p. 640.

24. A. Fouard, *op. cit.*, p. 446, notă.

mers mai repede și a ajuns primul la mormînt, dar n-a intrat în mormînt din frică sau din respect pentru Petru. El s-a mulțumit să-și plece capul pe ușa camerei mortuare și văzu giulgiurile la pămînt și s-a înspăimîntat²⁵.

Ioan XX, 6-7: «A sosit și Simon-Petru, urmînd după el și a intrat în mormînt și a văzut giulgiurile puse jos, iar mahrama, care fusese pe capul Lui, nu era pusă împreună cu giulgiurile, ci înfășurată, la o parte, într-un loc».

Petru îl ajunge din urmă la mormînt, dar din cauza impetuozității sale el nu se oprește, ci intră în mormînt în camera mortuară. Dovadă temperamentul deosebit al celor doi Apostoli.

Din interiorul mormîntului pe care-l găsește gol (Luca XXIV, 12), Petru observă mai bine că giulgiurile erau puse jos, iar mahrama cu care fusese acoperit capul Mîntuitorului era înfășurată aparte. Deci lenjurile etalate, cu mahrama bine împăturită deoparte, dovedeau că nu era vorba de o răpire precipitată, de un furt. Hoții care ar fi violat mormîntul nu puteau pune atîta grijă în a aranja lenjurile. Îngerii se însărcinaseră cu aceste griji delicate, după Învierea Domnului²⁶. «Dacă s-ar fi răpit corpul, spune Sfîntul Ioan Gură de Aur, nu l-ar fi desfășurat înainte și lăsat deoparte, ci l-ar fi luat cum era. Corpul fiind uns cu mir, giulgiul se lipește de el ca un plumb. Un hoț n-ar fi întrebuintat atîta timp ca să-l desfășoare și în care timp putea fi prins. Și de ce giulgiul era deoparte și mahrama în alt loc? Spre a arăta că aceasta nu s-a făcut în grabă, zgomotos, pentru ca ucenici să creadă în înviere. Pentru aceasta Iisus s-a arătat în sfîrșit, ca fiind deja asigurați de înviere prin ceea ce ei văzuseră²⁷.

Ioan XX, 8-9. «Atunci a intrat și celălalt ucenic care sosise întîi la mormînt și a văzut și a crezut. Căci încă nu știau Scripturile, că Iisus trebuia să învieze din morți».

După intrarea lui Petru în mormînt este invitat sau poate a intrat singur și Ioan care constată același lucru : giulgiurile cu care fusese înfășurat Mîntuitorul la înmormîntare puse de o parte, iar mahrama cu care fusese acoperit capul așezată deoparte și împăturită. Deci, cel care făcuse aceasta nu era grăbit, nici tulburat, ci atent cu ceea ce făcea²⁸. Ioan a observat și el acestea : «a văzut și a crezut». Ce a crezut? Iată întrebarea ce divizează pe exegeți. A crezut ceea ce le spusese Magdalena că mormîntul este gol și Mîntuitorul nu se află acolo? Sau, observînd giulgiurile și mahrama care nu dovedeau o răpire, a crezut că Domnul a înviat? Prima ipoteză este susținută mai ales de unii exegeți occidentali, iar a doua de Părinții bisericești, orientali. «Ei au înțeles după chipul cum giulgiurile și mahrama fuseseră luate și strînse că Iisus a înviat»²⁹. La rîndul său teologul occidental F. Prat, (*op. cit.*, 430)³⁰,

25. A. Petit, *Evangile de S. Luc et S. Jean*, p. 501 ; L. Fillion, *Evangile s. S. Jean*, p. 364.

26. L. Fillion, *Evangile s. S. Jean*, p. 364 ; Dodet, *Evangile de S. Jean*, 484 ; Lagrange, *Evangile selon S. Jean*, Paris, 1936, p. 508.

27. S. Jean Chrysostome, *L'Evangile de S. Jean*, p. 538 ; F. Prat, *op. cit.*, p. 433.

28. *Ibidem*.

29. Ciril al Alexandriei, la C. Fouard, *op. cit.*, notă, p. 446.

30. F. Prat, *op. cit.*, p. 430.

afirmă că : «Ioan intră la rîndul său în mormîntul gol și după ce făcu aceleași constatări, el nu se mai îndoi că Iisus a înviat»³¹.

Exegeții care afirmă credința în înviere a Apostolului Ioan, o admit și pe cea a lui Petru, avîndu-se în vedere afirmațiile lui Luca (XXIV, 12), că «văzînd giulgiurile singure zăcînd, a plecat, mirîndu-se în sine de ceea ce se întîmplase». De altfel Sfîntul Ioan Gură de Aur afirmă : «Ucenicii au crezut că a înviat, căci aveau trei probe: piatra răsturnată, mormîntul gol și giulgiurile mortuare strînse aparte»³². Cuvintele: «Că încă nu știau Scripturile că Iisus trebuia să învieze din morți», înseamnă că dacă cei doi ucenici ar fi înțeles Scripturile, adică profețiile și spusele Mîntuitorului referitoare la Învierea Sa, ei ar fi crezut fără a avea nevoie de constatările de la mormînt. Dar Scripturile de abia după Cincizecime au devenit clare în mintea lor. Deci, evidența faptelor i-a adus pe ucenici să înțeleagă ceea ce Scripturile învățau referitor la acest subiect. Totuși pe viitor Apostolii în misiunea lor, pe lîngă mărturia personală (Fapte IV, 29), vor cita și profețiile ca sprijin al Învierii Domnului³³.

Ioan XX, 10. «Și s-au dus ucenicii iarăși la ai lor» (Paralel Luca XXIV, 12).

Ucenicii nemaifiind reținuți de nimic au plecat la ai lor, la casa unde erau adunați și ceilalți, plini de bucurie în ei înșiși de cele ce se întîmplaseră (Luca XXIV, 12), convinși din experiența personală despre realitatea învierii Domnului³⁴. De ce nu s-au întors ucenicii în Galileea, cum le poruncise înainte de patimi? Pentru că erau încă nesiguri și foarte încurcați (Chrysostom).

Iisus se arată Sfintei Fecioare Maria și Mariei Magdalena. Marcu XVI, 9-11; Ioan XX, 11-18.

Marcu XVI, 9. «Și înviînd dimineața în ziua cea dintîi a săptămîinii, El s-a arătat Mariei Magdalena, din care scosese șapte demoni».

Despre episodul arătării Domnului Mariei Magdalena mai întîi relatează extrem de succint Evanghelistul Marcu și mai detaliat Evanghelistul Ioan. Primul ne arată că Maria Magdalena era acea femeie din Magdala, localitate lîngă Capernaum și pe care Mîntuitorul o vindecase, scoțînd din ea șapte demoni (Luca VIII, 2). S-a arătat prin aceasta bunătaoa Domnului Hristos, dar și credința Mariei, fidelitatea ei care de atunci L-a urmat neîncetat.

Dar sintagma de la Marcu : «S-a arătat întîi Mariei Magdalena» (Marcu XVI, 9), se pare că trebuie să primească un corectiv. Mîntuitorul înviat n-a fost văzut de străjeri. El nu trebuia să se arate la ochi nedemni de a-L vedea (Faptele Apostolilor X, 40-41). Însă întreaga Biserică și sentimentul tuturor creștinilor este că Domnul Hristos s-a arătat mai întîi Mamei Sale, Sfînta Fecioară Maria. Evangheliile n-o enumeră, pentru că ele semnaleză numai martorii învierii și mărturia unei mame în favoarea fiului ei nu era primită. Evangheliile ne arată că Sfînta Fecioară era în afara femeilor care se îngrijeau de ungere, pentru

31. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 828; Godet, *Evangile de S. Jean*, p. 485.

32. S. J. Chrysostome, p. 541.

33. Lagrange, *Evangile selon S. Jean*, p. 508.

34. Fillion, *Evangile s. S. Jean*, p. 365.

că știa că aceste griji sînt inutile. În ora cînd celelalte căutau pe Iisus printre morți, ea îl văzuse deja viu și slăvit. Ea L-a așteptat cu lacrimi toată noaptea care a precedat învierea. La prima lumină a zilei ce se năștea, în camera strîmtă unde se ruga, Iisus cade în brațele sale fără a se teme și fără a auzi cuvintele: «Nu mă atinge». Această oprire nu era pentru ea, care era deasupra tuturor regulelor. Se poate ca Sfînta Fecioară să nu fi mărturisit acestea. Ca altădată la Nazaret și Betleem ea păstra acestea în inima sa (Luca II, 19)³⁵. Această credință pioasă este împărtășită de Sf. Ambrozie, Anselm, Bonaventura, Suarez³⁶.

De altfel, tradiția spune că îngerul a comunicat Maicii Domnului vestea despre învierea Fiului ei, pe urmă i s-a arătat ei Însuși Mîntuitorul. «Îngerul a strigat celei pline de har curată Fecioară bucură-te: că Fiul Tău a înviat a treia zi din mormînt»³⁷.

Ioan XX, 11-13: «Iar Maria stătea afară lingă mormînt plîngînd. Și pe cînd plîngea, s-a aplecat spre mormînt. Și a văzut doi îngeri în veșminte albe șezînd, unul către cap și altul către picioare unde zăcuse trupul lui Iisus. Și aceia i-au zis: Femeie de ce plîngi? Pe cine cauți? Ea le-a zis: Că au luat pe Domnul meu și nu știu unde L-au pus».

Ucenicii s-au întors acasă, fără a se mai reintîlni cu Maria Magdalena. Ei au plecat bucurîndu-se de învierea Mîntuitorului, iar Maria a rămas la mormînt nu numai spre a se consola văzînd locul unde fusese corpul lui Iisus, ci pentru a afla ce s-a întîmplat, cine l-a luat și unde se află corpul Său, cu grija de a nu fi maltratată de cineva. Ea era în vestibul și se plecă în mormînt prin ușa strîmtă a lui. Aici văzu doi îngeri îmbrăcați în alb, așezați unul în locul unde fusese Iisus cu capul și altul la picioarele banchetei de piatră. În analiza acestei situații tulburi și impresionante, Sfîntul Ioan Gură de Aur arată că această femeie văzînd în mormînt giulgiurile îi inspirau plăcere, dar ea nu avea înțelegerea înaltă spre a deduce din ele învierea Mîntuitorului, de aceea Dumnezeu i-a trimis în ajutor pe îngeri, îmbrăcați în veșminte de sărbătoare și de bucurie spre a o încuraja și consola și a o pregăti pentru învierea și arătarea Domnului Hristos. Îngerii pe care Maria în tulburarea și emoția ei i-a luat drept oameni o întrebă: «Femeie, de ce plîngi? Pe cine cauți?» Deci împrejurările erau pentru ea o ușă deschisă spre a o duce să vorbească despre Iisus. Felul cum îngerii erau așezați o duceau să-i întrebă, căci ei păreau a ști ce se întîmplase. Și pentru că era de crezut că ea nu-i va întreba prima, ei o invită să vorbească prin atitudinea și întrebarea lor. Și ea le răspunde cu iubire și ardoare: «Că au luat pe Domnul Meu și nu știu unde L-au pus».

Ioan XX, 14-15: «Zicînd acestea, ea s-a întors cu fața și a văzut pe Iisus stînd, dar nu știa că este Iisus. Zis-a ei Iisus: «Femeie, de ce plîngi? Pe cine cauți?», Ea, crezînd că este grădinarul, I-a zis: «Doamne, dacă Tu L-ai luat, spune-mi unde L-ai pus și eu îl voi ridica».

În timp ce Maria Magdalena vorbea cu îngerii, Iisus apăru deodată înapoia ei. Îngerii avură oarecare teamă și tremurare văzînd pe

35. Ferd. Prat. *Jésus Christ*, p. 428.

36. L. Cl. Fillion, *Évangile selon S. Marc*, p. 224.

37. Ierom. Antonie Harghel, *Învierea Domnului nostru Iisus Hristos*, Chișinău, 1928, p. 87 notă.

Domnul, arătînd aceasta prin înfățișarea lor, ceea ce făcu pe Maria să se întoarcă. De frică de a nu o înspăimînta Domnul Hristos se arată într-o haină comună. De aceea, ea îl luă drept grădinar, adică păzitorul grădinii, căci nu putea fi altcineva, așa de dimineață prin acele locuri. Domnul Hristos, trebuind s-o ridice puțin cîte puțin, o întrebă: «Femeie, de ce plîngi? Pe cine cauți?» El știa că ea voia să-l întrebe și o angajă s-o facă. Atunci ea îi răspunde: «Doamnă, dacă Tu l-ai luat, spune-mi mie unde l-ai pus și eu îl voi lua». Ea vrea să-i spună că dacă de frica pe care o are din cauza iudeilor l-a luat de aici, să-i spună și ea îl va lua. Ea voia cu orice preț să cîștige cauza, nereflctînd că aceasta ar fi o sarcină grea pentru puterea ei. Dar iubirea nu calculează și nu măsoară ³⁸.

Ioan XX, 16-17: «Iisus i-a zis ei: Maria! Întorcîndu-se aceea, i-a zis evreiește: Rabuni! (adică Învățătorule). Iisus i-a zis: nu te atinge de Mine, căci încă nu m-am suit la Tatăl Meu. Mergi la frații mei și le spune: Mă sui la Tatăl Meu și Tatăl vostru și la Dumnezeuul Meu și Dumnezeuul vostru».

Cînd Maria Magdalena a zis: «Unde l-ai pus?» ea s-a întors spre ei, în frica sa, să le ceară ajutor. Iisus prin răspunsul său de «Marie» nu pare a fi spus prea mult. Căci «Marie» era sinonim cu termenul de «femeie» la evrei. Însă prin dulceața pronunției sale merse drept la inima ei și o sustrase din abstracția ei, aducînd-o la realitate și recunoscînd vocea Mîntuitorului. Atunci în marea sa emoție, în toată bucuria și cu toate sentimentele de credință, ea se întoarse spre Mîntuitorul și-L salută cu salutarea obișnuită: «Rabuni» — cum obișnuia El să se numească — aruncîndu-se la picioarele Lui și încercînd să-L îmbrățișeze sau chiar îmbrățișîndu-L ³⁹.

Mîntuitorul, contrar invitației adresate lui Toma «adu-ți mina ta și o pune în coasta Mea» (cf. Luca XXIV, 39), și contrar atitudinii femeilor, «care au cuprins picioarele Lui și s-au închinat» (Matei XXVIII, 9), îi spune Mariei Magdalena: «Nu te atinge de Mine că nu m-am suit la Tatăl Meu». Aceste cuvinte au suscitât multe discuții. Însă, fără a intra în complexul discuțiilor, sensul afirmațiilor lui Iisus este ca ea să nu se atingă de El momentan, căci Mîntuitorul nu s-a urcat la Tatăl, nu-i va părăsi încă. Nu trebuie să se grăbească a-l atinge, va avea încă timp. El va rămîne cu ei oarecare timp, pînă la înălțare. Să meargă acum să anunțe Învierea Sa Apostolilor. Ea îl va mai revedea încă⁴⁰. Cuvintele: «Mergi la frații mei» sînt cuvinte impresionante adresate de Iisus Apostolilor Săi, căci cu toată fuga lor de la răstignirea Sa și lepădarea lui Petru, El totuși îi numește «frați», arătînd că-i iubește. El le spune: «Mă voi sui la Tatăl Meu și Tatăl vostru». Aici se exprimă certitudinea și proximitatea plecării la Tatăl care este Tatăl Său natural și Tatăl credincioșilor prin har. Adică Mîntuitorul anunță că pe acei pe care îi va răscumpăra le va trimite harul Său, ajutor de a-l urma în ceruri. Aceasta-i prima arătare a Domnului Hristos după Înviere.

38. L. Fillion, *Evangile selon S. Jean*, p. 367.

39. F. Prat, *op. cit.*, p. 434; A. Calmet, *Evangile de S. Jean*, p. 417.

40. Aug. Calmet, *Evangile de S. Jean*, p. 417; Fillion, *Ev. s. S. Jean*, p. 362.

Ioan, XX, 18. «Și a venit Maria Magdalena vestind ucenicilor că a văzut pe Domnul și acestea i-a spus ei» (Paralel. Marcu XVI, 10-11).

Maria Magdalena se duse pentru a doua oară la ucenici, spre a le anunța marea bucurie și mesajul lui Iisus. Însă precum spune Marcu, ei plîngeau și se tînguiau (Marcu, XVI, 10—11), probabil Petru și Ioan nu sosiseră încă. Iar ceilalți ucenici n-au crezut-o, părindu-li-se că sînt simple elucubrații ale imaginației ei⁴¹. Ei nu puteau înțelege cum Iisus a putut să învieze cu un trup nou proslăvit, sfărîmînd puterea morții.

Iisus se arată la alte femei mironosițe (Matei XXVIII, 9-10; Luca XXIV, 10-11).

Matei XXVIII, 9-10. «Dar cînd mergeau ele să vestească ucenicilor, iată Iisus le-a întîmpinat zicînd: Bucurați-vă. Iar ele apropiindu-se au cuprins picioarele Lui și I s-au închinat. Atunci Iisus le-a zis: Nu vă temeți. Duceți-vă și vestiți fraților Mei ca să meargă în Galileea și acolo Mă vor vedea!»

După ce femeile care erau cu Maria Magdalena rămăseseră mai în urmă și de abia după plecarea ei de la mormînt spre a anunța pe ucenici, că Domnul a fost luat din mormînt, ele și probabil împreună cu celălalt grup, au intrat în mormînt și au fost întîmpinate de îngeri și li s-a spus că Domnul a înviat, iar ele să meargă să anunțe pe ucenici despre acest fapt. Ele au ieșit din mormînt «cuprinse de bucurie și de spaimă» spre a merge la Ierusalim să îndeplinească mesajul îngerilor. «De bucurie» erau cuprinse pentru vestea primită — a învierii Domnului. «De spaimă», căci le era teamă să nu afle despre acest fapt dușmanii Mintuitorului și să se repercuteze furia și asupra lor. Pe acest drum de întoarcere al femeilor le întîmpină Domnul Hristos înviat, — *este a doua arătare* — spunîndu-le: «Bucurați-vă», formula de salutare ebraică sinonimă cu «Pace vouă». Primul lor gest a fost acela de a se apropia de Iisus și I-au cuprins picioarele cu respect. Este același mod de respect pe care l-a manifestat Sunamita, mărturisind venerația față de Profetul Elisei, care-i înviase copilul (IV Regi IV, 37). «I s-au închinat». Au rămas cîțva timp prosternate, adică cuprinse de un sentiment profund de adorație pentru Fiul lui Dumnezeu⁴². Iisus văzîndu-le le-a spus: «Nu vă temeți». Sînt cuvinte pe care Domnul le spunea de multe ori ucenicilor Săi, cînd apărea pe neașteptate în fața lor. Căci ei pe lîngă bucuria de a se afla lîngă El simțeau și o oarecare teamă. El le spune să meargă să vestească ucenicilor Săi, pe care-i numește «frați» (Ioan XX, 19) — cu puțin înainte de moartea Sa, El i-a numit «prieteni» (Ioan XV, 14-15) — să meargă în Galileea. Este de altfel și anunțul îngerului făcut femeilor la mormînt (IV, 7). Căci tot ceea ce trebuia să se întîmple la Ierusalim s-a întîmplat. Deci, ei trebuiau să se întîlnească în Galileea. Dar această întîlnire trebuia să se întîmple de abia după sărbători, căci El avea să se mai arate prin alte manifestări la doi ucenici în drum spre Emaus, și de două ori la ceilalți Apostoli. Însă aceste arătări se vor produce în fața unui număr restrîns de ucenici. Dar în Galileea trebuia în liniște, fără frică de farisei, să adune toată turma împrăștiată spre a le da ultimele instrucții. Această provin-

41. Aug. Calmet, *Evangile de S. Jean*, p. 418.

42. L. Cl. Fillion, *Evangile selon Saint Mathieu*, p. 565.

cie credincioasă, unde găsisse atîta iubire, convenea mai bine decît capitala, reuniunilor sfînte⁴³. Deci, Mîntuitorul arătîndu-se femeilor a relevat o mare prețuire și onoare întregului gen femeiesc, atît de disprețuit la evrei și răsplătîndu-le prin aceasta fidelitatea lor pentru El și învățătura Sa.

Luca XXIV, 10-11. «Iar ele erau: Maria Magdalena, și Ioana și Maria lui Iacov și celelalte împreună cu ele, care ziceau către Apostoli acestea. Și cuvintele acestea au părut înaintea lor ca o aiurare și nu le-au crezut».

După arătarea Domnului Hristos femeile își continuă drumul spre Ierusalim, spre casa de adunare a apostolilor, unde găsind pe ucenici, cei unsprezece și alții împreună cu ei (*Luca XXIV, 9*), le transmiseră mesajul lui Iisus, împreună cu bucuria lor de a-l fi văzut înviat. Evanghelistul Luca amintește numele femeilor: Maria Magdalena, deja amintită, Ioana, soția administratorului regelui Irod, și Maria, mama lui Iacov și Iosif, cumnata Maicii Domnului. Luca nu relatează amănunțit, dar femeile au anunțat pe ucenici în trei rînduri: 1) Maria Magdalena, singură, anunță pe Petru și Ioan (*Ioan XX, 2*); 2) Maria Magdalena a doua oară după arătarea Mîntuitorului (*Ioan XX, 18*) și 3) celelalte femei mironosițe cărora Mîntuitorul li s-a arătat la a doua arătare. Nici pe unele nu le-au crezut, socotindu-le că erau înșelate de imaginația lor. Ei nu se puteau convinge că Iisus a înviat cu toate promisiunile făcute. Căci nu se pot crede decît foarte greu lucruri ce se îndeplinesc în mod extraordinar, lucruri ce le dorești cu ardoare⁴⁴. Deci, cît de greu și numai după experiențe personale — vedere, auzit, pipăit — și-au format Apostolii convingerea despre Învierea lui Iisus. Este ceea ce spune și Sfîntul Evanghelist Ioan: «Ce era de la început, ce am auzit, ce am văzut cu ochii noștri, ce am privit și mîinile noastre au pipăit despre Cuvîntul vieții... mărturisim și vestim!» (*I Ioan I, 1*).

Straja mormîntului și arhieriei (*Mat. XXVIII, 11-15*).

Mat. XXVIII, 11-13: «Și plecînd ele, iată unii din strajă, venind în cetate, au vestit arhierieilor toate cele întîmplate. Și adunîndu-se ei împreună cu bătrînii și țînînd sfat au dat bani mulți ostașilor zicînd: Spuneți că ucenicii Lui, venind noaptea, L-au furat, pe cînd noi dormeam».

Evanghelistul Matei este singurul care relatează poziția pe care au adoptat-o arhieriei și fariseii iudei, față de știrea Învierii Domnului Hristos. Căci, după cum s-a amintit (*vers. 2-4*), la Învierea Domnului îngerul lui Dumnezeu s-a pogorit din cer și a prăvălit piatra de pe ușa mormîntului, producîndu-se și un cutremur. Lumina orbitoare a îngerului și cutremurul au înspăimîntat pe paznici, izbindu-i la pămînt și devenind inconștienți, au rămas un răstimp ca niște morți. Apoi, ei și-au revenit în fire, au văzut mormîntul gol și piatra răsturnată și socotindu-se inutili, au plecat pe la corturile lor care erau afară de cetate (*Gheorghiu*), s-au întărit trupește, mîncînd ceva și o parte dintre ei s-au dus la arhieriu spre a-i istorisi faptele. Ei le-au relatat despre

43. L. Cl. Fillion, *Evangile selon S. Mathieu*, p. 365; A. Petit, *Evangile de S. Mathieu*, p. 641.

44. A. Calmet, *Evangile selon S. Luc*, p. 294.

inger care s-a coborât din cer, despre cutremur, despre faptul că n-au văzut nici un ucenic de al Domnului Hristos la mormânt și au observat apoi mormântul gol. Precum s-a amintit, pe Domnul Hristos înviat nu l-au văzut. Învierea, misterul învierii nu a fost sesizat de nimeni. Evident, arhieriei au înțeles că Domnul a înviat dar nu se puteau dezice de mișelia răstignirii pe care o făcuseră. Ei au înțeles că trebuiau să prevină răspîndirea vestii despre Învierea Domnului. Pentru ca să nu fie «această rătăcire de pe urmă», precum spuneau ei, «mai mare ca cea dintîi» (Matei XXVII, 64). Atunci arhieriei au convocat sinedriul și au hotărît să propună soldaților o falsificare a evenimentului, și anume: să spună că în timp ce ei dormeau, ucenicii Mîntuitorului, venind noaptea au furat trupul Domnului Hristos. Evident, o soluție prin care sine-driștii calomniau pe ucenicii Domnului că i-au furat trupul. O propunere prin care se ataca onoarea și disciplina ostașilor romani, care și-au călcat disciplina militară, dormind în timpul serviciului comandat și nu și-au îndeplinit corect misiunea de străjeri, cu care fuseseră însărcinați. Ei propun soldaților și aceștia au primit — precum se va vedea — o soluție illogică și nenaturală și absurdă. Căci, cum se putea spune că ostașii dormind, ucenicii au furat corpul Domnului? Dacă dormeau cum puteau ști că ucenicii au furat corpul Mîntuitorului! Ei puteau spune, cel mult, că au găsit mormîntul gol.

Mat. XXVIII, 14-15. «Și de se va auzi aceasta la dregătorul, noi îl vom îndupleca și pe voi fără grijă vă vom face. Iar ei luînd arginții au făcut precum au fost învățați. Și s-a răspîndit cuvîntul acesta între iudei pînă astăzi».

Evident mai era și faptul că Pilat, conducătorul suprem al armatei din Palestina să afle de acest fapt și să pedepsească pe soldații nedisciplinați. Arhieriei asigură pe soldați că dacă s-ar afla faptul, ei îl vor imblîzni pe conducător și nu vor avea nimic de suferit. Ei știau că Pilat care le făcuse mari concesii la răstignirea Mîntuitorului, va ceda și în acest caz, întrebunțînd chiar mituirea. Totuși Pilat, spune Tertulian în cartea sa *Apologeticum*, a trimis un raport împăratului Tiberiu, în chestiunea lui Iisus și el a relatat despre învierea Domnului ca un adevărat creștin⁴⁵. Soldații au primit banii, căci pe atunci și la romani era multă corupție. «Pe Roma o poți cumpăra toată pe bani» (Sallust)⁴⁶ și au răspîndit acest zvon printre iudei, pînă astăzi, adică pînă în vremea scrierii Evangheliei după Matei — anul 43. Însă Iustin Martirul († 167) amintește că pe vremea sa iudeii aveau emisari trimiși pretutindeni spre a răspîndi acest zvon⁴⁷.

Zvonul despre furtul corpului Mîntuitorului mort, de către Apostolii Săi, nu a persistat numai pînă pe timpul scrierii Evangheliei lui Matei (43), și Iustin Martirul, ci a fost adoptat de mulți adversari ai Învierii Mîntuitorului, sub denumirea de ipoteza furtului sau înșelăciunii. Însă această ipoteză este foarte șubredă și neverosimilă. Sfîntul Ioan Gură de Aur, cel mai mare exeget creștin, îi arată toată falsitatea. Cum au

45. A. Petit, *L'evangile de S. Mathieu*, p. 534.

46. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 831.

47. Lagrange, *Evangile selon S. Mathieu*, p. 542.

putut ucenicii să fure corpul Domnului? Niște oameni fără știință și nume, fără sprijin, loviți de teamă, care nu îndrăzneau să se arate, să fi încercat un act așa de îndrăzneț? Mîntuitorul era pecetluit; înconjurat de garda iudeilor, gardă specială spre a înlătura acest accident și care vegheau spre a se apăra de această surpriză. Cum ar fi putut ei îndrăzni și îndeplini acest act, fără a fi descoperiți? Cum ar fi îndrăznit să forțeze atîția oameni și garda armată? Dacă au fugit cînd Mîntuitorul era prins, cum puteau după moarte să înfrunte garda și să-i fure corpul? Nu trebuia numai o oarecare dibăcie spre a intra un om în secret în mormînt, căci intrarea era închisă cu o piatră mare, care nu putea fi răsturnată decît de un număr de oameni. Cine ar putea apoi crede că mai mulți oameni ar putea intra într-un mormînt printre soldați adormiți, dînd deoparte o mare piatră, desfăcînd corpul de giulgiu și celelalte pînze fără ca cei adormiți în jurul mormîntului să se trezească și să vadă? Este oare de crezut că din toată această gardă să nu fi rămas nimeni atent și veghetor de la lucru ce le fusese recomandat? Se naște întrebarea apoi ca acei care cu așa risc au luat corpul Mîntuitorului să-l fi putut ascunde cu atîta înțelepciune și încăpăținare ca nimeni să nu fi violat acest secret? În sfîrșit, cum ar fi putut intra în mintea acestor oameni simpli ideea furtului corpului Mîntuitorului, spre a stabili prin acest artificiu Învierea Mîntuitorului în tot pămîntul? Din ce motive a plecat această idee riscantă, care le-a adus multe primejdii. Cum au dorit ei să accepte asemenea riscuri și să-și dea chiar viața pentru o idee falsă, știută de ei ca minciună? ⁴⁸.

Deci și afirmațiile tuturor adepților ipotezei furtului Mîntuitorului Hristos de către ucenicii săi sînt neîntemeiate. Începînd de la arhieriei iudei și pînă la Renan, care afirmă că nu toți ucenicii Domnului au furat corpul Domnului, ci numai o parte; alții (A. Reville, *Jésus de Nazareth*), care afirmă că arhieriei au luat corpul lui Iisus din cauza unei bănuite revolte populare sau chiar soldații romani, din ordinul lui Pilat, din cauza aceleiași revolte. Toate afirmațiile respective cad. Căci pe lingă admirabila respingere a acestei ipoteze de către Sfîntul Ioan Hrisostom se poate afirma că pentru potolirea unei revolte populare se găseau destule mijloace represive. Iar dacă arhieriei ar fi transportat corpul Domnului în alt mormînt, atunci cînd căutau să respingă zvonul despre Învierea Mîntuitorului răspîndit de Apostoli și cînd creștinismul începea să se răspîndească printre iudei, creștinism bazat pe Învierea Domnului, ei nu trebuiau să-i bată pe Apostoli, ci spre a stinge acest zvon trebuiau să arate Apostolilor mormîntul în care zăcea corpul Domnului Hristos. Ei n-au făcut-o ci au ascultat propunerea sinedristului Gamaliel: «Feriți-vă de oamenii aceștia să-i lăsați pe ei, căci de va fi de la oameni lucrul acesta, se va risipi; iar de este de la Dumnezeu, nu veți putea să-l risipiți, ca nu cumva și luptători de Dumnezeu să vă faceți» (Fapte V, 38—39) ⁴⁹.

48. S. Jean Chrysostome, *Evangile de S. Mathieu*, p. 86; A. Calmel, *Evangile de S. Mathieu*, p. 642; A. Petit, *Evangile de Mathieu*, 534. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 831.

49. A. Harghel, *op. cit.*, p. 172.

Deci, trupul Domnului nu putea fi risipit, ci el a învial.

Arătarea lui Iisus la doi din ucenicii Săi, în drum spre Emaus (Luca XXIV, 13—25; Marcu XVI, 12—13; Luca XXIV, 13—14). «Și iată doi dintre ei mergeau în acea zi la un sat, care era departe de Ierusalim, ca la șaizeci de stadii, a cărui nume era Emaus. Și aceia vorbeau între ei despre toate întâmplările acelea».

Călătoria lui Iisus cu cei doi ucenici la Emaus este istorisită numai de Luca. Marcu o notează numai foarte succint. Ea este relatată așa de natural încît impresionează profund și presupune a fi făcută de un martor ocular, iar Renan o prețuiește și nu se îndoiește de autenticitatea ei.

Sosirile și plecările femeilor la casa unde erau adunați ucenicii au durat două sau trei ore sau poate și mai mult (Prot), după care lucrurile au revenit la normal, din punct de vedere exterior, dar agitația domnea în interiorul locuinței respective. Și iată că doi din numărul ucenicilor se ridică și pleacă în aceeași zi după masă, la o localitate departe de Ierusalim, cam la șaizeci de stadii, cel mult 10 km numită Emaus. Ei erau Cleopa (vers. 18), probabil soțul Mariei, cumnata Sfintei Fecioare⁵⁰, iar al doilea nenumit din modestie probabil, era Luca Evangelistul (Teofilact) iar alții cred că ar fi Natanael. Oricum, se crede că erau din rîndul celor 72 de ucenici. Localitatea era situată la nord-vest și era vechea localitate Ammaus, amintită de Iosif Flaviu. Era un sat după Marcu (XVI, 12), iar unii exegeți afirmă că era vestită printr-o fîntină cu ape termale. Mai tîrziu a devenit colonie romană sub numele de Nicopoli⁵¹. Cei doi ucenici nu plecau la plimbare, ci pentru chestiunile lor particulare sau poate se întorceau acasă de la sărbătorile Paștilor⁵². Oricum, sub impresia vie a evenimentelor dramatice întimplat cu Mîntuitorul, ei se întrețineau despre ele și le comentau, poate chiar confruntîndu-se.

Luca XXIV, 15—16. «Și pe cînd vorbeau și se întrebau între ei și Iisus însuși, apropiîndu-se mergea împreună cu ei. Dar ochii lor erau ținuți ca să nu-l cunoască».

Discuțiile lor erau, precum se va vedea, despre prinderea, judecata și răstignirea Mîntuitorului și mai ales despre Învierea Lui, mai precis despre mormîntul găsit gol de femei. În timp ce ei vorbeau, Domnul Hristos se atășează lor, venind din spatele lor, prefăcîndu-se a veni și El din Ierusalim. Era îmbrăcat ca un străin, un voiajor. Și totuși puteau să-l cunoască prin înfățișare sau vorbă, dar era aruncat un vîl supranatural asupra feței lor spre a nu-l cunoaște. De altfel, se poate presupune că un învial n-are aparențele familiale din toate zilele (Ioan XX, 14; XXI, 4)⁵³. Poate din cauza emoției și tristeții lor, ei l-au confundat cu un voiajor. Între Luca și Marcu pare a fi o mică nepotrivire; Luca spune că «ochii lor erau ținuți să nu-l cunoască», iar Marcu afirmă că «(Iisus) s-a arătat în alt chip (altă formă)». Nepotrivirea este aparentă. Luca arată efectul «ochii erau reținuți», iar Marcu

50. A. Calmet; A. Petit, *Evangile de S. Luc.*, p. 23.

51. A. Calmet, *Evangile de S. Luc.*, p. 295.

52. Lagrange, *Evangile selon S. Luc.*, p. 601.

53. L. Fillion, *Evangile selon S. Luc.*, p. 404; Lagrange, *op. cit.*, p. 602.

cauza : «li s-a arătat în chip nou»⁵⁴. La întrebarea de ce Iisus n-a vrut ca ucenicii să-L cunoască îndată, Teofilact răspunde : «Pentru ca ei să-i descopere toate nedumeririle lor, să-și arate ranele și apoi să primească leacul».

Luca XXIV, 17—18. «Și el a zis către ei : Ce sînt cuvintele acestea pe care le schimbați unul cu altul în drumul vostru ? Iar ei s-au oprit cuprinși de întristare. Răspunzînd unul cu numele de Cleopa a zis către el : Tu singur ești străin în Ierusalim și nu știi cele ce s-au întîmplat în zilele acestea».

În timp ce ucenicii schimbau ideile lor între ei, asupra chestiunii lui Mesia, Iisus se adresează în chipul unui prieten care compătăimește cu ei și care poate să fi remarcat neliniștea și tristețea lor. «De ce sînteți triști ?» — fără a cunoaște obiectul. Și atunci unul dintre cei doi amintiți — Cleopa — îl întrebă cum de el este singurul dintre străinii veniți în Ierusalim la sărbătorile Paștilor, care să nu știe despre evenimentele întîmplate ? Aceste evenimente foarte importante cum tu le ignorezi ?

Luca XXIV, 19—20. «El le-a zis : care ? Iar ei au răspuns : Cele despre Iisus Nazarineanul, care era prooroc puternic în faptă și în cuvînt înaintea lui Dumnezeu și a întregului popor. Cum L-au osîndit la moarte și L-au răstignit arhieriei și mai marii noștri».

Evident, Iisus își continuă întrebările, pentru ca ei să-și exprime toate nedumeririle și pentru ca la urmă El să le rezolve. Deci, nu se poate admite, cum spun unii raționaliști ca A. Reville că Iisus se prefăcea⁵⁵. Și atunci, Cleopa sau poate amîndoi ucenicii rînd pe rînd arată lui Iisus, necunoscut de ei, că Iisus Nazarineanul — numit astfel de adversarii lui Iisus — s-a arătat în fața poporului : «puternic în fapte și cuvînt», adică minunat prin învățătură și minunile sale ; iubit de Dumnezeu prin minunile de care-l învrednicise și prețuit de oameni, ca vechii profeți (Fapte VII, 22). Dar «arhieriei și mai marii» lor l-au răstignit. Cleopa socotea răstignirea o faptă odioasă, căci deși Mîntuitorul a fost răstignit la ordinul lui Pilat, cei care l-au dat au fost arhieriei (Fapte II, 36)⁵⁶.

Luca XXIV, 21—24. «Iar noi nădăjduiam că El este cel ce avea să izbăvească pe Israel ; și cu toate acestea astăzi este a treia zi de cînd s-au petrecut acestea. Dar niște femei de ale noastre ne-au spăimîntat ducîndu-se dis-de-dimineață la mormînt și negăsind trupul Lui, au venit zicînd că au văzut arătare de îngeri, care le-au spus că El este viu. Iar unii dintre noi s-au dus la mormînt și au găsit așa precum spusese răstignite, dar pe El nu L-au văzut».

După relatarea crimei pe care o făcuseră arhieriei, Cleopa arată speranța pe care o nutreau ucenicii și alți iudei referitoare la Iisus, înainte de răstignire ; ei credeau că El va fi izbăvitorul lui Israel, evident mîntuitor politic. «Noi nădăjduiam» este la trecut, ceea ce înseamnă că

54. A. Harghel, *op. cit.*, p. 98.

55. *Ibidem*, p. 98.

56. Fillion, *Evangile s. S. Luc*, 406 ; A. Calmet, *Ev. de s. Luc*, p. 398 ; Lagrange, *Ev. s. S. Luc*, p. 605.

această nădejde ar fi fost distrusă în întregime. Și totuși un nou motiv de speranță : astăzi este a treia zi de la petrecerea aceluia fapt, iar ei își amintesc că El le spusese cândva, că a treia zi va învia. Dar nu se întâmplase nimic, așa precum ei așteptau : o înviere publică și glorioasă, precum fuseseră cunoscute în toată lumea Patimile și moartea Sa.⁵⁷ Evident, adaugă ei, o nouă peripeție a survenit. Niște femei dintre cele apropiate din societatea lor, au fost dis-de-dimineață la mormînt și au văzut mormîntul gol, precum și niște îngeri care le-au spus că Mîntuitorul este viu, a înviat. Aceste vorbe au produs agitație între ei și i-au spăimîntat. Spre a verifica spusele femeilor, «unii dintre noi», adică nu unul singur (Luca XXIV, 12), ci mai mulți (Ioan XX, 3) au plecat la mormînt și au găsit mormîntul gol, precum femeile au spus. Însă pe El sau pe îngeri nu i-au văzut, nu li s-au arătat. Mirarea lor consta în faptul că el nu s-a arătat ucenicilor săi întîi, dacă este viu. Iar dacă ucenicii n-au văzut pe îngeri, ar fi un semn că nici femeile n-au văzut nimic. Deci o părere foarte descurajantă⁵⁸. «Și El le-a zis către ei : O, nepricepuților și zăbavnici cu inima ca să credeți toate cîte au spus proorocii ! Nu trebuia oare, ca Hristos să pătimească acestea și să intre în slava sa ? Și începînd de la Moise și de la toți proorocii le-a tilcuit lor, din toate Scripturile cele despre El».

După ce ucenicii își exprimă nedumerirea și îndoielile lor, Iisus ia cuvîntul și printr-o serie de cuvinte tari îi ceartă pentru neînțelegerea și credința lor greoaie. El îi mustră mai întîi că nu cred în probele pe care le dăduse că El este Mesia și nu înțeleseseră tot ce se întâmplase și care fuseseră prezise de profeți. Iisus prezisese că a treia zi va învia. Această a treia zi venise. Femeile îi asiguraseră că le apăruseră îngeri care le anunțară că Iisus a înviat. Doi Apostoli fuseseră la mormînt și confirmaseră spusele femeilor. Acestea nu le fuseseră suficient spre a-i convinge. Dar ei trebuiau să-și amintească și de spusele profeților, în privința patimilor și învierii lui Hristos. Atunci Iisus devine ca și înainte instructorul lor și le arată că patimile și suferințele sale trebuiau să se îndeplinească pentru ca El să se proslăvească. Prin cruce și moarte, Hristos trebuia să intre în slava Sa (Filipeni II, 8 ; Evrei II, 10). Dacă n-ar fi murit Hristos, noi n-am fi fost răscumpărați. Dacă n-ar fi suferit, n-ar fi fost recunoscut drept Mesia, una dintre caracteristicile sale esențiale i-ar fi lipsit. «Și începînd de la Moise... le-a tilcuit din toate Scripturile». Adică Domnul Hristos le-a arătat că tot ce se întâmplase, referitor la Iisus-Mesia erau prevăzute în planul lui Dumnezeu, totul fusese prezis prin profeți și se împlinise. Astfel el amintește sacrificiul lui Isaac, faptele lui Iacov, prinderea lui Iosif, exilul lui Moise, diferite sacrificii ale legii care prefigurau patimile și moartea Mîntuitorului. Eliberarea lui Isaac gata de jertfă, reîntoarcerea lui Iacov în pămîntul promis, ridicarea lui Iosif, slava lui Moise, totul preînchipuia învierea Sa. Profeții l-au zugrăvit în toate aceste stări ; ei au prezis nașterea, viața, moartea și învierea Sa, Acestea le-a arătat Iisus ucenicilor Săi⁵⁹. Evident, El n-a

57. A. Calmet, *Evang. s. S. Luc.*, p. 398.

58. Lagrange, *Evangile s. S. Luc.*, p. 605 ; Fillion, *Ev. S. Luc.*, p. 407.

59. A. Petit, *Ev. de S. Luc.*, p. 236 ; A. Calmet, *Ev. de S. Luc.*, 40 ; Fillion, *Ev. s. S. Luc.*, 407.

putut relata chiar toate locurile scripturistice în detaliu, referitoare la aceste evenimente, ci numai cele mai importante, dintre care nu puteau lipsi unii Psalmi și Isaia (LIII), unde este descrisă suferința și slava sa. Evident, ideea despre Mesia suferind și mort pe cruce nu era conformă cu părerile și convingerile Apostolilor, deși profeții preziseră, precum am amintit, de atâtea ori suferințele și patimile lui Iisus, dar ei le atribuiău mai mult poporului iudeu cel suferind sub stăpîniri străine⁶⁰.

Luca XXIV, 28—29. «Și s-au apropiat de satul unde se duceau, iar El se făcea că merge mai departe. Dar ei îl rugau stăruitor zicînd : Rămii cu noi că este spre seară și s-au plecat ziua. Și a intrat să rămînă cu ei!»

În timp ce ucenicii ascultau cu interes și pasiune, cu sufletul arzînd lucrurile mesianice explicate de Iisus ei ajung în locul unde trebuiau să părăsească drumul mare și s-o ia spre casa din Emaus, unde trebuiau să rămînă. Căci unii exegeți afirmă că ucenicii erau din Emaus și se reîntorceau la casa lor.

Mîntuitorul se prefăcu că merge mai departe, spre a le da lor ocazia să-l invite, să-l roage să rămînă cu ei. Aici nu există nici cel mai mic gest de fals sau minciună, ci numai o lecție, ocazie spre a fi invitat. Ocazie pe care El nu trebuia s-o neglijeze. Mîntuitorul procedează ca și în alte ocazii, ca spre exemplu, cînd ucenicii mergeau pe marea Galileii și Domnul Hristos apărînd, voia să-i depășească dacă ei nu l-ar fi chemat. (Marcu VI, 48)⁶¹. În adevăr, ucenicii văzînd că vrea să plece mai departe, îl invitară la ei, motivînd că «este seară». «A rămîne la noi», ne îndreptățește a crede că ucenicii erau din Emaus⁶². Ucenicii au exagerat puțin în privința timpului, pentru a-l obliga pe Iisus să rămînă, deoarece după plecarea lui Iisus ei au putut să se reîntoarcă la Ierusalim. Iisus acceptă.

Luca, XXIV, 30—31. «Și cînd a stat împreună cu ei la masă, luînd El pîinea, a binecuvîntat-o și frîngînd le-a dat lor. Și s-au deschis ochii lor și L-au cunoscut ; și El s-a făcut nevăzut de ei».

După ce Domnul Hristos a intrat în casa din Emaus cei trei călători s-au așezat la masă pentru a cina de seară, lăsînd străinului locul să prezideze. Căci cei doi trebuie să-l fi luat, cel puțin, ca pe un rabin foarte învățat⁶³. El se comportă întocmai ca la un prînz iudaic, pronunțînd rugăciunea pe care evreii o fac înainte de masă, în toate momentele cînd sînt cel puțin trei la aceeași masă. Prin formula întebuițată : «a binecuvîntat pîinea și frîngînd-o le-a dat-o lor», formulă euharistică (Luca XXII, 19) și care se află și în Fapte unde se arată misterul euharistic (Fapte II, 42, 46), se recunoaște că aici Mîntuitorul a mîncat cu ucenicii Săi prima Euharistie după înviere. Părinții și scriitorii bisericești, ca și mulți exegeți o afirmă, ca Hrisostom, Augustin, Teofilact, Fouard etc.

Totuși alți exegeți mai noi spun că Iisus nu putea oferi unor ucenici Sf. Euharistie, ei care nu fuseseră la instituirea ei. La prînzul din Emaus

60. A. Harghel, *op. cit.*, p. 159.

61. A. Petit, *Evangile de S. Luc*, p. 236.

62. Lagrange, *Evangile s. S. Luc*, p. 607.

63. Lagrange, *Evangile s. S. Luc*, p. 608.

a lipsit formula absolut consacrată : Mulțumind, a frînt și a dat-o lor (Luca XXII, 19), iar Euharistia nu poate fi efectuată complet fără vin. ^{63 bis}).

Dar la «binecuvîntarea și frîngerea pîinii» li s-au deschis ochii și l-au cunoscut, spun ucenicii mai tîrziu în fața celor din Ierusalim (vers. 35). Acest fapt, al recunoașterii, se spune, ar fi o minune divină efectuată în virtutea acestei hrane cerești care este o figură a Euharistiei. Iar alți exegeți afirmă că Hristos a fost recunoscut după maniera sa de a rupe pîinea ⁶⁴. Însă cea mai verosimilă interpretare este cea veche : Iisus a fost recunoscut după ce frînge euharistic pîinea.

După frîngerea pîinii Mîntuitorul s-a făcut nevăzut de ei, fără a se explica motivul și modul dispariției. Felul acestei dispariții se datorează însușirilor Domnului după Înviere, cînd El îmbracă un corp simplu ne-supus condițiilor timpului și spațiului, un corp nou proslăvit, spiritual. Cînd a vrut să se îndepărteze de ucenici s-a îndepărtat ca o umbră. De ce a dispărut ? Probabil că a socotit că și-a atins scopul de a convinge pe cei doi ucenici că este Mesia cu adevărat, înviat din morți ⁶⁵. «Și au zis unul către altul : Oare nu ardea în noi inima noastră, cînd ne vorbea pe cale și cînd ne tilcuia Scripturile ? Și în ceasul acela, sculîndu-se, s-au întors la Ierusalim și au găsit adunați pe cei unsprezece și pe cei ce erau împreună cu ei, care ziceau că a înviat cu adevărat Domnul și S-a arătat lui Simon».

După dispariția bruscă a Mîntuitorului, ucenicii rămînînd singuri au început să vorbească între ei și să reflecteze asupra întîlnirii lor cu Iisus și faptele legate de el. Ei își amintiră căldura ce le încălzea sufletele pe cale și profunzimea cu care le explica Scripturile. Ei se mirară cum de nu l-au recunoscut mai devreme, din elocvența divină și din forța supranaturală a vorbelor sale. Oricum, simțeau o mare bucurie că Iisus este viu și li s-a arătat. În același timp, deși orele erau înaintate, simțînd nevoia să comunice și celorlalți această veste îmbucurătoare, au renunțat la odihnă și s-au întors la Ierusalim. Ei au găsit în camera colegiului «pe cei unsprezece și pe cei ce erau împreună cu ei». Propriu-zis ei au găsit numai zece ucenici, căci Toma lipsea (Ioan XX, 24) și pe cei ce se adunau cu ei. Ucenicii care veneau din Emaus sub numele de «unsprezece» denumeau în general colegiul apostolic, denumirea tuturor apostolilor. Apostolii împreună cu anumiți ucenici — probabil din cei 72 sau chiar toți — erau adunați în Duminica Învierii și discutau împreună, spunîndu-și ce văzuseră și auziseră despre acest mare eveniment ⁶⁶. Întrînd cei doi noi veniți, sînt întîmpinați cu noua veste pe care gîndeau că o împărtășesc primii : «A înviat Domnul cu adevărat și s-a arătat lui Simon». Un strigăt de bucurie și triumf pe care Biserica primitivă și cea Ortodoxă îl întrebuintează ca salutare între creștini în zilele Paștilor ⁶⁷.

63. bis. A. Calmet, *Ev. d. S. Luc.*, 401 ; Fillion, *Ev. s. S. Luc.*, 408 ; Lagrange, *Ev. s. S. Luc.*, 608.

64. Fillion, *op. cit.*, p. 409 ; Lagrange, *op. cit.*, p. 609.

65. A. Harghel, *op. cit.*, p. 102.

66. A. Calmet, *op. cit.*, p. 403.

67. L. Cl. Fillion, *Ev. s. S. Luc.*, p. 410.

Luca XXIV, 35. «Și ei au istorisit cele petrecute pe cale și cum a fost cunoscut de ei în frângerea pîinii».

La această veste răspunseră și cei doi ucenici, istorisind cum au călătorit împreună cu Iisus spre Emaus cum le-a explicat Scripturile, aplicînd profețiile mesianice ale Vechiului Testament la El, cum au cinat împreună cu El și cum l-au recunoscut că este Iisus înviat, din binecuvîntarea euharistică de la cină⁶⁸. Evanghelistul nu ne spune cum au primit ucenicii relatarea celor doi. Însă Evanghelistul Marcu adaugă: «Și aceia (cei doi), mergînd, au vestit celorlalți, dar nici pe ei nu i-au crezut.» (XVI, 13). Deci, nu i-au crezut nici pe ei, după cum nu crezuseră nici pe Magdalena (Marcu XVI, 11). Probabil necredința lor provenea din acea neînțelegere cum Iisus s-a arătat aproape în același timp lui Petru (Luca XXIV, 34) și la aceștia doi dintr-un loc atît de îndepărtat, cum era Emaus. Probabil că starea de necredință și îndoială o aveau numai unii.

Oricum, ei s-au încredințat deplin numai cînd Domnul Hristos s-a arătat întregului colegiu. Însă nu se poate pune la îndoială această arătare, deși E. Renan spune că pe ucenicii din Emaus i-a impresionat un înțelept în Scripturi, care a frînt pîinea⁶⁹.

Arătarea Domnului Hristos Sfîntului Apostol Petru (Luca XXIV, 34; I Cor. XV, 5).

Luca XXIV, 34. «Care (Apostoli) ziceau că a înviat cu adevărat și s-au arătat lui Simon».

Simon-Petru, și-a amintit, după ce a fost anunțat de Maria-Magdalena că a aflat mormîntul Domnului gol și că cineva i-a răpit corpul (Ioan XX, 2), împreună cu Ioan au fugit la mormînt, l-au găsit gol și intrînd în mormînt au văzut giulgiurile și mahrama așezate deoparte unele de altele (Ioan XX, 7). Atunci au crezut că Domnul a înviat (Ioan XX, 8). Ioan în mod deplin, iar Petru poate cu oarecare îndoieli, căci a plecat de la mormînt «mirîndu-se în sine de ceea ce se întîmplase» (Luca XXIV, 13). De aceea, Domnul Hristos în aceeași dimineață după arătarea Mariei Magdalena s-a arătat și lui Petru, precum amintește fără detalii, Luca și care concordă cu cele spuse de Sfîntul Apostol Pavel (I Cor. XI, 5). «Și Domnul s-a arătat lui Chefa, apoi celor doisprezece». El s-a arătat însă înaintea ucenicilor din drumul spre Emaus. Sf. Pavel o relatează Corintenilor ca o dovadă a învierii Domnului⁷⁰.

Arătarea Mîntuitorului Apostolilor Săi, în prima zi a Învierii (Marcu XVI, 14; Luca XXIV, 36—43; Ioan XX, 19—23).

Prima arătare a Mîntuitorului tuturor Apostolilor este relatată de Marcu incidental, de Luca și Ioan foarte detaliat. Este una și aceeași arătare, căci ambii o arată ca efectuată în același timp — Duminică seara — și în același loc, sediul colegiului apostolic temporar, din Ierusalim. Ea este încoronarea arătărilor individuale din acea zi. Arătarea avea ca

68. A. Harghel, *op. cit.*, p. 103.

69. M. Lepin, *Le Christ-Jésus. Son existence historique et sa divinité*, Paris, 1929, p. 354.

70. A. Harghel, *op. cit.*, p. 104; A. Calmet, *op. cit.*, p. 403; Lagrange, *op. cit.*, p. 610.

scop să le întărească credința în El și de asemenea să-i pregătească în misiunea lor apostolică.

Luca XXIV, 36 ; Ioan XX, 19. «Și acestea grăind (Luca) fiind seara în ziua aceea, întâia a săptămîinii, și ușile fiind încuiate, unde erau adunați ucenicii de frica iudeilor a venit Iisus și a stat în mijlocul lor și le-a zis : Pace vouă» (19). Și la Evanghelistul Marcu relatarea o situează ca și Luca după convorbirea Apostolilor cu cei doi, adăugînd că : «ei ședeau la masă» (XVI, 14).

Deci, după ce Apostolii erau toți adunați în cameră, fiind seara avansată, în ziua întii a Învierii, pe cînd ședeau la masă și discutau încă cu cei întorși de la Emaus, prin ușile încuiate de frica iudeilor, Iisus apare deodată în mijlocul lor. Ușile erau încuiate «de frica iudeilor», căci Apostolii bănuiau că arhieriei se vor deda și la persecuția adepților lui Iisus cu aceeași înverșunare ca și asupra Lui, mai ales că, zvonul învierii începuse a se extinde⁷¹. Mintuitorul intră în mod supranatural prin ușă, căci corpul său era slăvit, subtilizat și spiritualizat, transformat prin înviere (I Cor. XV, 42—44). Ușile și corpurile cele mai compacte nu-l împiedicau să treacă prin ele, să le pătrundă. Nu ne mai trebuie exemple din natură, atotputernicia sa divină este o demonstrație suficientă⁷². «A stat» înseamnă apariția măreață a Domnului Hristos «în mijlocul lor», spre a putea constata realitatea corpului său și a se convinge că arătarea nu avea nimic fantastic. «Ucenicii erau zece, cînd a venit Iisus, căci Toma lipsea (Ioan XX, 24), iar după Luca (XXIV, 33) mai erau și alți discipoli cu ei. Spre a-și întări și afirma prezența Sa reală, Domnul Hristos îi salută cu obișnuita salutare iudaică : Pace vouă ! Ea avea însă de data aceasta o deosebită forță morală și era sortită a calma pe ucenicii înfricoșați fie din cauza iudeilor, fie din cauza apariției sale neașteptate, fie spre a-i consola de durerile lor proaspete și vii⁷³. «Iar ei spăimîntîndu-se și înfricoșîndu-se, crezînd că văd duh. Și Iisus le-a zis : De ce sînteți tulburați și pentru ce se ridică astfel de gînduri în inima voastră ? Vedeți miinile Mele că Eu însumi sînt ; pipăiți-Mă și vedeți, că duhul nu are carne și oase, precum Mă vedeți pe Mine că am».

Iisus prezentîndu-se în mijlocul ucenicilor în chip miraculos a trezit în spiritul lor surpriza și ei au crezut că nu este Iisus în realitate, ci spiritul Lui, luat în sens popular, adică duhul, sufletul lui Iisus mort⁷⁴. Sau un duh bun sau rău care putea să-i înșele, căci ei nu se îndoiau că există spirite, cum le-o spusese Iisus (Mat. XVII, 3—4 ; Marcu VI, 49)⁷⁵. Ei nu puteau să înțeleagă cum a intrat fără zgomot și prin ușile încuiate. Domnul Hristos înțelegînd starea lor și pricepînd că ei bănuiesc despre El a fi o haină aparentă a trupului Său, umbra Lui ieșită din Șeol, vrea să-i asigure că El este cel înviat cu adevărat și este real și identic cu cel ce a murit și a fost înmormîntat. Este El Înșuși, iar nu un duh fără

71. L. Fillion, *Evangile s. S. Jean*, p. 370.

72. A. Calmet, *Evangile de S. Jean*, p. 419.

73. L. Fillion, *Evangile s. S. Jean*, p. 371.

74. Lagrange, *Ev. s. S. Luc*, p. 611.

75. A. Calmet, *Evang. de S. Luc*, p. 404.

trup sau vreo nălucă ireală ⁷⁶. De aceea, El le propune «a-i privi mîinile și picioarele». Căci El păstrase plăgile și cicatricile spre a arăta adevărul Patimilor. Și știind că vederea nu este suficientă să distingă un corp de imaginea altui corp și că pipăitul este semnul decisiv al realității corpului, că certitudinea pipăitului este mai puternică decît cea pe care o procură ochii, Mîntuitorul îi invită să-L pipăie, căci «Duhul carne și oase nu are». Însă și duhurile bune sau rele, îngerii și demonii luau anumite înfățișări, îmbrăcau anumite corpuri, dar acestea erau străine lor, nu erau ale lor proprii ca al lui Hristos. Iar demonii se crede că nu se lăsau a fi pipăiți, căci nu aveau corpuri ⁷⁷. «Și zicînd acestea le-a arătat mîinile și picioarele Sale» (Luca XXIV, 40; Ioan XX, 20).

Și pentru a-i convinge că este cu adevărat Mîntuitorul îi invită să atingă «mîinile și picioarele» Sale (Luca 40), iar Ioan (XX, 20), adaugă «și coasta sa» cu cicatricile Sale, special păstrate spre a-i convinge. Au atins oare Apostolii cicatricile? Unii exegeți afirmă că din respect pentru Mîntuitorul, cu toate că El le-a oferit, ei nu le-au atins ⁷⁸. Alții spun că ei le-au atins, dovadă afirmațiile Sfîntului Ioan Evanghelistul. «Ce era de la început, ce am auzit, ce am văzut cu ochii noștri, ce am privit și cu mîinile noastre am pipăit, despre Cuvîntul vieții (vestim vouă)» (I Ioan I, 1) ⁷⁹. Deci, mai sigur este că l-au pipăit, după care momente s-au umplut de bucurie.

Luca XXIV, 41—43. «Iar ei încă necrezînd de bucurie și minunîndu-se, El le-a zis: Aveți ceva de mîncare? Iar ei I-au dat o bucată de pește fript și dintr-un fagure de miere. Și El luînd, a mîncat înaintea lor».

În sufletele Apostolilor mai subzistă totuși o oarecare necredință. Nu o neîncredere în ceea ce era și vedeau, ci o necredință provenită din bucurie, din fericirea ce ți-o dă o bucurie împlinită. Așa precum lui Iacov nu-i venea să creadă că Iosif, fiul său trăiește (Facerea XLV, 26), la fel Petru eliberat din închisoare de înger nu putea crede despre faptul ce se petrecea cu el (Fapte XII, 9). Bucuria face cîteodată sceptici ⁸⁰. Totuși, această bucurie, spune Sfîntul Leon cel Mare avea un scop providențial să înmulțească pentru noi probele învierii. Atunci Mîntuitorul voind să înlăturo și acoastă ultimă reticență a credinței lor, le dă un semn de pogorămînt, fără a-i micșora slava, un semn real și mai palpabil, pentru că «ședeau la masă» (Marcu XVI, 14), le cere ceva de mîncare. Și din prînzul frugal pe care-l aveau, ucenicii i-au oferit «o bucată de pește fript și dintr-un fagure de miere». Peștele nu trebuie să ne facă a ne gîndi, ca pe Renan, la lacul Ghenizaret, unde s-ar fi întimplat faptul, căci era destul pește și în Ierusalim, și era foarte potrivit pentru prînzul de seară al Apostolilor, iar mierea se găsea din belșug. Exegetul Lagrange adaugă că fagurele de miere este un fapt adăugat din intenție

76. A. Harghel, *op. cit.*, p. 107; Aug. Calmet, *Ev. de S. Luc*, p. 404.

77. Aug. Calmet, *Evang. de S. Luc*, p. 406.

78. Calmet, *op. cit.*, p. 404.

79. A. Fouard, *op. cit.*, p. 460.

80. A. Calmet, *op. cit.*, p. 407; Fillion, *op. cit.*, p. 411.

simbolică căci mietea avea locul său în vechea liturghie a botezului ⁸¹. Totuși nu avem motive serioase a ne îndoii de autenticitatea acestei expresii.

Deci, Domnul Hristos nu din necesitate, ci pentru a arăta puterea și realitatea prezenței sale, «a mâncat în fața lor», în modul corpurilor slăvite și înviate. A mâncat nu pentru că-i era foame, ci pentru a arăta că corpul Său înviat nu-și schimbase natura ⁸². Însă Domnul Hristos a mâncat în mod real, gustarea Sa nu a fost aparentă ca a îngerilor (Facerea XVIII, 8). În Faptele Apostolilor se spune că Apostolii au mâncat și au băut după învierea Lui din morți (Fapte X, 41). Deci, Domnul Hristos și de data aceasta a mâncat în mod real. Fapt care i-a făcut pe Apostoli să creadă cu certitudine în identitatea Sa reală, în învierea Sa din morți.

Marcu XVI, 14. «La urmă, pe când cei unsprezece ședeau la masă, li s-a arătat și i-a muștră pentru necredința și împietrirea inimii lor, căci n-au crezut pe cei ce-L văzuseră înviat».

Deci de acord cu Luca și Ioan, Marcu afirmă că s-a arătat celor unsprezece la Ierusalim, «la urmă», adică după convorbirea celor unsprezece, cu cei doi ucenici de la Emaus. El semnaleză că ucenicii erau la masă și reproșul adresat lor de Mîntuitorul, odată cu încercarea de a le explica realitatea și identitatea Sa. El îi muștră că n-au crezut cu toate arătările săvîrșite în fața Mariei Magdalena, femeilor mironosițe și lui Petru, cu toate spusele îngerilor și aflarea mormîntului gol și cu toate anunțurile făcute de El însuși înainte de patimile sale.

Ioan XX, 21—23. «Și Iisus le-a zis iarăși: Pace vouă! precum M-a trimis pe Mine Tatăl, vă trimit și Eu pe voi. Și zicînd acestea, a suflat asupra lor și Le-a zis: Luați Duh Sfînt. Căroră veți ierta păcatele, le vor fi iertate și căroră le veți ține, vor fi ținute».

După muștrarea făcută Apostolilor din cauza necredinței lor inițiale și după multe dovezi, Domnul Hristos revine la atmosfera părintească obișnuită și le urează din nou pace. Nu ca o salutare de adio, ci ca un gând de a face o tranziție solemnă la o misiune pe care trebuia să le-o dea. Mai mult, El le dă pacea ca o consolare în luptele pe care le vor avea de reținut. Este ceea ce Pavel o face mai tîrziu în epistolele sale pentru creștini: «Dumnezeu Tatăl și Domnul nostru Iisus Hristos să vă dea har și pace». El le dă pacea și ca un fundament al apostolatului, un mesaj al reconcilierii pe care Iisus îl aduce și ei vor avea sarcina să-l predice în lume (II Cor. V, 20). Apoi Mîntuitorul le transmite Apostolilor marea misiune de a continua opera Sa, de a-i fi urmași și de a îndeplini opera mîntuitoare a Sa, de a-i asculta poruncile, precum și Iisus îndeplinesc voința Tatălui. Eu am executat voința și scopul Tatălui, spune El, am îndeplinit misiunea Mea. Voi trebuie, de acum, să predicați Evanghelia în toată lumea, să îndepliniți ceea ce Tatăl cere de la voi, de la credința și zelul vostru. Eu vă trimit, precum Tatăl M-a trimis pe Mine, cu aceeași putere de a vindeca bolnavii, de a face minuni, vă trimit spre a chema popoarele la credință și cunoștința adevărului, vă

81. Lagrange, *Evangile s. S. Luc*, p. 613; *Nouveau Testament*, ed. ecumenică, p. 279.

82. Calmet, *op. cit.*, p. 418; A. Fouard, *op. cit.*, p. 460.

dau aceeași autoritate și putere⁸³. «Și (Iisus) a suflat asupra lor zicînd : Luați Duh Sfînt». Această putere a Duhului Sfînt este pentru Apostoli ca o adevărată creație din nou, o adevărată înviere (Romani IV, 17). Este puterea mîntuitoare pe care ucenicii o vor arăta în unirea cu Hristos, precum înainte de înviere spunea El însuși : «Pentru ei Eu mă sfințesc pe Mine Însumi, ca și ei să fie sfințiți întru adevăr» (Ioan XVII, 19).

Dacă au primit Duhul Sfînt sau numai o promisiune, adică ceva simbolic, ce trebuia completat la Cincizecime, iată o întrebare la care exegeții au răspuns diferit. Însă din moment ce ei au primit însărcinarea specială de a «ierta păcate sau de a ține» (vers 23), adică a îndeplini taina mărturisirii, este evident că au primit complet harul Duhului Sfînt. Vechii Părinți bisericești confirmă acest fapt : Hrisostom, Teofilact, Augustin. La Cincizecime li s-au mai dat și alte harisme, afară de iertarea păcatelor căci sînt mai multe haruri ale Duhului Sfînt (I Cor. XII, 4) și nu toată lumea primește în mod egal aceste daruri ca perfecție și abundență.

Prin taina pocăinței, Apostolii și urmașii lor au puterea — dată de Iisus — de a ierta păcatele celor ce se mărturisesc și de a le reține celor ce nu mărturisesc acest fapt. Deci opera nouă încredințată Apostolilor este arătată în toată măreția ei : de a da sau a refuza mîntuirea oricărei ființe umane. A deschide și a închide cerul. Protestanții afirmă că aici este vorba de vindecarea bolnavilor și pedeapsa Bisericii prin excomunicare și împăcare. Biserica a avut acest drept, dar nu despre acest fapt este vorba aici, ci de iertarea păcatelor, care stă la rădăcina tuturor bolilor⁸⁴.

Faptul că Apostolii s-au lăsat convinși cu atîta greutate de Învierea Mîntuitorului și a fost nevoie pentru aceasta de atîtea probe și argumente spulberă afirmațiile acelor care spun că ei pe baza ideilor preconcepute și a fanteziei lor au dat crezare unor născociri proprii și unor viziuni subiective sau halucinații că Hristos a înviat. Astfel Renan spune că în urma discuției Apostolilor cu cei doi ucenici veniți de la Emaus — pe care i-a impresionat un oarecare înțelept în Scripturi, ce a frînt pîinea — li s-a creat convingerea că Iisus a înviat. Așteptarea le-a creat obiectul. Și cînd un zgomot de fereastră sau de ușă s-a întîmplat, vedenia cu apariția lui Iisus duminică seara s-a îndeplinit și astfel acel incident a fixat credința în înviere, a fixat soarta omenirii⁸⁵. Numai că la apariția Domnului Hristos de duminică seara s-au întîmplat și alte fapte decît un zgomot de fereastră sau de ușă. Apostolii au verificat și experimentat și alte fapte propuse de Iisus, care a vorbit și a mîncat cu ei și deci n-a fost o vedenie.

Iisus se arată Apostolilor împreună cu Toma (Ioan XX, 24—29).

Ioan XX, 24—25. «Iar Toma, unul din cei doisprezece, cel numit Geamănul, nu era cu ei cînd a venit Iisus. Deci au zis lui ceilalți ucenici : Am văzut pe Domnul ! Dar el le-a zis : Dacă nu voi vedea, în mîinile Lui, semnul cuielor și dacă nu voi pune mîna mea în coasta Lui, nu voi crede».

83. S. Jean Chrysostome, *Evang. de S. Jean* ; A. Calmet, *Ev. de S. Jean*, 420.

84. A. Calmet, *Evangile de S. Jean*, p. 421.

85. M. Lepin, *op. cit.*, p. 351.

Arătarea lui Iisus Apostolului Toma împreună cu ceilalți este specifică lui Ioan. Probabil, pentru că scopul Evangheliei fiind dovedirea divinității Mântuitorului, episodul cu Toma constituie un puternic argument al învierii Domnului, deci și al divinității Sale.

Toma era unul din cei doisprezece Apostoli. Numele de Toma este forma ebraică a lui Teom, iar numele de Didim, care în latinește înseamnă geamăn, gemene înseamnă că s-a născut deodată cu alt frate. Simbolic mai poate însemna și caracterul său, împărțit în două, adică nu credea ușor ⁸⁶.

«Nu era cu ei». Absența lui nu se știe pentru ce s-a întâmplat. Poate a fost o întâmplare providențială. După părerea multor exegeți, Toma după moartea Mântuitorului a căzut într-o stare de melancolie și disperare, crezând că în chestiunea Mântuitorului totul s-a terminat, totul este pierdut. El nu mai crede nici în femei, nici în Apostolul Petru, care spuneau că au văzut pe Domnul înviat și dispăre dintre ucenici nemaivenind nici la cină în acea zi. De altfel, din firea lui era încăpăținat, persistent în părerile lui (Ioan XI, 16 ; XIV, 2—4), judeca lucrurile mai realist și mai critic. Mai târziu a apărut și Toma. Hrisostom crede că Toma a dispărut din adunare de frica iudeliilor. În ce zi nu ni se spune. Dar imediat ce a apărut i s-a spus de către ucenici ceea ce se petrecuse, adică că ei au văzut pe Domnul înviat. Însă el le răspunde că nu poate crede. Chiar la mărturisirea detaliată a ucenicilor asupra apariției Domnului înviat, cu «arătarea mâinilor și coastei Sale», el le răspunde că nu poate crede în realitatea și adevărul mărturiei Apostolilor. El nu va crede decât când va vedea cu proprii săi ochi pe Domnul înviat și va pune mâinile, va pipăi semnul cuieiilor (cicatricele) din palmele Domnului și cicatricea (semnul) suliței din coasta Sa. Nu-i de-ajuns să vezi ; ochiul te poate înșela, însă pipăitul nu te poate minți. Se observă la el o necredință plină de încăpăținare și orgoliu ⁸⁷. Oricum necredința sa, spune Sfântul Grigorie cel Mare, n-a fost nefolositoare Bisericii. Ea a fost mai folositoare decât simpla credință a Apostolilor, căci necredința lui Toma întărește neîncrederea și scrupulele noastre (Calmet).

Ioan XX, 26—27. «Și după opt zile, ucenicii Lui erau iarăși înăuntru și Toma, împreună cu ei. Și a venit Iisus, ușile fiind încuiate și a stat în mijloc și a zis : Pace vouă ! Apoi a zis lui Toma : Adu degetul tău încoace și vezi mâinile Mele și adu mâna ta și o pune în coasta Mea și nu fi necredincios ci credincios».

Domnul Hristos îndurându-se de starea de decepțiune a lui Toma și din marea Sa bunătațe, spre a salva un suflet, s-a hotărît să i se arate din nou. Evident și pentru binele Bisericii de mai târziu, spre a întări adevărul învierii Sale. Astfel, după opt zile, El se arată ucenicilor, când era și Toma cu ei, în același loc. De ce n-a apărut Iisus imediat, ci după opt zile, se întrebă Sfântul Ioan Hrisostom ? Pentru ca ucenicii să aibă timp să-i spună, iar ardoarea lor să crească și după această credința lor să fie mai puternică ⁸⁸. Însă Iisus ordonase ucenicilor prin femei să plece

86. Lagrange, *Evang. s. S. Jean*, p. 517.

87. L. Cl. Fillion, *Evang. s. S. Jean*, p. 373 ; A. Calmet, *Evang. de S. Jean*, 422.

88. S. J. Chrysostome, *Evang. de S. Jean*, p. 437.

în Galileea (Matei XXVIII, 7 ; Marcu XVI, 7). De ce erau în Ierusalim după opt zile ? Poate și din frică de a-l lăsa pe Toma în situația lui disperată, sau poate așteptând o nouă arătare⁸⁹. Ucenicii erau adunați poate pentru a pleca în caravană spre Galileea. Oricum, ei erau «înăuntru», în același loc împreună cu Toma. Împrejurările erau identice ca la prima arătare : «ușile fiind încuiate», probabil tot de frica iudeilor, iar Domnul Hristos intra tot în mod miraculos prin ușă, salutându-i cu salut obișnuit de «Pace vouă !». După salutarea adresată tuturor, Mîntuitorul se îndreaptă spre Toma și arătînd că știe totul, ce se petrecuse între ei, referitor la învierea Sa, prin puterea sa divină, îi adresează muștrător invitația exact cu cuvintele lui Toma, de a-i pipăi mîinile și coasta Sa, spre a se încredința că El nu este nici o fantomă, nici o iluzie, ci este Iisus cel răstignit și înviat cu adevărat. Oare Toma a atins cu adevărat plăgile sale ? Cei mai mulți Sfinți Părinți răspund afirmativ (Hrisostom, Ciril al Alexandriei, Augustin, Teofilact), dar alții au răspuns negativ⁹⁰.

Ioan XX, 28—29. «A răspuns Toma și a zis : Domnul Meu și Dumnezeu meu. Iisus i-a zis : Pentru că M-ai văzut, ai crezut ! Fericiți cei ce n-au văzut și au crezut ».

Apostolul este zdrobit de apariția subită a lui Iisus și învins de cuvintele sale muștrătoare, care îi arată greșeala sa, poate și de atingerea corpului său — îi scapă din suflet un strigăt de mărturisire : «Domnul meu și Dumnezeu meu !». O mărturisire măreață, care repară slăbiciunea anterioară. Răspunsul lui Toma este o profesiune de credință care merge mai departe decît aceea a lui Petru (Matei XVI, 16). După moartea Mîntuitorului, cuvîntul de Domn este sinonim cu cel de Dumnezeu. Aici, credința lui Toma este lăudabilă căci se ridică deasupra a ceea ce vede. El vede un corp, el atinge cu mina un om înviat și conchide, se ridică la Dumnezeu : «Domnul meu și Dumnezeu meu».

Totuși Mîntuitorul n-a respins mărturisirea lui Toma, ci din contra arată că cele afirmate sînt perfect adevărate, dar îi reproșează că a ajuns la ea pe un drum atît de sinuos și prin dovezi percepute cu toate simțurile. El îi blamează orgoliul și încapăținarea sa, spunîndu-i : «Pentru că M-ai văzut ai crezut !». Domnul Hristos, primîndu-i această nobilă mărturisire îi relevă superioritatea unei credințe intuitive, promptă și fără rezerve : «Fericiți cei ce n-au văzut și au crezut !». El laudă și pentru viitor supușenia și smerenia acelor care în decursul veacurilor vor trebui să creadă în El bazați pe predica Apostolilor și la vederea minunilor lor. Deci martori ai învierii care vor crede fără a cere alte probe palpabile. Căci, nu înseamnă a onora pe Dumnezeu, crezînd ușor și fără motiv sau argumente, dar înseamnă a-i displăcea să nu te supui unei autorități rezonabile, unei lumini suficiente, unei mărturii probabile.

Deci, judecînd critic atitudinea lui Toma îi putem acorda unele circumstanțe atenuante, dar nu-l putem acuza de orgoliul și scepticismul său intransigent. Mărturia sa însă este de admirat căci cuprinde o hristologie completă, ea exprimă deplin divinitatea Mîntuitorului. După mărturisirea lui Toma, Domnul Hristos anunță o epocă nouă a credinței

89. Godet, *Ev. de S. Jean*, p. 498 ; Fillion, *op. cit.*, p. 373.

90. A. Harghel, *op. cit.*, p. 113.

— epoca Bisericii Sale — când credința se va întemeia pe mărturia apostolică, credință fundamentată nu pe vedere și pipăit, ci pe auz și mărturii demne de încredere ⁹¹. Oricum, necredința și mărturisirea lui Toma sînt de o importanță fundamentală pentru Biserică, căci ea ne aduce cea mai convingătoare dovadă a Învierii Domnului Hristos.

Arătarea Domnului Hristos Apostolilor Săi, la Marea Tiberiadei — Ioan XXI, 1—14.

După o serie de arătări ale Domnului Hristos la Ierusalim și în împrejurimi, în prima zi a învierii Sale și după opt zile, la femeile mirositoare. Apostolilor și unora din ucenicii Săi, El s-a arătat conform misiunii Sale și în Galileea. Prima dintre aceste arătări este cea de la Marea Tiberiadei. Ea este relatată numai de Evanghelistul Ioan. Este istorisită în cap. XXI al Evangheliei sale, capitol ce se socotește a fi un fel de epilog sau adaos al Evangheliei care se termină cu cap. XX, 21. Cap. XXI s-a adăugat de către evanghelist spre a spulbera un zvon, care se acreditase între creștinii din vremea sa că el nu va muri niciodată, reieșit din vorbele lui Iisus spuse lui Petru, când îl reprimise în apostolat, după lepădarea sa de Domnul Hristos (Ioan XXI, 15—17). Domnul a prezis cu această ocazie că Petru va muri de moarte martirică (XXI, 18—19), iar lui Ioan îi spusese: «că (Ioan) va rămîne pînă va veni El» (XXI, 22). Ioan care era bătrîn și lumea creștină bănuia că va muri și că deci sfîrșitul lumii este aproape. El le explică această expresie arătînd că Domnul Hristos n-a spus că el nu va muri, ci va rămîne pînă va veni (Ioan XXI, 23), înțelegîndu-se prin aceasta altceva decît sfîrșitul lumii, sfîrșitul Ierusalimului, după părerea majorității exegeților. Ioan, în adevăr a văzut sfîrșitul Ierusalimului, iar Petru a murit martir la Roma — 67 d.Hr.

Cap. XXI a descris împrejurările în care Domnul a rostit profeția Sa, iar peambulul acestei proorocii îl constituie arătarea Sa către apostoli la marea Tiberiadei și care este o nouă probă a Învierii Sale.

Ioan XXI, 1—2: «După acestea, Iisus s-a arătat iarăși ucenicilor la marea Tiberiadei și s-a arătat așa: Erau împreună Simon Petru și Toma, cel numit Geamănul și Natanael cel din Cana Galileii și fiii lui Zevedeu, și alți doi din ucenicii Lui».

Iisus după înviere nu stătea împreună cu ucenicii Săi. El apărea în anumite momente și apoi dispărea. Ucenicii au stat probabil pînă după sărbătorile Paștilor la Ierusalim și neprimind nici o dispoziție de la Mîntuitorul ei au plecat la vechile lor ocupații. Timpul prediciei lor indicat de Mîntuitorul, «Eu vă trimit» (XX, 21), conferea o putere ce va fi exercitată mai tîrziu ⁹². Timpul arătării indicat: «după acestea» nu-i precizat, probabil nu mult după arătarea către Apostolii cu Toma. «Marea Tiberiadei» era în Galileea și își avea numele de la orașul Tiberiada construit de Irod Antipa în onoarea împăratului Tiberiu. Pe țărmurile acestei mări se aflau Betsaida, orașul de naștere al lui Petru și Filip, precum și Capernaum, localitate des frecventată de Mîntuitorul.

91. F. Godet, *op. cit.*, p. 501.

92. Lagrange, *Evangile selon S. Jean*, p. 523.

Apostolii care veniseră în Galileea locuiau împreună, probabil în casa lui Petru și din Capernaum și erau următorii : Toma, despre care s-a amintit, fiii lui Zevedei : Iacov și Ioan ; Natanael, cel din Cana Galileii, despre alegerea căruia vorbește Sfântul Ev. Ioan (I, 45—49) și alți doi nenumiți : probabil Andrei și Filip. Dintre aceștia Petru și mai puțin Ioan vor avea un rol în pericopa ce urmează.

Ioan XXI, 3—4. «Simon-Petru le-a zis : mă duc să pescuiesc. Și ei i-au zis : Mergem și noi cu tine. Și au ieșit și s-au suit în corabie și în noaptea aceea n-au prins nimic.

Iar făcându-se dimineată, Iisus a stat la țârm ; dar ucenicii n-au știut că este Iisus».

Petru era de meserie pescar și ia inițiativa într-o seară să meargă să vâneze pește, pentru existența lor, la care se unesc și ceilalți amintiți. Au luat o corabie a lui Petru și în decursul nopții au încercat să pescuiască și cu tot timpul favorabil, ei nu au prins nimic. Marea Tiberiadei nu era lipsită de pește, din care cauză Apostolii se mirară de înșuccesul lor.

Dimineata, Domnul Hristos apare la malul mării, iar ucenicii care nu erau decât la două sute de coți distanță, de țârm, nu l-au cunoscut. Ca și la Maria Magdalena Iisus nu se face cunoscut imediat, totuși poate era și distanța, fiind încă dimineată. Probabil, ucenicii nu se așteptau ca Mîntuitorul să apară tocmai aici. Este de remarcat că după înviere ucenicii nu-L recunoșteau pe Domnul Hristos pînă ce El nu se făcea remarcat prin ceva ⁹³.

Vers. 5—6. «Deci le-a zis Iisus : Fiilor, nu cumva aveți ceva de mîncare ? Ei au răspuns : Nu.

Iar El le-a zis : Aruncați mreața în partea dreaptă a corabiei și veți afla. Deci au aruncat-o și nu mai puteau s-o tragă de mulțimea peștilor».

Iisus le spune «fiilor» probabil tot pentru a nu fi recunoscut deo-camdată și luînd atitudinea unui om care vrea să cumpere pește, avînd și vorba și portul schimbat. El îi întreabă dacă au ceva de mîncare, adică «pește». «Προσφατιον» înseamnă ceva care se adaugă la pîine ⁹⁴. Apostolii, fiind descurajați de înșuccesul lor din timpul nopții răspund sec și nepoliticos : nu. Atunci Iisus îi invită să arunce mreața în partea dreaptă a corabiei și desigur vor afla. Pînă atunci ei pescuiseră în partea stîngă. Apostolii îndemnați probabil de tonul hotărît al Mîntuitorului, deși știau că partea dreaptă nu are succes sau poate bănuind că este un pescar încercat, ori din respect aruncă mreața în partea dreaptă și îndată s-a umplut de o mare mulțime de pești. Se produsese un fapt minunat ca și oarecînd — la alegerea ucenicilor — (cf. Luca V, 6), cînd mre-jile se rupeau, iar aici abia se puteau trage de mulțimea peștilor, printr-un efort continuu. Este simbolismul mării mulțimi de oameni care se vor converti la creștinism în urma prediciei Apostolilor ⁹⁵.

Ioan XXI, 7—8. «Și au zis lui Petru ucenicul pe care-l iubea Iisus : Domnul este. Deci Simon Petru auzind că este Domnul și-a luat haina,

93. A. Harghel, *op. cit.*, p. 117.

94. A. Calmet, *Evangile de S. Jean*, p. 428 ; Lagrange, *Evangile selon S. Jean*, p. 524.

95. Calmet, *op. cit.*, p. 428 ; F. Godet, *op. cit.*, p. 524.

căci era dezbrăcat și s-a aruncat în apă. Și ceilalți ucenici au venit cu corabia, căci nu erau departe de țarm, ci ca la două sute de coți, trăgînd mreaja cu pești».

În timp ce Apostolii se mirau de marea și neașteptata pescuire, trăgînd mreaja, Apostolul Ioan, cel pe care-l iubea Mîntuitorul mai mult (Ioan XIII, 23 ; XIX, 26) a intuit imediat cu firea sa contemplativă că cel care impulsivase și săvîrșise această minune era Domnul Hristos. Pescuirea minunată îi deschide ochii și-i amintește de o altă pescuire (Luca V, 1—11). Imediat, Ioan îi comunică lui Petru că este Domnul. Petru, la rîndul său înțelege imediat și conform caracterului său practic, săritor și energic (Matei XIV, 28) — cu ocazia aruncării în marea involburată — sau (Ioan XVIII, 10), prin tăierea urechii slugii arhiereului — fiind gol, probabil îmbrăcat sumar s-a încins cu «ependitul» — o haină cu buzunare pe care pescarii le purtau sub tunică, fără mînci și coboară pînă la genunchi⁹⁶ și s-a aruncat în mare, venind întru întîmpinarea Domnului Hristos. Ioan a rămas în barcă și împreună cu ceilalți ucenici, remorcară mreaja, căci nu era departe de țarm, ci cam la 200 de coți, adică 100 metri, poate unii împingînd la corabie, iar Petru, înotînd sau mergînd pe jos, s-a apropiat de Iisus.

Ioan XXI, vers. 9—10. «Deci cînd au ieșit la țarm, au văzut jar pus jos și pește pus deasupra și pîine.

Iisus le-a zis : «Aduceți din peștii pe care i-ați prins acum».

Ajungînd la țarm, Apostolii au observat un foc cu cărbuni aprinși și deasupra lor pește fript și pîine. Focul cu cărbunii erau puși, poate, spre a-i aminti lui Petru că se lepădase de Învățătorul său, aproape de un asemenea foc (Lagrange). Evident, cărbunii, pîinea și peștii nu proveneau acolo decît printr-o minune divină, fie aduși de îngeri, fie printr-un act de creație, deosebit, oricum de minunile Mîntuitorului cu înmulțirea pîinilor⁹⁷. În orice caz, el nu le cumpărase de la negustori cum afirmă unii exegeți. Mîntuitorul observînd surpriza Apostolilor cînd au văzut cărbunii și hrana așa de dimineață acolo, spre a le arăta bunăvoința Sa față de ei, le cere să aducă și din peștii prinși de ei pentru a-i frige și a-i găti pentru hrană.

Ioan XXI, 11—12. «Simon-Petru s-a suit în corabie și a tras mreaja la țarm, plină de pești mari ; o sută cincizeci și trei și deși erau atîția nu s-a rupt mreaja.

Iisus le-a zis : veniți de prînziți. Și nici unul din ucenici nu îndrăznează să-L întrebe : Cine ești Tu ? știind că este Domnul».

Petru fiind pe pămînt cînd corabia se apropia cu greu de mal, la spusele Mîntuitorului să aducă și ei din peștii prinși, intră în apă și le ajută să scoată mreaja, care fiind plină, nu s-a rupt. Altă minune ce le-a produs mirare Apostolilor, căci numărîndu-i i-au găsit la număr 153.

Domnul Hristos voind să-i scoată pe Apostoli din surprinderea și mirarea în care se găseau în fața acestor minuni îi invită să vină să prînzească, pentru că deși dimineață, ei erau doborîți de activitatea din timpul nopții și ca drept recompensă pentru munca lor. Apostolii deși

⁹⁶ Fouard, *op. cit.*, p. 463.

⁹⁷ Hrisostom, Teofilact, Calmet, *op. cit.*, p. 430 ; Fillion, *op. cit.*, p. 380.

știau că este Domnul nu îndrăzneau să vorbească cu El și să-L întrebe cine este sau altceva. «Ei nu îndrăzneau să vorbească cu El cu acea libertate și îndrăzneală ca înainte, spune Hrisostom, nu-i adresau întrebări dar rămăneau așezați în liniște, cu frică și respect, ascultând atent ce le spunea, «știind că este Domnul»⁹⁸.

Ioan XXI, 13—14. «Deci a venit Iisus și le-a luat pîinea și le-a dat-o lor și de asemenea și peștele.

Aceasta este acum a treia oară cînd Iisus S-a arătat ucenicilor, după ce S-a sculat din morți».

Atunci spre a le arăta că nu este o fantomă s-a apropiat de foc și prezidînd prînzul, a luat pîinea și luîndu-și rolul de conducător al familiei, precum o făcuse și altă dată a binecuvîntat-o și le-a dat-o spre a mîncă, iar apoi le-a dat și peștele⁹⁹. Deși evanghelia nu o spune, se pare că Domnul Hristos, deși nu avea trebuință, a mîncat cu ei. Este un mister cum a mîncat, dar a făcut-o nu dintr-o nevoie naturală, ci spre a le proba și confirma Învierea Sa, din bunătate și smerenie¹⁰⁰.

În sfîrșit, Evanghelistul încheie minunea sa prin indicarea că această arătare este a treia făcută în fața Apostolilor. În adevăr, Mîntuitorul S-a arătat tuturor Apostolilor a treia oară, celelalte arătări făcîndu-se Mariei Magdalena, mironosițelor, lui Petru și ucenicilor în drum spre Emaus.

Arătarea Domnului Hristos la Marea Tiberiadei și pescuirea minunată au o mare însemnătate reală și simbolică. Însemnătatea reală sau apologetică dovedește suficient realitatea Învierii Domnului. Relatarea fiind detaliată și naturală arată că cel ce o istorisește a fost martor ocular și deci istorisirea este autentică. Însemnătatea simbolică reiese din caracterul minunii pescuirii. Ea simbolizează predica viitoare a Apostolilor și succesul lor în convertirea popoarelor la religia creștină. Prînzul Apostolilor împreună cu Mîntuitorul preînchipuie asistența divină, ajutorul dat de Mîntuitorul în tot cursul predicii lor și a urmașilor lor, ierarhia bisericească.

O serie de raționaliști (Strauss și alții) afirmă că pescuirea de la Marea Tiberiadei, relatată de Ioan (XXI, 1—14), n-ar fi decît repetarea minunii de la Luca (V. 1—11), efectuată de Mîntuitorul cu ocazia alergierii ucenicilor. Însă apropierea este neverosimilă, căci între ele sînt mari deosebiri. Aici, Petru se aruncă în apă spre a merge la mal, la Iisus, iar la Luca, Petru se prosternă în genunchi înaintea Domnului Hristos în barcă, zicîndu-i să plece de la el, căci este păcătos. Acolo, Domnul Hristos spunea să arunce mreaja mai la fund, iar aici la dreapta corăbiei. Acolo mreaja se rupea de mulțimea peștilor, după pescuire, iar aici nu¹⁰¹. Deci deosebirea dintre ele este mare și semnificația deosebită.

Arătarea Domnului Hristos Apostolilor pe Muntele din Galileia (Matei XXVIII, 16—20 ; Marcu XVI, 14—16).

98. S. J. Chrysostome, *Evang. de S. Jean*, p. 549.

99. Fillion, *op. cit.*, p. 181.

100. S. J. Chrysostome, *op. cit.*, p. 550.

101. A. Harghel, *op. cit.*, p. 119—120.

Matei XXVIII, 16—17. «Iar cei unsprezece ucenici au mers în Galileea, la muntele unde le poruncise Iisus.

Și văzîndu-L, I s-au închinat, ei care se îndoiseră».

Această arătare este una dintre cele mai importante, îndeplinită de Iisus față de Apostoli, căci ea încheie istoria vieții și activității Mîntuitorului în prima Evanghelie. Ea este relatată numai de Matei, iar Marcu o indică prin câteva cuvinte de recomandare ale Mîntuitorului făcute la urmă Apostolilor Săi. Galileea era provincia copilăriei Sale și a activității Sale, mai fructuoasă decît cea din Iudeea. În Galileea își dobîndise primii ucenici care erau originari de acolo; tot acolo se schimbaseră la față înaintea celor mai intimi Apostoli. Aici vrea El să se arate cu strălucirea Sa mărită după înviere¹⁰². De aceea, dorea El să-i întîlnească aici, după înviere, încă înainte de patimile Sale, cînd le spunea: «după ce voi învia, voi merge mai înainte de voi în Galileea» (*Matei XXVI, 32*; *Luca XXIV, 6*). Despre această arătare anunțase îngerul vestitor pe mironosițe zicînd: «spuneți ucenicilor Lui (Iisus) că S-a sculat din morți; și iați va merge mai înainte de voi în Galileea, acolo Îl veți vedea» (*Matei XXVIII, 7*; *Marcu XVI, 7*). Insuși Iisus a spus mironosițelor că se va arăta «fraților» Săi în Galileea (*Matei XVIII, 10*).

Astfel, după trecerea unui timp oarecare, ucenicii s-au reîntors în Galileea reluîndu-și activitatea lor pînă ce aveau să primească noi dispoziții de la Mîntuitorul. Arătarea nu se spune cînd a avut loc, dar desigur, după aceea de la marea Tiberiadei cînd a reîntegrat în apostolat pe Petru. Muntele din Galileea unde s-au adunat ucenicii nu se precizează. Este probabil muntele Taborului, sau mai precis cel al Ferișirilor — al Predicii de pe Munte — mai cunoscut. Nu știm nici timpul cînd li s-a poruncit să se adune aici. Probabil la vreo altă arătare efectuată de Mîntuitorul în fața Apostolilor și nesemnalată de *Evangheliști*¹⁰³.

La arătare, iau parte cei unsprezece Apostoli, iar unii exegeți afirmă că au fost de față și cei 70 de ucenici, iar alții spun că au asistat cei «peste cincisute de frați, dintre care cei mai mulți trăiesc pînă astăzi», spune Sfîntul Apostol Pavel, iar unii au și adormit»¹⁰⁴.

Cînd L-au văzut pe Domnul Hristos s-au prosternat înaintea Lui și I s-au închinat cu bucurie și dragoste, recunoscîndu-L pentru că Îl văzuseră de mai multe ori de la Înviere. Însă, adaugă evanghelistul, «unii s-au îndoit». O sintagmă care a dezbinat pe exegeți. Unii dintre ei spun că pe muntele Galileii nu erau numai ucenicii singuri, ci și cei 70 de ucenici, ca și cei 500 amintiți de Pavel, era o adunare impresionantă și dintre aceștia unii s-au îndoit și nu dintre Apostoli. Evident, afirmă unul dintre aceștia, nu Apostolii s-au îndoit, care-L văzuseră de atîtea ori înviați (*Luca XXIV, 19—26*) și după ce-I fuseseră martori. Apostolii nu erau singuri pe munte la solemnitatea acestei arătări și dintre aceștia, la vederea Lui, Apostolii s-au închinat, iar unii din ceilalți asistenți s-au îndoit, neputînd să creadă ochilor¹⁰⁵.

102. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 833. 103. *Ibidem*.

104. A. Fouard, *op. cit.*, p. 472; Fillion, *Ev. selon S. Mathieu*, p. 567; Calmet, *Evangile de S. Mathieu*, p. 644.

105. Aug. Calmet, *Evangile de S. Mathieu*, p. 473.

Mai probabilă, însă, pare opinia celor ce cred că totuși Mîntuitorul era numai cu Apostolii pe munte, iar adunarea celor 500 indicată de Pavel (I Cor. XV, 6), se referea la altă arătare ce a avut loc tot în Galileea, în alt timp, cu altă ocazie¹⁰⁶. Pentru a ieși din această mică încurcătură exegetică, anumiți exegeți au înlocuit sintagma: «iar unii s-au îndoit» cu alta: «Și văzîndu-L, I s-au închinat, ei (Apostolii), care se îndoiseră». Adică, dintre Apostolii de față toți s-au închinat lui Hristos înviat, ei care oarecînd, mai înainte, cu alte ocazii, se îndoiseră (Luca XXIV, 39, 41; Ioan XXI, 4). Aceasta este traducerea oficială a Bisericii Ortodoxe Române, Sfînta Scriptură, 1975. Evident, această încercare pare mai plauzibilă, deși Nouveau Testament, ed. ecumenică, din Ierusalim, nu o aprobă, afirmînd că este o eroare filologică, pag. 123. Oricum, prezenți erau numai cei unsprezece Apostoli, căci cuvintele ce urmează le-a adresat Domnul Hristos numai lor (Gheorghiu).

Vers. 18—19. «Și apropiindu-Se Iisus le-a vorbit lor, zicînd: Datu-Mi-s-a toată puterea în cer și pe pămînt.

Drept aceea, mergînd învățați toate neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh».

Apoi Mîntuitorul apropiindu-Se mai mult de ucenicii spre a fi mai bine identificat de ei, le relevă faptul că El și-a îndeplinit misiunea Sa pe pămînt prin actul final al răstîgnirii. Iar prin Învierea Sa și-a recăpătat puterea pe care o avea mai înainte de pogorîrea pe pămînt, în care moment ea era puțin mai voalată (Matei IX, 6)¹⁰⁷. Acum, El are toată autoritatea și puterea în toată lumea și peste toată lumea. Tatăl I-a dat toată puterea fără nici o limită «în cer și pe pămînt», putere universală, care reprezintă împărăția lui Dumnezeu cea mai vastă (Ps. II, 9). Este puterea și autoritatea pe care Fiul lui Dumnezeu a obținut-o în urma suferințelor Sale (Filip. II, 9—10) și cu care a fost investit după înviere¹⁰⁸.

În virtutea acestei autorități date Domnului Hristos de mijlocitor al harului, de legislator suprem și de judecător universal, această putere, Iisus, fondatorul Bisericii, o dă și El Apostolilor Săi. Ei vor trebui să meargă în toată lumea să fie mesageri la toate popoarele să predice Evanghelia, să-i aducă la creștinism. Înainte de Înviere, Domnul Hristos le poruncise să predice numai la evrei (Matei X, 5), acum le poruncește să predice la toate popoarele, fie iudei, fie păgîni. Acum Mîntuitorul îndeplinește profeția lui Isaia, care spune: «Eu, Domnul, Te-am chemat... și Te-am dat ca legămînt al poporului Meu, spre luminarea neamurilor» (Isaia XLII 6) sau «Te voi face Lumina popoarelor, ca să duci mîntuirea Mea pînă la marginea pămîntului» (Isaia XLIX, 6). Acest rol îl vor îndeplini și Apostolii, de continuatori ai operei Lui prin învățarea și efortul de a-i face să creadă în Hristos, să devină învățăcei ai Lui.

Și dacă acei cărora li se va predica învățătura și-o vor însuși, ei vor trebui să-i boteze, căci botezul este ușa de intrare în împărăția lui Dumnezeu. Ucenicii știau despre botezul lui Ioan, căci mulți îi fuseseră martori. Deci, nu despre partea exterioară vorbea Domnul Hris-

106. A. Harghel, *op. cit.*, p. 134; Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 834.

107. Lagrange, *Evang. selon S. Mathieu*, p. 543.

108. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 835; Fillion, *op. cit.*, p. 569.

tos, ci despre cea interioară, adică acea transformare internă, care ne sfințește dacă este făcut în numele Tatălui, care din veci a hotărît mîntuirea lumii și în numele Fiului care a îndeplinit opera mîntuitoare și «a Sfîntului Duh» care sfințește și întărește pe omul botezat. Prin această formulă trinitară, dobîndită din practica Bisericii cel botezat intră în comuniune cu persoanele treimice.

Vers. 20. «Învățîndu-i să păzească toate cîte am poruncit vouă și iată Eu cu voi sînt în toate zilele, pînă la sfîrșitul veacului. Amin».

Evident, cei botezați vor trebui să păzească în continuare întreaga învățătură creștină dată de Mîntuitorul, învățătura Sa religioasă și morală. Căci în afară de învățăturile religioase date de Mîntuitorul, El a reinnoit și perfecționat și învățămîntul moral al Vechiului Testament. Pe acestea toate vor trebui să le învețe Apostolii în calitatea lor de misionari.

În activitatea lor, Apostolii vor avea greutăți, vor fi persecutați. De aceea, Domnul Hristos îi asigură nu numai de unele daruri deosebite — harismele — ci de un ajutor permanent de fiecare zi: «Eu sînt cu voi în toate zilele», o prezență spirituală asemănătoare cu cea a Sfîntului Duh (Ioan XIV, 16; XVI, 7—11). Această asistență va dura atît cît va dura lumea veacului acestuia, «pînă la sfîrșitul veacului acestuia», pînă la sfîrșitul lumii, pînă la terminarea operei mîntuitoare.

Deci Biserica lui Hristos, infailibilă și indefectibilă își va urma cursul său prin mijlocul veacurilor fără a se teme de vicisitudinile umane, totdeauna puternică, totdeauna în adevăr, pentru că divinul Mîntuitor o protejează. Evanghelistul Matei ne oferă această promisiune mîngîietoare.

Apostolii s-au conformat cu fidelitate poruncii Mîntuitorului, îndeplinindu-și cu abnegație misiunea lor. Arătarea Mîntuitorului pe muntele Galileii este încă o dovadă preemptorie a învierii sale.

Ultima arătare a Domnului Hristos către Apostolii Săi și Înălțarea la cer

(Luca XXIV, 44—53; Marcu XVI, 15—20)

Ultima arătare a Mîntuitorului, împreună cu Înălțarea Sa la cer sînt relatate de Luca (XXIV, 44—53) și Marcu (XVI, 15—20). Înălțarea este completată mai detaliat în Fapte (I, 4—12), care ne va servi în explicații suplimentare.

Și Luca și Marcu le expune succint, probabil pentru că ei caută să termine Evangheliile lor, expunînd pe scurt cuvîntările Domnului Hristos, ținute în răstimp de 40 de zile. De altfel, cuvintele Mîntuitorului spuse ucenicilor la această ultimă arătare sînt strîns unite de ambii evangheliști de arătarea Domnului către Apostoli în Ierusalim, cînd erau împreună cu Toma. Deci, după unii exegeți, ea ar fi constituit o singură arătare și adunare, cu cea amintită, iar Înălțarea Domnului s-ar fi întîmplat imediat după aceasta. Ori, noi știm că Înălțarea Domnului s-a întîmplat la 40 de zile după Înviere. Între arătarea Mîntuitorului împreună cu Toma și Înălțarea Sa la ceruri, El s-a arătat Apostolilor în Galileea: la Marea Tiberiadei și pe Muntele din Galileea, muntele Fericirilor. Așadar, cuvintele Domnului Hristos redade da Evanghelistul

Luca și Marcu sînt un rezumat al cuvîntării Sale ținute în camera colegiului apostolic din Ierusalim, la un ultim prînz, după care Domnul Hristos i-a scos afară din cetate și S-a îndreptat spre Betania, iar la jumătatea drumului, la Muntele Eleon S-a înălțat la cer¹⁰⁹.

Deci, după ce Apostolii au petrecut cîtva timp în atmosfera liniștită a Galileii, vorbind în nenumărate rînduri cu Mintuitorul care se arăta din cînd în cînd și le dădea învățături referitoare la împărăția lui Dumnezeu (Fapte I, 3), învățîndu-i să nu se depărteze de Ierusalim, pînă ce nu vor primi puterea sfințitoare a Duhului Sfînt (Fapte I, 4, 8). Într-o zi au primit un semn sau o poruncă sau ei s-au gîndit a reveni la Ierusalim pentru sărbătoarea Cincizecimii. Oricum, ei s-au reîntors la Ierusalim, în camera unde Domnul Hristos instituisese Sfînta Euharistie, camera colegiului apostolic și după un prînz de adio¹¹⁰, Iisus rostește cuvintele Sale pe care le termină în drum spre muntele Eleon sau chiar pe munte.

Luca XXIV, 44—45. «Și le-a zis : acestea sînt cuvintele pe care le-am grăit către voi, fiind încă împreună cu voi, că trebuie să se împlinească toate cele scrise despre Mine, în legea lui Moise, în proroci și în psalmi.

Atunci le-a deschis mintea ca să priceapă Scripturile».

Încă din Ierusalim, Domnul Hristos aruncă o privire retrospectivă asupra vieții Sale muritoare. Ucenicii văd în prezent, spune Iisus, îndeplinindu-se tot ceea ce El le-a amintit și profețiile au spus, în legătură cu patimile și Învierea Sa. Pe acestea le-au amintit, spune El, «fiind încă împreună cu voi». Tot ce era prezis în lege și în profeții s-a împlinit. «În Moise, în proroci și în psalmi», adică în Pentateuh, în Profeții mari și mici și în celelalte scrieri sfînte. De altfel, astfel se numea la evrei întreg Testamentul Vechi. Acestea sînt amintite pentru importanța lor mesianică, mai ales în ceea ce privește patimile și slava Sa (Ps. XXII, LXIX, XV, CIX).

«A deschide mintea spre a înțelege Scripturile», înseamnă a deschide sufletul sau inima spre a pricepe complet. Aceleași cuvinte, ca și cele adresate ucenicilor în drum spre Emaus, adică spre a-l cunoaște (Luca XXIV, 31), fapt ce se va petrece deplin, la Cincizecime, cînd Il vor cunoaște complet. Acum Il s-a luminat mintea printr-o luminare, harismatică (minunată) spre a înțelege Scripturile, spre a descifra sensul figurativ al scrierii sfînte în acele locuri, care se refereau la El și care s-au împlinit în El. Har care s-a transmis Bisericii și Sfinților Părinți spre a interpreta Scripturile¹¹¹.

Luca XXIV, 46—47. «Și le-a spus că așa este scris și așa trebuie să pătîneasce Hristos și să învieze din morți a treia zi. Și să se propovăduiască în numele său pocăința spre iertarea păcatelor la toate neamurile, începînd de la Ierusalim».

109. A. Harghel, *op. cit.*, p. 127 și urm.; F. Prat, *op. cit.*, p. 465; A. Fouard *op. cit.*, p. 477; Fillion, *Evangile s. S. Marc*, p. 226; A. Petit, *Evangile selon S. Luc*, p. 240; A. Calmet, *Evangile de S. Luc*, p. 408.

110. Lagrange, *Evangile selon S. Marc*, p. 441.

111. Fillion, *Ev. s. S. Luc*, p. 412.

«Și le-a spus lor» sintagmă care leagă firul cuvântării, arătând că în Scripturi s-au prezis patimile, răstignirea și învierea Sa de a treia zi, îndepărtînd prin aceasta vâlul care acoperea pînă atunci Scriptura prin care ei așteptau un Mesia slăvit, un Mesia erou național, precum și alte false prejudecăți. Și a doua descoperire pe care le-o face, este că Domnul Hristos victorios căruia Dumnezeu îi promisese națiunile spre moștenire (Ps. II, 8), dispăre de pe scena lumii, transmițînd autoritatea, puterea și misiunea Sa Apostolilor, pentru ca prin predica lor și prin pocăință și botez să convertească toate popoarele lumii (cf. Matei XXVIII, 19; Marcu XVI, 51). Spre desăvîrșirea realizării profețiilor, trebuia ca pocăința și iertarea păcatelor să se predice la toată lumea, îndeplinindu-se prin aceasta universalismul creștin. Pocăința și iertarea păcatelor sînt corelative: pocăința este din partea omului, iar iertarea păcatelor din partea lui Dumnezeu. Pocăința aduce după sine și botezul prin care trebuie să trăim conform legii evangheliei, căci în Scripturi nu este vorba numai de moartea și Învierea lui Hristos, ci și despre credința și convertirea neamurilor și viața lor în Hristos¹¹². Însă toată această propovăduire trebuia să înceapă de la Ierusalim, focarul vechii, al adevăratei religii. El avea dreptul și privilegiile Sale și Apostolii de aici au început să predice.

Luca XXIV, 48—49. «Voi sînteți martorii acestora. Și iați eu trimit peste voi făgăduința Tatălui Meu; voi însă ședeți în cetate, pînă ce vă veți îmbrăca cu putere de sus».

Urmează apoi rolul ucenicilor pe care ei îl vor avea în planul mîntuirii descris de Mîntuitorul. Ei vor fi martori ai vieții, ai minunilor, ai învățaturii, morții și învierii Domnului, adică al divinității Sale, în conformitate cu ce spusese Scripturile. În adevăr, Apostolii s-au conformat acestei porunci, predicînd cu curaj învățătura creștină și pe Hristos, cu abnegație și adeseori prin jertfa vieții lor (Fapte IV, 33; V, 32—33)¹¹³.

Și pentru a face ministeriul lor fructuos, Domnul Hristos le promite: «Făgăduința Tatălui Meu», adică pe Duhul Sfînt (Fapte I, 5, 8; Gal. III, 14). Deci El le promite pe Duhul Sfînt spre a-i întări în activitatea lor de misionari, în curajul de a mărturisi adevărul și pentru a le lumina mintea. Duhul Sfînt a fost promis de Tatăl și vechilor profeți (Isaia XLIV, 3; Iezechiel, XXXVI, 26; Ioil III, 1), după cum și Mîntuitorul le-a promis pe Duhul Sfînt, înainte de Înviere (Ioan XIV, 16; XV, 26).

În continuare, El le poruncește să nu plece din cetatea sfîntă, pînă nu vor primi puterea supranaturală de sus a Duhului Sfînt, care le va umple sufletele și va sălășlui acolo, dîndu-le harismele speciale misiunii lor.

Atunci ucenicii fiind încă nelămuriți asupra misiunii Sale răscum-părătoare, (ne spun Faptele Apostolilor I, 5—8), îl întrebă dacă acum vrea să așeze împărăția națională a lui Israel. La care Iisus le răspunde că nu le este dat lor a ști «anii și vremile», care sînt în planul și știința lui Dumnezeu. Deci pînă la primirea Duhului Sfînt, a cărui pogorîre

112. A. Calmet, *Evang. de S. Luc.*, p. 410.

113. L. Fillion, *Evang. s. S. Luc.*, p. 414.

apropiată Mîntuitorul le-o anunță, ei n-au înțeles precis mesianismul Domnului Hristos.

Acest interval de timp pînă la primirea Duhului Sfînt le va arăta Apostolilor deosebirea între sufletele lor încă nesigure și virtutea, puterea lui Dumnezeu pe care o vor primi prin Duhul Sfînt, ca ajutor în activitatea lor ¹¹⁴.

Tot în drum spre muntele Măslinilor (Eleon) sau chiar în cadrul aceleiași cuvîntări din casă, Mîntuitorul adaugă :

Marcu XVI, 15—16 : «Și le-a zis : Mergeți în toată lumea și propovăduiți Evanghelia la toată făptura. Cel ce va crede și se va boteza se va mîntui ; iar cel ce nu va crede se va osîndi».

Mîntuitorul reînnoiește porunca de pe muntele Galileei (Matei XXVIII, 19), de a predica în toată lumea, «la toată făptura» învățătura Sa, adică la toate popoarele. Ceea ce îi oprise la început (Matei X, 5), cînd îi trimisese într-o misiune de probă, cu extindere limitată, acum le poruncește a trece peste toate barierele limitate ale naționalităților și a predica la toată lumea. Ei trebuiau ca prin predica lor să surpe pe rețele care separa neamurile (Efes. II, 14). Nimeni nu era oprit de la această mîntuire, ci numai acei care nu ar voi. Căci predica va trezi credința (Romani X, 14), iar credința va necesita Botezul, după care urmează mîntuirea. Aici este subliniată necesitatea credinței și a botezului în vederea mîntuirii ¹¹⁵. Deci, cel ce va avea credință vie, însuflețită de dragoste și fapte bune (Iacov II, 19), se va boteza, va primi sacramentul acestei taine, iar dacă după aceasta se va angaja a trăi împreună cu Iisus se va mîntui, iar cel ce nu-și va îndeplini fidel aceste datorii se va osîndi ¹¹⁶. El a unit aceste două lucruri căci una fără alta nu pot aduce mîntuirea pentru om. Fără credință vie, completă urmează condamnarea.

Marcu XVI, 17—18. «Iar celor ce vor crede, le vor urma aceste semne : în numele Meu demoni vor izgoni, în limbi noi vor grăi, șerpi vor lua în mînă și chiar ceva dătător de moarte de vor lua nu-i va vătăma, peste cei bolnavi își vor pune mîinile și se vor face sănătoși».

Domnul Hristos a săvîrșit în activitatea sa nenumărate minuni pentru a dovedi divinitatea Sa. Pentru a dovedi învățătura dumnezeiască a învățăturilor predicate de Apostoli, ei vor primi anumite harisme (puteri deosebite), ca și unii din acei care vor crede în Domnul Hristos. Însă vor primi aceste daruri întîi Apostolii și apoi colectivitatea, cîtiva dintre ei pentru nevoile Bisericii și dirijate de ea ¹¹⁷.

Dumnezeu a făcut să apară minuni în toate timpurile, dar mai ales în primele secole mai multe, pentru că nevoia era mai mare. Minunile vor fi scrisorile de certificare ale Apostolilor. Ele vor fi desigur multe, dar Iisus semnaleză cinci feluri : 1) «Vor scoate demoni». Sînt foarte multe izgoniri de demoni efectuate de Apostoli prin puterea Domnului Hristos (Fapte V, 16 ; VIII, 7 ; XVI, 18). 2) Ei «vor vorbi în limbi noi și necunoscute», fapt ce deveni foarte frecvent în Biserica primitivă

114. Lagrange, cf. *Evang. selon S. Luc.*, p. 615.

115. Fillion, *Evangile s. S. Marc.*, p. 277.

116. A. Calmet, *Evangile s. S. Marc.*, p. 164.

117. Lagrange, *Evangile selon S. Marc.*, p. 452.

(I Cor. XII—XIV ; Fapte II, 4). 3) «Șerpi vor lua cu mâna», fără a se teme că-i vor mușca nici îi vor face să moară. Sau ei vor omorî șerpi fără a se teme de veninul lor și-i vor alunga din toate locurile unde sînt periculoși. Sfîntul Pavel la Malta, a fost mușcat de o viperă fără a fi vătămat (Fapte XXVIII, 3, 5), iar unele personaje sfinte au alungat șerpi și alte animale veninoase din locurile unde erau. 4) «Dacă vor bea ceva de moarte nu-i va vătăma». Datorită acestei puteri dată de Mîntuitorul, ei nu aveau să se teamă de nici o otravă. Căci numele lui Hristos va fi un puternic antidot. Tradiția spune că Sfîntul Ioan Evangelistul a scăpat dintr-o asemenea împrejurare. De aceea, pictorii îl reprezintă cu o cupă de unde iese un șarpe. 5) «Peste bolnavi mîinile își vor pune...». Printr-o simplă punere de mîini bolnavii se vor vindeca. În adevăr, Apostolii făceau foarte multe minuni de acest fel, vindicînd bolnavi printr-o singură punere de mîini (Fapte V, 15 ; XIX, 12 ; Matei X, 1).

Înălțarea la cer (Luca XXIV, 50—53 ; Marcu XVI, 19—20).

Luca XXIV, 50. «Și i-a dus afară pînă spre Betania și ridicîndu-și mîinile i-a binecuvîntat. Și pe cînd îi binecuvînta, S-a despărțit de ei și S-a înălțat la cer».

După cîna ultimă de la Ierusalim Mîntuitorul : «I-a dus afară (pe Apostoli) pînă spre Betania». Adică i-a scos din cetatea sfîntă îndreptîndu-se spre Betania, cam la 15 stadii de oraș, adică două mile. La jumătatea drumului era muntele Măslinilor, unde Domnul Hristos s-a oprit și «ridicîndu-și mîinile i-a binecuvîntat». Și-a întins mîinile și i-a binecuvîntat, cum era obiceiul la iudei (Levitic IX, 22), părăsind obiceiul binecuvîntării prin punerea mîinilor (Facere XXVIII, 27, 30 ; XLVII, 14). Și după binecuvîntare S-a despărțit de ei și «S-a înălțat la cer», în prezența Apostolilor. El S-a ridicat prin propria Lui putere, ridicîndu-Se în mod lin și luîndu-l un nor, de la ochii lor (Fapte I, 9). El nu dispăru îndată, ci cu o încetineală măreață și ochii lor îl urmăriră încă mult timp. În momentul înălțării, adaugă același Evangelist în Faptele Apostolilor, din nori au apărut doi îngeri care erau îmbrăcați în haine albe și au spus ucenicilor că Iisus așa precum S-a înălțat întru slavă, tot așa va veni (Fapte I, 11), evident coborînd întru slavă din cer, la sfîrșitul veacului.

Evangelistul Marcu descrie succint acest mare eveniment cu un mic adaos :

Marcu XVI, 19. «Deci Domnul Iisus, după ce a vorbit cu ei, S-a înălțat la cer și a șezut de-a dreapta lui Dumnezeu».

«A sta de-a dreapta lui Dumnezeu», specific lui Marcu, este evident o metaforă căci Dumnezeu este spirit și nu are nici dreapta nici stînga. Dar Scriptura are asemenea expresii spre a se acomoda limbajului popular care socotea pe Dumnezeu ca un monarh așezat pe un tron, înconjurat de miniștrii și prietenii săi. Pentru a se arăta egalitatea Lui cu Tatăl și slava Sa nu se poate o expresie mai nobilă (Fapte VII, 55—56). Scriptura îl arată pe Dumnezeu în starea Sa slăvită (Ps. CIX, 1) ¹¹⁸.

118. A. Petit, *Evangile de S. Marc*, p. 664.

Luca XXIV, 52—53. «Iar ei închinându-se Lui s-au întors la Ierusalim cu bucurie mare. Și erau în toată vremea în templu, lăudând și binecuvîntînd pe Dumnezeu, Amin».

În urma acestei minuni ucenicii au căzut la pămînt și I s-au închinat, ca unui adevărat Dumnezeu. Niciodată Iisus nu strălucise cu o mai mare slavă înaintea întregului cerc de ucenici. Pînă acum ei L-au cunoscut pe Iisus în trup, de acum, după înălțarea slăvită nu-L vor mai cunoaște decît după spirit (II Cor. V, 16).

«S-au întors acasă cu bucurie mare». Ei știau că de acum vor fi lipsiți de dulcea Sa prezență și totuși erau bucuroși și fericiți știind că merge alături de Părintele Său iubit, ei văd triumful Său și așteaptă adevărul Său ¹¹⁹.

După ce s-au întors la Ierusalim, pe care nu l-au mai părăsit pînă după Cincizecime, ei stăteau aproape tot timpul în templu, în rugăciuni și laude către Dumnezeu. În Faptele Apostolilor (I, 13) se spune că ei locuiau într-o casă stînd în genunchi. Nu este o contradicție, căci rugăciuni în templu erau numai în anumite ore fixe pe care Apostolii le petreceau acolo, iar în orele celelalte ei petreceau într-o casă din Ierusalim pe care o închiriaseră — o cameră ceva mai mare — în laude, cîntări și rugăciuni. De altfel, cuvîntul «întotdeauna» este o hiperbolă, care înseamnă cea mai mare parte din timpul disponibil.

Unii exegeți spun că casa unde se adunau Apostolii era una din camerele mari de la templu, făcute pentru educația copiilor, de unde ei au ieșit în ziua Cincizecimii în curtea templului, anunțînd Pogorîrea Duhului Sfînt (Fapte II, 4—6). Dar nu este posibil ca să locuiască așa de multă lume într-o casă a templului, unde nici preoții nu locuiau ¹²⁰. În acest ultim verset Evanghelistul ne istorisește ocupația Apostolilor în cele zece zile pînă la Cincizecime, dar și viața primilor creștini după Pogorîrea Duhului Sfînt ¹²¹.

Marcu XVI, 20. «Iar ei plecînd au propovăduit pretutindeni și Domnul lucra cu ei și întărea cuvîntul prin semnele care urmau. Amin».

Marcu pune accentul la terminarea Evangheliei sale pe un alt aspect al îndeplinirii poruncii Sale, acela al predicii și răspîndirii învățurii lui Dumnezeu în lume. Ei nu uită instrucțiunile Sale referitoare la misiunea lor și nici promisiunea Sa că El va fi totdeauna cu ei (Matei XXVIII, 20) și devin fervenți misionari ai creștinismului. De altfel și Mîntuitorul devine colaboratorul Apostolilor Săi, ajutîndu-i prin puterea de a face minuni, care devin adevărate certificate ale divinității învățurii predicate. Ei n-au plecat din Palestina, decît după cîțva timp după Cincizecime, după convertirea multor evrei. Dar văzînd că în majoritatea lor resping credința creștină și Dumnezeu deschidea ușa multor păgîni prin diferite semne (Fapte X), ei au anunțat acestora Evanghelia și apoi s-au îndreptat la alți păgîni din afara Palestinei. În toată lumea predicile lor, precum s-a amintit, au fost însoțite de multe semne și minuni ¹²².

119. Cf. Fillion, *Evang. selon S. Luc.*, p. 415; A. Calmet, *Evangile de S. Luc.*, p. 413.

120. A. Calmet, *op. cit.*, p. 415.

121. Fillion, *op. cit.*, 415; A. Petit, *Evangile de S. Luc.*, p. 244.

122. A. Calmet, *Evangile de S. Marc.*, p. 166.

Astfel, ultima arătare a Domnului Hristos către Apostolii Săi, strîns unită de Înălțarea Sa la cer sînt reale și în afară de orice discuție. La ea au fost de față cei unsprezece Apostoli, iar faptul că la ea s-au mai întîmplat unele discuții greșite referitoare la împărăția cerurilor, relevă realitatea acestui fapt. Înălțarea Mîntuitorului la cer arată divinitatea Sa și deplina încoronare a operei sale mîntuitoare îndeplinită pe pămînt. Ea răspunde și întrebării referitoare la viața Domnului Hristos după Învierea Sa. Dacă nu vom recunoaște realitatea Înălțării Domnului, nu putem înțelege unde și din ce cauză a dispărut pînă în prezent Domnul Hristos, care, după 40 de zile, după Înviere nu s-a mai arătat ucenicilor săi ¹²³.

În rezumat, arătările Domnului Hristos, după cei patru evangheliști au fost următoarele în ordine cronologică:

- 1) Arătarea Domnului către Maria Magdalena (Ioan XX, 11—18 ; Marcu XVI, 12, 13).
- 2) Arătarea către femeile mironosițe (Matei XXVIII, 9—10 ; Luca, XXIV, 10-11).
- 3) Către Simon Petru (Luca XXIV, 34 ; Cf. I Cor. XV, 5).
- 4) La doi ucenici în drum spre Emaus (Luca XXIV, 13-35; Marcu, XVI, 12-13).
- 5) Apostolilor și unor ucenici la Ierusalim, în seara Învierii (Ioan XX, 19—23 ; Luca XXIV, 36—43).
- 6) Apostolilor după opt zile, împreună cu Toma, la Ierusalim (Ioan XX, 26-29).
- 7) La șapte Apostoli, în Galileea, la Marea Tiberiadei (Ioan XXI, 1-14).
- 8) La toți Apostolii pe un munte în Galileea (Matei XXVIII, 16-20).
- 9) Apostolilor în ziua Înălțării Domnului la cer (Luca XXIV, 44-53; Marcu XVI, 15-20).

Ca o completare putem adăuga și alte trei arătări ale Mîntuitorului semnalate de Sf. Ap. Pavel neenumerate în rîndurile anterioare :

- 1) Arătarea Domnului Hristos la mai mult de 500 de frați deodată, probabil tot în Galileea (I Cor. XV, 6).
- 2) Arătarea Domnului către Iacov, fratele (ruda) Domnului în Galileea (I Cor. XV, 7).
- 3) Arătarea extraordinară către Sf. Ap. Pavel (I Cor. XV, 8 ; Fapte IX, 1—9 ; XXII, 3—11 ; XXVI, 9—18).

Învierea Mîntuitorului a avut mulți adversari în decursul timpului care și-au formulat și încadrat opiniile lor adverse în trei ipoteze: ipoteza înșelăciunii sau a furtului Domnului de către ucenici, amintită deja și combătută aproape exhaustiv de Sf. Ioan Hrisostom. A doua ipoteză este cea numită a viziunii subiective și obiective. Prin ea se încearcă a se demonstra că Apostolii au fost sinceri în convingerile că Hristos a înviat, dar arătările Domnului înviat prin care s-au format convingerile lor n-au fost reale, ci simple viziuni, creații ale imaginației lor. Cei în vechime și Holsten, Strauss, Renan și Reville în timpurile moderne susțin că Apostolii și după răstignire și-au păstrat entuziasmul pentru Hristos, îl așteptau cu înfrigurare. Iar nervii lor excitați și-au creat obiec-

123. A. Harghel, *op. cit.*, p. 132.

tul. Un zgomot, o fereastră, ce scîrție le-au creat imaginea lui Iisus și o părere că au auzit cuvîntul șalom (pace vouă) le-a semnalat prezența. Unii au pretins că au văzut mîinile și picioarele Lui. Strauss afirmă că așa precum ireală a fost arătarea Mîntuitorului către Sfîntul Pavel, tot așa ireale au fost și arătările Domnului Hristos Apostolilor Săi ¹²⁴.

Dar realitatea mormîntului gol, infirmă în mare parte aceste ipoteze. Însă pentru a se realiza asemenea viziune trebuie ca cel ce recepțează acest fapt să fie un organism bolnav, cu nervii zdruncinați, ori Apostolii erau oameni simpli de la țară, sănătoși. Mai mult ei trebuiau să aibă o idee fixă de așteptare a ceva ce trebuia să se întîmple. O halucinație nu se poate efectua dacă cel ce o recepțează nu are în mintea sa conținutul sau obiectul viziunii sale în mod precis. Ori ideea Domnului Hristos înviat nu era clară în mintea Apostolilor; ei nu-l așteptau pe Domnul înviat, căci ideea învierii era atribuită timpurilor mesianice prin care poporul evreu trebuie să o primească ca o răsplată. Nici Maria Magdalena, nici Apostolii nu așteptau ca Iisus să învieze. Maria Magdalena în starea ei de disperare putea vedea orice, dar nu pe Hristos înviat. Iar cînd au anunțat pe Apostoli că Hristos a înviat, ei n-au crezut-o. Pe Apostoli, care așteptau un Mesia național Mîntuitorul a trebuit ca prin multe probe să-l convingă că El este identic cu cel ce murise.

Apoi halucinațiile au o durată scurtă și dispăre cînd subiectul revine la starea normală. Ori ucenicii le-au avut tot timpul și au murit pentru ele. De asemenea, halucinațiile nu se produc în bloc și chiar dacă se produc, se întind o bucată de vreme, apoi ele dispar, încet, încet. Toate acestea probează că arătările lui Iisus nu erau produsul halucinant al imaginației, ci erau fenomene exterioare percepute în deplină conștiință și recunoscute ca arătări reale.

Ipoteza viziunii obiective constă după Keim, Weisse, Lotze, Schweitzer în faptul că Apostolii au avut viziunea Domnului înviat provocată de Însuși Duhul Mîntuitorului care cu sufletul trăia în ceruri, căci El n-a putut sta în șeol, ci s-a înălțat la ceruri. Aceste vedenii se identifică cu arătările sufletelor oamenilor morți sau fantome postmortuare. Prin acestea ucenicii au ajuns la convingerea că Iisus mort cu trupul a înviat cu sufletul și li s-a arătat spre a-i îndemna la predica lor ¹²⁵. Ele pot fi identificate cu apariția spiritelor oamenilor morți sau cu viziunile telepatice post-mortem.

Dar viziunile obiective nu pot fundamenta credința Apostolilor în Învierea Sa. Ele puteau, după credința evreilor în nemurire și viața veșnică a lui Iisus în locașurile cerești, cel mult să le aducă o consolare sufletească. Dar numai Învierea Lui cu trupul a schimbat starea lor disperată, transformînd-o în credință fermă ce i-a stăpînit toată viața.

De asemenea, caracterul colectiv al arătărilor lui Iisus nu se aseamănă cu fenomenele telepatice după cum susțin unii adepți ai viziunilor obiective. Căci la fenomenele telepatice fantomele se apropie de persoanele percipiente, le pipăie, le netezesc pe cap și le sărută. La ară-

124. Dr. Irineu Mihălcescu, *Istoria religiunilor lumii*, București, 1948, p. 387 și urm.

125. A. Harghel, *op. cit.*, p. 250.

tărilor lui Iisus ucenicii sînt chemați să se asigure de realitatea Lui, de corporalitate, mîncînd și bînd. În telepatie, deci percipientul vrea să se atingă de fantomă aceasta dispăre îndată. Deci viziunile telepatice nu sînt decît viziuni ireale. Apoi viziunile telepatice percepute de 11 oameni sau 500 de oameni sînt imposibile. În sfîrșit, pentru a percepe un fenomen telepatic trebuie dispoziții speciale pentru acest gen și este greu de afirmat că toți ucenicii sau cei 500 de frați să fi avut toți această capacitate rară.

Deci ipoteza viziunii obiective rămîne neputincioasă în explicarea arătărilor lui Iisus după Înviere. Totuși unii o cred valabilă și astăzi.

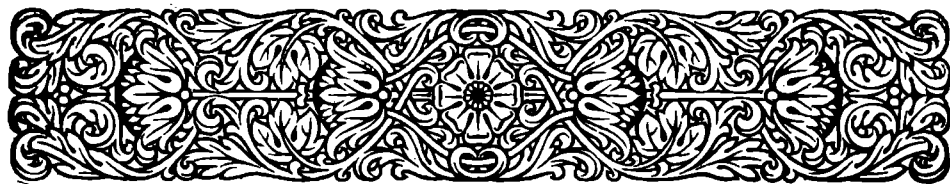
Mai există o ipoteză împotriva arătărilor lui Hristos, mai puțin credibilă, cea numită a morții aparente a lui Iisus. După această ipoteză Mîntuitorul la răstignire n-ar fi murit definitiv, ci a căzut într-un fel de letargie după băuturile primite în timpul răstignirii. Petrecînd în mormînt 38 de ore și-a revenit din cauza răcelii mormîntului, s-a reînviat și s-a arătat Apostolilor viu. Adoptată de Paulus «Das Leben Jesu», Gförer crede că Iisus a scăpat de moarte prin mituirea autorităților romane. Paulus crede că arătările lui Iisus după moarte «înviorat» s-au îndeplinit mai tîrziu. Ca dovadă că arătările lui Iisus au fost ale Mîntuitorului «înviorat» este faptul că Iisus n-a permis Mariei Magdalena să-L atingă, iar după opt zile l-a invitat pe Toma să-L pipăie și a mîncat împreună cu ei. După Paulus momentul istoric al morții definitive nu se poate fixa, din care cauză este posibilă «înviorarea» corporală a lui Hristos.

Dar moartea lui Hristos a fost definitivă prin împungerea cu sulița în coastă și mărturia ostașilor care nu i-au sfărîmat fluierile picioarelor. Această ipoteză nu se poate susține.

Mîntuitorul slăbit nu putea da piatra de pe mormînt la o parte și trece printre păzitori, nu putea veni la ucenici cu corpul slăbit și trece prin uși. Ostașii romani nu puteau fi mituiți spre a-l salva pe Domnul Hristos de la moarte. Ieșirea Mîntuitorului din mormînt avea nevoie de o îndelungată îngrijire medicală și îi era imposibil să facă drumul de la Ierusalim la Emaus într-un răstimp așa de scurt. Apariția Mîntuitorului în fața Apostolilor ca un semimort nu putea face decît o impresie penibilă și nu una așa de extraordinară, încît să-i îndemne a-L asculta și predica pînă la moarte, în toată lumea. Deci ea cade, după o analiză mai serioasă.

Deci, în urma probelor evidente ale mormîntului gol, mărturia ingerilor și arătările Domnului Hristos Apostolilor și ucenicilor Săi, ca și femeilor mironosițe, Învierea Sa rămîne un fapt indubitabil al credinței creștine.

† Pr. prof. Ioan CONSTANTINESCU

DOCUMENTARE

DELICTUL NEASCULTĂRII DE AUTORITĂȚI ȘI PEDEPSELE CU CARE SE SANȚIONEAZĂ DUPĂ CANOANE ȘI LEGILE BISERICESTI *

I. Ascultarea, poruncă divină, datorie canonică și datorie legală

Raporturile de ascultare dintre Mântuitorul și Tatăl ceresc au devenit model în ceea ce privește raporturile de ascultare dintre credincioși și toți cei care prin funcția pe care o îndeplinesc se arată întrunind în ei o putere din încredințarea de sus. Mântuitorul zice: «Cînd se va înălța Fiul Omului atunci veți cunoaște că Eu sînt și că de la Mine nu fac nimic, ci după cum M-a învățat pe Mine Tatăl, aceasta vorbesc și că Cel ce M-a trimis este cu Mine. Căci Tatăl Meu nu M-a lăsat singur, că Eu desăvirșesc întotdeauna cele plăcute Lui» (Ioan VIII, 28-29).

Ucenicii Domnului au îndeplinit cu multă ascultare întotdeauna poruncile Domnului ca și episcopii următori Sfinților Apostoli, conștenți fiind că ascultînd de aceștia și supunîndu-se lor, fac acest lucru de-a dreptul Mîntuitorului Hristos. Mîntuitorul ridică astfel ascultarea la rang de poruncă divină cînd zice: «Cine vă ascultă pe voi, pe Mine Mă ascultă și cine vă nesocotește pe voi, pe Mine Mă nesocotește, iar cel ce Mă nesocotește pe Mine, nesocotește pe Cel ce M-a trimis pe Mine» (Luca X, 16).

Astfel, ascultarea este întreaga urmare a lui Hristos, adică întreaga supunere față de poruncile Mîntuitorului și ale conducerii bisericești, întemeiată pe aceste cuvinte ale Domnului, constituie deci primirea și păstrarea învățăturii revelate de Mîntuitorul Hristos ca voie a Tatălui ceresc.

Manifestarea trăirii externe a credinței și a lucrării harului însă trebuia să se desfășoare într-o bună rînduială. Cadrul acestei rînduiei a fost stabilit prin normele religioase și morale, dar a fost delimitat mai precis după nevoi prin norme juridice, care au investit cu puterea legii de drept, anumite măsuri luate de Biserică. Toate aceste legi nu sînt simple recomandări sau sfaturi lăsate la aprecierea conducerii și cre-

* Lucrare de seminar alcătuită și susținută de Pr. Drd. Roșescu Ion în cadrul cursurilor de doctorat la catedra de Drept bisericesc sub îndrumarea D-lui Prof. Iorgu Ivan, care a dat și avizul de publicare.

dincoșilor Bisericii, ci au pentru viața practică a Bisericii aceeași putere obligatorie de porunci sau norme imperative ca și cele morale și religioase.

Canoanele au fost adoptate de autoritatea bisericească în vederea asigurării și menținerii ordinii și buneii desfășurări a vieții bisericești. Canonul I al sinodului VII ecumenic precizează în acest sens: «cu bucurie primim dumnezeieștile canoane și întărim așezământul lor întreg și nestrămutat, date fiind de trîmbițele Duhului Sfînt, de prealăudații Apostoli și de către cele șase sfințe sinoade ecumenice și de către cele locale adunate spre a da astfel de așezăminte și de către Sfinții noștri Părinți...»¹.

Ascultarea de autoritatea bisericească și de rînduialile ei se întemeiază nu numai pe cuvintele Mîntuitorului, ci ea trebuie privită și în cadrul învățaturii Bisericii despre puterea bisericească și despre ierarhie. Această putere nu este decît lucrarea sfințitoare a harului, încredințată Sf. Apostoli, dar aceștia au transmis-o episcopilor, preoților și diaconilor, prin succesiune.

De aceea, în Biserică este necesar să se practice, în vederea păstrării ordinii și disciplinei, ascultarea și respectarea ierarhiei, prin îndeplinirea normelor și dispozițiilor autortății superioare. În cadrul Bisericii se deosebesc trei categorii de ascultare: ascultarea pe care o datorează credincioșii clerului slujitor, fiind între aceștia un raport de fii și părinți; ascultarea clericilor față de treptele ierarhiei superioare; ascultarea în cadrul cinului monahal, care constituie unul din voturile pe care le fac cei care intră în monahism.

Dar, Biserica fiind o instituție și omenească, a fost nevoită, în decursul veacurilor, să adopte unele norme legate de natura ei socială. Rostul acestora a fost acela de a îndrepta pe credincios, disciplinîndu-l, obișnuindu-l cu rînduiala și deprinzîndu-l cu săvîrșirea faptelor bune, făcîndu-l în același timp folositor și semenilor lui. Trăind în cadrul societății, în mijlocul căreia își dezvoltă activitatea mîntuitoare, Biserica a fost, după natura sa, supusă rînduialilor sociale, respectîndu-le și lucrînd la observarea lor. Astfel, Biserica a urmat porunca Mîntuitorului care a îndemnat de a da lui Dumnezeu cele ale Lui Dumnezeu și Cezarului cele care sînt ale Cezarului (Matei XXII, 21 ; Luca XX, 25). De aceea, ascultarea implică și respectarea autorității de stat, precum și a normelor stabilite pentru buna conviețuire socială.

II. Neascultarea de autorități: Păcat și delict

Neascultarea de porunca divină a dus la căderea omului în păcat și la slăbirea puterii trupesti și sufletești a acestuia. Neascultarea favorizează amăgirea de sine și autoinsuficiența, punînd în calea îndreptării credinciosului piedici cu mult mai mari decît păcatele călcării. «Tot pomul care nu aduce roadă se taie și se aruncă în foc.» (Matei VII, 19). Pe scurt, după cum spune Sf. Apostol Iacob, «Cel ce știe să facă ce e bine și nu face, păcat are» (Iacob IV, 17).

1. Dr. NICODIM MILAȘ, *Canoanele Bisericii Ortodoxe, însoțite de comentarii*, vol. I, partea II, Arad, 1931, p. 490; Prof. Dr. Iorgu Ivan, *Importanța principiilor fundamentale canonice de organizație și administrație pentru unitatea Bisericii*, în «Mîtropolia Moldovei și Sucevei», XLV (1969), nr. 3—4, p. 159—160.

Lucrarea dumnezeiască, în scopul împăcării noastre cu Dumnezeu și a ridicării din nou a firii omenești la slava dumnezeiască, s-a săvârșit chiar de Dumnezeu prin ascultare. Dumnezeu Tatăl a voit ca Fiul să Se intrupeze și să Se jertfească pentru păcatele lumii, iar Dumnezeu Fiul a împlinit voința Tatălui Său, întrupându-Se ca Iisus Hristos și făcându-Se ascultător pînă la moarte, cu moartea pe cruce (Filipeni II, 8).

Dar Mîntuitorul a arătat o ascultare desăvîrșită supunîndu-Se nu numai voinței lui Dumnezeu Tatăl, dar și voinței oamenilor celor ce aveau calitatea de părinți ai Săi, Fecioara Maria și Iosif (Luca II, 51).

În această ascultare dovedită de Mîntuitorul și în poruncile date de a urma calea pe care El însuși a mers, rezidă îndatorirea noastră de a asculta pe Dumnezeu și pe reprezentanții Săi, iar orice formă de viață socială oricît de simplă, are nevoie de o putere superioară care să coordoneze străduințele tuturor membrilor ei spre binele obștesc și să asigure, în același timp și binele individual. Prin urmare, Dumnezeu vrea o societate ierarhică, alcătuită din conducători însărcinați cu conducerea și comanda și din supuși care trebuie să se supună și să asculte.

Astfel, în calitate de creștini ortodocși datorăm ascultare ierarhiei bisericești, potrivit cuvintelor Mîntuitorului «Cine ascultă de voi, de Mine ascultă» (Matei XVIII, 17). Datorăm, de asemenea, ascultare stăpînirii lumesti, întrucît legea supremă a statului este binele comun al poporului și nicidecum voința stăpînilor în contrazicere cu acest bine. Iar această supunere nu trebuie făcută «numai de teama pedepsei, ci pentru cugetul vostru» (Romani XIII, 5). Aceste cuvinte ale Sf. Apostol Pavel ne arată totodată că orice ascultare implică libertate, adică voința omului de a merge pe calea binelui. Ascultarea devine astfel calea adevăratei libertăți și ea trebuie întemeiată pe iubire.

Date fiind aceste precepte, în mod implicit neascultarea are ca urmare robia egoismului și deci constituie un păcat. Neascultarea apare astfel, ca orice păcat, o îndepărtare de Dumnezeu, adică părăsirea izvorului adevărat al fericii noastre. Neascultarea constituie o ofensă gravă adusă lui Dumnezeu, o necinstire a majestății Sale nemărginite, o nesocotire a puterii Sale supreme, un atentat contra proniei Sale. Toate acestea îl încarcă pe autorul lor de vină și-i atrag pedepsele sau sancțiunile cuvenite. Aceste pedepse sînt dictate de Biserică în numele lui Dumnezeu, urmărind îndreptarea celui care a păcătuit prin neascultare.

Puterea Bisericii de a pedepsi se bazează pe dreptul divin. Iisus Hristos spune ucenicilor Săi că cel care «nu va asculta de Biserică să-ți fie ca un păgîn și vameș» (Matei XVIII, 18), Din aceleași cuvinte rezultă dreptul Bisericii de a pedepsi pe cei care încalcă legile ei, legi permise de la însuși Mîntuitorul.

Așadar, în Biserică ființează o putere legislativă independentă, care are menirea să păstreze realitățile de drept din Biserică, chiar prin constringerea celui care greșește și dorește să rămînă membru al Ei. Scopul acestei puteri bisericești este mîntuirea tuturor membrilor Bisericii, iar condiția și consecința ei este ascultarea.

Astfel, neascultarea constituie o încălcare a legilor bisericești și deci un delict. Delictul neascultării poate fi contra credinței, contra lucrurilor sfinte, contra persoanei sau a aproapelui și contra societății. Și,

ca orice delict, neascultarea se pedepsește, în scopul de a îndrepta pe cel ce a greșit și a reabilita autoritatea ascultării, atât în ochii delicventului, cât și în fața celorlalți, avînd rol moralizator și preventiv și pentru a menține ordinea stabilită de Dumnezeu prin Biserică.

III. Forme ale neascultării de autoritatea bisericească

Sf. Apostol Pavel îndeamnă pe ascultători zicînd: «Ascultați pe învățătorii voștri și vă supuneți lor, fiindcă ei veghează pentru sufletele voastre, avînd să dea seama de ele» (Evrei XIII, 17).

În virtutea poruncii Mîntuitorului, ca Sf. Apostoli și urmașii lor să propovăduiască la toate neamurile învățătura de credință revelată prin Sine de Dumnezeu-Tatăl, Biserica are o întreită activitate: predicarea Evangheliei, deci activitatea învățătorescă, săvîrșirea Sf. Taine, adică activitatea cultică, și activitatea de conducere, ceea ce înseamnă și disciplinarea membrilor ei, toate acestea în vederea mîntuirii lor.

Avînd în vedere această întreită manifestare a activității clericilor, neascultarea îmbracă forme diferite și anume: cu privire la învățatură, cu privire la cult și cu privire la ordine și disciplină potrivit canoanelor și legilor bisericești.

a) Cu privire la învățatură

Ascultarea canonică este prevăzută nu numai de canoanele și legile bisericești, ci și de învățătura de credință. Nerespectarea învățăturii de credință duce la apostazie, erezie, schismă și simonie. În aceste delictе au căzut și cad toți cei care, în mod voluntar, se leapădă de toate învățăturile de credință ale Bisericii și deci și de Hristos.

I. — Apostazia — constituie una din abaterile bisericești grave împotriva credinței. Canoanele bisericești consideră apostazie tăgăduirea calității de creștin, de cleric sau de monah². Canoanele condamnă apostazia, sub diferitele ei aspecte. În acest sens sînt edificatoare canoanele 62 apostolic și 1-9 ale Sinodului din Ancira³.

Despre apostazie și consecințele la care se expun cei care s-au lepădat de Hristos tratează și Sf. Vasile cel Mare în canoanele 73, 82 și 83⁴, Sf. Grigore de Nyssa în canoanele 2 și 3⁵.

Din cuprinsul acestor canoane se desprind cele două aspecte ale apostaziei clericilor: apostazia din cler și apostazia de la credință⁶.

II. — Erezia este, de asemenea, o abatere gravă de la dreapta credință a Bisericii Creștine Ecumenice. Ea constă în tăgăduirea unor anumite dogme ale Bisericii. O serie întregă de canoane condamnă

2. N. MILAȘ, *op. cit.*, vol. II, partea I, p. 3—12; V. Șesan, *Curs de Drept bisericesc universal*, Cernăuți, 1942, p. 241; *Regulamentul de procedură al instanțelor disciplinare și de judecată ale Bisericii Ortodoxe Române*, art. 5, în *Legiuitile Bisericii Ortodoxe Române*, București, 1953.

3. N. MILAȘ, *op. cit.*, vol. II, partea I, p. 3—12; canoanele 62, 81 și 83 apostolic (vol. I, partea I, p. 280, 308 și 312); canonul 10 sinodul I ecumenic (vol. I, partea II, p. 54); 7 sinodul trulan (vol. I, partea II, p. 327), 21 trulan (vol. I, partea II, p. 376).

4. *IBIDEM*, vol. II, partea II, p. 118, 123—124.

5. *IBIDEM*, p. 166.

6. *IBIDEM*, vol. I, partea II, p. 203—204, 327, 379—380.

erezia ca pe o plagă a Bisericii, făcând însă distincție în ceea ce privește lepădarea făcută cu știință și voință și lepădarea din neștiință⁷.

Canonul 21 al Sinodului de la Gangra interzice ortodocșilor să aibă comuniune cu ereticii⁸, iar canonul 45 apostolic⁹ oprește pe creștinii adevărați să se roage cu cei care au căzut în erezie. Canonul 14 al sinodului IV ecumenic hotărăște să nu se încheie nici o căsătorie cu ereticii¹⁰.

Totuși, unele prevederi canonice atrag atenția ortodocșilor să fie toleranți cu ereticii pe care să-i «trateze blînd și pașnic»¹¹.

În schimb, hirotonia lor nu este considerată validă¹², iar primirea lor în Biserică este acceptată numai dacă anatematizează toate ereziile sau fac pocăință atunci cînd sînt pe moarte¹³.

III. — Schisma este definită de legiuirile bisericești ca despărțire de Biserică pentru înțelegerea deosebită a unor norme de disciplină, morală și cult ale învățaturii Bisericii. De asemenea, se consideră schismă nesupunerea și refuzul de a asculta autoritatea bisericească legală, chiar și după ce a fost atenționat în diferite moduri¹⁴.

Canoanele bisericești condamnă neascultarea în ceea ce privește îndatoririle legate de cultul divin. Se prevede pedeapsa afurisirii pentru cei care profanează locașul de cult în diferite feluri. Canoanele 74 al Sinodului trulan, 28 al sinodului de la Laodiceea și 42 al Sinodului de la Cartagina, interzic să se facă ospețe în biserică sau să se aștearnă culcușuri în «interiorul casei Domnului»¹⁵. Se interzice orice fel de negustorie în curtea bisericii (canonul 76 al sinodului trulan)¹⁶, și se prevăd, de asemenea, pedepse pentru cei care își însușesc obiecte de

7. V. ȘESAN, *op. cit.*, p. 241; N. Milaș, *op. cit.*, vol. II, partea II, p. 39—42.

8. N. MILAȘ, *op. cit.*, vol. II, partea I, p. 50—53; cf. canoanele 7, 8 și 9 al sinodului din Laodiceea (vol. II, partea I, p. 86—88); 47 al Sf. Vasile cel Mare (vol. II, partea II, p. 105—106); 8 al sinodului I ecumenic (vol. I, partea II, p. 46); 19 al sinodului I ecumenic (vol. I, partea II, p. 76); 1 al sinodului II ecumenic (vol. I, partea II, p. 79); 4 al sinodului II ecumenic (vol. I, partea II, p. 101); 6 al sinodului II ecumenic (vol. I, partea II, p. 109); 1 al sinodului VI ecumenic (vol. I, partea II, p. 301); 32 al sinodului VI ecumenic (vol. I, partea II, p. 397) și 95 al sinodului VI ecumenic (vol. I, partea II, p. 475).

9. *IBIDEM*, vol. I, partea I, p. 254—266, cf. canoanele 64 apostolic (vol. I, partea I, p. 282—283); 6 al sinodului V local de la Laodiceea (vol. II, partea I, p. 85—86); 32, 33 și 37 al aceluiași sinod (p. 106—107, 109) și canonul II al lui Timotei al Alexandriei (vol. II, partea II, p. 153).

10. *Ibidem*, vol. I, partea II, p. 225—226; cf. canoanele 72 al sinodului VI ecumenic (vol. I, partea II, p. 446—450), 10 al sinodului V local din Laodiceea, vol. II, partea I, p. 88—89); 31 al aceluiași sinod (p. 105—106) și 21 al sinodului VIII de la Cartagina (vol. II, partea I, p. 177).

11. Canonul 66 al sinodului VIII de la Cartagina (vol. II, partea I, p. 230).

12. Canonul 68 apostolic (vol. I, partea I, p. 287—289).

13. Canonul 7 al sinodului V local din Laodiceea (vol. II, partea I, p. 86); 5 al Sfîntului Vasile (vol. II, partea II, p. 56).

14. *Regulamentul de procedură* în *op. cit.*, art. 12—13, p. 57; vezi V. Șesan, *op. cit.*, p. 241; cf. canonul 31 apostolic (vol. I, partea I, p. 231—234); 6 al sinodului II ecumenic (vol. I, partea II, p. 112—114); canonul 24 (vol. I, partea II, p. 387—389).

15. N. MILAȘ, *op. cit.*, vol. I, partea II, p. 451; vol. II, partea I, p. 101—102; 199—200.

16. *IBIDEM*, p. 454.

cult pentru folosința proprie (canonul 72, 75 apostolic)¹⁷, sau pentru cei care jefuiesc mormintele (canonul 66 al Sf. Vasile cel Mare)¹⁸.

Neascultarea față de treptele ierarhice este condamnată de diferite canoane care prevăd caterisire pentru episcopul care se dezbină de Sinod (canoanele 1—2 ale sinodului III ecumenic)¹⁹, anatema pentru preoții care se ridică împotriva episcopului (canonul 11 Cartagina)²⁰, iar mireanul să se afurisească²¹.

IV. — Simonia constituie unul din cele mai grave delictе bisericești constind în vinderea și cumpărarea darului Duhului Sfint ca și a oricărei demnități bisericești. Canoanele 29 și 30 apostolice condamnând simonia relevează faptul că acest delict se săvârșește nu numai prin cumpărarea cu bani a preoției în toate cele trei trepte ierarhice, ca și în orice oficiu sau funcțiune bisericească, ci și atunci când toate acestea se acordă, candidaților nu pentru merite, ci de teama autorităților care intervin²². În asemenea cazuri se împiedică «îndeplinirea îndatoririi canonice de a se examina cu deosebită grijă, toți candidații pentru alegerea și promovarea celor mai vrednice elemente în funcțiunile bisericești în general și în preoție în special»²³.

Canonul 2 al sinodului IV ecumenic înfățișează cadrul larg în care poate fi săvârșită simonia și consecințele care se impun când se dovedește un asemenea delict²⁴.

Același canon 2 al sinodului IV ecumenic arată că la credincioșii laici, obiectul simoniei îl formează mijlocirea traficului cu darul spiritual, ajungînd să fie pedepsiți chiar cu anatematizarea²⁵.

O formă de simonie este considerat nepotismul, pe care îl condamnă canonul 76 apostolic care spune că «nu se cuvine episcopului a hirononi la demnitatea episcopului pe cine voințe, făcînd dar fratelui sau fiului, sau altei rude...»²⁶.

Ca formă de neascultare în Biserică este și desconsiderarea sau călcarea canoanelor și prescripțiilor legilor bisericești. Canoanele sînt obligatorii pentru toți membrii Bisericii, fapt exprimat de canonul 2 al sinodului trulan și canonul 1 al sinodului VII ecumenic. Canonul 2 al sinodului trulan zice: «nimănu-i să nu-i fie iertat a modifica canoanele

17. *IBIDEM*, vol. I, partea I, p. 293—297.

18. *IBIDEM*, vol. II, partea II, p. 115.

19. *IBIDEM*, vol. I, partea II, p. 137—150.

20. *IBIDEM*, vol. II, partea I, p. 160.

21. *IBIDEM*, p. 159.

22. *IBIDEM*, vol. I, partea I, p. 227—230.

23. Prof. Dr. IORGU IVAN, *Embaticul în dreptul bisericesc*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», XLVI (1970), nr. 3—6, p. 201—202.

24. N. MILAȘ, *op. cit.*, vol. I, partea II, p. 188; cf. canoanele 5, 19, 22 și 23 sinodul trulan (vol. I, partea II, p. 321, 371, 385, 386); canoanele 4 și 12 sinodul VII ecumenic (ibidem, p. 496, 513); canonul 90 al Sfintului Vasile (vol. II, partea II, p. 137).

25. N. MILAȘ, *op. cit.*, vol. I, partea II, p. 188, 385—386; cf. *Regulamentul de procedură în op. cit.*, art. 23; Magistrand Armand Munteanu, *Pedepse aplicate clericilor de către Biserică*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXIX (1961), nr. 9—10, p. 907. Idem, *Aplicarea epitimiiilor în lumina sîntelor canoane*, în «Studii Teologice», XIII (1961), nr. 7—8, p. 449; În legătură cu pedeapsa caterisirii a se vedea Sever Buzan, *Natura caterisirii*, în «Glasul Bisericii», XIX (1960), nr. 5—6, p. 447—457.

26. N. MILAȘ, *op. cit.*, vol. I, partea I, p. 301—302.

mai înainte arătate sau a le desființa sau a primi, afară de acestea alte canoane născocite de oricare cu inscripții false de către cei care au căutat să neguțătorească cu adevărul...»²⁷. Iar Sf. Părinți ai sinodului VII ecumenic au exprimat întru-totul adevărată adeziune la toate hotărârile canonice de pînă la data respectivă²⁸.

Aceste precepte vădese clar că nimeni nu are voie să vatăme legea bisericească general-obligatorie sau să desființeze, în mod arbitrar vreun canon și să-l înlocuiască cu altul, ci toate canoanele trebuie să fie obligatorii pentru toți. Cei care vor încălca hotărârile în cauză sînt supuși pedepselor menite să mențină ordinea în Biserică.

Încă de la început Biserica a avut grijă ca totul să se desfășoare în ordine, care trebuie să domnească în primul rînd în mijlocul slujitorilor bisericești. «Primind dreptul de administrare a dumnezeieștilor taine, clericii să nu săvîrșească în parohiile încredințate lor, nimic fără știrea și învoirea episcopului de care depind din punct de vedere canonic»²⁹.

În legătură cu ascultarea canonică, în canonul 39 apostolic se precizează : «Presbiterii și diaconii să nu săvîrșească nimic fără învoirea episcopului, căci el este cel căruia i s-a încredințat poporul Domnului și de la el se va cere socoteală pentru sufletele lor»³⁰.

Ca ascultare de autoritate este considerată și dispoziția canonului 11 Cartagina, care condamnă pe cei ce se ridică împotriva autorității bisericești³¹. Prin canonul 23 al sinodului IV se interzice plecarea monahilor sau clericilor în altă eparhie, fără aprobările cuvenite³². Iar canonul 33 apostolic proclamă : «Nici unul dintre episcopii și presbiterii sau diaconii străini să nu se primească fără scrisoare de recomandare și aducîndu-le pe acestea să se cerceteze și dacă vor fi propovăduitori ai dreptei credințe să se primească, iar de nu, dîndu-li-se cele de trebuință, să nu-i primiți la împărtășire, fiindcă multe se fac prin amăgire»³³. Și canonul 57 al Sinodului de la Laodiceea atrage atenția «să nu se facă nimic fără socotința episcopului»³⁴.

Canoanele Bisericii au prevăzut diferitele îngrădiri și pedepse pentru neascultarea de autoritatea bisericească, cea care în virtutea succesiunii apostolice deține legi pentru buna desfășurare a vieții bisericești.

III. Neascultarea față de autoritatea de stat

Sf. Apostol Pavel adresîndu-se romanilor îi îndeamnă zicînd că «tot sufletul să se supună înaltelor stăpîniri căci nu este stăpînire decît numai de la Dumnezeu ; iar cele ce sînt, de Dumnezeu sînt rînduite. Pentru aceea, cel ce se împotrivese stăpînirii se împotrivese rînduiei lui Dumnezeu. Iar cei ce se împotrivesc își vor lua osînda» (Romani XIII, 1—2).

27. *IBIDEM*, vol. I, partea II, p. 305.

28. *IBIDEM*, p. 490, 491.

29. IOAN F. STĂNCULESCU, *Ascultarea canonică*, în «Studii Teologice», 1962, nr. 7—8, p. 479.

30. N. MILAȘ, *op. cit.*, vol. I, partea I, p. 247.

31. *IBIDEM*, vol. I, partea I, p. 270; vol. II, partea II, p. 160.

32. *IBIDEM*, vol. I, partea II, p. 244.

33. *IBIDEM*, vol. I, partea I, p. 235; canonul 12 apostolic, p. 208.

34. *IBIDEM*, vol. II, partea I, p. 116—117.

Deși Biserica și statul sînt două instituții distincte, avînd fiecare un scop specific, între acestea două nu pot interveni raporturi care să tulbure liniștea sufletească sau interesele materiale ale membrilor lor. Din contră, se impune în mod necesar, ideea de colaborare pentru împlinirea intereselor comune tuturor membrilor societății, interese de care Biserica nu poate să facă abstracție deși scopul ei esențial este spiritual. În acest fel trebuie înțelese cuvintele Mîntuitorului: «Dați Cezarului cele ce sînt ale Cezarului și lui Dumnezeu cele ce sînt ale lui Dumnezeu» (Matei XXII, 21). Aceste cuvinte arată cum trebuie să se comporte reprezentanții Bisericii și creștinii în general față de legile statului și față de organele chemate să le aplice³⁵.

Autoritatea de stat are o deosebită importanță ca fiind element constitutiv indispensabil societății organizate. Nici o societate nu poate dura fără o autoritate care să imprime fiecărui membru al ei imboldul către scopul comun și în același timp să-l aducă la respectul legilor care asigură acest scop, atunci cînd l-ar călca³⁶.

Prețuirea și cinstirea autorității de stat s-a manifestat din partea creștinilor prin supunere și ascultare desăvîrșită și chiar prin rugăciuni făcute în cadrul cultului pentru conducătorii statului.

Ascultarea față de autorități este astfel «moștenirea evanghelică primită de creștinii tuturor veacurilor ulterioare, moștenire păstrată și valorificată din generație în generație, pînă azi»³⁷.

Sf. Apostoli au preluat această inițiativă și au transmis-o urmașilor lor, predica și practica tradițională a Bisericii Ortodoxe stînd mărturie principiului loialității față de dregătorii lumesti.

Și canoanele bisericești au decretat ascultarea față de autorități, învățînd în canonul 84 apostolic că «dacă va defăima cineva fără dreptate pe împăratul sau pe dregător să ia pedeapsă; și dacă va fi cleric să se caterisească, iar de va fi laic să se afurisească»³⁸.

Neascultarea devine astfel delict și cu privire la încălcarea legilor care stabilesc adaptarea unităților bisericești la împărțirea administrativă a Statului. Canonul 17 al sinodului IV ecumenic stabilește norme ca hotarele eparhiei să fie determinate exact și nimeni nu are puterea de a modifica această împărțire. El se încheie: «Iar dacă vreo cetate s-a îndoit prin puterea împărătească sau se va înnoi în viitor, apoi și împărțirea parohiilor bisericești să urmeze alcătuirilor civile și de stat»³⁹. Ca urmare, împărțirea politică trebuie să fie urmată și cu privire la împărțirea bisericească. Această normă a fost adoptată încă din timpurile apostolice și au urmat-o Bisericile tuturor veacurilor, socotînd-o cu deosebire utilă.

Un alt canon care reglementează poziția clericilor față de legile orînduirii de stat, este canonul 3 al sinodului IV ecumenic. Acesta dispune, ca toți cei care fac parte din cler, să rămîină la serviciul lor și să nu se îndeletnicească cu alte preocupări care țin de orînduirea de

35. Prof. Dr. IORGU IVAN, *Învățătura Bisericii Ortodoxe despre autoritatea de stat*, în «Îndrumătorul Bisericesc», Sibiu, 1971, p. 89.

36. *IBIDEM*, p. 90.

37. Drd. COSTICĂ A. POPA, *Principiul loialității față de stat la apologeții creștini*, în «Studii Teologice», XXVII (1975), nr. 1—2, p. 53.

38. N. MILAȘ, *op. cit.*, vol. I, partea I, p. 313.

39. *IBIDEM*, vol. I, partea II, p. 233—236.

stat. Această hotărîre s-a luat la propunerea conducerii de stat, cu atît mai mult cu cît dispozițiile autorităților bisericești în această problemă erau similare. Ceea ce trebuie remarcat însă, este faptul că și cei vinovați de această neascultare vor fi judecați de autoritatea bisericească, lucru întărit prin acest canon, precum și de canonul 7 al Sinodului IV ecumenic și de alte canoane⁴⁰.

Așadar, Biserica în toate timpurile, în baza învățaturii Mîntuitorului și a hotărîrilor canonice, a respectat autoritățile de stat și legale în supunerea față de acestea, considerînd-o una dintre cele mai sfinte datorii ale membrilor ei. Ca urmare, legea bisericească despre ascultarea față de autorități este generală, fără excepții și călcarea ei de către supușii creștini nu poate fi justificată niciodată cu argumente biblice. Cei ce nu se supun nu sînt creștini adevărați⁴¹.

Prin prisma acestor învățături se poate înțelege principiul adaptării lucrării bisericești la condițiile de viață locală, națională sau socială. Astfel, integrarea unei Biserici locale în viața unui popor devine cu totul explicabilă prin această rînduală canonică care decurge în chip natural din traducerea în viață a unui adevăr dogmatic⁴².

IV. Pedepse care se pot aplica celor vinovați de delictul neascultării potrivit canoanelor și legilor bisericești actuale

Pedepsele sînt mijloace de disciplinare care se impun cuiva în cazul călcării legii, în scopul de a îndrepta pe cel ce a greșit, a reabilita autoritatea legii față de delicvent și cu rol moralizator și preventiv față de ceilalți membri ai societății pentru a menține ordinea.

În general pedepsele prevăzute de legile actuale bisericești sînt în spiritul pedepselor prevăzute în canoanele Bisericii.

1. În funcție de gravitatea delictului, potrivit canoanelor clericul care comite delictul neascultării poate fi supus următoarelor pedepse⁴³:

a) Admonestarea sau sfatul și dojana duhovnicească de care sînt pasibili și clericii pentru cazuri de abateri mai ușoare (canonul 19, sinodul IV ecumenic) sau pentru delictे mai grele săvîrșite fără intenție (canonul 15 apostolic, 16 I ecumenic; 23 IV ecumenic)⁴⁴.

b) Strămutarea (transferarea) delicventului din locul care i se cuvine după sfințire sau după timpul promovării între cei din ultimele ranguri. Canonul 7 trulan specifică faptul că acest canon se dă celor care năzuiesc spre un rang mai înalt decît îi permite situația sa canonică sau legală⁴⁵.

40. *Canoanele 20, 81 și 83 apostolic; 10 sinodul VI ecumenic; 16 Cartagina.*

41. *Drd. COSTICĂ A. POPA, art. cit., p. 63.*

42. *Prof. IORGU IVAN, Spiritul canonic ortodox în concepția și activitatea Preafericitului Patriarh Iustin, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», LVI (1980) nr. 3—5, p. 281.*

43. *Ordinea pedepselor care sînt menționate în continuare și conținutul lor sînt redatē după N. Milaș în comentariile la canonul 5 apostolic (vol. I, partea I, p. 192—203).*

44. *N. MILAȘ, op. cit., vol. I, partea I, p. 231; v. canonul 6 sinodul II ecumenic; 3 sinodul III ecumenic; 18 sinodul IV ecumenic; 31, 34 sinodul trulan etc.; vol. I, partea II, p. 238; cf. 25 Antiohia și 13 Sardica.*

45. *IBIDEM, p. 327.*

c) Suspendarea temporară din funcție (canonizarea).

Canonul 36 apostolic decretează că cel făcut vinovat de delictе mai mari împotriva autorității bisericești, să fie suspendați și trimiși pentru canonisire la mînăstiri sau la catedrală episcopală⁴⁶.

d) Interzicerea temporară de a săvîrși serviciile divine.

La această pedeapsă sînt supuși aceia care săvîrșesc păcate pe care niciodată nu și le pot șterge pentru a putea săvîrși toate îndatoririle preoțești (canonul 9 Necezarea), sau cei care-și revendică drepturi nemeritate la săvîrșirea funcțiilor preoțești⁴⁷.

e) Destituirea pentru totdeauna din serviciu.

Se aplică pentru îndeplinirea neregulată a serviciului de către persoanele clericale, care au un rol de conducere în ierarhie. Canonul 16 al Sinodului I—II prevede această pedeapsă pentru un episcop care își părăsește în mod nejustificat eparhia⁴⁸, canonul 16 Antiohia, dacă ocupă în mod forțat o eparhie⁴⁹, iar canonul 15 apostolic, dacă un preot părăsește locul de serviciu în mod voit, fără permisiunea cuvenită⁵⁰.

f) Oprea pentru totdeauna de la funcțiile preoțești, dar cu păstrarea dreptului de a purta numele de cleric și de a avea demnitatea clericală.

Această pedeapsă se aplică celor care comit delictе, care produc sminteală în popor, dar au fost făcute din neștiință și cei în cauză s-au căit ulterior, cei ce slăbeau în credință în timpul persecuțiilor (canonul 1 Ancira)⁵¹, sau au contractat căsătorie ilegală din neștiință, înainte de căsătorie (26 trulan, 8, 9 Necezarea)⁵².

g) Caterisirea sau oprea pentru totdeauna de la săvîrșirea funcțiilor preoțești o dată cu pierderea numelui și demnității de cleric. Această pedeapsă este prevăzută pentru cei care comit delictе mai mari contra legilor ierarhiei. Clericii cu această pedeapsă pierd dreptul de a săvîrși cele sfinte, de a învăța și de a păstori, precum și drepturile la onorurile ce li se acordau în calitate de clerici, și apoi sînt șterși din catalogul clericilor și trecuți în rîndul laicilor. Canonul 3 al Sinodului de la Antiohia prevede pentru aceștia «să se reintegreze la locul său». Pentru episcopul care l-ar primi caterisit, se propune epitimie ca unul care strică legiuirile bisericești⁵³. Iar canonul 21 trulan dispune ca cel caterisit să nu mai poată fi reprimis în rîndul ierarhiei niciodată⁵⁴.

h) Caterisirea deodată cu afurisirea.

Această pedeapsă implică, pe lîngă caterisire, și excluderea pentru o perioadă din rîndul laicilor, a celui caterisit. Se aplică mai ales atunci cînd un cleric caterisit săvîrșește funcțiuni spirituale, sau dacă comite un delict egal cu cel pentru care a fost caterisit sau care vio-

46. *IBIDEM*, vol. I, partea I, p. 240.

47. *IBIDEM*, vol. II, partea I, p. 34.

48. *IBIDEM*, vol. II, partea I, p. 324.

49. *IBIDEM*, p. 75—76.

50. *IBIDEM*, vol. I, partea II, p. 214.

51. *IBIDEM*, vol. II, partea I, p. 3—4.

52. *IBIDEM*, vol. I, partea II, p. 403—404; *Ibidem*, vol. II, partea I, p. 44.

53. *IBIDEM*, vol. II, partea I, p. 65; cf. 27 Sfîntul Vasile cel Mare.

54. *IBIDEM*, vol. I, partea II, p. 376—385; cf. 3 Sf. Vasile cel Mare.

lează baza credinței și a Bisericii. Canonul 28 Apostolic decretează ca cel caterisit care oficiază slujbe religioase «să se taie cu totul de la Biserică»⁵⁵.

i) *Anatema*.

Constă în excluderea definitivă a unei persoane din Biserică. Biserica uza de aceasta numai în cazuri grave și în extrem, dacă nici un mijloc nu mai ajută la îndreptare. Balsamon numește anatema drept îndepărtare de la Dumnezeu⁵⁶. Canonul I al sinodului II ecumenic decretează ca «să fie anatematizat tot eresul, pentru a nu se desființa credința»⁵⁷.

Aceste pedepse sînt prevăzute și pentru cei care comit delictе împotriva demnitarilor civili. Canonul 84 apostolic prevede: «Dacă va defăima cineva fără dreptate pe împăratul sau pe dregător, să ia pedeapsă și dacă va fi cleric să se caterisească, iar dacă va fi laic să se afurisească»⁵⁸. Așadar, Biserica în toate timpurile a privit respectarea autorității laice legale și supunerea față de aceasta ca pe una dintre cele mai sfinte datorii ale membrilor ei⁵⁹.

Pentru mireni, în afară de admonestare și dojană, canoanele mai prevăd postul, rugăciunea însoțită de metanii (canoanele 1, 3, 5, 6, 9-11, 13, 16, 20, 23—24, 29, 31, 37, 41, 48, 49—64 Ioan Ajunătorul), cîntările bisericești (canonul 8, 9, 48, Ioan Ajunătorul), frecventarea bisericii cu asistarea la slujbe (canonul 1, 26 Ioan Ajunătorul); trimiterea la biserică în fiecare săptămîină a cîte o liturghie (canonul 26 Ioan Ajunătorul)⁶⁰.

Toate aceste pedepse sînt temporare. Ca pedeapsă definitivă este excomunicarea sau afurisirea. Excomunicarea este de cinci feluri: excluderea de la primirea Sfintei Împărtășanii; excluderea de la Sf. Împărtășanie și de la rugăciunile Bisericii; îndepărtarea din comunitatea credincioșilor; lepădarea definitivă din Biserică prin anatema (afurisenie sau blestem). Ultima categorie de excomunicare se aplică numai clericilor și prevede oprirea de la săvîrșirea celor sfinte⁶¹.

2. Legiuirile actuale ale Bisericii Ortodoxe Române, păstrînd dispozițiile canonice, prevăd pentru cei ce se fac vinovați de diferite delictе menționate ca neascultare față de autorități, următoarele pedepse⁶².

Art. 15. — Neascultarea de autorități se consideră cînd o persoană din cele amintite la art. 1 din acest regulament ar refuza executarea ordinelor primite sau ar refuza supunere și ascultare autorităților superioare bisericești sau prin cuvinte și scrieri, sau în alt mod ar batjocori pe Chriarh sau actele de autoritate și cele îndeplinite de autoritățile bisericești.

55. *IBIDEM*, vol. I, partea I, p. 226—227; cf. 4 Antiohia; 88 Vasile cel Mare, 30, 64 apostolic; 1, 86 trulan; 1 Antiohia.

56. *IBIDEM*, vol. I, partea II, p. 90.

57. *IBIDEM*, p. 79, cf. canonul 7 sinodul II ecumenic, 1, 75 trulan etc.

58. *IBIDEM*, vol. I, partea I, p. 313.

59. Prof. IORGU IVAN, *Spiritul canonic ortodox în concepția și activitatea Prea Fericitului Patriarh Iustin*, p. 281—282.

60. Pr. Prof. PETRE VINTILESCU, *Sposedania, prilej de pastorație individuală*, în «Studii Teologice», 1949, nr. 9—10 p. 710.

61. Pr. ARMAND MUNTEANU, *Aplicarea epitiimiilor...*, p. 446.

62. Pedepsele sînt prevăzute în «Regulamentul de procedură al instanțelor disciplinare și de judecată ale Bisericii Ortodoxe Române», în *op. cit.*, p. 57—60.

Art. 16. — Neascultarea de autorități, după gravitatea faptului și conduita pînă la darea hotărîrii, a vinovatului, se pedepsește cu pedeapsa dojenei pînă la pedeapsa depunerii și caterisirii.

Art. 19...

Dacă un preot sau diacon ar săvîrși cele sfinte în altă Eparhie, fără invoirea Chiriarhului, se va considera ca neascultare de autorități și se va pedepsi ca atare.

Art. 24. — Săvîrșirea serviciului divin într-un paraclis particular, fără știrea și consimțămîntul Episcopului, se va considera ca neascultare de autorități și se va pedepsi ca atare.

Art. 25. — Dacă vreun cleric ar primi vreo însărcinare bisericească de orice natură, fără știrea și consimțămîntul autorității bisericești competente, se va considera și pedepsi ca neascultare de autorități.

Art. 30. — Acest articol interzice clericilor de a avea ocupații incompatibile cu chemarea lor, citind între acestea negoțul. În final articolul arată: contravenienții la acest articol se pedepsesc cu pedeapsa vinei neascultării de autorități, după gravitatea faptului.

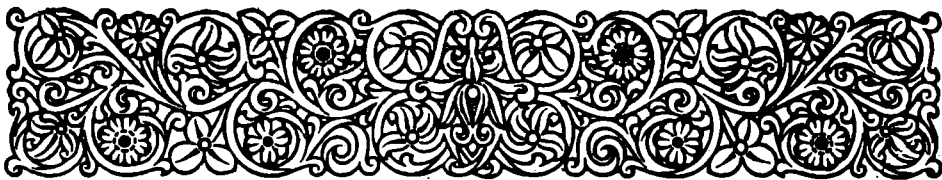
V. Foloasele ascultării de autoritatea bisericească și de autoritatea de stat pentru păstrarea ordinii și disciplinei în Biserică și Stat și pentru progresul vieții morale și sociale

Din hotărîrile canonice exprimate mai sus, putem trage concluzia că ascultarea canonică condiționează în chip hotărîtor lucrarea minții-țoare a Bisericii, implicînd supunerea atît față de legile și rînduielele bisericești, cît și aceea față de legile de stat. Ascultarea canonică constituie astfel mijlocul și trăirea adevărului de credință mintuitor, al Domnului nostru Iisus Hristos. «Această mărturisire și trăire a adevărului de credință nu se poate face la voia întîmplării, ci potrivit anumitor norme canonice care trebuie observate și îndeplinite în vederea bunei rînduiei»⁶³.

Ascultarea ne întărește și îmboacăște ființa și ne întărește activitatea morală, conducînd la desăvîrșirea noastră. Ea ne deprinde să dăm precădere cerințelor permanente în locul nevoilor de o clipă, ne pregătește să ne împotrivim influențelor rele pur individuale, pornirilor instinctive și ne îndrumă pașii pe calea slujirii lui Dumnezeu și a oamenilor. Supunîndu-ne tuturor legilor bisericești, ne vom putea pregăti pentru trăirea vieții liniștite de după moarte. Ascultînd de legile civile vom putea trăi pe pămînt în liniște, în libertate și în dragoste între toți oamenii.

Pr. Drd. ROȘESCU ION

63. IOAN F. STÂNCULESCU, *art. cit.*, p. 487.

V A R I A

INTERIORUL ȚĂRĂNESC ÎNTR-O MINIATURĂ DE PICU PĂTRUȚ ȘI ÎNTR-O ICOANĂ PE STICLĂ

Discutind despre dinastia Poienaru de zugravi pe glajă și despre școala de iconari din Laz, autorii excelentului album *Pictura țărănească pe sticlă* (Editura Meridiane, 1985), Iuliana și Dumitru Dancu, cîntăresc în *Introducere* posibilitatea ca manuscrisele lui Picu Procopie Pătruț, care au circulat prin zonă, să fi influențat iconarii acestei școli anume. Circulația lor este adevărată în mod special în privința imensei lucrări *Stihos adecă Viers*, cedată cu această intenție de Elisaveta Zugrăvița (fiica lui Ion Morar și sora Emiliei și ea pictoriță pe sticlă) meșterilor din Laz, să-l folosească în munca lor, amănunt ce pare să scape celor doi cercetători. Preocupîndu-se de Partenie Poienaru, ei remarcă: «stilul desenului în scenele miniaturale ale lui Partenie amintește întrucîtva de miniaturile cu care Picu Pătruț, din Săliștea Sibiului, își împodobește manuscrisele religioase și «verșurile» sale» (p. 100). «Straniul crîsnic», cum frumos îl numesc soții Dancu, ar putea fi găsit și la originea stilului miniatural al iconarului Pavel Zamfir; însă cei doi cercetători optează «către ipoteza unui proces invers al evoluției, anume că Picu Pătruț s-a inspirat din icoanele pictate în centrele din valea Sebeșului și din Lanocrăm (...). Cunoaștem și posedăm icoane cu desen miniatural de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, originare din Lanocrăm, care confirmă afirmația noastră, demonstrînd foarte clar sursa de inspirație a icoanelor din Laz și filiația desenului miniatural» (p. 102). Ar fi fost, totuși, util ținînd seama de dreptul cititorului de a judeca singur, să se reproducă icoanele din Lanocrăm sau — dacă sînt prezente în carte — să fie indicate ca atare. În schimb, un argument temeinic, cînd e vorba de plastică, este distingerea netă dintre «intensitatea și vivacitatea cromaticii icoanelor din Laz» (*ibidem*) și culoarea temperată a miniaturistului.

Autorul unui alt excelent album — *Picu Pătruț. Miniaturi și Poezie*, 1985 — entuziasmat și generosul cercetător Octavian O. Ghibu, în *Repere privind viața și opera lui Picu Pătruț*, introducere semnată împreună cu Crișan I. Mircioiu, răspunde celor de mai sus cu părerea că Ilie Poienaru II, în icoana nr. 121 din *Pictura țărănească pe sticlă* a fost influențat de *Madona cu Pruncul* din *Stihos adecă Viers* de Picu Pătruț, miniatură aflată la pag. 638 a manuscrisului (nota 18, p. 59); îi mai enumeră și

pe Savu Moga, Matei Țimforea (p. 55), pe Costea și pe Oancea (p. 52) ca suferind aceeași influență pătruțiană. În toate aceste cazuri, din nou opinăm că ar fi fost foarte folositor să avem sub ochi reproducerile (modele și lucrarea influențată).

La rîndul nostru, constatăm o similitudine de construcție existentă între o miniatură de Picu Pătruț, prezentă în albumul citat, la planșa nr. 91 (*Evanghelistul Luca*) și o icoană pe sticlă reprodusă în cartea soților Dancu la planșa nr. 53 (*Sf. Ioan Botezătorul și Sf. Nicolae*).

Este vorba de un detaliu comun celor două opere plastice cu subiect atît de deosebit, un amănunt care, credem, scoate în evidență adevărata inteligență creatoare și o contrastează cu lipsa instinctului plastic.

Iuliana și Dumitru Dancu exclamă, comentînd icoana *Sf. Ioan Botezătorul și Sf. Nicolae*: «Neobișnuita prezentare a celor doi sfinți — Nicolae într-un portret suspendat și înrămat — se încadrează în desenul unui meșter din Șchei care se exprima în trăsături viguroase, dar destul de stîngace». Ei remarcă flancarea Sfîntului Ioan de către doi serafimi și simbolurile lui (sub Sf. Nicolae), toporul și bradul doborît. Privind reproducerea constatăm că fundalul e împărțit, pe verticală, în două planuri. Culoarea trandafirie bătînd spre violet a planului inferior ar putea sugera un zid de roșu; albastrul de deasupra trebuie să fie al cerului; în partea opusă Sfîntului Nicolae se rotunjesc volutele unei draperii roșii, brusc întrerupte de ceea ce considerăm a fi cer; ele pot fi interpretate și ca nori sîngerii (pentru a încerca să rămînem fideli logicii spațiului înfățișat). «Stîngăcia» decelată de comentatori este evidentă mai ales în organizarea spațiului grafic și în explicitarea subiectului abordat. Această icoană atribuită unui meșter anonim din Șcheii Brașovului, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, va fi comparată cu o miniatură din 1843 — deci din prima jumătate a aceluiași veac — semnată de Picu Pătruț.

În ea este înfățișat Sf. Evanghelist Luca, un bărbat tînăr, brunet, concentrat asupra scrierii, folosind o pană de gîscă și o călimară așezată la capătul manuscrisului, susținînd cu degetele miinii stîngi partea stîngă a cărții unde scrie, cu un firesc vrednic de invidia oricărui pictor realist. Stă într-un jilț extrem de elaborat și de fastuos. Simbolul său — taurul — îi oferă Evanghelia, răsărind de cealaltă parte a mesei scunde și elegante, înălțat pe picioarele din spate. Deasupra acestuia, în ramă, icoana Maicii Domnului cu Pruncul, în colțul odăii. În jurul simbolului evanghelistului, niște smocuri de buruieni ce disting taurul de mediul unde lucrează Scriitorul Sacru, indicînd relația simbolului cu Firea creată, deci cu însuși Creatorul, și — dacă vreți — tot simțului realist al miniaturistului i se datorează acest amănunt peisagistic, el resimțînd nevoia de a asocia taurul de mediul natural lui.

Miniatura excelează prin realism (fantastic — datorită simbolului): e o scenă de gen.

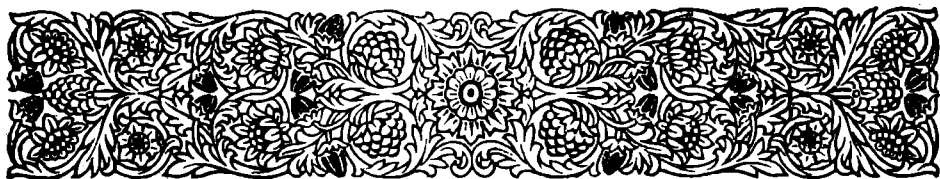
Nu e unica scenă de interior din operele miniaturistilor români. Dimpotrivă. Admirabil mimesis, distingerea diverselor materiale pictate, echilibru de mase, găsim în înfățișarea sălii tronului din *Domnitorul Constantin Ipsilanti și ctitorul Măndștirii Cotroceni, Șerban Vodă Can-*

tacuzino, cu egumenul Visarion și condica înfățișată spre întărire, 1806, din «Condica mănăstirii Cotroceni» (în: Radu Constantinescu, Dionisie din Pietrari, miniaturist și caligraf (Editura Meridiane, 1982, pl. III), în sala tronului din Filip-crai (Alexandru Dușu, Alexandria ilustrată de Năstase Negrule, Editura Meridiane, 1984, pl. II), în Alexandru-mpărat (idem, pl. IV) sau în Când a dat Darie-mpărat pe fiica sa, pre Ruxandra, lui Alexandru-mpărat ca să-i fie împărăteasă (idem, pl. XIX), ori în Alexandru-mpărat și urmașii lui (idem, pl. XL); în sufrageria din Alexandru când a șezut la masă cu Darie-mpărat și l-a cunoscut un buier al lui anume Candarcus (idem, pl. XVI); în sala cu catafalc din Alexandru împărat jelit de Olimpiada, muma lui, și de Ruxandra-mpărăteasa (idem, pl. XLII). Erotocritul Logofătului-Petrache de Dr. G. Popescu-Vilcea (Editura Meridiane, 1977) abundă în scene de acest tip: Împăratul Eraclie (pl. V), Împărăteasa Artemi (pl. VI), Aretuza (pl. VII), Erotocrit — cu pendulă, carte, călimară (pl. IX), Banchetul (pl. XII). Toate imaginile înfățișând Cina cea de Taină și multe din cele reprezentând evangheliști sînt atari scene de interior. Însă niciodată, parcă, nu e atît de bine sugerată, ca în miniatura lui Picu Pătruț, curățenia spirituală a odăii rustice, proaspăt vărșite, cu icoană în colț, cu o atmosferă de tihnă, de comoditate modestă, de aer curat (de parcă ar mirosi a mere). De altfel nu știm să se mai fi reprezentat încăperea țărănească în alte rînduri în miniatura de manuscris.

Atît în miniatura lui Picu Procopie Pătruț, cît și în pictura pe sticlă din Șchei, icoanele din colț par a fi pe glajă (fond albastru la Pătruț, roșu în lucrarea brașoveană). Numai că doar în opera miniaturistului ești pe deplin sigur că ai de a face cu o icoană atîrnată într-o casă. Dincolo este vorba despre ceva atît de «neobișnuit» încît Iuliana și Dumitru Dancu nu au îndrăznit pe bună dreptate, să afirme clar că este o icoană, deși ei specifică portretul înrămat.

Nu este exclus ca modelul icoanei pe sticlă *Sf. Ioan Botezătorul și Sf. Nicolae* să fie miniatura *Evanghelistul Luca* de Picu Pătruț, realizată în prima jumătate a secolului al XIX-lea, pe cînd icoana e din a doua lui jumătate. Un model neînțeles de iconar în semantica structurării lui. Iar dacă modelul ambilor artiști va fi fost vreo altă lucrare rămasă necunoscută nouă, se dovedește că Picu Pătruț avea un excelent simț al realității, o mare precizie în analiza prezumtivului model și, simultan, gustul eliminării detaliilor inutile cu prilejul disecării vizuale a mediului imediat înconjurător pentru el. Se mai vedește că a știut transmite cu precizie sentimentul degajat de o atmosferă din viața de zi cu zi (așadar nu a fost numai creatorul stilizărilor bizantine cunoscute). Din această comparație reiese că iconarul presupus a fi lucrat în Șcheii Brașovului nu putea înțelege un model (fie el miniatura lui Pătruț, fie acela presupus) și nu știa că într-o operă plastică precizia intenției este singura cheie a transiterii unui mesaj.

Lector MIHAI RĂDULESCU

ȘTIRI ECUMENICE

PATRIARHUL IGNATIE IV LA GENEVA

Cu ocazia săptămânii de rugăciune pentru unitatea creștinilor, Patriarhul Ignatie IV al Antiohiei a slujit la Geneva, în catedrala Sfântul Petru, în ziua de 18 ianuarie 1987. Înaltul ierarh a menționat sărbătorirea la 20 ianuarie, a 41 de ani de la data «primului cult ecumenic de dinainte de război. El reunea membrii Comitetului provizoriu care, într-adevăr urmau să întemeieze Consiliul Ecumenic al Bisericilor».

În predica sa, Patriarhul Ignatie a afirmat că Biserica cea una are nevoie de sfinți, căci doar aceștia «mărturisesc deplin libertatea și răs-pîndesc lumină»; are nevoie de sfințenia inteligenței și de adevărate comunități, în care «comuniunea să nu fie un cuvînt gol».

(Episkepsis, 15 ianuarie 1987)

*

NOI PERSONALITĂȚI ÎN FEDERAȚIA PROTESTANTĂ DIN FRANȚA

Pastorii : Jacques Stewart (51 ani) din Biserica Reformată a Franței, și Louis Schweitzer (35 ani) din Federația Bisericilor evanghelice baptiste, vor urma, respectiv, pastorilor : Jacques Maury, președinte, și Pierre Chrétien, secretar general al Federației protestante din Franța. Aceștia intră în funcție la 1 iulie 1988. Pentru prima oară ocupă un baptist unul din cele două posturi de conducere din Federația Protestantă din Franța.

(SOEPI, 20 ianuarie 1987)

*

UN PREOT PENTRU PACE

În Suedia, Arhiepiscopul luteran Bertil Werkström a desemnat un «preot pentru pace» în persoana Elisabetei Garle. În afara responsabilităților sale, D-na Garle va fi remunerată cu o normă întreagă pentru activitatea sa privind problemele păcii. În Suedia mai funcționează 600 consilieri bisericești pentru pace.

(E.P.S., 1—15 noiembrie 1986)

*

NOI BISERICI — MEMBRE ALE C.E.B.

În sesiunea din 16—24 ianuarie 1987, Comitetul Central al C.E.B. a acceptat intrarea ca membre ale C.E.B. a următoarelor Biserici și Consilii de Biserici :

— *Biserica metodistă protestantă din Coasta de Fildeș*, care are peste 31.000 membri 35 pastori, 16 studenți în teologie, 55 evanghelizatori și catehiști și 700 predicatori laici ;

— *Biserica metodistă a Birmaniei de Sud*, care are peste 33.000 membri, 42 pastori, 4 colaboratoare și circa 1.300 predicatori laici ;

— *Consiliul Ecumenic din Cuba*, care are aceeași bază ca și C.E.B., și care cuprinde : Biserica metodistă, Biserica presbiteriană reformată, Armata Mîntuirii, Societatea prietenilor, Convenția baptistă liberă, Biserica nazarineană, Biserica lui Dumnezeu, Biserica Sfintei Cincizecimi, Biserica congregaționalistă pentecostală, Misiunea mondială, Biserica evanghelică din Bethel și Biserica Episcopală ;

— *Consiliul creștin din Gambia*, cu trei membri cu drepturi egale : Biserica Romano-catolică, cea metodistă și cea anglicană, avînd și alte asociații religioase ca membri asociați ;

— *Consiliul Bisericilor din Jamaica*, avînd ca Biserici membre : Biserica metodistă episcopală africană, Biserica din Jamaica (anglicană), Biserica discipolilor lui Hristos, Biserica Ortodoxă a Etiopiei, Uniunea baptistă a Jamaicei, Biserica metodistă, Biserica moravă, Biserica Romano-catolică, Societatea religioasă a prietenilor, Armata Mîntuirii și Biserica Unită a Jamaicei și a Marelui Caiman, avînd și alte asociații religioase cu statut de membru-asociat ;

— *Consiliul Bisericilor din Liberia*, avînd asociate șase Biserici : Episcopală, Romano-catolică, metodistă, unită, luterană, presbiteriană și baptistă. Biserica pentecostală este membru asociat ;

— *Consiliul național al Bisericilor creștine din Brazilia*, care asociază Bisericile : Romano-catolică apostolică, reformată creștină, evanghelică a confesiunii braziliene, metodistă, episcopală și presbiteriană unită.

(SOEPI, 30 ianuarie 1986)

NOUA FEDERAȚIE A BISERICILOR PROTESTANTE DIN SPANIA

La 12 noiembrie 1986 a luat ființă în Spania noua «Federație a entităților religioase evanghelice din Spania». Această Federație urmează vechii Comisuni de apărare evanghelică spaniolă, care a funcționat timp de mai mult de treizeci de ani și care a coordonat eforturile în apărarea drepturilor lor și a libertății religioase a Bisericilor Protestante și Reformate din Spania.

Acest nou organism nu este în sens strict o federație de Biserici, ci un instrument juridic care să permită statului să stabilească acorduri în domenii ca : protejarea locașului de cult, recunoașterea slujitorilor bisericesti etc.

Bisericile care au aderat la Federație sînt : Adunările lui Dumnezeu (pentecostali) ; Adunarea fraților ; Biserica spaniolă reformată episcopală ; Biserica evanghelică spaniolă (reformată) ; Bisericile lui Hristos din Spania (baptistă) ; Bisericile pentecostale (grupare) ; Bisericile «Filadelfia» (țigani) ; Federația Bisericilor evanghelice independente (baptiști) ; Gruparea evanghelică (comunități și organizații independente) ; Uniunea evanghelică baptistă spaniolă.

Printr-un acord special, a fost admisă în această Federație și Biserica adventistă.

(SOEPI, 19 decembrie 1986)

*

NOUL SECRETAR GENERAL AL C.B.E.

De la 1 ianuarie 1987, Conferința Bisericilor Europene are un nou secretar general, în persoana lui Jean Fischer, reformat, din Elveția, care succede lui Glen Garfield Williams. J. Fischer a lucrat în Consiliul Ecumenic al Bisericilor între 1964 și 1981, ca director al Comisiei de întrajutorare și slujire a Bisericilor și de ajutorare a refugiaților (CESEAR), iar pînă în 1987 a funcționat ca secretar în ajutorarea protestantă elvețiană (EPER).

(SOEPI, 13 ianuarie 1987)

*

NUME NOI ÎN PERSONALUL C.E.B.

În ședința Comitetului Central al C.E.B. din 16—24 ianuarie 1987, s-au hotărît modificări în personalul C.E.B. și anume:

Jan H. Kok, reformat din Țările de Jos, care deținea interimar conducerea Departamentului Comunicațiilor din C.E.B., devine director titular al acestui departament.

Yergo Lemopulo, membru al Patriarhiei Ecumenice, este numit secretar pentru problemele de studii și relațiile ortodoxe, din Comisia pentru Misiune și Evanghelizare, în locul lui *Ion Bria*, care devine director al Secției «Innoire și viață parohială».

Pierre Beffa, elvețian romano-catolic, este numit bibliotecar al bibliotecii C.E.B., în locul deținut de *Ans J. van der Bent*, pastor olandez, care devine bibliotecar cercetător.

Frans Bouwen, reformat din Țările de Jos, este numit de la 1 martie 1987 consultant pe lângă Comisia Bisericilor pentru Afacerile Internaționale, post pe care l-a mai ocupat cu doi ani în urmă.

(SOEPI, 26 ianuarie 1987)

*

26 DE ANI DE PARTICIPARE LA VIAȚA C.E.B.

Bisericile Ortodoxe au devenit membre ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor în 1961. După o perioadă de 26 ani, se poate face un bilanț al cooperării Ortodoxiei la patrimoniul spiritual religios al acestei organizații.

Arhiepiscopul Kiril de Smolensk și Vysma a dat cu această ocazie o conferință de presă la Centrul Ecumenic din Geneva, în care a subliniat colaborarea aceasta ca fiind pozitivă în următoarele domenii: lărgirea conținutului programelor de învățămînt teologic și cooperarea în Departamentul «Credință și Constituție» a C.E.B.; participarea la programul de dezvoltare realizat de Biserici și la problemele tineretului; promovarea femeilor în viața comunității (în U.R.S.S.), etc.

Arhiepiscopul Keshishian al Libanului a subliniat îmbogățirea eclezială și spirituală și adîncirea problemei unității Bisericii.

Prof. Stylianopoulos (S.U.A.) a amintit rolul important pe care Bisericele Ortodoxe l-au jucat la constituirea C.E.B. și îmbogățirea pe care Ortodoxia a realizat-o în propria sa conștiință privind problemele sociale și politice, din apropierea față de alte Biserici în cadrul C.E.B.

M. Mark Stokoe, secretar general al «Syndesmos», organism al tineretului ortodox, a apreciat sprijinul Consiliului Ecumenic în formarea acestei organizații.

S-a discutat și au rămas deschise problemele privind o mai bună participare a femeilor la viața Bisericilor în Ortodoxie, și participarea Bisericii Romano-Catolice la C.E.B.

(SOEPI, 26 ianuarie 1987)

* .

VATICAN : SINOD '87

Pregătirea sinodului ordinar din octombrie 1987 a prilejuit papei Ioan Paul II repetate alocuțiuni în care a accentuat «vocația și misiunea laicilor în Biserică și lume». Aceasta fiind tema acestui sinod, capul Bisericii Romano-Catolice a afirmat că aplicarea documentelor conciliare (Vatican II) a fost uneori condusă de o greșită interpretare a spiritului acestui mare eveniment catolic. «Consecința a fost că — spune Ioan Paul II — alături de intuiții și propuneri autentice și interesante, au apărut și interpretări discutabile, care au creat confuzii privind autentică natură a vocației laice. Au fost accentuate unele aspecte în dauna altora... astfel încît s-a ajuns la o mortificare a vitalității întregului organism al Bisericii».

Sinodul din octombrie 1987 are tocmai misiunea de a restabili echilibrul între activitatea ierarhiei și cea a laicilor în Biserică, ei înșiși avînd acea preoție obștească primită la botez și deci, și acea vocație de a colabora cu clerul la viața Bisericii.

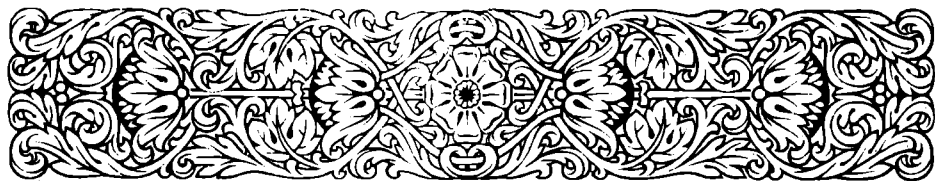
(*L'osservatore Romano*, 16—17 februarie 1987)

* .

O LUCRARE DE PATRISTICĂ ÎN BISERICA ROMANO-CATOLICĂ

Sub titlul *Dio Salvatore nei padri della Chiesa* (Roma, Borla, 1986) autorul Basil Studer, a scris un important studiu patristic, recenzat de Angelo di Berardino, în *L'Osservatore Romano* din 15 februarie 1987, p. 3. Recenzentul consideră importantă această lucrare «înnoitoare, cel puțin în catolicism, unde învățămîntul teologic tinde să separe istoria doctrinei trinitare de cea a doctrinei hristologice». Studiul cuprinde teologia începînd din perioada apostolică și se oprește la controversele hristologice din sec. VII.

A. MANOLACHE

VIAȚA RELIGIOASĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI UNGROVLAHIEI

AGENDA

PREA FERICITULUI! PATRIARH TEOCTIST

Între 28 febr.—11 martie a.c. — P. F. Patriarh Teoctist a vizitat Mitropolia Moldovei și Sucevei în calitatea pe care o are în prezent de diriguiitor al scaunului vacant al acestei importante Eparhii.

Duminică 1 martie a.c. — P. F. Patriarh Teoctist a asistat la slujba Sf. Liturghii săvârșită în Catedrala Mitropolitană de la Iași, rostind cuvîntul de învățătură.

Luni 2 martie a.c. și marți 3 martie a.c. — P. F. Patriarh Teoctist a rezolvat problemele curente ale Arhiepiscopiei Iașilor.

Marți 3 martie a.c. — P. F. Patriarh Teoctist a prezidat Consiliul Eparhial al Arhiepiscopiei Iașilor.

Miercuri 4 martie a.c. — P. F. Patriarh Teoctist a făcut o vizită la Seminarul Teologic de la Mînăstirea Neamț, dînd prețioase îndrumări privind buna desfășurare a procesului de învățămînt.

În aceeași zi a vizitat Tipografia Centrului Mitropolitan de la Mînăstirea Neamț.

Totodată P. F. Sa a vizitat Mînăstirea Neamț, binecunoscuta lavră a vieții monahale din Moldova, după care a făcut un scurt popas la Mînăstirea Secu din apropiere, rostind cuvînt de învățătură monahilor.

Joi 5 martie a.c. — În drum spre Mînăstirea Putna, P. F. Patriarh Teoctist, a făcut o vizită la Mînăstirea Sf. Ioan din Suceava. Prea Fericirea Sa a cercetat stadiul final al lucrărilor la Casa Domnească, iar în biserică a adresat cuvînt de învățătură monahilor și a înmînat P. C. Stareț Crucea Patriarhală.

Duminică 8 martie a.c. — P. F. Patriarh Teoctist a săvîrșit Sf. Liturghie arhierescă în Catedrala Mitropolitană din Iași, rostind predica zilei.

Marți 10 martie a.c. — P. F. Patriarh Teoctist a deschis împreună cu P. S. Episcop Eftimie, cursurile de ghizi de la mănăstirile și bisericile din Arhiepiscopia Iașilor și Episcopia Romanului și Hușilor.

Joi 12 martie a.c. — P. F. Patriarh Teoctist a prezidat la București lucrările Sinodului permanent.

Vineri 13 martie a.c. — P. F. Patriarh Teoctist a prezidat lucrările ședinței Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor.

P. F. Patriarh Teoctist însoțit de P. S. Episcop Timotei al Aradului și P. S. Episcop-vicar patriarhal Nifon Ploieșteanul a făcut o vizită de lucru la Atelierele de sculptură și tâmplărie de la Mănăstirea Plumbuita din București.

Sâmbătă 14 martie a.c. — P. F. Patriarh Teoctist împreună cu I. P. S. Nicolae al Banatului și alți Ierarhi a participat la serviciul divin al înmormântării prof. de teologie Pr. I. G. Coman, decedat la vârsta de 85 ani, în Biserica Sf. Ecaterina, rostind cuvîntul ocazional.

Marți 17 martie a.c. — P. F. Patriarh Teoctist a primit pe Excelența Sa Dl. Roger Kirk, Ambasadorul Statelor Unite la București, de față fiind P. S. Episcop-vicar patriarhal Nifon Ploieșteanul.

În aceeași zi P. F. Patriarh Teoctist a primit pe Excelența Sa Dl. Andreas Berlacovic, Ambasadorul Austriei la București. A fost de față P. S. Episcop-vicar patriarhal Nifon Ploieșteanul și P. C. Pr. Consilier patriarhal Gheorghe Bogdan.

În după-amiaza aceleiași zile P. F. Patriarh Teoctist a avut o consfătuire de lucru cu membrii corpului didactic al Institutului Teologic Universitar din București cu care prilej a dat îndrumări prețioase privind buna desfășurare a procesului de învățămînt, și grija pentru disciplina și pregătirea viitorilor slujitori ai altarelor.

Joi 19 martie a.c. — P. F. Patriarh Teoctist a făcut o vizită de lucru la șantierul de la Institutul Teologic și Centul Ecumenic din București, precum și la șantierul de la Biserica Sf. Gheorghe-Nou din Capitală.

În după-amiaza aceleiași zile P. F. Patriarh Teoctist a luat parte la recepția oferită de Dl. Le Breton, noul Ambasador al Franței la București. P. F. Sa a fost însoțit de P. S. Episcop-vicar patriarhal Nifon Ploieșteanul.

Duminică 22 martie a.c. — P. F. Patriarh Teoctist a săvârșit Sf. Liturghie la Catedrala Patriarhală din București împreună cu P. S. Episcop Timotei al Aradului și P. S. Episcop-vicar patriarhal Nifon Ploieșteanul.

Marți 24 martie a.c. — P. F. Patriarh Teoctist a primit Delegația Oamenilor de afaceri americani care ne vizitează țara, condusă de Robert Robertson, vicepreședinte al Comisiei mixte româno-americane. La primire au luat parte: II. PP. SS. Mitropoliti Nestor al Olteniei și Nicolae al Banatului și P. S. Episcop-vicar patriarhal Nifon Ploieșteanul.

În aceeași zi P. F. Patriarh Teoctist a prezidat lucrările Permanenței Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Miercuri 25 martie a.c. — P. F. Patriarh Teoctist a participat la recepția oferită de Ambasada Greciei la București, cu prilejul zilei naționale. P. F. Sa a fost însoțit de P. C. Pr. Ștefan Alexe, profesor la Institutul Teologic din București.

Sîmbătă 28 martie a.c. — P. F. Patriarh Teoctist a asistat la slujba parastasului pentru Patriarhul Justinian Marina, la împlinirea a 10 ani de la deces, săvîrșită la mormîntul defunctului Patriarh, în Biserica Radu Vodă, din incinta Seminarului Teologic București. La sfîrșit P. F. Patriarh a prezentat în alese cuvinte personalitatea Patriarhului Justinian Marina. La parastas au luat parte membri ai familiei, vicarii, consilieri patriarhali și mitropolitanii, profesori și elevi ai Seminarului Teologic București.

Duminică 29 martie a.c. — P. F. Patriarh Teoctist a săvîrșit Sf. Liturghie arhierescă la Catedrala Patriarhală din București.

Miercuri 1 aprilie a.c. — P. F. Patriarh Teoctist a prezidat Permanența Consiliului Național Bisericesc.

Joi 2 aprilie a.c. — P. F. Patriarh Teoctist a luat parte la Conferința preoților din protoieria I Capitală, care s-a ținut la Biserica Sf. Elefterie din București. Au fost de față: P. S. Episcop-vicar Roman Ialomiteanul și P. C. Pr. Octavian Popescu, Vicarul Administrativ al Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Sîmbătă 4 aprilie a.c. — P. F. Patriarh Teoctist a primit pe Excelența Sa Dl. Helmut Mattias, Ambasadorul Republicii Federale a Germaniei la București. A fost de față P. S. Episcop-vicar Vasile Tîrgovișteanul.

Marți 7 aprilie a.c. — P. F. Patriarh Teoctist a primit Delegația Comisiei pentru relațiile cu statele europene, nemembre ale Adunării Parlamentare a Consiliului Europei (Piața Comună), condusă de Dl. Kurt Hugosson, președintele comisiei. Au fost de față P. S. Episcop-vicar Nifon Ploieșteanul, P. C. Pr. Gheorghe Bogdan și P. C. Pr. Secretar Ion Bănățeanu.

Miercuri 8 aprilie a.c. — P. F. Patriarh Teoctist a primit pe P. C. Pr. Pencio Dimitrov, din cadrul Patriarhiei Bulgare, împreună cu P. C. Pr. Dobri Ivanov parohul bisericii Bulgare din București.

P. F. Patriarh Teoctist a avut o întâlnire de lucru cu Dl. Radu Voinea președintele Academiei R. S. România, împreună cu cîțiva colaboratori ai Domniei Sale.

Duminică 12 aprilie a.c. — P. F. Patriarh Teoctist a săvîrșit Sf. Liturghie la Catedrala Patriarhală din București.

Sîmbătă 18 aprilie a.c. — P. F. Patriarh Teoctist în fruntea unui ales sobor de slujitori a săvîrșit, la orele 24, în fața Catedralei Patriarhale din București, slujba Învierii. P. F. Sa a săvîrșit în continuare slujba Sf. Liturghii în Catedrală.

Duminică 19 aprilie a.c. — P. F. Patriarh, potrișit tradiției, a primit în sala festivă a Palatului Patriarhal pe preoții Capitalei și colaboratorii direcți de la Patriarhie pentru felicitările de Paști și a rostit un cuvînt omagial.

Luni 20 aprilie a.c. — P. F. Patriarh Teoctist a vizitat Mînăstirile Țigănești și Ghighiu, prilej de bucurie pentru obștile mînăstirilor. P. F. Sa le-a împărtășit binecuvîntări patriarhale.

Marti 21 aprilie a.c. — În după-amiaza acestei zile, P. F. Patriarh Teoctist a avut o întâlnire cu preoții din municipiul Iași și împrejurimi, la Palatul Mitropolitan din Iași.

Miercuri 22 aprilie a.c. — P. F. Patriarh Teoctist a rezolvat lucrări curente la Cancelaria Mitropoliei Moldovei și Sucevei din Iași.

Vineri 24 aprilie a.c. — P. F. Patriarh Teoctist a săvârșit Sfânta Liturghie arhierescă la Mănăstirea Bistrița din județul Neamț, cu prilejul încheierii lucrărilor de reparații și restaurare a mănăstirii, la sfârșitul căreia a rostit un ales cuvânt de învățătură.

Duminică 26 aprilie a.c. — P. F. Patriarh Teoctist a săvârșit Sf. Liturghie arhierescă la Catedrala Mitropolitană din Iași cu prilejul aniversării a 100 de ani de la sfințirea acesteia. P. F. Sa a fost înconjurat de P. S. Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor și de P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul. P. F. Sa a rostit predica zilei.

Marti 28 aprilie a.c. — P. F. Patriarh Teoctist a participat în calitate de deputat la lucrările Sesiunii Marii Adunări Naționale a R.S.R.

Pr. ION BĂNĂȚEANU
Secretarul Cabinetului Patriarhal

VIZITA PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH TEOCTIST LA SFÎNTA MÎNĂSTIRE CERNICA ÎN ZIUA DE DUMINICĂ 15 MARTIE 1987

Luând parte la Sfânta Liturghie și ținând un înălțător cuvânt de părintescă învățătură la Catedrala Patriarhală din București, în duminica a II-a din Sfântul și Marele Post, după terminarea sfintelor slujbe Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a găsit de cuviință ca în această duminică să facă o vizită chiriarhală la Sfânta Mănăstire Cernica, vestită așezare monahală, cu un deosebit de important trecut istoric, cultural și spiritual, situată la «porțile Capitalei» în partea de est a Bucureștilor.

Momentul plecării spre Lavra Cernică a fost stabilit de Prea Fericirea Sa în după-amiaza zilei de duminică, însoțit de Prea Sfințitul Episcop Roman Ialomiteanul, Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, de P. C. Arhim. Chesarie Gheorghescu — Exarhul Sfintelor mănăstiri, de P. C. Arhid. Evghenie Dascălu — Ecclesiarhul Catedralei Patriarhale.

Sosind la Mănăstirea Cernica, Prea Fericitul Părinte Patriarh a fost așteptat de întregul sobor al obștei de la Cernica în frunte cu P. C. Arhim. Teofil Panait — starețul mănăstirii și un mare număr de închinători, care l-au întâmpinat în fața clopotniței de la Sfântul Gheorghe, în dangătul clopotelor. Din clipa sosirii la Cernica s-a creat un moment înălțător și de aleasă bucurie reciprocă. În timp ce Prea Fericirea Sa împărțea binecuvântări chiriarhale celor prezenți, corul părinților călugări intona imnul: «Pre Stăpînul și Patriarhul nostru Teoctist, Doamne îl păzește întru mulți ani!». Înconjurat cu fiască dragoste de toți cei prezenți, Prea Fericirea Sa s-a îndreptat întâi spre biserica «Sfântul Gheorghe», pentru a se închina la moaștele Sfântului Ierarh Calinic, care se păstrează aici.

În timp ce Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist s-a închinat la Sfântul Altar și apoi a luat loc în scaunul arhieresc, părinții călugări își manifestau bucuria față de Întâistătătorul lor, intonând un frumos «Cuvine-se cu adevărat să te ferțim pe tine Născătoare de Dumnezeu...» executat după tradiționala noastră muzică psaltică românească. Le părea că binecuvântările patriarhale revărsate asupra tuturor sînt încărcate în același timp cu o invizibilă forță de har dumnezeiesc, har care face ca orice act al nostru, religios și uman în general, să devină o lucrare teandrică, spre înălțare și bucurie sufletească.

În cuvîntul său de întîmpinare, P. C. Arhim. Teofil Panait, a prezentat Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, bucuria întregii obști monahale de aici, care vede în această vizită «*Întîia zi de primăvară*». Părintele stareț a scos în evidență unele aspecte din trecutul cultural și spiritual al Mînăstirii Cernica, accentuînd anumite momente din timpul cînd Prea Fericitul Părinte Patriarh își făcea studiile seminariale în această așezare de spiritualitate monahală, evidențiînd în același timp rolul deosebit al Mînăstirii Cernica în viața monahismului nostru românesc în contextul ecumenic al Bisericii Ortodoxe Române. Avînd în vedere faptul că Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist dorește ca monahismul nostru românesc să-și mențină și să-și amplifice rolul său spiritual în viața Bisericii, Părintele stareț a cerut apoi în numele celor prezenți, binecuvîntarea Prea Fericirii Sale; pentru ca Mînăstirea Cernica să poată răspunde întru totul înalțelor așteptări și de aici înainte.

În cuvîntul său de răspuns, adresîndu-se P. S. Episcop Roman, Părintelui Stareț, obștei monahale și binecredincioșilor prezenți la Cernica, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și-a exprimat de la bun început mulțumirea sufletească că a găsit răgaz să, poată cerceta pentru prima dată, în calitate de Patriarh, această istorică și prea frumoasă ctitorie monahală, de care îl leagă atîtea amintiri din viața studențească și spirituală a Prea Fericirii Sale.

Aducînd mulțumiri lui Dumnezeu pentru toate darurile revărsate în trecut și în prezent asupra Bisericii noastre și a poporului român, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a actualizat într-un mod înălțător rolul spiritual și cultural pe care l-a avut monahismul românesc în toată istoria poporului nostru. Făcînd o paralelă între epoca Sfîntului Grigore Palama, Arhiepiscopul Tesalonicului din sec. XIV și rolul monahismului românesc de atunci și din secolele următoare, Prea Fericirea Sa a subliniat că și un Nicodim de la Vodița și Tismana sau un cuvios ca Daniil Sihustru de la Putna și Voroneț sau un cuvios ca Paisie de la Neamțu, precum și un mare cuvios ca starețul Gheorghe și îndeosebi un Sfînt Ierarh Calinic de la Cernica pot sta alături de Sfîntul Grigore Palama și de alți călăuzitori ai monahismului ortodox atoniți, Vodița, Tismana, Cozia, Putna, Neamț, Căldărușani, Snagov, Cernica și toate celelalte vetre de nevoiță spirituală și de cultură românească, a spus Prea Fericirea Sa, reprezintă pe bună dreptate acea «*Salbă a Carpaților*» de la un capăt la altul, așa cum spune un erudit monah și scriitor român. ↑

Vorbînd în continuare despre trecutul istoric atît de frămîntat dar încununat cu atîtea realizări mărețe ale poporului român, precum și despre înaltele și nobilele năzuințe de progres, de colaborare și de pace pe care le cultivă Conducerea actuală a Patriei noastre, Prea Fericirea Sa a accentuat în mod deosebit devotamentul și permanentul spirit de slujire pe care l-a arătat totdeauna și îl cultivă în mod deosebit în prezent Biserica noastră Ortodoxă spre binele fiilor săi și al întregului popor. «Nu numai ierarhia sau clerul în general, sînt chemați să depună eforturi alături de tot poporul pentru traducerea în viață a înalțelor năzuințe spre pace și spre mai bine, ci tot poporul român dreptcredincios are sfînta datorie ca privind la ina-

întașii și păstorii lor sufletești — să le urmeze credința și să slujească cu toată dăruirea la Sfântul Altar al Bisericii și al Patriei, spre lauda lui Dumnezeu și binele oamenilor». Acest aspect al Slujirii și devotamentului slujitorilor Bisericii Ortodoxe l-a concretizat Prea Fericirea Sa cu mai multe exemple din preocupările actuale ale Bisericii Ortodoxe Române, preocupări oglindite în viața ei, pe plan spiritual, cultural și social.

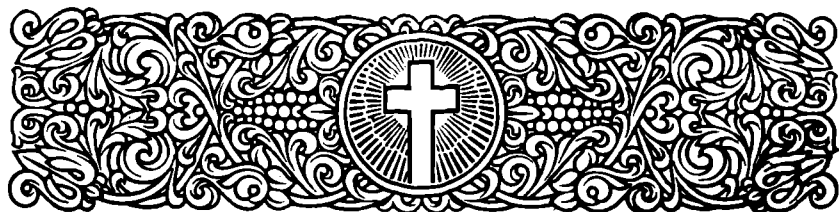
Din prețioase sfaturi celor prezenți în biserică referitoare la pregătirea lor conștientă în vederea împlinirii Sfințelor Sărbători ale Paștilor, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist s-a adresat însă în mod special părinților călugări ai mănăstirii, subliniind în mod deosebit importanța prezenței lor în viața monahismului nostru de azi. Dacă «Viața în Hristos» descrisă și trăită atât de profund de Sfântul Grigore Palama, concretizată în «teologia energiilor divine» și a «luminii taborice» a călăuzit pe calea mântuirii și a slujirii lui Hristos și semenilor atâtea generații de monahi și binecredincioși creștini, monahii Sfintei Mănăstiri Cernica de astăzi au drept călăuză în eforturile lor spre desăvârșire, alături de Sfântul Grigore și pe toți cuvioșii și ostenitorii trecuți la cele veșnice de la Sfânta Mănăstire Cernica, în frunte cu starețul Gheorghe († 1806) și Îndeoșebi pe Sfântul Ierarh Calinic de la Cernica. Toți acești înaintași sînt pentru monahi și credincioși icoane vii, demne de urmat. Prezența lor nevăzută (duhovnicească) împodobește și acum strănile bisericilor Mănăstirii Cernica.

Binecuvîntînd pe toți cei prezenți Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, a revăzut în trecere trapeza mare și stăreția mănăstirii, unde a primit unele lămuriri în legătură cu preocupările acestui sfînt locaș monahal.

Exarh,

Arhim. CHESARIE GHEORGHESCU

IN MEMORIAM

PREOT PROF. DR. IOAN G. COMAN

«CALĂTORIA AM SĂVIRȘIT, CREDINȚA AM PĂZIT» *

Cu sufletul plin de durere aduc cuvint de cinstire, dragoste, recunoștință și prețuire celui ce a fost Preot devotat al Bisericii Mintuitorului Hristos și ilustru Profesor la Institutul Teologic Universitar din București, Dr. Ioan G. Coman, din partea profesorilor, doctoranzilor și studenților acestui institut.

Scumpul și bunul nostru Părinte Profesor s-a săvîrșit din viață, după o scurtă suferință, în ziua de 11 martie a.c., către orele 7 dimineața. Mutarea la viața cea veșnică i-a fost liniștită, aproape discretă. Trecurse cu trei luni și jumătate de 84 de ani și, deși nu se gîndea că a ajuns la capătul zilelor sale, lucrînd de zor la volumul al IV-lea din Patrologie, totuși, privind la viața lui frumoasă și curată, atît de plîduitoare, viață încununată cu cele mai strălucite realizări, socotim că a putut spune și el ca odinioară Sfîntul Apostol Pavel : «Lupta cea bună m-am luptat, călătoria am săvîrșit, credința am păzit. De aici încolo, îmi stă înainte cununa dreptății, pe care Domnul mi-o va da, în ziua aceea, El, Dreptul judecător, și nu numai mie, ci și tuturor celor ce au iubit arătarea Lui» (II Tim. 4, 7—8).

Eminentul Profesor universitar Preotul Dr. Ioan G. Coman s-a născut la 27 noiembrie 1902, în satul Dimbroca, comuna Scurtești (astăzi aparține de comuna Săgeata), județul Buzău. Părinții săi, Gheorghe Coman Ionescu și Anca Coman Ionescu, buni creștini ortodocși și vrednici români, au avut o situație materială modestă, dar au depus strădanii mari pentru a da o educație aleasă celor patru băieți și două fete cu care au fost hărăziți de Dumnezeu.

După terminarea școlii primare în satul natal, în anul 1915, a urmat cursurile la Seminarul teologic «Kesarie Episcopul» din Buzău, între anii 1915 și 1922. Fiind un elev eminent, i s-a îngăduit să promoveze ultimele clase într-un singur an. În anul 1922 s-a înscris la Facultatea de teologie din București, iar în anul 1923 s-a înscris și la Facultatea de litere și filozofie, secția filologiei clasice. Tot în acest timp a susținut diferență de liceu pentru 7 clase și examen pentru 7 clase și

* Cuvînt rostit în biserica «Sfînta Ecaterina» la slujba de înmormîntare a renumitului patrolog român Preotul Profesor Dr. Ioan G. Coman.

examen integral pentru clasa a VIII-a, iar în iunie 1926 a devenit baccalaureat al Liceului «Gheorghe Șincai» din București.

Teza de licență în teologie, susținută în decembrie 1926, cu calificativul «magna cum laude», a avut ca subiect: Neofit mitropolit al Artei. Traducere din greaca modernă, cu introducere și comentar, a unei cărți de ritual cuprinzând oficiul divin al Sfântului Neofit.

Un an mai târziu, în 1927, după ce făcuse studii clasice și istorice de seamă cu profesori renumiți ca: Vasile Pârvan, Dimitrie Onciul, G. Murnu și N. Iorga, și-a susținut teza la Facultatea de litere și filozofie din București, secția Filologie clasică, cu subiectul: Fericitul Augustin ca polemist în «De civitate Dei», obținind calificativul «magna cum laude».

În dorința de a-și îmbogăți cunoștințele, și-a continuat studiile de specializare în Franța (în orașele Strasbourg, Montpellier, Paris) între anii 1927—1932. Șederea aici a fost rodnică. Paralel cu studiile la Facultatea de teologie protestantă, a urmat cursuri de doctorat la Facultatea de litere din Strasbourg. În această perioadă, tânărul Ioan G. Coman a obținut o diplomă în istoria religiilor la Facultatea de litere de la Universitatea din Strasbourg, iar în iulie 1931 a susținut teza de doctorat în teologie, la aceeași Universitate, cu subiectul: L'Idée de la Némésis chez Eschyle, fiind declarat Doctor în teologie cu mențiunea «très honorable». Cât timp a stat în Franța a beneficiat de întreaga literatură de specialitate la zi, după cum relese din numărul impresionant de cărți recenzate în acea vreme și a avut posibilitatea să audieze și să lucreze cu profesori străluciți.

Întors în țară, după ce a împlinit serviciul militar între 1932—1933, a pregătit și a susținut în februarie 1934, teza de doctorat la Facultatea de litere și filozofie din București, specialitatea limba și literatura elenă, având ca temă: Titanul Prometheus. Cultul și elementele prehesiodice și hesiodice ale istoriei sale. Încercare asupra concepției elenilor despre originile civilizației în lumina istoriei lui Prometheus. Teza a fost apreciată cu calificativul «magna cum laude».

Cîteva ani mai târziu, în iunie 1938 și-a susținut examenul de doctorat la Facultatea de teologie din București, prezentînd teza: Sfîntul Grigorie de Nazianz despre Împăratul Iulian. Încercare asupra Discursurilor IV și V. Comisia a apreciat teza cu calificativul «magna cum laude».

În anul următor, la 17 iunie 1939, s-a căsătorit cu Irina Vintilescu, fiica renumitului profesor de liturgică, Pr. Petre Vintilescu, de la Facultatea de teologie din București. De o delicatețe sufletească deosebită, soția Părintelui Profesor s-a dovedit de-a lungul anilor, pînă la ultima suflare a acestuia, o admirabilă tovarășă de viață și o aleasă gospodină, creînd în cămin ambianța și liniștea atît de necesare elaborării numeroaselor lucrări teologice pe care Profesorul de teologie le-a pus la îndemna Bisericii Ortodoxe Române.

În luna august a aceluiași an, înarmat cu știința teologică și clasică, dobîndită pînă atunci, a făcut o călătorie de studii în Germania și Italia.

Din cele spuse pînă acum s-ar părea că tînărul Ioan G. Coman și-a petrecut vremea pînă la această vîrstă îndeletnicindu-se exclusiv cu studiul. Dar, din nefericire, nu este așa. Părinții lui aveau de crescut prin școli pe ceilalți frați, astfel că student fiind și avînd nevoie de cărți de studiu, a îndeplinit unele servicii publice. Astfel, de la 1 ianuarie 1924 pînă la 1 august 1924 îl găsim funcționar la Administrația financiară a Capitalei; de la 24 septembrie 1924 pînă la 1 noiembrie 1926, funcționar la Curtea de casație și justiție, iar de la 1 noiembrie 1926 pînă la 30 noiembrie 1927, a îndeplinit funcția de pedagog la Seminarul teologic Central din București.

La 1 iulie 1934 a fost numit «prefect de studii» la Internatul teologic «Radu Vodă» din București, funcție în care a contribuit cu toată competența științifică la formarea studenților teologi, pînă în noiembrie 1947. La 1 august 1934 a fost numit de regretatul profesor și om de știință, marele istoric român Nicolae Iorga, secretar științific al Institutului român de Bizantinologie, funcție pe care a deținut-o pînă la 1 noiembrie 1940.

Între anii 1936 și 1942 a funcționat în postul de asistent universitar la Facultatea de litere și filologie din București, catedra de limba și literatura latină.

La 31 martie 1940 s-a petrecut un eveniment deosebit de important în viața asistentului universitar de atunci, și anume, hirotonia în preot. Preoția a fost privită de Părintele Profesor Ioan G. Coman ca cea mai de seamă slujire a sa, și toată viața, de atunci și pînă la obștescul său sfîrșit, s-a străduit să realizeze pentru sine, pentru studenții săi și pentru credincioși, modelul preotului ortodox patristic. Îmbrăcat cu harul sfîntei taine a Preoției, omul de știință avea să mute sîmților centrul de gravitație al preocupărilor sale din domeniul filologiei, literaturii clasice și filozofiei culturii către teologia patristică. Parnasul ceda locul Taborului.

În anul 1942, la 1 ianuarie, este numit conferențiar universitar la Facultatea de teologie din București, predînd Patrologia. La 1 aprilie 1944, conferința a fost ridicată la rangul de catedră de Patrologie, iar Părintele Profesor Ioan G. Coman a fost numit profesor universitar. De atunci și pînă la 1 ianuarie 1970, 28 de serii de studenți au ascultat cuvîntul înflăcărat al Părintelui Profesor Ioan G. Coman, iar studiile patrologice și patristice au crescut în intensitate și profunzime.

Menționăm că în perioada dintre 7 octombrie 1954 pînă la 1 ianuarie 1962, regretatul Preot Profesor Ioan G. Coman a îndeplinit și funcția de rector al Institutului teologic de grad universitar din București, urmind în această slujire de mare răspundere Prea Fericitul Patriarh Teoctist, în acea vreme episcop vicar patriarhal. În această calitate, s-a ocupat îndeaproape de formarea tinerilor studenți teologi, fiind mai tot timpul în mijlocul lor, priveghînd ca viitorii slujitori al altarelor Bisericii noastre Ortodoxe să primească o educație teologică și cetățenească completă, spre a fi de folos Bisericii și poporul nostru. Cuvîntările rostite în această calitate, în diferite împrejurări, dar mai ales la 30 ianuarie, sărbătoarea Sfîntilor Trei Ierarhi, ocrotitorii Institutului teologic, ca și cele de la începutul anului școlar, sînt ac-

tuale și orientative pentru studenții teologi, îndemnând la muncă perseverentă și la dragoste nefermărită față de Dumnezeu și de semenii.

Datorită măiestriei pedagogice, talentului oratoric și pregătirii judicioase, orele de patrologie, atât la anii I și II licență, cât și la cursurile de doctorat, au fost întotdeauna de o aleasă ținută academică. Studenții au beneficiat din belșug de studiile patristice. După 14 ani de predare, a apărut Patrologia, redactată sub formă de manual pentru uzul studenților. Publicarea acestui manual a constituit un adevărat eveniment de cultură teologică, deoarece se simțea de mult necesitatea apariției unei călăuze patristice în limba română, sistematice, documentate, clare, concise și fluente, dotată cu o bibliografie selectată. Manualul de Patrologie a fost și este încă de un real folos studenților teologi și chiar preoților.

Generații de studenți au fost orientați în metoda și tehnică de lucru a lucrărilor de seminar. Bibliografia, adunarea materialului, elaborarea planului, compoziția lucrărilor, aparatul critic, minuirea marilor colecții de texte patristice, întreaga panoplie de cunoștințe necesare elaborării lucrărilor de seminar, erau predate și urmărite cu grijă și competență de ilustrul Profesor Ioan G. Coman, care obișnuia adesea să amintească studenților sfatul pe care-l da Sfântul Vasile cel Mare tinerilor: «Purtați-vă ca albinele care nu se așează pe orice floare și nici nu iau totul din potirul florii pe care s-au așezat».

De asemenea, Pr. Profesor Ioan G. Coman a condus în fiecare an între 3 și 5 lucrări de licență, pe care le-a citit cu grijă, făcând observații utile pentru a se vedea limpede contribuția personală a candidaților. Referatele asupra acestor lucrări au fost întocmite totdeauna în mod judicios spre a se crea în sufletele studenților conștiința valorii unor asemenea lucrări.

De la înființarea cursurilor de magisteriu (apoi doctorat) în anul 1950, Părintele Profesor Ioan G. Coman a predat la cei trei ani de studiu, intrând în sală totdeauna cu prelegerile scrise și cu o bogată lectură suplimentară. Temele erau noi în fiecare an și ele vizau problemele fundamentale ale cugetării patristice: teodiceea, cosmologia, anghelologia, antropologia, hristologia, ecleziologia. Sfânta Tradiție, mariologia, probleme generale ca: bunurile materiale, pacea, prietenia, personalitatea diferiților Părinți bisericești, ideea de desăvârșire, poezia dogmatică a unor cugetători patristici, autocritica literară a unor scriitori patristici, lucrarea Părinților și scriitorilor bisericești în păstrarea și adâncirea ecumenicității Bisericii, etc.

Tot în cadrul cursurilor de magisteriu (doctorat), în orele de seminar, venerabilul Profesor Ioan G. Coman a adâncit problematica alcătuirii lucrărilor de seminar, pentru ca acestea să fie interesante, prezentate într-o formă academică și publicabile. În acest sens, a urmărit îndeosebi cercetarea amănunțită a izvoarelor Patrologiei în original, justețea concluziilor și verificarea aparatului critic. A condus lucrări de doctorat, printre care amintim: a I.P.S. Mitropolit Nicolae Corneanu, a I.P.S. Mitropolit Nestor Vornicescu, a P.S. Episcop Timotei Sevcicu, a cucernicului Preot Marin Branște și ale multor alți candidați în teologie.

În cadrul «Apostolatului social», inițiat de vrednicul de aleasă pomenire Patriarhul Justinian în Biserica Ortodoxă Română, din anul 1949 au fost organizate pentru preoți cursuri de îndrumare misionară și socială. Participând cu entuziasm la acest proces de reîmprospătare a cunoștințelor teologice și de orientare a preoților, Preotul Profesor Ioan G. Coman a ținut conferințe, a condus seminarii și a participat la examene, fiind convins de utilitatea acestor cursuri.

Apreclind contribuția Părintelui Profesor la pregătirea viitorilor preoți și la noua orientare socială și calificarea clerului, i s-a acordat la 28 februarie 1950 distincția de «Iconom Stavrofor» și «Crucea Patriarhală».

De asemenea, pentru activitatea cetățenească a fost distins cu Ordinul «Steaua Republicii Populare Române» clasa a IV-a.

Paralel cu munca didactică, Preotul Profesor Ioan G. Coman a desfășurat o uriașă activitate publicistică : peste 200 titluri de lucrări cu caracter teologic, patristic, ecumenist, de istoria religiilor, filologie și cultură clasică ; recenzii, predici și cuvântări la diferite ocazii ; traduceri și reportaje. În general, scrisul său însumează peste 8.000 de pagini tipărite în limba română, franceză, italiană, în țară și în străinătate și circa 2.000 de pagini dactilografiate. Este variat ca problematică, de o documentare excelentă și precisă, abordând probleme felurite, în bună cunoștință de izvoare și de lucrările auxiliare pe care regretatul nostru Profesor le-a folosit cu mare ușurință în limbile clasice și în câteva limbi moderne (franceza, germana, italiana și engleza). Stilul și vocabularul lucrărilor apărute sînt dintre cele mai alese, avînd darul de a uni erudiția cu talentul expunerii. Prodigioasa activitate teologică desfășurată l-a înălțat pe culmea unei înalte aprecieri, nu numai în țară, ci și în străinătate.

Părintele Profesor Ioan G. Coman a fost membru în Consiliul academic al Institutului Ecumenic de cercetări teologice de la Ierusalim-Tantur (în 1965), membru în Comitetul de conducere al Asociației Internaționale de Studii Patristice din Paris (în 1967), membru în Asociația de Studii Clasice din Republica Socialistă România (în 1968), membru în Comitetul de Editură al Academiei de Științe din Berlin pentru cele două serii de publicații : 1. *Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur* și 2. *Die griechischen christlichen Schriftsteller der ersten drei Jahrhunderte* (în 1970), membru în Comisia de istorie ecleziastică comparată din România.

Tot în acest context amintim că a ținut Conferințe de specialitate la Universitățile din Bonn, Strasbourg, Paris, Ercișliadin-Erevan, Tesalonica și Utrecht.

Activitatea de cercetare teologică, literară și istorică se poate împărți în trei perioade : prima perioadă merge pînă la hirotonia în preot și se caracterizează printr-o predilecție către literatura clasică elenă ; a doua perioadă, cea mai lungă, de aproape trei decenii, ca dascăl de teologie patristică la Facultatea de teologie apoi Institutul Teologic Universitar, marcată printr-un entuziasm creator neîntîlnit, cînd accentul cade pe teologie fără a fi neglijat întru totul literatura clasică și perioada a treia, cînd după trecerea la pensie, preocupările de studiu

îmbrățișează literatura patristică de începuturi pe pământul românesc, pentru a pune în evidență, cit mai mult, geneza poporul român, autenticitatea sa istoriografică, geografică și spirituală.

Din prima perioadă găsim titluri de lucrări ca : Raportul dintre ideile egiptene și orfice cu privire la soarta sufletului dincolo; Titanul Prometeu ; Orfeu civilizatorul umanității ; Miracolul clasic ; Autenticitatea operei Prometeu înlănțuit ; Zalmoxis ; Deceneu ; Cîteva trăsături indoeuropene ale Sciților după Herodot.

Trecerea la literatura patristică nu se face brusc, ci printr-o îmbinare a elementelor cu caracter durabil din cultura elenă cu idelle gândirii creștine, prin studii ca : Între Parnas și Tabor — Raporturile dintre literaturile greacă profană și greacă creștină; Frumusețea gândirii patristice; Eroismul elitelor patristice; Cenzura invidiei la Plutarh, Sfântul Ciprian și Sfântul Vasile cel Mare; Originea și sensul înțelepciunii; Teoria Logosului în Apologiile Sfântului Justin Martirul și Filozoful; Probleme de filozofie și literatură patristică (276 p.).

În anul hirotoniei sale în preot îl apare studiul intitulat : Sublimul preoției creștine. Note pe marginea tratatului «Despre preoție» al Sfântului Ioan Gură de Aur (1940). Preocupat de slujirea preoțească, face cercetări și meditează asupra acestei Taine Sfinte publicind rezultatele în studii ca : Sensul Preoției la Sfinții Părinți (1949) ; Vocația și pregătirea pentru preoție (1954) ; Chipul preotului după Sfânta Scriptură și Sfinții Părinți (1956) ; Hirotonia în preot a Sfântului Ioan Gură de Aur, însoțită de traducerea predicii rostite de Marele Hrisostom la hirotonie ; Sfinții Părinți ca îndrumători ai duhovniciei ; Preoția creștină în slujba omului după Sfinții Părinți (1968) ; Sensul și sarcinile preoției după Sfinții Părinți ai primelor patru secole (1972). Cine a citit aceste lucrări și cine a coliturghisit cu Preotul Ioan G. Coman sau cine a participat la o Sfință Liturghie săvîrșită de el și i-a ascultat predica, poate aprecia sensibilitatea și entuziasmul marelui patrolog față de Preoție. Acum citiva ani spunea studenților teologi : «Frumusețea evanghelică ne cere să fim curați cu inima, să-L revedem pe Dumnezeu care e Frumusețe, Frumusețea în ea însăși, Frumusețea divină egală cu dragostea absolută. Teologie fără rugăciune nu e cu putință. Sint preot de 40 de ani și niciodată n-am crezut că sint un preot bun».

Toate scrierile iubitelui nostru profesor și îndrumător pe căile teologiei Sfinților Părinți au fost elaborate ținînd seama de trebuințele Sfintei noastre Biserici Ortodoxe : fie pentru întărirea credincioșilor și dreapta credință, fie pentru edificarea preoților și studenților teologi în tradiția patristică, fie pentru a sprijini lucrarea ecumenistă a Bisericii noastre, lucrare de orizonturi largi în vederea refacerii unității Bisericii Mintuitorului Iisus Hristos.

Numărul acestor lucrări este mare. Ele mărturisesc despre munca titanică a unei vieți dăruite cu noblețe Bisericii. Nu putem să nu facem amintire însă de două obiective cărora îl s-a dedicat în ultimii ani ai vieții sale. Unul este alcătuirea unei Patrologii de amploare. Această Patrologie fusese prefațată de apariția în anul 1956 a manualului de Patrologie amintit, un compendiu patristic, în care își anunța dorința de

a alcătui o lucrare mai mare, în mai multe volume, ca să avem și noi, spunea, Patrologia noastră. Pină acum au apărut două volume : unul în 1984 (540 p.) și al doilea, în 1985 (560 p.). Al treilea se află sub tipar, iar al patrulea s-a frint la jumătate.

Al doilea obiectiv este acela de a atrage atenția asupra cercetării sistematice a literaturii patristice de la Dunărea de Jos. În 1979 apare un mănunchi de studii «elaborate, preciza autorul chiar de la început, cu gândul de a cinsti memoria unora din marii mei dascăli care din dragoste de țară și de adevărul istoric cu privire la apariția și evoluția poporului român au scormonit pământul și inscripțiile fostei Dacii precum și atâtea istorie veche spre a da la lumină zapisul nașterii și autenticității noastre». Titlul lucrării : Scriitorii bisericești din epoca străromână este semnificativ cu privire la intenția regretatului Profesor. În concluziile acestei opere, care cuprinde 370 de pagini, se precizează : «Toate aceste produse și creații filozofico-teologice ale strămoșilor daco-romani aparțin patrimoniului spiritual al istoriei universale, dar ele ne aparțin în primul rind nouă, urmașii lor, care înțelegem limba lor din care limba română derivă ca fructul din floare, inclusiv preocupările și perspectivele lor de atunci, din care cele mai multe nu și-au pierdut actualitatea. Lucrul permanent care ne înlănțuie de ei este că vorbim și azi, după circa 15 secole, aceeași limbă ca ei, limbă evoluată evident, cum vorbesc filii limba părinților» (p. 370).

Spiritualitatea creștină daco-romană e de o rară bogăție și varietate și contribuie substanțial la formarea poporului român. Reluând această idee, scria în 1985 următoarele : «Pentru a pune la îndemina cercetătorilor noștri o informație cit mai completă și cit mai clară asupra începuturilor spiritualității poporului român în perioada sa de formare, propunem alcătuirea unui Corpus patristic daco-roman purtând titlul Corpus scriptorum ecclesiasticorum daco-romanorum patristicum... care să cerceteze cu grijă și amănunțit o parte a izvoarelor protolistoriei noastre naționale. E un act de omagiu adus scumpel noastre patrii!» (Introducere la Sfintul Ioan Cassian, Despre întruparea Domnului, în «Mitropolia Olteniei», XXXVII (1985), nr. 7—8, p. 575—576).

Este aceasta numai o dorință, sau este un testament ?

Intr-un studiu de sinteză intitulat : Preocupări patristice în literatura teologică românească (în «Studii Teologice», XXIII (1971), nr. 5—6, p. 309—339), distinsul patrolog scria la concluzii : «Rezultatele pozitive de pină acum ale preocupărilor patristice sînt un îndemn ca ele să fie continuate. În primul rind este necesară stăruirea pe drumul întoarcerii la izvoarele Ortodoxiei prin traduceri și studii din ce în ce mai competente... Sfinții Părinți trebuie aduși în lumea noastră. Viața și mai ales concepția lor generală trebuie prinse în cit mai dense studii de actualitate.

Problemele teologiei creștine actuale vor avea de cîștigat din confruntarea lor cu Sfinții Părinți. Problemele de credință și cele ecumenice vor fi mai serios adîncite și mai deplin înțelese, iar soluțiile lor vor deveni mai trainice prin contactul cu spiritualitatea patristică, de-

oarece aceasta a răsărit și s-a dezvoltat în perioada când Biserica era nedespărțită» (p. 339).

«Eu am pus numai începutul, voi să duceți munca mai departe, să legați strins viața din primele secole cu viața din secolul al XX-lea și chiar al XXI-lea», îndemna octogenarul preot și profesor, cercetător pasionat al trecutului nostru, pe studenții teologi în toamna anului 1982. Este un mesaj transmis nouă și celor ce vor veni după noi, ca prin viață neprihănită, prin muncă fără preget, prin cercetări săvârșite cu pasiune și dragoste față de adevăr, față de Biserica Sfântă a noastră și față de neamul românesc din a cărei coapsă sintem odrăsliti, să ducem mai departe munca urlașă a vrednicului, talentatului, bunului și scumpului nostru preot, duhovnic și profesor, pe care-l conducem acum cu sufletele ceruite și îndurerate, spre locul de vecl.

Mult regretatul Părinte Profesor Ioan G. Coman a crezut toată viața că la baza oricărei realizări frumoase și temelnice stă munca, de aceea nu era zi ca să nu repete îndemnul: «Învățați, copii!». Ridicat din sinul poporului și-a înmulțit darurile cu care a fost înzestrat de Dumnezeu în condiții anevoioase, dar a biruit greutățile printr-o muncă «titanică», ajungând să dobândească o vastă cultură teologică și filologică care l-a așezat în rindul teologilor clerici de elită ai Bisericii noastre Ortodoxe. Această situație de prestigiu nu l-a îndepărtat însă de ținuturile natale, de satul drag unde odihnește șirul moșilor și strămoșilor săi. Dimpotrivă, le-a cercetat din timp în timp și a căutat pentru regiunea Buzăului «zapisul nașterii și al autenticității», scriind în această privință studiul: *Elemene de continuitate spirituală geto-daco-romană și creștină în regiunea Mousaios-Buzău după mărturia patristice și arheologice (în «Spiritualitate și Istorie la întorsura Carpaților», sub îngrijirea Dr. Antonie Plămădeală, vol. I, Buzău 1983, p. 231—258).*

Studiile de specialitate ni-l înfățișează ca un cercetător bine informat, tenace, laborios și exact. Activitatea sa didactică și științifică la catedră, caracterizată prin zel, conștiințozitate și severitate, bine cunoscute, puterea de muncă și pasiunea ce punea în cercetarea problemelor care formează obiectul lucrărilor sale, în general, numărul și valoarea studiilor sale, corectitudinea și cinstea, demnitatea profesască, talentul de vorbitor, blindețea sufletului său și modestia cercetătorului, toate laolaltă, ne conturează chipul dascălului drag și al duhovnicului rîvnit, adăpat la izvoarele patristice ale Ortodoxiei. «Cel ce slujește în felul acesta lui Hristos, spune Sfântul Apostol Pavel, plăcut este lui Dumnezeu și cinstit de oameni» (Rom. 14, 18). Părintele ceresc l-a chemat la Sine pe credinciosul și devotatul Său slujitor Preotul și eminentul Profesor Ioan G. Coman. El a plecat dintre noi ducând cu sine și darurile sale scumpe, așa cum spune și Sfântul Ioan Apostolul și Evanghelistul în Apocalipsă: «Fericiți cei adormiți întru Domnul... odihnească-se de ostenele lor, căci faptele lor vin cu ei» (Apoc. 14, 13). De acum nu mai auzim glasul lui vioi și nu-l mai vedem privirea de vultur și nici statura sa malestuoasă. Părintele îndurărilor l-a chemat sufletul în locașurile cerești, iar trupul se dă pămîntului pentru a se împlini cuvîntul Sfintel

Scripturi adresat omului: «Pământ ești și în pământ te vei întoarce» (Gen. 3, 19), care-l va păstra pînă la învierea cea de obște, cînd suflet și trup se vor uni din nou pentru veșnicie. Ne-a părăsit Părintele Profesor Ioan G. Coman, dar raza caldă a sufletului său nobil rămîne mereu în sufletele tuturor celor ce l-au cunoscut, prețuit și iubit. Rămîn faptele sale frumoase spre creștinească pilduire. Rămîne numele său cel bun ca o moștenire scumpă, care așa cum zice Scriptura Sfîntă «rămîne în veac» (Înțelep. Sirul 41, 16).

Făcîndu-ne părtași la durerea profundă a Doamnei Presbiteră Irina, soția celui plecat dintre noi, rămasă singură cu sufletul îndoliat, și a familiei, ne mîngîie gîndul că Părintele Profesor Ioan G. Coman, floare a Ortodoxiei românești, face parte din ceata celor drepți, bineplăcuți ai Tatălui ceresc. Iar «sufletele celor drepți», cum ne încredințează Sfînta Scriptură, «sînt în mina lui Dumnezeu și chinul nu se va atînge de ele» (Înțel. Solomon 3, 1).

Odihnească în pace. Dumnezeu să-l ierte !

Pr. Prof. Dr. ȘTEFAN ALEXE

ROMÂNIA — REALIZĂRI SEMNIFICATIVE

DIN REALIZĂRILE ROMÂNEȘTI SEMNIFICATIVE
DE DATĂ RECENTĂ

Propuneri și inițiative

Una dintre cele mai ample și cuprinzătoare acțiuni, inițiate în ultima vreme de înțeleapta conducere a țării noastre, perfecționarea organizării și modernizarea proceselor de producție se află în plină desfășurare. Menită să genereze mutații radicale, profunde de ordin organizatoric, tehnic și tehnologic, în toate unitățile productive în etapa actuală, măsura reprezintă o necesitate obiectivă. În baza unei astfel de măsuri, în sfera producției au fost încorporate pe un front larg noutățile științifice și tehnologice, asigurându-se ridicarea continuă a gradului de tehnicitate al activității industriale. S-au adoptat de asemenea, forme organizatorice și modalități de conducere a activității productive tot mai eficiente, capabile să lărgescă aria de acțiune și posibilitățile de inițiative ale oamenilor muncii.

Un nou obiectiv

Pe harta rețelei de drumuri a Capitalei a fost înscris un nou obiectiv edilitar urbanistic — pasajul rutier subteran din Piața Victoriei, deschis circulației în primele zile ale lunii mai a.c. În lungime totală de 700 metri, dintre care partea acoperită are 300 metri, pasajul are două fire de circulație pe sens. În partea mediană a fost construit un parcaj auto, iar la suprafață, pe o porțiune a rampei dinspre bulevardul Ilie Pintilie, se află încă o zonă de parcare. Noul pasaj inferior asigură legătura directă și rapidă pe axa est-vest, între bulevardele Nicolae Titulescu și Ilie Pintilie, realizând o capacitate corespunzătoare a valorilor de trafic ce converg în această piață bucureșteană. În același timp el asigură o fluentă sporită între arterele stradale din partea de nord a Capitalei — bulevardul 1 Mai, șoseaua Kiseleff, bulevardul Aviatorilor — și cele din

partea centrală și de sud a pieței — bulevardul Ana Ipătescu, Calea Victoriei și strada Buzești. Demn de menționat este și faptul că noul obiectiv a fost dat în folosință în zece luni și nu în 36, cum era proiectat inițial.

Tehnologii noi în construcția de locuințe

Întreprinderea de prefabricate din beton Militari din Capitală a inițiat un amplu program de modernizare a tehnologiilor de execuție în vederea creșterii productivității muncii pe șantiere, reducerii consumului de materiale, îmbunătățirii calității locuințelor și a gradului lor de confort. Pentru acest an este prevăzut ca circa 75 la sută din volumul de locuințe planificat (3.380 apartamente) să fie realizate din panouri și elemente prefabricate din beton armat.

O splendidă realizare a ingineriei românești

Începînd cu ziua de 7 mai 1987 România se află printre puținele țări din lume care au avut cutezanța și capacitatea tehnică de a exploata cu mijloace proprii petrolul marin. Este un succes de prestigiu al științei și tehnicii românești, capabile de înalte performanțe. Și iată, imensul corp tehnic și uman al «Petromarului» este încununat de succes. De pe platforma «Gloria» devenită platformă de producție s-au pompat în ziua de 7 mai primele cantități de petrol în nava «Buștenari» devenită tanc de colectare. La zece ani de la primele încercări, platforma dă primele roade. Demn de menționat între performanțele realizate aici, amintim conducta de 80 km, care transportă gazele de sondă pînă la capul Midia — (din acești 80 km. de conductă, 60 km. sînt sub nivelul apelor Mării Negre).

Realizări ale constructorilor bucureșteni

S-au deschis de curînd spre folosință, pasajele Băneasa și Mărășești — obiective de o deosebită importanță pentru viitorul edilitar gospodăresc al Capitalei noastre. Pasajul Băneasa începe la Bd. Aerogării și ajunge în noul ansamblu de locuințe Aviației, unde asigură legătura cu str. Școala Herăstrău integrîndu-se într-o mare magistrală de transport în comun. Lungimea pasajului fără rampe este de 228 metri, rampa de acces din B-dul Aerogării, are 110 metri, iar aceea care face legătura cu strada Școala Herăstrău are 180 metri. Pasajul Băneasa dispune de două benzi de circulație, pe sens, la care se adaugă liniile de tramvai. Pasajul Mărășești și el dat în folosință recent, se compune din rampa Splai, care are o lungime de circa 110 metri, zona acoperită, în lungime de 164 metri și rampa Nerva Traian 270 metri. Lățimea pasajului are 24,50 m.

MIHAI HAU

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

Louis Monloubou, *Saint Paul et la prière. Prière et évangélisation*, col. «Lectio divina», 110, Les Éditions du Cerf, Paris, 1982, 138 pagini, 13 × 22 cm.

Louis Monloubou este profesor de Sfânta Scriptură la Institutul catolic din Toulouse. A mai publicat : *Un preot devenit profet : Iezechiel*, Paris, 1972, *Rugăciunea după Sfântul Luca*, Paris, 1976 etc.

Într-o scurtă *Introducere* (p. 7) la lucrarea de care ne ocupăm, autorul constată că Sfântul Apostol Pavel nu a expus, în nici una din Epistolele sale, în mod sistematic, o învățătură asupra rugăciunii. Totuși, nu lipsesc din Epistolele pauline referiri, aluzii și texte asupra concepției sale privind rugăciunea. Studiul acestora poate conduce la o expunere coerentă asupra doctrinei pauline asupra rugăciunii, la ceea ce s-ar putea intitula : «*Rugăciunea după Pavel*». Acesta este și titlul primei părți a lucrării de care ne ocupăm. A doua parte a cărții se va intitula : «*Rugăciunea lui Pavel*» și se va opri asupra rugăciunilor ca atare pe care autorul le identifică în Epistolele pauline.

Într-o sumară prezentare intitulată *Scurte aluzii la rugăciune* (p. 13—14) sînt amintite unele îndrumări generale ale Sfântului Apostol Pavel privind necesitatea practicării rugăciunii (I Tim. 2, 1, 8 ; 5, 5 ; I Tes. 5, 17 ș.u., 25 ; Rom. 12, 12 ; Filip. 4, 6 etc.).

În capitolul *Rugăciunea* (de cerere), L. Monloubou arată că însuși Apostolul neamurilor face rugăciuni pentru filipeni, de exemplu (Fil. 1, 4). Aceasta este forma cea mai spontană de rugăciune. El cere ca și creștinii să se roage pentru el (I Tes. 5, 25 ; II Tes. 3, 1 ; Filimon 22). Creștinii trebuie să se roage pentru toți oamenii (I Tim. 2, 1—3) și pentru toți ceilalți creștini (Rom. 8, 27 ; Efes. 2, 19 ; 6, 18). Prin rugăciunile creștinilor, propovăduirea apostolică va fi și mai plină de roade (Filip. 1, 19 ; II Tes. 3, 1—3 ; Rom. 15, 30 ; Col. 2, 1). Rugăciunea trebuie adusă înaintea lui Dumnezeu Care Se va îngriji de împlinirea nevoilor creștinilor : «Nu vă împovărați cu nici o grijă. Ci întru toate, prin închinăciune și prin rugăciune cu mulțumire, cererile voastre să fie arătate lui Dumnezeu» (Filip. 4, 6). Autorul identifică aici un temei al rugăciunii de cerere (p. 17).

Rugăciunea de mulțumire (p. 19—21) este legată strîns de rugăciunea de cerere (Filip. 4, 6). Rugăciunea de mulțumire este cu deosebire o

rugăciune comunitară (I Cor. 10, 30; 11, 24; II Cor. 9, 11; Col. 3, 17; 4, 2). Amin-ul ritual marchează și exprimă participarea tuturor la rugăciunea înălțată de unul singur în numele tuturor (I Cor. 14, 16). Rugăciunea de mulțumire este legată de darurile lui Dumnezeu (II Cor. 9, 15; I Tes. 5, 16).

Strins legată de rugăciunea de mulțumire este rugăciunea de laudă (p. 22—23). Aceasta din urmă este o rugăciune de «proslăvire» (Rom. 1, 21) a lui Dumnezeu celui nevăzut, adâncul bogăției și al înțelepciunii (Rom. 11, 33).

În capitolul *Rugăciunea și Duhul* (Sfânt) (p. 24—28), aptitudinea de a se ruga este privită ca un dar al Sfântului Duh. Rugăciunea este mai mult decât un cuvânt omenesc; ea este o mișcare a omului către Dumnezeu (p. 26). Vocabularul rugăciunii este deosebit de cel al limbajului zilnic al credincioșilor. Rugăciunea trebuie să cuprindă nu cuvinte învățate din înțelepciunea omenească, «ci cuvinte învățate de la Duhul Sfânt» (I Cor. 2, 13). Rugăciunea are o origine spirituală, pneumatică (p. 27). Rugăciunea creștină se face «în Duhul» (Efes. 7, 18). Prin Duhul Sfânt, creștinul strigă «Avva! Părinte!» (Rom. 8, 15). «De asemenea și Duhul vine în ajutorul slăbiciunii noastre, căci noi nu știm să ne rugăm cum trebuie, ci însuși Duhul se roagă pentru noi cu suspine negrăite» (8, 26).

În capitolul intitulat *Rugăciunea și dragostea față de aproapele* (p. 29—30), autorul se referă la textul din Romani 12, 12—15 în care se arată că rugăciunea este o componentă a vieții creștine, neputând fi considerată în afara acesteia. Dragostea față de aproapele ocupă locul cel mai important în viața creștină, iar rugăciunea este element important al acestei iubiri față de aproapele: «La rugăciune stăruieți... Binecuvântați pe cei ce vă prigonesc, binecuvântați-i și nu-i blestemați, Bucurați-vă cu cei ce se bucură, plângeți cu cei ce plâng» (Rom. 12, 14—15).

În capitolul intitulat *De la darul harului la rugăciunea de mulțumire*, autorul face comentariul lungii secțiuni cuprinse în Epistola către Coloseni 2, 6—4, 6. Autorul identifică în textul paulin amintit termeni fundamentali ai familiei verbale care exprimă sensul rugăciunii: *charis*, har. Aceștia sînt: *eucharistia*, *charisamenos*, *charizameno*, *eucharisato*, *eucharisto*, *en chariti*, *eucharistountes* (3, 13—17). Autorul socotește că aceste întrebări ale unor cuvinte avînd ca rădăcină termenul *haris* nu sînt întîmplătoare. Aceste cuvinte folosite de Apostolul neamurilor în pericopa de care ne ocupăm, descriu gestul lui Dumnezeu de iertare față de om, dar și răspunsul omului față de gestul lui Dumnezeu (3, 13). Rugăciunea apare în Epistola către Coloseni ca o lucrare a lui Dumnezeu în viața omului. Întrucît tot ceea ce a făcut Dumnezeu pentru om nu este decît har și iertare, nici omul nu poate trăi decît aducînd mulțumire lui Dumnezeu.

În încheierea primei părți a cărții sale, autorul se ocupă, pe scurt, de textul din Efeseni 1, 15—23 care îndeamnă pe creștin să trăiască prezentul cu conștiința foarte vie a bunurilor viitoare (p. 37).

Partea a doua a cărții se intitulează *Rugăciunea Sfîntului Pavel* (p. 41—131).

Autorul constată că Sfântul Apostol Pavel începe întotdeauna Epistolele sale printr-o rugăciune sau amintind de rugăciunile pe care el le înalță pentru destinatarii săi. Numai Epistola către Galateni face excepție de la această regulă (p. 41), rugăciunea făcând loc, în cazul acesta, polemicii. Deoarece crede a nu identifica, la începutul Epistolei către Efeseni și în Epistolele pastorale, texte din care să rezulte că autorul se roagă pentru destinatarii săi, L. Monloubou deduce un argument de inautenticitate a acestor scrieri pauline (p. 42). Lăsînd la o parte arbitriul de care dă dovadă autorul punînd în circulație o astfel de opinie, trebuie precizat că afirmația sa potrivit căreia autorul Epistolei către Efeseni și al Epistolelor pastorale nu amintește de rugăciunile înălțate pentru destinatarii acestor scrieri este *inexactă*. În II Timotei citim : «Mulțumesc lui Dumnezeu, Căruia îi slujesc din strămoși, cu **cuget curat, că te pomenesc neîncetat, zi și noapte în rugăciunile mele**» (1, 3). În Epistola către Efeseni citim, de asemenea : «Binecuvîntat fie Dumnezeu și Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, Cel ce, întru Hristos ne-a binecuvîntat pe noi, în ceruri, cu binecuvîntarea duhovnicească» (1, 3). În I Timotei 1, 12—17, întîlnim o preafrumoasă rugăciune, un adevărat psalm de laudă, prin care Apostolul neamurilor proslăvește pe Cel ce l-a întărit în slujba de Apostol, pe Hristos Iisus, Domnul nostru, care urmează după definirea poziției lui Timotei în Biserica Efesului și după stabilirea primei sale îndatoriri, aceea de a combate pe cei ce învățau altfel în această Biserică (I Tim. 1, 3—10 ; cf. Tit 1, 5—9).

Într-un *tablou* (p. 44) special, autorul expune sinoptic ceea ce el numește *structura rugăciunii pauline*, prin care se stabilește similitudinea textelor acestor rugăciuni.

Autorul constată existența unor variații între diversele texte cuprinzînd rugăciunile de la începutul Epistolelor pauline, pe care le explică *diacronic*, cum se exprimă el (p. 43), adică prin evoluția în timp a scrisului paulin și prin condițiile speciale de care a ținut seama Sfântul Apostol Pavel, scriindu-și una sau alta din Epistolele sale.

Pînă la sfîrșitul cărții, L. Monloubou analizează rugăciunile cuprinse în Epistolele pauline în ordinea următoare : I Tesaloniceni (p. 45—52), II Tesaloniceni (p. 55—62), I Corinteni (p. 65—72), Filipeni (p. 76—83), II Corinteni (p. 87—95), Romani (p. 98—106), Coloseni (p. 109—119), Filimon (p. 122—125).

Autorul afirmă că a stabilit această ordine a Epistolelor pauline ținînd seama de «cronologia probabilă a Epistolelor la care se referă» (p. 43). Din păcate, nu precizează cînd consideră că au fost scrise Epistolele de care se ocupă, astfel încît ne va fi dificil să înțelegem deplin cronologia pe care o adoptă cu privire la redactarea acestor scrieri pauline. Surprinde mai ales rînduirea Epistolei către Filipeni îndată după I Corinteni și înainte de II Corinteni și Romani.

În capitolul închinat *Epistolei Întîi către Tesaloniceni*, «cea mai veche (epistolă paulină) pe care o avem» (p. 45), autorul analizează rugăciunile de mulțumire cuprinse în 1, 2—5 ; 2, 13 și o rugăciune de cerere (3, 9—13). În concluzia la acest capitol, autorul subliniază că Apostolul expune rugăciunea sa cu scopul de a servi ca model creștinilor din Tesalonic (p. 52). Rugăciunea ne apare în I Tesaloniceni ca o expresie a

existenței creștine, îndeosebi a vieții apostolice (p. 53). Autorul identifică sursele rugăciunii pauline în Vechiul Testament transmis în traducerea Septuagintei, în slujbele din cadrul sinagogii, în propovăduirea (kerigma) apostolică, în vocabularul catehezei prin care este explicată învățătura de credință, în slujbele Liturghiei creștine etc. (p. 53).

În capitolul consacrat *Epistolei a doua către Tesaloniceni*, autorul se referă, mai întâi, la asemănările și deosebirile pe care le constată între conținutul rugăciunilor apostolice întâlnite în cele două Epistole către Tesaloniceni (p. 55—57). În continuare, sînt analizate rugăciunea de mulțumire din 1,3—5 și de cerere din 1, 11, 12 și o nouă rugăciune de mulțumire cuprinsă în 2, 13—14.

În concluzia la acest capitol (p. 62—64) se pune în lumină adevărul important că, în rugăciunea paulină de cerere, își găsesc expresie preocupările misionare ale autorului ei (p. 63). Această preocupare a Apostolului neamurilor se conjugă cu expunerea doctrinară care se înseamnă, de exemplu, între o rugăciune de mulțumire și una de cerere (1, 6—10). Rugăciunea de mulțumire și cea de cerere sînt strîns legate una de cealaltă.

În prezentarea intitulată *Prima Epistolă către Corinteni*, se analizează textul rugăciunii din 1, 4—9 și se stăruiește, la început, asupra harului primit de creștinii din Corint, motiv pentru care autorul Epistolei aduce mulțumire lui Dumnezeu. Autorul analizează sensul termenului *haris*, har. Autorul reține ca deosebit de interesantă definiția dată termenului *haris* de cunoscutul teolog J.-A. Robinson (*Sf. Paul's Epistle to the Ephesians*, Londra, 1909, p. 226), potrivit căreia acest termen desemnează, în partea a doua a Faptelor Apostolilor, «extinderea la neamuri (la greci) a mesajului evanghelic» (p. 66). Acest nou sens dobîndit de termenul *haris* se datorează Apostolului neamurilor, devenit predicator universal al Evangheliei (Rom. 1, 5 ; 15, 15 ; Gal. 1, 15 ș.u. ; 2, 7 ș.u.). Prin el și prin lucrarea lui, neamurile au devenit beneficiare ale acestei Evanghelii (II Cor. 6, 1), ale bogăției darurilor lui Dumnezeu. Apostolul mulțumește lui Dumnezeu scriind corintenilor că s-au îmbogățit «deplin întru toate, în tot cuvîntul și în toată cunoștința» (1, 5). Creștinii corinteni nu sînt lipsiți «de nici un dar» (1, 7).

Epistola către Filipeni face obiectul unei prezentări în care autorul se ocupă de o rugăciune de mulțumire (1, 3—6) și de o rugăciune de cerere (1, 9—11) întâlnite în această scriere paulină. L. Monloubou subliniază, în această parte a lucrării, tonul cald, plin de afecțiune față de destinatarii Epistolei, bucuria pe care Apostolul neamurilor o încearcă scriind acestei Biserici scumpe inimii sale (p. 76).

A doua Epistolă către Corinteni este considerată ca o remarcabilă oglindă în care se reflectă, mai bine desenat ca oriunde în altă parte, chipul Sfîntului Apostol Pavel (p. 87). Autorul identifică, în această importantă scriere paulină, o lungă și frumoasă rugăciune (1, 3—11), care ne apare, mai curînd, ca o binecuvîntare (p. 87). Această rugăciune începe prin proslăvirea lui Dumnezeu (1, 3) și cu o teologie a mijlocirii punînd în lumină raporturile strînse dintre Hristos, Pavel și corinteni în ce privește împărtășirea darurilor lui Dumnezeu (p. 89). Rugăciunea paulină continuă prin arătarea încercărilor la care a fost supus Apostolul și

mîngîierea pe care el o resimte știind că Dumnezeu îl izbăvește din aceste probe dure (1, 8—10). În încheierea textului său, Sfîntul Pavel cere creștinilor corinteni să se roage pentru el (1, 11). Această rugăciune paulină are trăsături proprii. Printre acestea trebuie amintită legătura stabilită între rugăciunea sa și propria sa viață (p. 96). Experiența personală a Apostolului neamurilor își găsește un loc deosebit în rugăciunea cuprinsă la începutul Epistolei a doua către Corinteni, deoarece, spune L. Monloubou, această Epistolă «este cel mai personal document paulin» (p. 96). În această Epistolă, Sfîntul Pavel privește propria sa existență în curgerea căreia descoperă lucrarea lui Dumnezeu.

În capitolul intitulat *Epistola către Romani*, autorul prezintă o analiză a pericopei 1, 8—15. Faptul că Epistola către Romani este adresată unei comunități pe care nu o cunoștea decît din descrieri, deci indirect, are consecințe și în ce privește formularul rugăciunii pauline de la începutul Epistolei. Apostolul nu se referă la viața creștină a destinatariilor; el ignoră detaliul și chiar dorințele și nevoile destinatarilor. În consecință, el nu se poate referi decît la proiectele sale personale care fac obiectul rugăciunii sale de cerere (p. 98). Cu toate acestea, rugăciunea din Romani 1, 8—15 conține cîteva din elementele care alcătuiesc rugăciunea paulină în general, întîlnite și în celelalte Epistole pauline: rugăciunea de mulțumire (vers. 8), de cerere etc. Autorul comentează, mai departe, textul rugăciunii pauline din Romani 1, 8—15 referindu-se la rugăciunea inițială de mulțumire (vers. 8), jurămîntul (vers. 9; cf. II Cor. 1, 23; Filip. 1, 8; I Tes. 2, 5, 10), rugăciunea de cerere prin care se exprimă dorința lui Pavel de a veni la Roma (vers. 10) și motivarea acestei dorinți (vers. 11—15).

La începutul prezentării privind *Epistola către Coloseni*, autorul pune problema întinderii rugăciunii cuprinse în această Epistolă. Precizînd că această rugăciune începe în Coloseni 1, 3, după o argumentare adecvată, L. Monloubou conchide că sfîrșitul acesteia se află în versetul 14 (p. 111).

Analiza acestei lungi rugăciuni pauline începe cu structura sa literară, constatîndu-se că, deși cuprinde, ca de obicei, o rugăciune de mulțumire (vers. 3—8) și o alta de cerere (vers. 9—14), amploarea excepțională a frazei cuprinzînd unele elemente care depășesc cadrul clasic al rugăciunii pauline, distinge acest text paulin de altele cu conținut asemănător (p. 112). Este analizată, mai departe, rugăciunea de mulțumire și formula de cerere precum și invitația făcută cititorilor Epistolei de a aduce ei înșiși mulțumiri lui Dumnezeu pentru că i-a învrednicit să participe «la moștenirea sfinților întru lumină» (vers. 12).

În *Concluzie*, se notează că rugăciunea din Coloseni se aseamănă cu cele din alte Epistole pauline (p. 119). Sînt întîlnite, totuși, în această rugăciune, cîteva particularități (p. 120). Limbajul e mai puțin concret în Coloseni 1, 3—14 decît în I și II Tesaloniceni, Filipeni, I și II Corinteni. Dacă în aceste din urmă scrieri pauline, se întîlnesc puncte precise, fapte particulare din istoria comunităților respective, în Coloseni aceste referințe despre evenimente particulare lipsesc total. Autorul cunoaște puțin Biserica din Colose (2, 1). El manifestă o mai mare înclinație spre abordarea temelor teologice decît spre expresia lor istorică (p. 120). Fi-

nalul rugăciunii din Coloseni prezintă particularitatea chemării destinatarilor Epistolei în înălțarea unei rugăciuni de mulțumire. Din acest motiv, remarcă autorul, se suprimă din această rugăciune paulină referința la parusie pe care o întâlnim în celelalte rugăciuni de acest fel (p. 121). Autorul se arată mai puțin interesat de eshatologie și de viitor, decît de ceea ce el constată că s-a împlinit în prezentul Bisericii.

În prezentarea intitulată *Biletul către Filimon*, autorul constată că rugăciunea care introduce corpul acestei scurte scrisori a Apostolului neamurilor este ea însăși, foarte scurtă; ea cuprinde trei versete (4—6). În aceste trei versete se cuprind o rugăciune de mulțumire (vers. 4—5) și o rugăciune de cerere (versetul 6) care sînt analizate de autor în continuarea cărții sale.

Nota proprie a acestei scrisori a Apostolului neamurilor este determinată de faptul că este adresată unui particular. Dar, cu toate că Pavel se adresează unui creștin anume, lui Filimon, laudîndu-l, pentru credința și generozitatea sa, acesta nu este separat de comunitatea sa și de comunitatea tuturor celor ce sînt «în Hristos» (p. 125). Se subliniază, în mod interesant, că Apostolul cere lui Dumnezeu ceea ce el dorește să obțină de la un om. Autorul știe că gestul dificil pe care-l așteaptă de la Filimon, eliberarea lui Onisim din sclavie, nu poate fi decît rodul dragostei (p. 126).

Concluzia întregii cărți se intitulează *Rugăciunea și evanghelizarea* (p. 127—131). În această parte a lucrării sale, L. Monloubou arată că rugăciunea Sfîntului Pavel este aceea a unui «Apostol al lui Hristos» care este preocupat în exclusivitate de a nu crea nici o piedică «Evangheliei lui Hristos» (I Cor. 9, 12), de a deveni sclav tuturor «pentru Evanghelie» (9, 19, 23). Rugăciunea paulină este o rugăciune apostolică (p. 127). Rugăciunea paulină joacă un rol esențial în comunicarea pe care o stabilește cu destinatarii. Evanghelizarea, slujirea cuvîntului evanghelic ocupă primul loc în rugăciunea Apostolului. Termeni ca Evanghelie (I Tes. 1, 5; II Tes. 1, 8; 2, 14; Filip. 1, 5, 7; Rom. 1, 9; Col. 1, 5 etc.), mărturie (I Cor. 1, 6), Cuvîntul lui Dumnezeu (I Tes. 1, 5; 2, 13; I Cor. 1, 5; Col. 1, 2, 6), a crede, credință, a vesti care desemnează propovăduirea apostolică sînt frecvent întâlniți în rugăciunea paulină. Apostolul neamurilor consacră cea mai mare parte a rugăciunii sale de mulțumire pentru a se sublinia progresul Evangheliei (p. 130).

Din expunerea rezumativă a conținutului acestei lucrări, s-a putut, desigur, constata utilitatea ei deosebită ca și valoarea ei constînd mai ales în aceea că poate deveni un ghid pentru cititorul Epistolelor pauline într-o temă fundamentală acestora, cum este rugăciunea. Această lucrare este o încercare de identificare a textelor rugăciunii pauline, studiul aprofundat al acestora urmînd să fie scris.

Considerînd, fără temeii, că Epistolele pastorale sînt «post pauline» (p. 13), L. Monloubou își reduce artificial sfera cercetărilor și analizelor sale și își limitează posibilitățile de aprofundare a experienței asiduului rugător care a fost Apostolul neamurilor. O atît de cuprinzătoare și frumoasă rugăciune ca cea cuprinsă în I Timotei 1, 12—17 rămîne nesemnălată de autorul acestei cărți. Nu sînt semnalate și analizate nici rugăciunile din Efeseni (1, 3) și II Timotei (1, 3). Nu sînt, de asemenea, sem-

nalate și prezentate doxologiile pauline, rugăciuni de proslăvire prin excelență, și acele rugăciuni de binecuvîntare cu care se încheie, de obicei, Epistolele pauline din care unele au intrat în cultul creștin (II Cor. 13, 13). Un index al textelor biblice folosite în carte ar fi fost, fără îndoială, util. Ar fi fost de dorit o bibliografie la zi asupra subiectului tratat.

Pr. SABIN VERZAN

Sfântul Vasile cel Mare, *Scrieri* (partea I) P.S.B. volumul 17. Traducere, introducere, note și indici de Preot Profesor Dumitru Fecioru, 650 p.

Editarea unui *corpus* patristic, în limba română, constituie un eveniment spiritual comparabil, poate, la nivelul implicațiilor sale, cu acela al emancipării cultului de sub tutela slavonei liturgice. Ca și atunci, o valoare este decriptată, un adevăr se restituie, un sens fundamental își regăsește transparența.

Operele Sfinților Părinți configurează, alături de acelea ale Sfintei Scripturi, chipul uman al rostirii divine. Ele sînt, prin urmare, singura oglindă în care mesajul Evangheliei se reflectă nedeformat și *ipso facto*, supremul criteriu de verificare a dreptei credințe. Această rodnică și multiformă literatură, integrată în iconomia autorevelării lui Dumnezeu în istorie, transcende sfera literelor profane și transmite în timp, pînă la noi, o rază din desăvîrșirea autorilor ei. Nu înțelegem însă, cel mai adesea, *transcendența hristoforă* a teologiei părinților și acest fapt se petrece mai ales atunci cînd nu îi tratăm ca *persoane*, ci îi ipostaziem hieratic, ca *personaje* suprapuse și intangibile. Cinstirea lor autentică pretinde, dimpotrivă, stăpînirea unui instrumentar hermeneutic riguros, singurul în stare să dezvăluie miezul peren al textelor.

Exegețul actual, respectiv acela care nu se irosește în inerții diti-rambice, are oricînd la îndemînă, pe lîngă zestrea interioară a credinței, prețiosul auxiliar al filologiei clasice. Adevărata *clavis patrum* ține astăzi de cunoștințele cele mai diverse: relațiile creștinismului cu societatea antichității tîrzii, istoria comunităților și a instituțiilor, hagiografia și istoria spiritualității, arta, arheologia, codicologia, papirologia și prosopografia, etc. sînt discipline și preocupări relativ recente care colaborează la precizarea unui tablou cît mai veridic, la recuperarea exhaustivă a înțelesurilor sedimentate în trăirea Părinților. Și aici trebuie spus că surplusul de pozitivitate, acrvia detaliului sau rigoarea științifică nu afectează condiția teologică a discursului, întrucît scrisul Părinților nu poate fi abordat cu folos decît printr-o lectură «sympathetică», adică printr-o identificare concretă, printr-o aderare completă la profunzimile pe care le dezvăluie.

Se știe că în Ortodoxie, calitatea de *Pater Ecclesiae* este atribuită în funcție de patru exigențe: a. dreapta credință a doctrinei; b. sfințimea vieții; c. consensul Bisericii; d. antichitatea, respectiv apartenența cronologică la unul dintre primele opt veacuri ale erei creștine. Canonizînd aceste criterii, Biserica a recunoscut implicit nu numai caracterul imuabil al adevărului revelat, ci și faptul că aceeași unică și irepetabilă

«patristicitate» se manifestă în scrisul teologilor ecumenici, de la autorii post-apostolici, pînă la sfîntul Ioan Damaschin. Se poate afirma deci, în mod analogic, că așa cum *Scriptura scripturae interpretes*, literatura părinților se luminează prin ea însăși și numai atunci cînd este studiată global, ca deplinătate indivizibilă, surprinsă dincolo de varietatea — istoric condiționată — a formelor sale.

Acesta ni se pare a fi și temeiul datorită căruia traducerea fructuoasă a operelor patristice nu putea avea loc decît în cadrele vaste ale unei colecții (*collectio* înseamnă tocmai strîngere la un loc, reconstituire). Simplele florilegii, traducerile sporadice, *catenae*-le, parafrazele și prelucrările omiletice de pînă acum nu reușeau să împlinească decît parțial nevoia Bisericii de a-și racorda viața spirituală la învățăturile părinților săi.

Nu de mult, a apărut în deja prestigioasa serie «Părinți și scriitori bisericești» — care va îngloba în final 90 de tomuri masive — un nou volum, cuprinzînd opera omiletică a sfîntului Vasile cel Mare. Opera sf. Vasile, venerat în întreaga lume ortodoxă în rîndul celor trei mari ierarhi și dascăli ai Bisericii (alături de sf. Ioan Hrisostom și sf. Grigorie de Nazianz) nu s-a limitat, bineînțeles, la atît : ea conține, în egală măsură, opere ascetice¹, dogmatice², sau epistolare³. Dar geniul marelui cappadocian s-a exprimat în toată singularitatea lui tocmai pe tărîmul omiliei, respectiv în acea specie literară în care spiritualitatea Bisericii și-a aflat cea mai originală formă de manifestare. Putem sprijini atare judecată de valoare, zăbovind o clipă asupra sensurilor pe care le-a primit cuvîntul omilie (ἡ ὁμιλία) în cultura patristică. Cuvîntul este atestat și în epoca pre-creștină, dar acoperă acolo o gamă semantică lipsită de pondere spirituală : «reuniune» sau «adunare»⁴, «vizită» sau «aparitie»⁵, «conversație familiară»⁶, în sfîrșit «relație intimă»⁷ și «folosire curentă a unui nume»⁸. Trecînd în sfera creștină, termenul se încarcă treptat cu accepții noi, ramificate pe două mari direcții : A. «întîlnire», «contact social», dar mai ales «comuniune spirituală cu Dumnezeu»⁹ și «concentrare asupra studiilor divine»¹⁰ și B. «comunicare orală», «cuvinte spuse, sau scrise, înfățișînd expresia completă a unei gîndiri»¹¹, «învățătură» și «discuție», «formulă valedictică», «îndemn», «discurs», mai ales despre cuvîntările episcopale, deosebite de tratate (λόγοι) prin caracterul lor retoric și spontan¹². Din toate exemplele precedente, putem sesiza nu doar marea demnitate a acestui

1. *Sermones ascetici*, Migne, P.G., 31, 869 sq.

2. *Adversus Eunomius libri tres*, Migne, P.G., 29, 497 sq.

3. 366 de scrisori, în Migne, P.G., 32, 220 sq.

4. Herodot 3, 81.

5. Sofocle, *Elektra*, 418.

6. Xenophon, *Mem.* 1, 2, 6.

7. Aristotel, *Ist. Anim.*, 7, 1.

8. Diogene Laërtios, 10, 67.

9. ex. Clement Alex., *Stromate* 6, 12 în Migne P.G., 9, 325 A sau Basilius Seleucensis, *Orationes* 3, 3 în Migne, P.G., 85, 60 B.

10. ex. la Euthalius Diaconus, *editio Actuum Apostolorum*, în Migne, P.G., 85, 633 A.

11. Sf. Iustin Martirul, *Dialogus cum Tryphone*, 128, 2, în Migne, P.G., 6, 776 A.

12. Photius, *Bibliothecae codices* 172—174 în Migne, P.G., 103, 501 CD.

termen în vocabularul patristic, dar și faptul că el — ca și specia literară în care s-a concretizat — au izbutit să illustreze nu atât elocința păgână încreștinată, cât relația directă și spirituală dintre episcop și comunitate. Altfel spus, în slujirea omiletică a episcopului, exercitată de obicei, în plină syntaxă liturgică, găsim valoarea local-sobornicească a cuvîntului și îl regăsim totodată pe Hristos, în mijlocul mulțimilor din Evanghelie.

Din acest punct de vedem, omilia verifică în viața comunității natura dialogică a creștinismului și condiția perihoretică a adevăratei iubiri. Diferența dintre omilie, ca rostire vie, și tratat (λόγος) ca formă literară elaborată în baza unor reguli fixe, este evidentă, în orice comparație: dacă alăturăm, de pildă, omiliile vasilieni și tratatul *De virginitate*, scris de fratele marelui ierarh, sf. Grigorie de Nyssa, putem constata, pe drept cuvînt, că abia cu genul omiletic, oratoria creștină s-a individualizat ca specie complet nouă, eliberîndu-se de prescripțiile celei de-a doua sofistică și în genere de locurile comune ale întregii retorici păgîne. Ar fi desigur himeric să ne imaginăm că un intelectual de talia sf. Vasile s-ar fi putut desprinde brusc de ambianța rafinat-elenistică în care se formase: performanța sa nu rezidă deci într-o detașare virulentă de tiparele antice, în maniera lui Tațian Asirianul, de pildă, ci în aptitudinea de a imprima unei tehnici venerabile — goliță treptat de conținut — suflul de viață făcător al Noului Testament. În felul acesta, oratoria păgînă, care făcuse și desfăcuse destinele Romei și pe cele ale polis-ului elin, a putut trăi altă viață în cetatea lui Dumnezeu.

Volumul de care ne ocupăm aici nu reprezintă în scrisul nostru teologic o apariție fără precedent, dat fiind că personalitatea și opera sf. Vasile au devenit de multă vreme, și într-o considerabilă măsură familiare românilor¹³. Pe cel puțin două coordonate ale istoriei noastre, contactul cu teologia sf. Vasile a căpătat, dintru început, o semnificație *constitutivă*, dacă ne gândim la faptul că liturghia sa a inițiat în taina sfintei Euharistii și a instruit din punct de vedere moral-religios poporul drept-credincios de pe aceste meleaguri, sau la acela că întreaga spiritualitate a monahismului ortodox este — chiar în absența unei titlaturii eponime — marcată de duhul gândirii vasilieni. Începînd cu era tiparului, influența marelui ierarh s-a accentuat și s-a putut cu atât mai lesne particulariza, astfel încît, bibliografia aferentă ei a ajuns să cuprindă — după cum aflăm din volumul omagial editat la aniversarea a 16 secole de la săvîrșirea Sfîntului Părinte — nu mai puțin de 356 de studii, traduceri, referințe în lucrări generale, etc.

Chiar editorul prezentului volum, distinsul Preot Profesor Dumitru Fecioru nu face decît să încununeze astfel un efort mai vechi, în care s-au înscris și alte tălmăciri vasilieni¹⁴. Asemenea larg interes este

13. Actualul Intîistătător al Bisericii noastre, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a publicat pe această temă un interesant studiu intitulat *Opera sfîntului Vasile cel Mare în evlavlia credincioșilor ortodocși români* în care a reliefat amănunțit respectiva înfrînire în vechile cărți de cult, folclorul religios, etc. v. *Sfîntul Vasile cel Mare*, «Biblioteca teologică», nr. 3, București, 1980, p. 7—23.

14. Amintim în context: *Cuvînt de laudă la prăznuirea celor 40 de mucenici*, celebra omilie *Ad adolescentes de legendis librum gentilium* din Migne, P.G., 31, 564 sq. — text clasic în privința raportului dintre revelație și cultura păgînă, tradus încă din 1935; *De jejuniis oratio tertia*, cu paternitate disputată, din Migne, P.G., 31, 1507 sq.

întru totul justificat: ținuta *paideumatică* a operei ilustrului cappadocian, maniera exemplară în care a reușit să armonizeze *καλοκαγαθία* elină și *φιλοκαλία* creștină, evitând excesele inerente conflictului dintre «Atena» și «Ierusalim», spiritul universal și irenic cu care a întîmpinat calomniile eterodocșilor și geloziile imperiale, constituie tot atîtea «pietre vii» în templul adevăratei demnități, răspunsuri la chemarea Evangheliei și argumente ale puterii acesteia de a restaura chipul divin al omului, care nu puteau fi, desigur, ignorate.

*

Volumul se deschide cu un substanțial studiu introductiv, în care editorul și traducătorul prezintă, pe două secțiuni, toate informațiile bibliografice necesare bunei înțelegeri a textului. Studiul se inaugurează cu inventarierea izvoarelor (critice, panegirice, istorice) care narază viața sfîntului părinte, urmînd cu precădere, elogiul funerar alcătuit de Sf. Grigorie Teologul: influența decisivă a mediului familial, dominat de o patriarhală și adîncă evlavie, perioada studiilor — în orașul natal, la Constantinopol și în prodigioasa cetate a Atenei, pe care Cicero o considerase cîndva drept «izvoditoare a tuturor învățăturilor» (*omnis doctrinarum inventrices*), contactele avute cu cercurile monahale din Egipt, Siria și Palestina, hotărîrea de a renunța la vanitatea carierei de retor și retragerea în *asketerion*-ul de la Annesi, în sfîrșit, fertila vreme a episcopatului — împărțită între filantropie și meditație teologică, ilustrează atît eminența unui ierarh cît și întreaga măreție a secolului de aur. Dincolo de aspectul pronunțat hiperbolic al genului encomiastic — de care sf. Grigorie de Nazianz și biografii ulteriori vor fi trebuit fără îndoială să țină cont — admirația noastră față de viața în Hristos a marelui dascăl rămîne neclintită și purtătoare de îndemnuri. El a ferit de arianism Ortodoxia, fără prețul fanatismului, a practicat virtuțile fără viclenii fariseice, a transformat slujirea firească a aproapelui într-o supremă filosofie, a împărțit lumină păstoriiților săi nutrindu-i cu hrana îngerească a cuvîntului, a transformat slăbiciunile omenești, convertind neputința în imn închinat Lui Dumnezeu.

Studiul introductiv se încheie cu prezentarea operei Sf. Vasile: sintem rînd pe rînd înștiințați asupra edițiilor consacrate acesteia, începînd cu aceea erasmiană, de la Basel (1532) pînă la cele inserate în marile colecții patristice moderne. Ni se înfățișează, mai apoi, cu ajutorul unor minuțioase fișe, operele propriu-zise, clasificate atent și însoțite de menționarea tuturor traducerilor românești, integrale sau parțiale, întreprinse de-a lungul timpului. Deosebit de folositoare, pentru toți cei care vor dori să adîncească în viitor, semnificațiile universului vasilian, ni se pare a fi și inițiativa de a strînge laolaltă toate titlurile studiilor românești, precum și cele ale principalelor contribuții străine dedicate vieții, operei și doctrinei sfîntului părinte¹⁵.

15. Ne îngăduim să amintim aici cîteva studii de ultimă dată nementionate în volum: Benoît Gain, *L'Eglise de Cappadoce au IV-e siècle d'après la correspondance de Basile de Césarée (330—379)*, în «Orientalia Christiana Analecta», nr. 225, Roma, 1985, 461 p.; K. Zelzer, *L'histoire du texte des Règles de S. Basile et de S. Benoît à la lumière de la tradition gallo-iranque*, în «Regulae Benedicti Studia», 1986; J. A. Martinez Conesa, *Imágenes y motivos clásicos en la pedagogía de Basilio el Grande*,

Prima secțiune a volumului pe care îl prezentăm aici conține traducerea celor 9 omilii la Hexaemeron, consacrate — așa cum reiese din titlu — comentării referatului biblic al creației. (Facere 1; 1—26). Tema originilor a pasionat cugetarea patristică. Dar, dat fiind că, alegorezele școlii alexandrine nu au reușit să extragă învățătura Bisericii din oceanul de ipoteze cosmogonice păgine, teologia post-origeniană a preferat, în compensație, exegeza literală a Genezei, mai puțin spectaculoasă, dar în mod sigur mai limpede. Acesta este și cazul Hexaemeronului vasilian, care a furnizat modelul și tonul exegezelor similare din Apus, de la opera omonimă a sf. Ambrozie al Milanului¹⁶, pînă la tratatul augustinian *De Genesi ad litteram*¹⁷. Atunci cînd vedem în Hexaemeron o încercare de a transpune Scriptura în limbajul literar și științific al secolului IV, nu trebuie totuși să diminuăm importanța legăturilor dintre gîndirea sf. Vasile și mentalitatea origeniană: provincia Cappadociei fusese evangheli-zată în secolul III de către sf. Grigorie Taumaturgul — elev al maestrului alexandrin — și tot el convertise la creștinism pe bunicii sfîntului ierarh. Firmilian de Cezareea fusese de asemenea discipolul lui Origen, iar sf. Vasile alcătuisese el însuși, în perioada exercițiilor sale monahale, o antologie intitulată *Ὠριγένους φιλοκαλία*.

Omiliile la Hexaemeron abundă în informații provenite din știința vremii, dar și din *Istoriile naturale* ale antichității. (Elian, Plutarh) din care colportează date de astrologie populară și explicații fizice în mare măsură fabulate. Astăzi, aceste interpretări nu mai au o întemeiere pozitivă și pot interesa exclusiv istoria ideilor științifice, ca parte a istoriei spiritului uman în genere. Putem însă remarca faptul că importanța și actualitatea Hexaemeronului stau într-un strat mai adînc al textului: ne referim, dincolo de aparența didactic-parenetică a scrierii, la felul în care ea comunică, din adîncimile sufletești ale autorului ceea ce Rudolf Otto numea «sentimentul stării creaturale». Această intuiție a lumii ca «palimpsest» al slavei divine — care stă la temelia mentalității analogice a sfinților părinți — răzbate impetuos din fiecare filă a Hexaemeronului, aplecîndu-se, printr-o contemplație delicată și iubitoare, spre ansamblul creației, de la tîritoare la aștri. Altfel spus, frumusețea textului este *religioasă* și el trebuie pus la inimă numai întrucît îl privește pe Hristos ca miez al cosmosului creat, așadar ca instrument, izvor și model al creativității umane. Într-adevăr, *hristocentrismul* este cheia acestei liturghii cosmice, în care toate ființele create sînt descrise prin prisma raționalității și a tensiunii lor către un scop exact: «Vreau să rămînă în tine și mai puternică minunea creației — scrie sf. Vasile — pentru ca oriunde te-ai găsi și lîngă orice fel de plantă te-ai afla (este vorba de versetul de la Gen. 1, 11 n.n.) să-ți aduci aminte cu tărie de Creator» (p. 121). Iar în altă parte: «Și a văzut Dumnezeu că este frumos». «Prin aceste cuvinte, Scriptura nu vrea să spună că cele făcute de Dumnezeu I-au încîntat ochii lui Dumnezeu, nici că Dumnezeu pri-

în «Estudios clásicos», 88 (1984), p. 401—410; J. R. Pouchet, *Les rapports de Basile de Césarée avec Diodore de Tarse*, în «Bulletin de littérature ecclésiastique», (87) 1986, apud «International Association for Patristic Studies», «Bulletin d'information et de liaison», 1986, Brepols Publishers, p. 37—38.

16. Migne, P.L., 14, 123—274.

17. Migne, P.L., 34, 245—486.

vește frumusețile făpturilor cum le privim noi; ci, frumosul, în înțelesul dat aici de Scriptură, este *ceea ce-i făcut în chip desăvârșit și servește bine scopului pentru care a fost făcut*. Deci, Dumnezeu, punând mai dinainte un scop precis creației Sale, a examinat cu rațiunile Sale de Creator, pe cele create, parte cu parte, și le-a lăudat pentru că împlinesc scopul pentru care au fost create» (p. 108—109 s.n.).

Unii cercetătorii sînt de părere că Hexaameronul a rămas neterminat, adică lipsit de comentarea antropogoniei, de care s-ar fi ocupat, în continuare, sf. Grigorie de Nyssa¹⁸. Totuși, paternitatea vasiliană a acestui text, publicat de abatele Migne și sub numele Sfintului Vasile¹⁹ și retipărit în «Sources Chrétiennes»²⁰ pare astăzi incontestabilă, mai ales dacă ținem seama de faptul că o serie de concepte specifice antropologiei gregoriene nu sînt identificate aici²¹. Ar fi desigur de dorit ca și acest text, de o mare subțirime spirituală, să fie restituit printr-o neîntziriată tălmăcire: sfîntul părinte considera el însuși că «istoria aceasta (i.e. Gen. 1, 1—26) este o pedagogie a seminției omenești» (ὄρω ἡ ἱστορία παιδείουσις ἐστὶν τοῦ βίου τοῦ ἀνθρωπίνου) iar dacă «preludiul creării noastre (comentat în Hexaameron) constituie o veritabilă teologie (προοίμιον τῆς ἡμετέρας γενέσεως, θεολογία ἀληθινή) putem cu atît mai mult vedea în comentariul facerii omului, o încununare necesară.

Volumul cuprinde și foarte mișcătoarele omilii la 13 dintre Psalmi. Sf. Vasile privește Psaltirea ca pe o summa a teologiei biblice și poate că tocmai această apreciere superlativă a determinat ulterior situarea ei în centrul evlaviei medievale²². Și virtuțile reliefate de sfîntul părinte sînt adevăruri de care nu ne îndoim nici astăzi; căci Psaltirea unește realmente, sub învelișul ritmic al versurilor profeția și amintirea istoriei sfinte, reflecția sapiențială și îndemnul moral, rugăciunea fierbinte și bucuria de a fi, pocăința și imprecația. «Ce nu poți învăța din Psalmi? se întreabă retoric marele cappadocian. «Nu oare, măreția bărbăției? Nu, oare, exactitatea dreptății? Nu oare, sfințenia castității? Nu, oare, desăvîrșirea înțelepciunii? Nu oare, chipul pocăinței? Nu oare, măsura răbdării? Nu oare tot ce ai putea spune despre faptele cele bune? În Psalmi este cu puțință să găsești învățatura desăvîrșită despre Dumnezeu, prevestirea despre venirea în trup a Lui Hristos, amenințarea cu judecata, nădejdea învierii, frica de pedeapsă, făgăduințele slavei, descoperirile tainelor; toate sînt strînse ca într-o mare și obștească vistierie în cartea Psalmilor...» (p. 184).

18. Gregorius Nyssenus, *De hominis opificio*, în Migne, P.G., 44, 257—297.

19. Migne, P.G., 30, 9 A—61 D.

20. Basile de Césarée, *Sur l'origine de l'homme*, S.C., 160, Paris, 1970.

21. De pildă, împărțirea ființei umane pe trei nivele: fizic (φυσική), senzorial (αισθητική) și rațional (λογική) ca ecou la trihotomismul paulin: trup (σῶμα) suflet (ψυχή) duh (πνεῦμα).

22. Din acest punct de vedere, ar trebui rectificată opinia conform căreia traducerea Psaltirii în limbile naționale (J. Du Bellay, Kochanowski, mitropolitul Dosoftei, etc.) ar fi exclusiv inspirată de supraevaluarea Vechiului Testament în pietața protestantă. Edițiile recente ale Psaltirii (ex. cea din 1984) au în frunte, nu înîmplător, excerpte din omiliile vasiliene. Cultul Bisericii Ortodoxe este atît de mult îndatorat Cărții Psalmilor, încît, într-o eventuală dispută pe această temă s-ar putea relua *pro domo*, argumentul juridic al prescripțiunii, formulat odinioară de Tertulian.

Inspirația divină a Psaltirii — mereu subliniată în scrierile părinților²³ este în mare parte exprimată în omniprezența cultică a psalmilor, de la împărtășanie, pînă la slujba înmormintării. «Toți în comun — scrie sf. Vasile într-o epistolă — înalță Domnului, ca dintr-o singură gură, *psalmul mărturisirii*²⁴. Omiliile vasiliene la Psalmi nu reprezintă o apariție izolată în spiritualitatea patristică : Origen²⁵, Eusebiu de Cezareea²⁶, Atanasie cel Mare²⁷, sf. Grigorie de Nyssa²⁸, Diodor din Tars²⁹, Teodor de Mopsuestia³⁰, — în sfera orientală și de limbă greacă a imperiului, sau sf. Ilarie din Pictavium³¹, Fericitul Ieronim³² și Fericitul Augustin³³ — în sfera lui occidentală și de limbă latină, au participat, prin opere de întinderi și profunzimi diferite, la comentarea Psalmilor, constituind astfel o foarte puternică tradiție exegetică. Cititorul omiliilor sf. Vasile va putea constata, neîndoielnic, măsura covârșitoare în care interpretarea marelui cappadocian a consolidat acest patrimoniu, dezvoltînd, pe linia alegorismului și a jocului de oglinzi dintre cele două Testamente, moștenirea teologiei alexandrine și oferind, pe de altă parte, posterității, un model perfect de echilibru, de la puritatea atică a stilului, pînă la patosul dialogic al expunerii, amploarea perioadelor și bogăția nespasă a tropilor.

Ultima secțiune a volumului cuprinde 24 de «omilii și cuvîntări» dedicate unor subiecte de natură duhovnicească, dogmatică, morală, social-comunitară și panegirică. Toate aceste texte mărturisesc complexitatea preocupărilor sfîntului Vasile și demonstrează în același timp, simbioza posibilă și necesară dintre erudiție și modestie, inteligență și candoare, asceză și dăruire. Exercițiul oratoric spontan și caracterul ocazional al cuvîntărilor nu știrbesc cu nimic densitatea teologică și virtutea lor ziditoare de suflet. Cu deosebire faimoase sînt, în flora elocinței vasiliene, cele două cuvîntări *Despre post*, omilia la cuvintele «Ia aminte de tine însuși», cea adresată bogaților, teodiceea omiletică «*Dumnezeu nu este autorul relelor*», omilia a XI-a *Despre invidie*, cea de-a XVI-a, dedicată prologului ioaneic, omilia *Către tineri*, precum

23. ex. sf. Athanasie, *Orationes tres adversus Arianos*, în Migne, P.G., 26, 253 B.

24. Πάντες κοινῆ ὡς ἐξ ἑνὸς στόματος... τὸν ἑξομολογήσεως ψαλμὸν ἀναφέρουσι τῷ κυρίῳ epistola 207 în Migne, P.G., 32, 764 B.

25. *Selecta in Pss.*, P.G., 12, 1053 sq. *Excerpta in Pss.*, P.G., 17, 105 sq. și *Fragmenta in Pss.* în R. Cadiou, *Commentaires inédits sur les Psaumes*, Paris, 1936.

26. *Commentarius in Pss.* (1—118), P.G., 23, 66 sq. și *Pss. 119—150*, în P.G., 24 76 sq.

27. sf. Athanasie cel Mare, *Expositio in Psalmos* și *Fragmenta commentarii in Pss.*, P.G., 27, 56 sq. și 548 sq.

28. sf. Gregorius Nyssenus, *Psalmorum tituli*, P.G., 44, 432, 488 și *Homilia in Ps. 6*, *ibidem*, 608.

29. *Proemium in Ps. 118* la L. Mariés, *Recherches de Science Religieuse* 9, Paris, 1919, p. 90.

30. *Fragmenta in Pss.*, P.G., 33, 1587.

31. *Fragmenta comentarii in Pss.*, P.G., 66, 648.

32. Se păstrează numai compilația apocrifă *Breviarum in Psalmos*, în Migne, P.L., 26, 821—1270, cuprinzînd piese scurte («comentarioli») marelui său *Tractatus in Psalmos* nu ni s-a păstrat.

33. Operă a unei vieți întregi, renumitele *Enarrationes in Psalmos* conțin un comentariu omiletic integral ; în P.L., 36, 67—1028 și 37, 1033—1966.

și vehementa diatribă *Impotriva sabelienilor, a lui Arie și a anomeilor*. Fiecare dintre ele ar merita cu prisosință un comentariu separat, dată fiind abundența formulărilor memorabile, originalitatea, dar și consecvența biblică a teologisirii și nu în ultimul rând, izbîndirea lor literară.

Cu titlu de exemplu, ne vom opri aici numai la omilia a III-a, la cuvintele din Deuteronom 15, 9: «Ia aminte la tine însuși» (προσέχε σεαυτῷ). Cuvîntarea aceasta poate fi înțeleasă ca replică teologică, respectiv ca răspuns creștin la binecunoscutul precept păgîn înscris pe frontispiciul oracolului delphic «Cunoaște-te pe tine însuși» (Γνωθι σεαυτόν). Paralela este înlesnită și de considerentul că deviza sfîntului Vasile «măsura este cel mai bun lucru dintre toate» reprezintă echivalentul clar al celui alt precept de la Delphi: «nimic prea mult» (μηδεν ἄγαν). Aici însă, condițiile examenului lăuntric sînt altele: întreaga experiență «autoptică» a celor vechi, care nu izbutise să depășească închiderea sceptică în sine și egoismul absurd al sinuciderii «filosofice», apare schimbată de lumina lină a revelației. Trezvia este, după sf. Vasile, calea salvării omului din întunericul păcatului: «Fiecare animal — scrie el — are, prin fire, de la Dumnezeu, creatorul lumii, instinctul conservării ființei sale (...). Nouă însă, Dumnezeu, învățătorul nostru, ne-a dat această mare poruncă, ca noi să facem cu ajutorul rațiunii, ceea ce animalele fac din instinct³⁴. «Luarea aminte este dublă: una, prin care privim lumea înconjurătoare cu ochii trupului; alta, prin care contemplăm pe cele nemateriale, cu puterea rațională a sufletului». Și în continuare: «Cunoaște că viața noastră este dublă: una, proprie trupului, iute trecătoare; alta, înrudită cu sufletul, fără de sfîrșit... Nu te alipi de cele trecătoare ca și cum ar fi veșnice, nici nu disprețui pe cele veșnice, ca și cum ar fi trecătoare (...). Ia seama, cu toată luarea aminte de tine însuși, ca să știi să împarți fiecăruia ce-i de folos: trupului hrană și îmbrăcăminte; sufletului, dogmele credinței, creștere bună, deprinderea virtuții, îndreptarea pătimilor» (p. 366—369). În cadrul metafizic astfel creat, marea ierarh aplică îndemnul scripturii pe planul vieții zilnice, presărînd exhortația cu pilde concrete: «Nu-ți imagina cele ce nu există, ci întrebuițează spre folosul tău cele ce sînt!» (...). «Întoarce-ți ochiul sufletului spre cercetarea propriilor tale cusururi...» Sffntul părinte adresează apoi puternicilor acestui veac un tulburător *memento mori*, săracilor și celor fără neam, un poem despre întiieta-tea omului în lumea creată și tuturor laolaltă, cîteva gînduri despre valoarea teognoștică a preceptului: «Dacă iei aminte la tine însuși, nu mai ai nevoie să descoperi pe Creator în celelalte creaturi; vei contempla în tine însuși, ca într-un microcosmos, marea înțelepciune a Creatorului tău. Din sufletul tău necorporal, vei cunoaște că și Dumnezeu este necorporal; că nu circumscris în spațiu, pentru că nici min-tea ta nu avea mai înainte ședere în spațiu, ci ajunge în spațiu prin unirea sa cu trupul (...). Gîndește-te la puterea pe care sufletul o dă

34. Sf. Vasile a construit de altfel o antropologie antinomică: pe de o parte el afirmă că «fiecare (om) nu știe ce este el însuși» (μηδέ γινώσκει ἑαυτὸν ἕκαστος ὅς τις ἐστίν) în *Sur l'origine de l'homme*, ed. cit., p. 168 pe de o altă, consideră că suveranitatea omului constă în preeminența rațiunii (ἐν τῇ τοῦ λογισμοῦ παρουσίᾳ)

trupului, la dragostea trupului pentru suflet : trupul primește de la suflet viața, iar sufletul de la trup, durerile» (p. 373—374). «Atunci — conchide sf. Vasile — vei spune și tu, ca profetul : Minunată este știința Ta, mai presus de mine. Așadar, «ia aminte la tine însuși» ca să iei aminte la Dumnezeu, Căruia, slava și puterea în vecii vecilor, Amin». (p. 375).

•

Volumul este dotat, de asemenea, cu o foarte utilă serie de indici (scripturistic, real și onomastic) care atestă întinsa bază biblică a textelor și ușurează accesul cititorului la substratul cultural al acestora. În special Hexaameronul — operă cu adevărat enciclopedică — impregnată cu referințe geografice, mitologice, filosofice și beletristice, ar fi rămas altminteri, greu de pătruns.

Sperăm că aceste și atari considerații vor putea alcătui o invitație suficientă la o lectură neîntârziată și atentă a volumului prezentat, spre «cugetarea celor de sus» (Col. 3, 2) și spre bucuria meritată a celui care a trudit, cu dragoste și pricepere, la tălmăcirea lui.

Drd. TEODOR BACONSKY

